

INTERJÚSZÖVEGEK TARTALOMJEGYZÉK

1987.02. Móri kiállítás-interjú / Móri TV / Nagy Benedek	2
1988.09. Semmit sem akarok, csak tisztességesen élni / Mozgó Világ, öninterjú	5
1989.09. Beszélgetés Váli Dezsővel / TV-2 / Kernács Gabriella, Szegvári Katalin, Tarjáni Tamás	12
1991.04. A zenéről / beszélgetés műteremben / Szerb Zsófia	15
1992.07. Műterembeszélgetés Váli Dezsővel / Mester Ildikó	18
1992.12. A C. Naplóról / TV.1. Napközi / NN.	58
1992.12. Kiállítás-megnyitón / TV.1. Stúdió '92 / Mészáros Tamás	59
1992.12. Műtermek és temetők / Magyar Napló / Mester Ildikó	62
1994.01. Portré Váli Dezsővel / Kossuth Rádió, Névjegy / Ráday Eszter	68
1995.02. Talentum - Váli Dezső / TV.1. Stúdió '95 / Érdi Sándor	81
1995.03. Merlin-színház pódiumbeszélgetés / 2000-est / Margócsy István	84
1996.00. Ihletre várni... / Népszava, nem jelent meg / Végh Attila	87
1998.12. Nem is ablak... / Napi Magyarország / Joó István	88
1999.12. Apám csomagjában kanál... / Igen folyóirat / Váli Dezső	91
2000.11. Programajánló / TV.1. Ma reggel / Juhász Károly	94
2000.12. Digitális Váli Dezső összes / Népszabadság / Varsányi Gyula + Esterházy Péter	95
2000.12. Csókolatlak, kedves Utókor...! / Magyar Narancs / Váradi Júlia	97
2001.01. Mit üzen az Utókornak? / Duna TV., Sziget	102
2001.02. Belülről építkezem / 5 interjú / Magyar Demokrata, Heti Válasz, Műértő, Árgus, Hitel / Balázs Sándor	103
2002.09. A műterem boldog foglya / Népszava / Hamvay Péter	123
2002.09. Munkámban zavarna a külvilág / Népszabadság / Bogácsi Erzsébet	126
2002.10. Hegyre fel / Magyar Nemzet / Joó István	129
2002.10. Gondolat-jel / Kossuth Rádió / Váradi Júlia	133
2003.03. Talentum - Váli Dezső / Duna TV, TV film / Dettre Gábor	136
2003.08. Nyugdíjas műsor / Petőfi Rádió / Ungvári Ildikó	143
2003.12. A Széna tér csodálatosan ronda / Népszabadság / Varga Lajos Márton	146
2004.02. Templomos lovaggá szelídültem / Népszabadság / Pogonyi Lajos	148
2004.12. Mesterek és tanítványok / Katolikus Rádió / Madocsai Bea	150
2006.04. Aranyemberek / Kossuth Rádió / Bihari Ágnes	155
2007.03. Az életem a csendéletem / HVG / Dobszay János	160
2010.07. Isten köpenye, vagy szovjet körfűrész / Somogyi Hírlap / Fónai Imre	163
2012.02. Kiállításon, Jelenits Istvánnal / Pázmány P. Kat. Egy. TV. Stúdió, Piliscsaba	166
2013.11. Videoportré / típuskérdések / PlusTvNews	167
2015.01. A színeken kívül nem foglalkozom semmivel / INDEX.HU / Pándi Balázs	169
2015.01. Isten köpenyének szegélye / Magyar Nemzet / Szathmáry István Pál	173
2015.04. Alkotásról, ünnepről, húsvétről / HÍR TV / Kántor Viola	176
2015.12. Versnapló kötetbemutató / Kieselbach Galéria / Juhász Anna és Margócsy István	179
2015.12. Aki tehetséget kap, az meg van jelölve / Új Ember –Mértékadó / Körösvölgyi Zoltán	188
2017.02. Cafépéntek Váli Dezsővel / KlubRádió / Váradi Júlia	191
2017.06. Rend, akarat, tudatosság / Szív, Jezsuita Magazin / Csanádi Bognár Szilvia	199
2018.07. DESKE-film szövege	202

Móri kiállítás interjú

Nagy Benedek, móri szobrász a móri zártláncú TV számára.

úgy tudom, a megnyitó napján ment adásba.

(éppen a Stúdió '85 Tv interjúmról beszélek, amikor észrevétlen már bekapcsolta a kamerát-)

V. D.:

...egy művészetpolitikai ötlet volt engem a pénzről beszéltetni. Akkor épp az elmúlt hetekben volt egy Stúdió-műsor egy panaszos művésszel, hogy ő nem tud megélni, és anyagilag bajban van, no azt mondja: beszéljünk Váli Dezsővel csak az anyagi helyzetéről. És én csak a pénztől beszéltem. aztán leforgatták nekem, hogy hagyjam jóvá, és én jóvá hagytam, mert az embereket ez biztosan érdekli. Amit én mondok a művészetéről, az lehet hülyeség, lehet specifikus, az lehet szakszerű, ilyen, olyan - de hogy miből él meg a festő, aki olyan furcsa társadalmi helyzetben van; senki nem kérdezi, hogy hány képet fest, senki nem várja, hogy mikor lesz kész a képpel, senki nem tudja, hogy jövőre fog-e dolgozni, vagy nem, semmit nem tud, és senki nem számoltatja el. Ha alkot, akkor esetleg elfogadják, amit csinál. És az ember egyébként miből vesz cipőt és a gyerekének iskolaköpenyt szeptember elsején?! Én a Déry Tibortól megtanultam, hogy a pénztől nem szegyen beszélni. Elmondtam, hogy tavaly 156 ezer forintot kerestem a Művészeti Alapon keresztül, ez a következő tételekből állt össze: évente körülbelül három képet megvesz tőlem a Művelődési Minisztérium, 35-40 ezer forint egy kép. Ezeket kiállításokra viszik, múzeumoknak. Ez ugyebár 120 ezer forint, és egyébként az elmúlt években mindig kaptam egy-két díjat, és annak kapcsán a képet is esetleg megvették - vagy nem, hát tavaly nem tudom - 150 ezret kerestem, az emberek figyelnek, tudják mennyit keresnek és beszorozzák 12-vel, - ez a pasas jól él, vagy nem jól él. Elmondtam, hogy nekem tök mindegy, hogy hogy élek. Rég gazdag lehetnék, ha abba belementem volna, hogy a képeimet külföldre megvegyék. Mert most éppen olyan a lapjárás és olyan az érdeklődés, hogy a magyar művészeknek a 80 %-a abból él, hogy az olasz, francia, német, holland - egy barátom meg egy norvég galériával van kapcsolatban. Ha kint elad, egy részét megkapja valutában, abból a pénzből tud utazni, a többi részét megkapja forintban. Én azt mondtam, hogy az én dolgaim maradjanak itt a magyar kultúra számára, az én dolgaim ne kerüljenek ki külföldre. Így evvel az egésztől elvágtam magam. Keresnek külföldről és keresnek budapestiek is, galériák, és kiderül, hogy nem tudok velük mit csinálni, nem tudnak velem mit csinálni, mert az a kikötésem, hogy ha egy mód van rá, a képek ne kerüljenek külföldre. Így ettől teljesen elvágtam magam, és mivel nekem ágy fölé akasztható képem alig van - kiállítási méretet szoktam festeni - nekem nincs magánvevőm, én nemigen tudok eladni magányszemélynek, nem is nagyon keresnek meg, én abból élek, hogy az állam vásárol tőlem.

N. B.:

Az, hogy a képek itthon maradnak, ebben mi motivál elsősorban? Ha valakinek csomó képe van az éppen mozgatórugóként működik, hogy a világ... a világba...

V. D.:

Én azt mondom, hogy én nem vagyok akkora művész, hogy a magvaimat az egész világra szétszórjam - akkora művész vagyok, illetve lehet, hogy vagyok, hogy ennek a Magyarországnak szüksége lesz 50 év múlva, vagy már 20 év múlva ezekre a képekre, hogy tudniillik egy kiállításra visszakereshető legyen. Na most a múzeum, az más kérdés - én attól nem leszek boldog, hogy én kapok x ezer dollárt és egy müncheni fogorvos várószobájában lóg egy Váli kép.

Az én fogalmaim szerint az a kép a magyar kultúra számára... mintha földaraboltam volna. Ott 10 ember megjegyzi, hogy ez egy magyar festő, jéé. - Természetesen külföldi múzeumnak adok, van erről éppen szó - de hát ez egy más kérdés. A dolgaim ott Magyarországot reprezentálják, egyébként technikailag: a kép visszakereshető egy kiállításra.

N. B.:

Igen. Amiről itt most beszélünk ez kicsit spekulatív, hogy miért beszélünk, ez nagyon összefügg avval, amit én mondtam a móri, az idej első móri kiállításról. Hát végeredményben a magyar művészeti életről, a magyar alkotásokról beszélgetve, hogy bizony fontosak a kiállítások és bizony fontos lenne a művészeti oktatás. Mond-

ta, hogy belsőépítész az eredeti szakmád, és volt nekem egy érve, ami talán vulgárisan hangzott egy kiállítás megnyitásán, hogy a művészeti oktatás hiányának tudható be például az is - most ez nem belsőépítészet, hanem külső építészet -, hogy a nép óriási pénzeket ad ki ormótlan, aránytalan építményekért, aminek egy ötödéből megépíthetné a saját kis házát, vagy felújíthatná. Ilyen nyelvre próbáltam én ezt lefordítani - hogy miért fontos egy kiállítás, és miért kell erre hangsúlyt és ha úgy tetszik pénzt fektetni, áldozni...

V. D.:

Egyébként pénzt is, de nem feltétlen pénz kérdés. A kultúra a Szent Fülösleges tartománya. Az ember-voltunk ott kezdődik, ahol a pénz fölé kerül. Mert élni, enni, utódot nemzeni: kell, ez van. És ezen fölül mit csinálunk, ami nem kötelező. Hogy foglalkozunk önmagunkkal, foglalkozunk másokkal, foglalkozunk a széppel, foglalkozunk a múltunkkal, a kultúránkkal - ez már a személyiség döntése. És itt valóban elcsúszhat egy ország kultúrája, egy falunak, egy városnak a kultúrája, a múltja, és itt vissza lehet szedni az értékeket, meg lehet őrizni - és hát úgy szokták mondani, hogy gazdagabb az az élet, ahol a múlt mögötte áll. Ez vonatkozik táblaképektől kezdve egy régi bögrére. Én innét nézve, Magyarországon közepéről nézve nem tudom, hogy mi bennem a magyar. De tudom, hogyha jönnek külföldiek, van ilyen megjegyzés, hogy érezhető, hogy magyar. Én ezt innét nem hallom, mert a magamét csinálom, és nem magyart akarok csinálni, és nem népit akarok csinálni, hanem azt csinálom, amit a tanultságom, a kulturáltságom, az ország körülöttem lévő vizuális és tudati látványa... és én abból valamit csinálok. És állítólag ez magyar. Én nem hiszem... szóval, ha egy Illyés Gyula verset lefordítanak argentinra, én nem hiszem, hogy azt jelenti számára, mert nem tudja, hogy mi az a Mohács, nem tudja, hogy mi az a Velencei tó, a pákozdi csata, és ez benne van a versben. Nem tudja, hogy mi az hogy halász. Ő egész másképpen halászik. Számunkra ezek a dolgok a sokszorosát jelentik. Én ezért szeretném, ha képeimet magyar emberek olvassák.

N. B.: értem...

Innét egy darabig - egymás között - a plakát nyomdai előállításáról beszélgettünk, nem kamerának szánva már, de bekapcsolva hagyta, illetve egy pontnál újra fölerősíthette a hangot, mert újra hallható a - nem neki szánt - beszélgetésünk.

N. B.: igen, a nonfiguratív...

V. D.:

Az angol pipa, vagy a tormával fűszerezett virslit se szereti mindenki. Attól az még lehet jó dolog, és nem kell megbüntetni azt, aki azt szereti, vagy aki azt gyártja. Nem kell beszüntetni a gyártást. Szóval attól még emberek vagyunk, hogy én nem használom azt... én magam is úgy vagyok, hogy a zenei kultúrámm majdnem a nulla, én nem járok hangversenyre. Én nem fogyasztom a zenét. Tudom, hogy az egy állati értékes dolog, és az emberi kultúrának egy nagyon fontos területe, én egyszerűen nem tudom használni, nem vagyok rá képes. Nekem ez nem adatott meg. Na de attól tiszteltem azt, és ... mindenki röhögött rajtam, én a Nemzeti Színház javára adtam kétezer forintot, mert úgy gondoltam, az az én dolgom is. Nem vagyok éppen gazdag ember, de akkor éppen volt... szóval, hogy egy falú magáénak érzi, hogy itt valami van... (ti. a saját helybeli TV stúdió és adás) ...hát ez jó. És azt hiszem, hogy itt csak így lehet, szóval a világot nem a szürkefekés állami férfiak váltják meg, vagy hogy... hivatalból nem úgy lesz béke és szeretet a világban, hogy kitaláljuk, hanem úgy, hogy a családok és a falvak és a szomszédok jóba lesznek, mert ez a szeretet alapja és a béke alapja... szóval a kisközösségekben hiszek nagyon. Hogy úgy kell nevelni a gyereket, a gyerekeknek olyan megértőnek kell lenni a saját szüleivel, a tanárral, nem lehülyézni a tanárt - ezekkel kezdődik. Tisztességgel használni egymást és szolgálni.

N. B.:

Ez meggyőződésem, szóval lehet, hogy én nem nagyon vonom ki magam ebből, szóval lehet, hogy azért egy kicsit szolidabban fogok részt venni benne, mert ez időrabló. De viszont részt kell...

V. D.:

És én nem nézek televíziót, de valahogy belekeveredtem... a Stúdió tegnap esti műsor, ahol egy amerikai matematikus azt mondja: én avval foglalkoztam, ami a világon három embert érdekel körülbelül, egy specifikus

matematikai probléma; és nem is érti senki más. Nem láttad a Stúdióban?!...

N. B.:

Én a végét láttam.

V. D.:

“...És hogy az emberek jobban megértsék, rátettem computerre, rajzot, ábrafélét csináltam. Kiderült, hogy ez a filmgyártásban több embert érdekelt, és ebből lettek ezek az illuzionisztikus terek és mozgókép ábrázolások, amiket a számítógép hoz létre. A Csillagok háborúja - ami úgy tudom a világ legnagyobb filmsikere volt eddig, az ebből jött létre. Hogy a tereket, a díszleteket, és ezeket a rohanó szörny-gépeket számítógép csinálta...” azt mondja, ez az én matematikai területem, ezt használják ki. Ami három embert érdekelt a világon, abból véletlenül millióknak és milliárdoknak - nem nagyon súlyos szintű szórakozás - de hát mégis egy információ, egy óriási...

N. B.:

Igen, szóval hogy a felhasználásnál aztán ki tudja ez mire jó...

V. D.:

Most én ezt szoktam használni a nonfiguratív festészetre vonatkozóan is, hogy valljuk meg, hogy ezer emberből egy vagy kettőt érdekel igazán, de azok révén ez bekerül ám a csatornába. Azt, hogy ma meg lehet csinálni egy reklámgrafikát úgy, egy utcai figyelemfelhívó plakátot, abban benne van, hogy az ország tudatába beleégett a kubizmus, a vonalakkal, derékszögekkel való érzelmátadásnak a módja. A századforduló korában egy Kasák-féle grafika egyszerűen nem működött volna, azt mondják, hogy hülyeség, nem volt benne a kultúrában, alkalmatlan. Aztán a képzőművészet behozta a területre, az egész reklámgrafika körülbelül képzőművészeti effektusokra épül, kivéve a... (?) De ha más nem, a vizuális környezetünknek a... A müncheni olimpián, ott volt egy formatervező, a 72-es olimpiánál. Öt színt választottak szimbólumnak, a plakát, a ruhák, a nem tudom... olyan fantasztikus öt szín volt együtt, amit soha előtte a világon nem lehetett látni- és képzőművész tervezte, teljesen nyilvánvalóan. Szóval ilyen színeket például gyerekek...

(ajtó nyílik, Szüts Miklós jön a műterméből át)

...gyere be, éppen prédikálok... ilyen színeket még a századfordulón nem lehetett használni, mert natúraszínek voltak. Ipari színek. (áttérünk Miklóssal újra a plakátra, hogy látja ő)

”SEMMIT SEM AKAROK, CSAK TISZTESSÉGESEN ÉLNI...”

Interjú Váli Dezső festőművésszel MOZGÓ VILÁG 1988. 9.

- Tudjuk, semmit nem bízol az utókorra, műveidet számozod és lajstromozod, beírod meg átírod, fotózod. Miért?

- Mindig fontoskodok, főleg azért. Meg jó játék. Sokkal jobb evvel foglalkozni, mint festeni. Bocsánat.

- Utóéletüket is figyelemmel kíséred...

- Igaz. Épp most vásároltam vissza egy műgyűjtőtől két fontos képemet. Elég erőszakos voltam. De féltő volt, hogy eladja külföldre, ígérete ellenére. Szerencsére elég olcsó voltam... 83-ban pedig nem kis munkával viszszereszttem a Nemzeti Galériából egy gyenge képemet. Ott rögtön a raktárfolyosón darabokra törtem, az osztályvezető rémületére. Választhattak helyébe a műteremből, akármennyit. Kettőt vittek.

- Elmondanád, hogyan kezdted, milyen témákkal foglalkoztál, mik voltak az alkotói korszakaid?

- 1942-ben születtem, vagyis 46 éves vagyok. Tizenhét éves koromban találtam föl a festészetet, egyik napról a másikra. Bár Kleet már gyerekkorom óta csodáltam, a Todesengel vagy a Seefahrer a legfontosabb képeim, máig. Miket festettem az elején? Absztraktokat és szürreálisba hajlókat. Első képem a "Körtér éjjel" (1959) - ott laktam ugyanis. Aztán a "Háború" meg "Villamosszerencsétlenség", mert ilyen többet is láttam az ablakból - iszonyat volt. Van egy kis absztrakt képem 62-ből a Vattay gyűjteményben, abban már nincs semmi bizonytalanság. Akkoriban Magyarász Imre, Máté Gyula, később Sugár Gyula festőművészek voltak a mestereim. Jártam hozzájuk mappával, papírra festett olajképekkel. 1962-67.: Iparművészeti Főiskola, belsőépítész szak, ki akartam kerülni a Képzőt. Az ország legokosabb emberei tanítottak akkor ott. Az oktatás figyelmes és családi-as volt, nem kergettek nagyhatalmi ábrándokat. A rajzoktatás is jó volt; fejek, aktok, nyaranta pedig utcák és dombok - évekig. A főiskolán az építészet teljesen magához vonzott, elbűvölt. Nem is festettem akkor két évig. Utána lelki válság, fuldoklóként kapaszkodtam a minden délelőtti festésbe.

Önarcképek; megfestettem magam cári tisztí egyenruhában, égő várossal a hátam megett, ma is rejtély, miért. Talán 66-ban találtam rá a műtermem lerajzolására, ez a témám azóta többször visszatért. 1969: diplomát végleg fiókba, szabad foglalkozású, igazi festő. 69. június: "Angyali üdvözet", a nonfiguratívra való újra rátalálás boldog szédülete. Hazaérkeztem. Aztán ez meg is maradt tizennégy évig. Bár a nonfiguratív, ha jobban belenézek, nem is volt annyira nonfiguratív; látvány-, valóságtöredékekkel volt tele. Mint a 70-es évek elején, az angyalos képeimnél. Ajjaj, kezdek beleveszni a részletekbe. Na. 74-ben kezdtem a műterempadlómon folygülesztett szemetet megfesteni, ebből később, mikor beláttam, hogy mégis kötelező megtanulnom fotózni, egy fényképsorozatot is csináltam 81-ben, ki is állítottam a műcsarnoki kiállításon táblaképeim mellett. 83-ban lakást bővítettünk, alig tudtam dolgozni. 84: az újrakezdés ijedelme, kapkodtam fűhöz-fához. Többek között lerajzoltam egyet a nyolc-tíz évvel korábban, minden távolabbi cél és ok nélkül készített zsidótemető-fotóimból. Kétezer négyszáz felvételem volt a magyar és a miénknél szebb és kulturáltabb kelet-romániai temetőkről. Most talán mégis lesz belőle egy könyv, én így szólok hozzá a román kérdéshez. Szóval megfestettem, aztán ennél a témánál ragadtam, legnagyobb csodálkozásomra 87 nyaráig.

- Erre az anyagodra kaptad a Munkácsy-díjat is...

- Nem, azt az egészre együtt. A temetők után pedig újra a műtermet kezdtem rajzolni, tavaly. Hát ezek az én korszakaim.

- Valamit elfelejtettél... Bálintról beszélni!

- Bocsánat! 68-ban ismertem meg személyesen is. (67-es Dorottya utcai kiállítása óta csodáltam.)
Néhányszor még korrigált is nekem, első kiállításomat ő nyitotta meg, ravatalánál búcsúztattam.

- Mit tanultál tőle?

- Sok mindent. A gondolatait kevésbé szerettem, mint a műveit. A tüzesbarnák kezelési módját, a felület visszakaparását. Nála is: egy forma - egy szín. A képek ikonos osztását is használtam évekig, bár egészen más indítékból, mint ő.

- Téged még a 85-ös tévéinterjúdban is mint Bálint-követőt emlegettek...

- Szívesen vállalom, ha ez így van. De azt hiszem, nincs így.

- Akkor itt közbeszúrva adódik a kérdés, kik hatottak rád, és hogyan vélekedsz kollégáidról?

- Klee az apám. Braque a halálcsónakjaival. Morandi. A csodálatos önhitt Rothko. Nagy Balogh az öt jó képével és Nagy István. Ferenczy a zöld fenekű lovaival. Ha képet adok be, mindig megkérdezem magamtól: Vaszkó Erzsébet ezt kiengedné a műterméből? Farkas István, aki mindent tudott előre, bár a főkérdésben tévedett. Persze Vajda. Visszafelé menve: Ambrogio Lorenzetti. Antonello da Messina, mindent tudott a végtelenről. Vermeer mézhümmögés-csöndjével. Sok jó festő van. És a kollégák? A Bak-Nádler-féle újgeometrizmussal nem tudok mit kezdeni; számomra kiesik, ami nem szakrális. Az Új Vadak nekem rémesen unalmasak. Kik a legjobbak? Földi Péter a madárkaival, Tölg-Molnár, mint egy úthenger, tartja a formáját. Iszonyú tehetségesek, de nem tetszik, amit mostanában csinálnak: Swierkiewicz, Kazovszkij, Nagy Gabi, Kárpáti Tamás, ef. Zámbó, Kovács László mindig kiváló, csak nagyon keveset látni tőle. Németh József 1960-as Múcsarnok-kamaratermi kiállítására emlékezve még ma is eláll a lélegzetem. Újházi fontos. Ez jut eszembe... Anna Margit...

- Köszönöm. Visszatérve, még egy dátum: 86 őszétől képeid szétajándékozása...

- Igaz. Hát, beszéljünk róla. Őriztem az életművem. S akkor ősszel megérett bennem egy véleményváltozás. Rájöttem, az egyszemélyes múzeum-szisztéma nem jó. A művek jobb, ha konfrontálódnak a konkurenciával, vagy éppen közük simulnak, mindenestre inkább legyen sok helyen az anyagom. Ezenkívül rájöttem, kár lenne várni halálomig, hogy felgyülemlett gondolataimat-képeimet elkezdjék használni. Hát minek őrizzem?! Mindebből egyenesen következett, szét kell őket szórni. Külföldre eladhattam volna ugyan, de én ezt szigorúan neked, nektek és az unokáitoknak csináltam, nem a müncheni fogorvosoknak. Itthon viszont az a szűk réteg, akinek kellek, fizetésképtelen, illetve nem szokott hozzá, hogy ilyesmire pénzt adjon ki. Összegeztem, egyetlen lehetőségem maradt, a szétajándékozás. Egyébként így szinte minden képem legfeljebb pár kilométerre van tőlem és egy telefonnal visszakereshető. Nem tartott volna a dolog egy évig, de iszonyú nagy munka volt. Háromszázhusz művet dokumentálni, diázni és fotózni, paszpartúzni, minden üveg mindkét oldalát lemosni, fölhívni az illetőt, hogy választhasson, elbeszélgetni vele, ha a kép nagy: hazaszállítani neki, rendszerint a tiplit is én vertem a falba... És rengeteg pénzbe is került egyébként. A keretek. Hát így... Nagyon boldog voltam evvel a munkával, és akkor is, amikor végre befejeztem... Nagyon nehéz több száz embert találni, akire képet lehet rásózni, és még örül is neki... Persze, múzeumoknak is adtam

- Mennyi műved van egyáltalán? Biztos tudod szám szerint...

- Tudom. Múlt év végéig készült 1350. Ebből megmaradt, vagyis nem pusztítottam el: 640. Nagy része, 550 már elkerült itthonról - tehát már működik. Rajzok és képek.

- Önálló kiállításod?

- Huszonkettő. De hát ez a szám nem sokat mond, ez sok mindentől függhet. Legfeljebb a szorgalmamról...

- Beszéljünk most a szakmai közéleti tevékenységedről!

- Szörnyű kifejezés. Tehát. 75-től öt évig tanítottam a zebegényi nyári szabadiskolában. Olyan programot kellett kitalálni, hogy a félprofi festő egyenlő eséllyel és reménnyel dolgozhasson a nyugdíjas fejőnővel. Mert olyan is volt. Közben 78, a jubileumi Stúdió-kiállítás a Nemzeti Galériában. A Stúdió vezetősége ezt diplomámra hivatkozva rám bízta. Ott kitaláltam, mi lenne, ha mindenki kapna egy kis, teljesen önálló területet, boxot, mint annak idején nálunk az Iparművészetin, év végén. Sikerült megszervezni. Még a paravánépítő brigáddal is én alkudtam meg, a tűzoltóság számára meneküléstervet kellett rajzolnom. De meglett. A hivatal részéről az újítás miatt nagy volt az ijedtség, vagy öt zsűri, miniszterhelyettesi kiszállás. Az én munkámat is ki akarta Tóth Dezső dobni. Vészitscse sok vitám volt, de akkor ő védett meg. Aztán mégiscsak összeállt az egész, bár a hivatal egy ideig még duzzogott. Ki sem akartak engedni a Stúdióval a párizsi kiállításunkra. A sajtó meg örült, hogy nahát, ezek a fiatalok valami egészen új irányt vettek... Pedig hát vettek volna ők korábban is - ez a boxos rendszerből adódott, és a relatív liberalizmusból. Mi következne? Talán 81-ben írtam egy nyílt levelet a miniszterhelyettesünknek a fölöslegesen megszüntetett nagymarosi alkotóház ügyében. Százhatvan festő aláírta. Nem lett eredménye. Körülbelül ez idő tájt (nem tudom mikor, 1800 oldalnyi, géppel írt naplómát magam számára is hozzáférhetetlenné tettem - mikrofilmen őrzik csak), szóval elvittek egy Üllői úti lakásba, és megnézhettem a Gruber-hagyatékot. Zseniális festő volt. Ott kitaláltam, és pár hónap telefonálással és levelezéssel megszerveztem, hogy létesüljön Gruber Béla Emlékmúzeum a váci zsinagógában. Mindenki egyetértett egy idő után, vásároltak, leltároztunk, az építésznek kiadták az áttervezés munkáját, jegyzőkönyvek készültek - végül néhány év múlva elakadt az ügy, Vácnak elfogyott a pénze, állítólag... Közéletnek számít, gondolom, hogy a Szövetségben a festők vezetőségében benn vagyok. Nem sok haszonnal. Na, még egy dolog, ami viszont sikerült. Szüts Miklós festővel, jeles barátommal és szekundánsommal észbe vettük, milyen kár, hogy a Tavaszi Tárlatok intézménye szép csendesen kimúlt. Beszéltem az érdekelt fontos emberekkel, aztán írtam ez ügyben is egy nyílt levelet a Szövetségen keresztül, 1986-ban. E percekben nyílik meg a Múcsarnokban.

- Most mesélj az életedről! Az angoloknál egy önéletrajzhoz a hobbilista is hozzátartozik. Mi minden érdekel?

- Engem sok minden. De biztos, hogy ez másokat is érdekli?... Na jó. Sorra. Tizenkét évesen április 1-jei groteszkként teljes rendet csináltam a szobámban. Hatott és visszahatott. Megtetszett a dolog. Tartom. Akkoriban csak a geológia érdekelt. Ma már tudom, miért. Elkezdtem egy geológiai lexikont írni, a D betűig jutottam el. Gimnázium. Versenyevezős voltam, eredményekkel. Az első közösség, ahol embernek tekintettek. Egyébként, kamaszkor: évekig a földön aludtam, Barcsay Anatómiájával a fejem alatt, varrtam magamnak egy hálósákot stb., stb. Érettségi előtt hirtelen megtanultam tanulni. Így aztán később a kollokviumok könnyen mentek. Közben megismertem Senecát, évekig tanított, és eléggé megforgatta az életemet. Akkor dobtam ki először az egész könyvtáramat. Furcsa élmény volt tizenöt évvel később Epiktétosznál 40 gyönyörű oldalon elolvasni Seneca kétkötetes Erkölcsi leveleinek teljes tartalmát... Főiskola alatt nagyon szerelmes voltam - itt tartunk egy perc csendet.... Sokat jártam akkoriban az országot, autóstoppal.

Főiskola után két évig építésziroda, először kisinas a Fintánál, a Hotel Duna Intercontinentál tervezőcsoportjában. Az egyetlen voltam, aki fél ötkor tette le a ceruzát - rohantam haza festeni. Fél év múlva át egy kisvállalathoz, mert kicsikartam belőlük a hatórás munkaidőt (persze részfizetéssel), ami akkoriban, 1968-ban hallatlan dolog volt. Már déltől festhettem. A Károlyi utcai antikváriumot és a Liszt Ferenc tér melletti hanglemezboltot a Népköztársaság útján ott terveztem, ezek ma is állnak. Ez utóbbinál kitaláltam, legyen a bolt a színes hanglemezbortárolókkal kitapétázva. Az ötlet annyira új volt, hogy féltem, nem fogják engedni. Ezért teljesen elrejtettem a műszaki rajzok között, csak a kivitelezés közepén vették észre. Később láttam ilyet a Champs Elysée-n. 1969. október 2. - mikor szabadúszó lettem, éppoly korán indultam munkába, mint előző nap (műtermembe már), de ünneplésül egy kis kerülőt tettem, lefelé a Gellérthegy oldalán. Az első években alkalmi reklámgrafikából éltem, később kéthavonta pár napos fotómunkából. Tizenkétezer felvétel parasztszobákról, S. Nagy Kata barátom szociológiai kutatásaihoz. A kutatás befejeztével a Népművelési Intézet a negatívokat a szemétkébe dobta. Igaz, amikor 83-ban befejeztem a hobbifotózást, én is kidobtam 8 kiló negatívot meg egy zsák fényképet. A fotózást különben nagyon szerettem, az volt velem a bajom, hogy sok időt és figyelmet vitt el. Sok évig játszottam vele. Rettentő szerettem volna igazán részletgazdag felvételeket csinálni, de ahhoz Linhof gép kellett volna, ami nekem sose lesz. Aztán akkor nekiláttam, és pár hónap alatt építettem egy óriásgépet 24 cm-es negatív mérettel. A harmonika hajtogatásával napokig bajlódtam, végül feleségem találta ki... Fölneveltem egy bernáthegyit, sokat sétáltunk. Este bármi vendégségben is fölálltam nyolckor, hogy bocsánat, a kutyám bepisil. Nagyon jó volt, de ez egy öregember életformája, beszűkített (nem mintha társaságkedvelő ember lennék egyébként).

Mi volt még? 76-tól négy évig reggelente egy órát fordítottam, főleg regényeket és művészéletrajzokat. Ezen tanultam meg az angolt. Az első nap teljesítménye 2 sor volt, az utolsóé 12 oldal. Beszédgyakorlatom nincs. A 80-as évek elején egy svájci úr hozott egy japán walkmant egy képemért. A létező legdrágábbat. Lányom sídézése idején a Svábhegyen a mély hóban föl s alá sétáltam, közben körbevett Bartók Brácsaversenye. Fantasztikus volt. Akkoriban együtt éltem a zenével, beszereztem, ami kell, kazettagyűjtemény, minden. Ezt is abbahagytam: beláttam, nincs türelmem tartósan más ember munkájára figyelni. Talán majd még egyszer. Egy barátom nagyon örült az erősítőnek, szalagoknak, hangszóróknak, ágyból ugrasztottam ki.

- Utazások?

- Európa múzeumait megnéztem. Ja, még a zene. Furulyázni is megtanultam egy könyvből, eljutottam a Bach H-moll szvitig. Csak a kutyám füle nem bírta, mindig vonított... És körülbelül eljutottunk a mához. Hosszú út. Tanulságok levonandók. Ámbár közben is megtettem.

- Családi élet?

- Két gyerek, tisztességes, igyekvő családi élet. Nyáron nyaralunk. Igaz, én fogcsikorgatva, hogy ilyenkor nem dolgozhatom.

- Pénz?

- Vagy tíz éve megélek a képeimből, kompromisszumok nélkül. Az állam vásárol tőlem - legalábbis eddig, múzeumok számára. Igaz, családomat is szegénységre kényszerítem. Bár ez a szegénység igen relatív. Van egy Trabantunk.

- Napirended?

- 5,37-kor kelek...

- Miért pont akkor?

- Egy kerek szám mennyiben más? Kevésbé lennék álmos? ... Akkor először egy órát lelkem rendben tartásával töltök, majd egy felet testemre, vagyis izmaimra fordítok. A szellememre nem jut idő. Vagy kedv. Tíz év thomasmannozás után nehéz valami jót találni. Mikicát óvodába, ha én vagyok a soros, majd bevásárlás, mosogatás, reggeli készítés a már üres lakásban, és a Magyar Nemzetet is átnézem. Ha ég a piros lámpa, centrifugára kapcsolom a mosógépet, mert az innét az én dolgom. Kilenc, fél tíz körül kezdek festeni... Ebéd után kihúzom a telefont, és két órát alszom, fáradékony vagyok. Délután ritkán festek... Háromnegyed tizenegykor oltok.

- Mindennap festesz?

- Ha nem lenne élet és szakmai élet, mindennap festenék. De van. Képet szállítani, falécet és zoknit venni, anyácskámat megnézni. Szerencse, hogy van autóm, így avval járok az autójavítóba. A kecskeméti alkotóházban, ahova évente lemegyek, mindennap egész nap festek. Vákuumbúra alatt. Ilyenkor még azt is megkérem, ne küldjenek levelet nekem. Szóval vákuum. De ezt szellemileg sem lehetne pár hétnél tovább bírni, talán fizikailag se, és nem is lenne értelme. Hamar elfogyna a levegő a búra alatt.

- Hogyan festesz? Hogyan készül a képed? Sokan mondják, hogy amikor a mű már teljesen készen áll a fejükben, csak akkor kezdik el a vásznat...

- De jó nekik. Én az égvilágon semmit nem tudok a munka következő percéről - ritka kivételtől eltekintve - nemhogy a kész műről. Na, most három évig sejtettem, hogy ha reggel elkezdek dolgozni, valószínűleg tetetős kép lesz belőle. De hát ez csak nagyon a felszíne a dolognak. Fáradtan, sötétben tapogatózva keresem a

következő gondolatot, sokszor reményt veszve. Fehér képet szeretnék festeni - okker vagy fekete lesz. Hogy kezdem? Apró ceruzarajz, vázlat, öt-tíz perc. Ha megtaláltam, ezt gyorsan és gondolkodás nélkül a bal saroktól kezdve végigfestem a formákat. Az eredmény rendszerint szörnyű. (Ha nem, az még nagyobb baj.) Akkor hátralépek, leülök, megnézem, megvakarom a fejem, majd elkezdődik az érdemi munka. Egy délelőtt általában valamennyire befejezek egy képet. Akkor félreteszem, aztán, ha kell, hónapokig, évekig javítgatom, szeretgetem. Szerencsére soha nem kényszerülök friss képet meggondolatlanul kiengedni a műteremből. Gyorsan és feszülten dolgozom, türelmetlenül. A részletekre sokszor nagyon nehezen szánok figyelmet. Bár végül is a képet közelnézetre is meg szoktam csinálni, hogy úgy is mondjon valamit...

- Mi a festészet lényege?

- Két szín találkozása, csodás találkozása...

- És mi a szerepe, az értelme?

- Szerintem? ... Hát a világ, vagyis az ember legfontosabb dolgaira tanít. Mint az anyák vagy a papok. Segít. Egy villám fényénél pillanatra meglátod Isten köpenye szegélyét. Az utolsó ember halála pillanatáig a művészet mindig nagyon fontos dolog lesz, ha ezt nem él is át mindenki...

- Aki nem éli meg, annak is fontos...?

- Igen.

- Vissza hozzád. Más ember, más festő vagy, hogy pár éve elhagytad a nonfiguratívot?

- Biztosan. De nem tudom miben... Bár...?!

- Hogy érted?

- Nézd. a nonfiguratívban mindig annyira hittem, mint a kezemben vagy a szobámban, csodálkozom is, hogy most nem azt csinálom... De elmagyarázták nekem, hogy semmi különbség: minden kép absztrakt. Igaz. Meg hát az ember ezt belülről úgysem irányíthatja, hiába szeretnék én most hirtelen zöld szemű lenni... Na, annyit lehet, hogy például mikor láttam, hogy temetőképeim egyre rosszabbak, akkor megcéloztam egy témaváltást...

- Azt hogyan?

- Hogyan? Először is minden temetőfotómat szétajándékoztam. Pontosabban a bölcsészkaroknak adtam. Aztán minden egyéb dolgomat is kidobtam, és abbahagytam és elhagytam, amit egy középkorú család ember csak megtehet. Vagy azon túl is még, egy kicsivel. Könyveimet, mindent... Most, ez alkalomból is, olyan vákuumot teremtettem a műteremben és az életemben is, ami végül már csaknem elviselhetetlen volt (családomnak meg én) - aztán ez az üresség a fizika és a lélektan törvénye szerint megteremtett valami újat... Lefotóztam egy esetleges leendő kiállításom leendő plakátja számára kriptaüres szobámat. Majd észbe kapva, a fotót meg is festettem. Azt hiszem, először leginkább Vojnich modorában. Mondják. Kétségkívül nagyon becsülöm a képeit. Majd ez az induló témasorozat, mint annyiszor már, megint a líra felé mozdult el, ha jól értelmezem...

- Most merrefele szeretnél menni?

- Nyugat felé. Bocs. Nincsenek nekem terveim, nem látod? Egyébként tényleg el szeretnék menni, New Yorkba, egy hétre, megnézni az öt nagy múzeumukat. Egy óriásbank pánclétermé is megtekinthető, aranyrudakkal meg őrséggel. El is megyek, megnézem. Most májusban. Azon a nevezetes amszterdami képaukción nekem is elkelt két képem. Mesés összeghez jutottam. Százötvenezer.

- Mégiscsak adtál képet külföldre...?

- Tévedésből, megtévesztettek. És utoljára, remélem.
- Miért csak egy hétre mész? Nem kapkodás ez?
- Dehogynem. Mindig kapkodok, meg rohanok. Csakhogy egy hét után nagyon fölösleges embernek érzem magam tevékenykedés nélkül, pláne külföldön. Hát, számolok ezzel. Mindig így járok. Szerencsére a norvég ösztöndíjamat végig lehetett síelni, meg hajókázni... Hát ezért az egy hét.
- Munkamánia?
- Sajnos, igen.
- Miért sajnós?
- Nem tudok élni. A meleg vízre is azért szoktattam rá magam, mert gyorsabban megvan, mint a tea. Csak loholni, dolgozni vagy aludni tudok. És ez embertelen. És helytelen is.
- Elítéled magad?
- Nem, az nem az én dolgom. De tudom, hogy ez így tökéletlenség.
- Szeretnél tökéletes lenni?
- "A tökéletességre való törekvés már sok embert tökéletesen elviselhetetlenné tett." Engem is. Ma már semmit nem akarok. Csak tisztességesen élni. Élni a szeretetparancsot, amit Szent Pál apostol mellett P. Howard fogalmazott meg legszebben: "Tiszteld embertársad elmebaját!"
- Ennyire hegyről nézed az életedet?
- Ha a bizonyosságot, hogy valamit NEM tudok, valamihez nem értek, annak lehet nevezni... bár ez sem igaz, látod. Nézd, én nyolc és fél évesen egy hónapig skarláttal kórházban feküdtem. Nyomorultul éreztem magam, nagyon hiányzott anyám közelsége. Ott aztán megtaláltam egy gondolatot. Az utolsó napon, vagyis 1951. május 30-án azt mondtam magamnak: egy egész hónap kellett ahhoz, hogy fölfogjam és megértsem végre valahogy, hogy én ide kerültem, én itt vagyok a kórházban, és nyilván egy egész élet kell majd hozzá, hogy megértsem, hogy én - élek... Igazam lett. Életem legnagyobb része ebben a kilátástalan bizonytalanságban telt el... Azért is dolgoztam mindig annyit - gondolom, azért lettem festő is... Egy boldog ember sört iszik a lugasban, nem?
- És ma?
- Ma már tudom. Megtaláltam. De erről ne többet.
- Bocsánat, miért?
- Szent Ferenc megkérte a mandulafát, mesélne neki Istenről. A fa egyszerre virágba borult. Hát ennyi.
- Akkor te tulajdonképpen leginkább napi tíz órában imádkozni szeretnél?
- Talán igen. De nekem más a munkám. Az ima sem érdemszerzőbb egyébként, mint például a zsemlesütés. Az ember álljon nyugodtan, ahol van. Illetve menjen, lehetőleg előre - természete szerint. Érdekes, most ez az ország a "mi lett volna, ha" és a "mi minden kéne" lázában ég. Ahelyett, hogy... nyugodtan tenné a dolgát.

- Ne törődjünk a jövőnkkel?

- Én azt mondom, mindent tegyünk meg érte, és ne törődjünk vele.

A kérdéseket magnós interjúkból fölkérésre összeválogatta, majd rögtön felelt is rájuk - V. D. 1988. május

“BESZÉLGETÉS VÁLI DEZSŐ FESTŐMŰVÉSSZEL”

TV-2 Premier c. műsorban 89.9.20. vasárnap 20.30-

(bevezető stúdióbeli beszélgetés

Tarjáni Tamás kritikus és Szegvári Katalin műsorvezető között:)

Szegvári

...egy olyan festőművésszel, akiről mi mind a ketten bevalljuk, hogy kedveljük. Úgy hívják, hogy Váli Dezső. Kecskeméten a Cifra palotában látható egy kiállítása. Én - mondjuk el gyorsan, nem összejárós barátunk, nem úgy kedveljük. Úgy kedveljük, ahogy az ember egy festőt szokott - én 85-ben készítettem vele interjút, amikor is azt mondta nekem, szó szerint idézem: “én nem vagyok olyan nagy művész, hogy az egész világra szétszórjam az energiámat. Örülnék, ha a képeim itthon maradnának, és a legjobb képeim egyszerűen a közösségé lennének.” Most kérem szépen Váli Dezső annak idején komolyan gondolta. Olyannyira komolyan, hogy képes volt fölárazni olyan drágára a képeit, hogy istenments valaki megvegye őket. Mikor elkezdtük a beszélgetést, kicsit kételkedtem ebben a szándékában, aztán mikor hosszabban beszélgettünk, elhittem neki. Ma azonban ebben a gazdasági helyzetben, amikor talán- talán a képzőművészeket sújtja leginkább a munkanélküliség, még nehezebb ezt elhinni. Hát hogy mit változott 85 óta, az kiderül a következő tudósításból, de még ne nézzük, mert szerintem Tamás is el akarja mondani, ő miért szereti Váli Dezsőt...

Tarjáni

...Igen, hát én is oly annyira nem ismerem, hogy ma délután láttam először testi valójában azon a filmen, amit most majd a közönségnek is megmutatunk. Az igazság az, hogy folyamatosan, de szétszórtan néztem Váli Dezsőnek a műveit, kíváncsi voltam, hogy belsőépítészből hogyan lesz valaki a középnemzedék egyik legkitűnőbb festője. Érdekel az ebben a gesztusban, de a művekben is megmutatkozó szegény gazdagság, és érdekelt, hogy vajon egyes kritikák vajon miért firtatják, hogy mennyire forradalmi és hogy Vajda Lajostól vagy Bálint Endrétől mennyire áll jobbra vagy balra, holott ennek a művészetnek az esztétikuma, az értéke az valójában abban van, hogy milyen erkölcsöt, milyen gondolatvilágot képvisel, nem a tradíciókövetésben tehát. És még annyit, hogy idén húsvétkor egy nagyon kedves egyetemi tanítványom megmutatta annak a Keresztútnak a reprodukcióját, amit most majd látni fognak, és engedjék meg, hogy előre kérjem, bár nem akarok beleszólni e film nézésébe, élvezetébe, hogy a keresztút második stációján például, amikor Krisztus fölveszi a keresztnek a terhét, figyeljék meg, hogy a végsőig csupaszított egyetlen ecsetvonásban hogyan fejeződik ki egy vállmozdulatnak az iszonyú terhe, és hogyan helyezi a festő, mintegy a nézőnek, a szemlélőnek a vállára is magát a keresztfát, mindezt végtelenül egyszerű eszközökkel.

Szegvári

És akkor most nézzük a tudósítást!

bejátszott film (10 perc)

fölvették a megnyitó előtt, alatt a helyszínen)

Kernács Gabriella

Váli Dezső festészetében a mostanit megelőző állomás, az egy nagyon csendes lírai sorozat volt elhagyott zsidó temetőkről. Hogy kerültél kapcsolatba azokkal?

Váli Dezső

Hú, hát az 15 éve történt, hogy pénzkereső munkám kapcsán régi zsidó teremtők környékén is jártam, és mivel kezdő fotós voltam és minden, ami gyönyörű volt, lefotóztam válogatás nélkül, de minden további szándék nélkül létrejött egy fotóarchívum, több, mint ötven zsidó temetőről. A munkavezetőm, akivel végeztük a szociófolmérést, zsidó volt, és ilyen érdeklődésű, és pedig csodáltam a látványt.

(zene, sorra 6 zsidó temető képet mutat)

Kernács Gabriella

Talán két évvel ezelőtt egy egészen egyedülálló akciót hajtottál végre, az összes képedet elajándékoztad, és azóta az üres műtermet fested. Miért történt ez?

Váli Dezső

Hogy miért pont akkor, azt nem tudom. Én nagyon óvtam a képeimet, és együtt- tartottam-, nem tudom-, 500 kép állt a műtermemben, ahogy az évtizedek során fölgyűlt. S valahogy ez az óvás átfordult bennem, és rájöttem, hogy ezek így nem működnek, mint egy gép, ami áll, nem használja senki. Ezeket szét kell szórni. Na most külföldre lehetett volna, de én ezt a te gyerekeidnek a te unokáidnak, az én unokáimnak szántam, nem a müncheni fogorvosoknak. Az borzasztó, az elvész az ország kultúrája számára. Belföldön eladni pedig nem nagyon lehet. Az ország szegény. Úgyhogy ebből jött ez az ötlet, nagyon önző ötlet és átgondolt ötlet, hogy szét kell ajándékozni. És ezt tettem, egy évi munkával. Nagyon sok munka volt, 360 képemet szétajándékoztam. Kiürült a műtermem, és - boldog voltam.

Kernács Gabriella

Tulajdonképpen az egész gondolkodásmódod az néha hasonlít az első keresztényeknek a mentalitásához. Tulajdonképpen miben hiszel?

Váli Dezső

Igen, igen. Hívó vagyok, hívó katolikus, és élem az hitemet, és nem úgy, mint ahogy az ember egy vasárnapi zakót fölvesz. Én melankóliára és... hajlamos ember vagyok, a munkámon kívül ez tart össze. Szóval úgy gondolom, hogy az életem értelmét a szeretetben találtam meg, az Isten- és az emberszeretetben. Ez sem mulaszt el és vesz el minden szenvedést az élettől, de értelmet ad neki.

Kernács Gabriella

Hogy született meg a Keresztút című sorozatod?

Váli Dezső

Hát az aktualitás. A volt ferences rendi szerzetes-, a volt lelkivezetőm egy ilyen nyughatatlan pasas, és elment Ausztráliába négy évre, mert nem tetszett neki eléggé a magyar kék ég, úgy gondolta, ott szebb az ég, és egy magyar kolóniának lett a plébánosa. És építettek közös munkával, kézi munkával egy kis kápolnát. És levélben, egyszerűen, ahogy ez menni szokott, kért, hogy ugyan küldjek neki egy keresztutat, mert neki se pénze, se művésze, hogy a helyszínen ezt elintézzze. Így egy korábbi témámat elővéve evvel elkezdtem dolgozni, és megcsináltam neki, és már föl is tették a kápolnában.

Kernács Gabriella:

Most ezek különös képek. Ilyen sötét jelek ábrázolják tulajdonképpen a kálváriát, a szenvedéseket, amit Krisztus végigjárt, - és újságpapírra készültek. Miért?

Váli Dezső

Az újságpapírra nyomtatott szövegek tartalma és a mi hitünk tartalma elég távoli két pólusnak tűnik. De ha az ember egy kicsit belegondol, hogy egy kétezer évvel ezelőtti koncepció per, egy kétezer évvel ezelőtti politikai statáriális gyilkosság, és az ami a mai, év eleji, januári Magyar Nemzetben, amire ezeket rajzoltam, ami cikkek vannak, - ez meglehetősen összecseng. Az embernek amúgy sincs egy külön hívó élete és egy külön hétköznapi élete. A tragédia és az igazságtalanság az mindig az, a szenvedés mindig az, a szeretet mindig az- akár kétezer éve történt, akár most.

zene - ez előbb talán két műtermes festmény, aztán a keresztút néhány állomása, premier plánban)
(a beszélgetés alatt az arcomat mutatják végig)

Váli Dezső

Azt kezdtem sajnálni, hogy Magyarországon ebből nincsen példány, úgyhogy elkezdtem, hogy hátha tudok jobbat, egy kicsit jobb változatot csinálni. Csináltam néhányat, és aztán szétajándékoztam katolikus gimnáziumoknak. A ferencesek kaptak, a piaristák... és nagyon örülök, mert elfogadták. Nem mindenki fogadta el, megértem, de aki elfogadta, annak nagyon megköszöntem, hogy elfogadta.

felvételnézet a megnyitóról:

Szüts Miklós:

Váli Dezső naphosszat, mit naphosszat: élethosszat álldogál félkész képei előtt és vár. Cserélgeti egymás mellett a többnyire rémes, vagy legfeljebb majdnem jó színeket, és vár. Mint Pilinszky mondta: a magaslesen, hogy jöjjön a vad. És néha jön. Egyetlen vonal, egy másik sűrű folt: és a semmiből - mint egy ördögi trükkfilmben előbújik... Mi is? Ahogy Váli szokta mondani: Isten palástjának szegélye.

zene, film vége,

(Stúdióból ismét:)

Tarjáni

Akit érdekel a mélységes szentségnek és az arculcsapó XX-ik századnak ez a találkozása a képeken, annak javasolhatom, hogy Budapesten, a Péterhegyi úton, a Szabina kápolnában tekintse meg ennek a keresztútnak egyik változatát. Még annyit, hogy nemcsak a nyomtatott betű, és a vallásos hit között van nagy távolság, mint ahogy Váli Dezső mondta, hanem az a tény, hogy a Magyar Nemzet újságoldalaira tette, amit festett, az egyben metaforikussá, szimbolikussá is lesz. Hiszen a Magyar Nemzet lapjain látjuk mindazt, amit látunk.

(12 perc)

(a felvételt adás után nem archiválják.)

Fölajánlották, hogy nekem videóra átjuttassák. Elhárítottam.)

V.D. 89.9.12.,

1991 április 8., műtermemben, Szerb Zsófi interjúja diplomamunkájához,

A ZENÉHEZ VALÓ KAPCSOLATÁRÓL KÉRDEZ KÉPZŐMŰVÉSZEKET.

Váli Dezső.: A kezdetekről 11 évesen ismerkedtem meg Dobszay Lászlóval, 1953 szeptember elején. Az illegális bencés cserkeszcsapatunk egyik vezetője volt Nagyon szerettem, de mindenféle zenével kapcsolatos dolga lepattant rólam.

1971. húgom disszidált, de előtte-évben hozott nekem Németországból egy altfurulyát, nem tudom miért. A kottát nem ismertem, a hangokat, a fogásokat nem ismertem, soha nem zenéltem. Akkoriban én még csak tánczenét hallgattam. Ez csak 35-40 éves korom között halt el aztán. Na, hamar beszereztem egy szoprán és egy tenor furulyát is, vettem egy furulyaiskolát, és elkezdtem a magyar népdalokon. Előkerült valahonnét egy gyerekkori énekkönyvem, népdalok és sztálini dalok, nagyon élveztem. Mikor Haydn daloknál két és három kereszttel találkoztam, nem tudtam lejátszani. Mondák, hogy arrébb lehet vinni az egész hangsort, hogy a keresztek elmaradjanak. Megértettem, és csináltam magamnak egy hanglogarlécet. Az egész hangokat és a félhangokat leírtam kétszer egymás mellé, és elkezdtem ezeket egymás mellett csúsztatni, és így megkerestem azt az állást, mikor van a legkevesebb kereszt az adott dalban. Így átírtam a kottát aztán. Aztán csináltam magamnak olyan kottákat, hogy csak az abszolút hangok betűit írtam le, így leírtam az összes kedves dalomat egy picit útifüzetbe. Ez a dolog technikai oldala. És a másik: Emlékszel? "Lenn a mély völgy ölén pásztor sípja szó-ólal" és a lenini dal "A zsarnokság ... ülte torát" Ez volt a gyermekkorom. Mély élményeket hozott föl 20 év után. Egy gyerek teljesen mindegy, milyen korban nő föl, az az ő gyerekkora. Lenn a mély völgy ölén... én láttam a svájci hegyeket. Az énekkönyvben volt egy ábra erről, ki is színeztem annakidején. 29 évesen ugyanazt éreztem, a hegyek végtelenségét, hallatlan élmény volt. Térélmény volt, időélmény volt. Kiderült, hogy én ezen tanultam meg a térélményt. A pásztor sípja szólal- éreztem, ahogy ez a sípszó hömpölyög a hegyeken át, ez a zene, ez a gondolat... A mai térélményem sem mélyebb, én ezt akkor megkaptam, ez nem fejlődik. A hegyek mögött még vannak hegyek, és aztán ott van az Operencia, megéltem.

Másrészt a tánczene. Soha nem voltam ebben nagy szakértő. Táncolni szerettem, pár fajta tánczenét szerettem, Konc Zsuzsától Beatlesig, Elvis Presly. A "You are my destiny" A végtelennek, a végtelen utáni vágynak, akár egy nő utáni végtelen vágynak leckéjét hallottam ki ebből (Dobszay falra mászott, mikor ezt elmondtam neki) Számomra ez egy tiszta mondat, üzenet volt. Ezt a zenét lehet minősíteni, de tény, ez így hatott rám. Nem voltam muzikális, nincs is jó hallásom, ezek hatottak rám. Volt ebben szentimentalizmus is, ez volt a gyerekkor, ez volt a furulya aztán. Valamit mégiscsak kibányásztunk.

A komoly zene pedig: ha én elkezdek valamit csinálni, akkor nagyon csinálom. Mikor elkezdtem, napi 4-6-7 órát furulyáztam. Lementem a kecskeméti alkotóházba - szegény szomszédok - tők nem ment a festés, nagyon rossz periódusban voltam, és elkezdtem a Bach H-moll szvitjét tanulni, hangról hangra. Na most ezt én soha nem hallottam előtte, nem ismertem. Ha nem játszottam el 200-szor, akkor egyszer se, úgyhogy ma, 20 év után, ha előveszem a H- moll szvitet, és nézem a kottát - nem játszom hibátlanul - de sokszor észreveszem, hogy a kottát egy sorral följebb olvasom, vagyis fejből játszom. Egy rész kivételével - túl magas hangok - ma is eljátszom, nem hibátlanul, de én élvezem. Engem a lányok, amikor udvaroltunk, vittek hangversenyre, iszonyúan untam, elmentem udvariasságból... szóval a H-moll szvitet én fejtettem meg hangról hangra, másképp is játszom, később hallottam aztán, és meg voltam győződve róla, hogy az enyém sokkal jobb. A hanghosszúságokat is úgy kellett kibányászni, úgy körülbelül, hogy negyedhang meg félhang. Ezeket a kottákat még ma is örööm, és néha, amikor nagyon szomorú vagyok, amikor pont erre a tiszta hegyi levegőre van szükségem, játszom egy kicsit a kicsi úti-kottámból. Olykor viszek furulyát magammal, 10 éve voltam egy hónapot Norvégiában egyetlen oldaltáskával, a kottát vittem magammal, úgy 10-15 órányi zene van benne. A furulya úgy maradt abba, hogy lett egy bernáthegyi kutyám, aki elkezdett vonítani, ha játszottam. Nem tűrte, és nem tűrte. És kész. Ez volt '73. A következő állomás az volt hogy kaptam - kértem - cserébe egy festményemért - 1983 - Svájcból hozták, méghozzá akkor a világ legjobb walkmannje volt, marhajó. Sztereoó, oda-vissza játszó, minden. Nagyon boldog voltam. És volt a Bartóknak az a három operája, amit én többször láttam, azt szerettem, valahogy ennek kapcsán rákaptam, és elkezdtem lemezeket is vásárolni, vagy talán ez korábban volt pár éve: elkezdtem és vagy 15 Bartók lemezt vettem és ezeket egy időben rengeteget hallgattam. Aztán kazetták is, sok Bartók. Ja, a lemezzátszó a Kata szobájában volt, így a műterembe vettem egy nagyobb magnót is, erősítőt, hangfalakat, és sokat hallgattam. Ez jó volt. Úgy szólt hozzám Bartók-, mint a testvérem. Ezt értettem. Sajnos a Bachot meg

Mozartot tök untam. Egy egy kis részt, főleg egy szólóhangszert, egy hegedűt, egy zongorát, kis részt szerettem csak bennük.

Bartók. Vettem egyszer egy táncdal lemezt, egyébként ilyet soha, de ezen volt valami nagyon kedves, csábos, dögös, csajos hang. Hazahoztam, s az a szám, amiért megvettem, tényleg nagyon jó volt, de a többi csapnivaló, úgyhogy másnap vissza vittem, hogy uram, tévedtem, én azt hittem, hogy ez valami jó, cserélje be valamire. Mire? (Három napon belül kötelesek visszavenni, ezt tudtam) Hát, adjon helyette, tudja mit, egy késői Bartókot, mi a legutolsó műve? Így kaptam meg a Brácsaversenyt, még kaptam rá egy 9 forintos könyvecskét is, mert a komolyzene lemezek olcsóbbak.

Brácsaverseny. Ha ma is valahova nyúlni kell, ma is azt hallgatom Az olyan fokig működik nekem... Aztán a Concerto, a Kékszakállú, aztán a Kékszakállúnak az az orosz változata a Nesztyerenko éneki, nagyon kedvesen, egy csomó Bartók, a Zene, a Mandarin, Hegedűverseny, Divertimento a Táncszvit, abban az a nyikorgó- süvöltő fordulat. Aztán Vivaldi négy évszak- olyan kislányos... zsinagógai ének, gyönyörű... szerettem volna tibeti meditációs zenét, ilyet hallottam, de nem jutottam hozzá. Nekem ez a hangzás inkább otthonosabb, mint mondjuk Bach. Nagyon ritkán hallok. Na, hát ez volt. Aztán megint fordult az életem, mert én már kényszerűen, mikor semmiképp nem tudok az életben előrehaladni, akkor elvágok mindent, és egyszerűen úgy tapasztaltam, hogy szűkíteni kell az életemet, és a zenehallgatás festés közben- ez háttérzene volt. Én nem tudok leülni öt percig, ahhoz nincs türelmem, és nincs fegyelmem, tehát én háttérzenének hallgattam. És fogtam egy iszonyú nagy sportzsákot és beletettem a két nagy hangfalat, erősítőt, az 50 kazettát, és egy reggel elvittem egy barátnőmnek. Éppen aludt, és tök nem értette, mi van, és mondta épp valami csodára várt - depressziós volt - azon gondolkodott éppen, érdemes-e ma fölkelnie, és hát most érdemes. Rögtön ott fölszereltem, összeállítottam neki. És akkor ez elmúlt, ez volt a nyolcvanas évek elején -, közepén talán, és most megint. Ajándékba kaptam megint egy képemért - kisírtam - egy kis magnót, egy kazettát a Brácsaversenyt eltettem, ezzel kezdtem újra. Megint van egy pár kazettám - nem sok-, talán nyolc, és nem is veszek most többet. Húros ütős, a Hegedűverseny, ezek megvannak, és amikor nyugodtabban dolgozom, tehát pl. Kecskeméti alkotóház ahol nincs semmi, se család, se telefon, akkor - nem túl sokat - akkor hallgatok.

Hogy ez a festéssel hogy jön össze? Én van, amikor azért oltom le a rádiót vagy a magnót, vagy a zenét, mert baromira fáradékony vagyok, de ha festés közben még zenét is hallgatok, még inkább elfáradok. Ez a hátránya. 11-12 között már szédelgek. Az előnye viszont a következő: Ez ugyan akár megalázó a zenére nézve - bár a zénét nem lehet megalázni - inkább csak mulatságos, ez az én színvonalam... ez is mindegy... szóval a zene egyebek mellett azért is jó, mert az ember kevésbé figyel közben oda a munkájára. És kevésbé görcsös. Így kevésbé feszült és kevésbé kínlódik, ha valami megzavarja. Ezt egyik mesteremtől tanultam - Sugár Gyuszitól - hogy ő szeret munka közben a modelljével beszélgetni, munka közben. Ezért, no. Az én nagy zenei kultúrátlanságom, az emellett, hogy apám nagy zenekedvelő volt, két éves vagy három voltam, mikor meghalt. És tudom, hogy a zene egy olyan rang, ami a legnagyobbak egyike a világban, a költészet mellé teszem. Ha irigy természetű lennék, akkor iszonyatosan irigyelném, aki a zenével boldog, de ha beledöglök, akkor se tudom ezt magamnak előállítani. Egy-egy pontján tudom élvezni. Hogy és mennyire él bennem, jellemző, van egy 15 évvel ezelőtti történetem, és hogy ez ennyire megmaradt, ez jellemző. A rádióban hallottam, egy rokkantnyugdíjas asszony, volt vagy 1500 forint nyugdíja. És meginterjúvolták, mert a Nemzeti Színház javára följánlotta minden összespórolt pénzét, valami 30 ezer forintot. "Kedves néni, vagy asszonyom, ön rokkantnyugdíjas, egyedül él, ágyhoz kötve, és..." "Nézzék, nincs semmire szükségem. A zene a mindenem, és arra ott van a Bartók-rádió. Nekem mindenem megvan." A hátam borzongott. Elhittem. Gyönyörű. Hát ennyi... Gregoriánt néha szeretem hallgatni, én zenemániás már nem nemigen leszek, sajnos...

Most egy másik vonal. Egy katolikus imaközösségnek vagyok a vezetője vagy hat éve, ahol az egyházi énekek éneklése beletartozik a munkánkba. S részben hoztak Taize-i megújulási mozgalom dalokat Franciaországból, ők részben azt hiszem a népdalaikból formálták ezeket, meg vannak magyarok is, gyengébbek, még gyengébbek, még annál is gyengébbek, meg jobbak is, és ezeket viszont nem túl nagy örömmel - alázattal és tisztességesen éneklek. Van zsidó dal is köztük, az gyönyörű. Van egy hosszú dallistánk, az éneket átvezetésnek használjuk - egyebek mellett - két imatípus között, imaként. Olykor oldódásként két keserves gondolatsor között, s csakugyan van oldó szerepe, még nálam is.

A tánczene pedig, amit annyira szerettem régen, hogy főiskolai vizsgaszünetekben a tanulást délben a tánczenei koktél idejére fölfüggesztettem, és ecsetvégekkel megtanultam egész jól dobolni hozzá - ma unom, idegesít mikor lányomnál bőmből, ahogy ez szokásos

- és énekelni szoktál-e?

- Régen énekeltem boldogságomban, meg izgalmamban, festés közben jókedvemben, ez elkopott, ahogy öregedtem. Slágereket. Rock around the Clock. A 60-as évek slágereit. Meg magyar szomorú népdalokat. Kiderült - a legszebbek, - amiket kiírtam - mind szomorú. Borzasztó szomorú.

Szerb Zsófi: én magamból nagyon sok mindent ki tudtam énekelni...

Váli Dezső: Ez jó. Én nem. Hosszú fárasztó autóúton Kata kánonban énekel a gyerekekkel, ez idegesít.

Szerb Zsófi: És van a zenének valami hatása a képeidre?

- Ami esetleg lehetséges, és amiről tudok, hogy azt a bartóki szikár fénybetettséget, szigorúságot, fekete-fehér döntést és meztelen határozottságot, de hogy ezt az én képeim mennyire tükrözik... Ez mindenesetre nagyon adekvát a belső elvárásaimmal, erre a szigorúságra én is vágyom, erre a pontosságra, de nem tudom visszamérni magam. Félek a zenétől némelykor, hogy elvisz az érzelmességbe, félttem magam. Nem teszem ki magam érzelmi megrázkódtatásoknak, mert nehezen viselem el. Szomorúságom felé visz, akkor inkább elkerülöm.

- Hogyan hallgatsz zenét? Mire figyelsz közben?

- Nagyon keményen vezetek autót, és egyszer kérdezték tőlem, hogy mire figyelek vezetés közben, és mondtam, hogy Isten ments, semmire. Az egésznek - gondolom - élem a ritmusát, a Brácsaversenynél ezeket az iszonyúan fájdalmas hangokat, valóban hasít... és ez a rohadt festés, ez olyan szakma, hogy 5-6 másodperc alatt valóban teljesen megfordul a kép állapota, és egészen másról van már szó. Döglött volt és most a csúcson van, vagy fordítva. Vagy akármit csinálok, egy fél évig nem mozdul. Na, és ezt a tökéletes kiszolgáltatottságot... és ugyanakkor uralni kell... anélkül meglenne a bizonyosságod, hogy szorgalommal, vagy bármivel ezt irányítani tudod...,- nem attól lesz jobb. Anélkül nem lesz jobb, hogy csinálod, de hogy csinálod attól, még nem lesz jobb. Esetleg rosszabb lesz. Ezt a fajta végletességet, ami majdnem elviselhetetlen, különösen a festésnél, mert az nagyon gyorsan változik 5-6 másodperc, ugyanakkor fél évekről van szó... Na, ebben valahogy párhuzamos az amiről-, ahogyan Bartók szól. "Látod, nekem se megy" valami ilyesmi. - "Nekem így megy." Majdnem elviselhetetlen, mikor nem megy Déry Tibor is bevallja, hogy mikor leül: most a világ legjobb novelláját írom meg. Persze, különben nem lehet belekezdeni. De ez nem normális, ebben semmi józan nincs, erre rákérdezel, én is azt mondom, ebben nincs semmi józan. És csak ezt lehet követni. Maga a festés egy olyan abszurd kihívása a végtelennek, és a tökéletes és a semmi között pattogva, hogy csodálom, hogy nem örül bele mindenki... nem az a csoda, hogy Van Gogh beleőrült... és ebben az a marha Bartók valahogy társ.

leírtam Nagyrákos

91.7.3.

hajnalban a kölcsön WV-ben, hogy
ne ébresszek a kopogással,
aztán meg a tűző napon,
fáj a hátam.

MESTER ILDIKÓ – INTERJÚ VÁLI DEZSŐ FESTŐMŰVÉSSZEL

1992. július 9. 11-16.50

Felvétel: műtermében

K: Gyerekkora óta csodálja Klee-t, apjának tekinti.

V: Most írtam egy cikket, még nem jelent meg, avval a címmel, hogy „Klee az apám” -- a Mozgó Világnak. Ez most erre nagyon rímel. Mert gyerekkoromtól kezdődően Klee volt az első, aki a legjobban hatott rám. /.../

Várjunk csak! Ebben nincsen kérdés. „Szellemi rokonai, festészeti példaképei közé tartozik Vermeer, Messina, Bracque, Morandi, Rothko, Nagy Balogh, Nagy István, Vajda, Bálint Endre, Vaszkó Erzsébet.”

K: Csak hogyha erről akar beszélni, hogy mit adtak az ön számára, milyen útravalót, mit tanult tőlük, vagy miért éppen ezek voltak, akikre odafigyelt, meg meghatározók lettek a pályáján. Meg azért érdekelne, hogy gyerekkorában hogy alakult, hogy a lexikonok éppen a modern művészeti részét figyelte, vagy a kollázsok. Ezernyi dolog, de nem akartam én előre száz kérdést leírni, mert az nagyon ijesztő lenne.

V: Igen, értem. 1958-ban 16 éves voltam, amikor egy benedekrendi atyánál, aki valami plébánián töltötte a nyarat, és oda meghívott engem és ott ő mutatta a Knaur „Absztrakt lexikon”-t és a „Concise History of Modern Painting” kötetet. Ez a kettő. Az is Knaur volt és német. És akkor ezek nagyon hatottak rám. Még egy-két évvel korábban mutatták nekem a kis Klee -- albumot. Ezt is most írtam le, hogy a „Seefahrer”, a Szindbád című képe nagyon hatott rám, és azt hiszem, hogy nagyon megértettem. Abból gondolom, hogy megértettem, hogy ma se értem jobban. Hogy azt hiszem, hogy lényegét azt teljesen be tudtam fogadni, és tulajdonképpen ez azt a kérdést veti föl, hogy az ember az ilyen alapvető élményeit hibernálja-e, tehát képtelen már változtatni, vagy pedig hogy ezt a fajta érzékenységet egyszer már ilyen korban az ember megkapja. Mert gondolom, ez is egyszerűen egy tehetség. Szóval ez nekem akkor egy nagyon érdekes élményem volt.

A nevek, amiket felsorolt, ezeket tényleg nagyon szeretem. Most lehetőségem volt rá... behúztak a csöbe is, hogy írjak tíz emberről. Ezekről a ... Braques-ról valamit írtam, a Morandiról írtam egy cikket, a Rothkoról most fogok egyet írni. Nagy Baloghról szerettem volna, Nagy Istvánról szerettem volna. Vajdáról... érdekes, hogy az miért maradt ki, pedig nagyon jó lett volna. És a Vaszkó Erzsébetéről most adtam le egy cikket. Bálint Endre pedig ma már számomra nem tartozik ebbe a szintbe, mint akár Vaszkó Erzsébet mondjuk a magyarok közül, akár a Nagy Balogh, vagy a Nagy István.

Tehát Bálint Endrétől én nagyon sokat tanultam és borzasztóan szerettem, és ma is szeretem a legjobb képeit, de erősen polarizálódott a munkássága, így ma már jobban szétválasztom a gyengébb dolgait és ezek többek, mint amit az elején láttam. Annak ellenére, hogy nagyon hatott rám, és gyönyörű dolgait ma is becsülöm.

K: Bálint Endre korigált is önnek. Ő nyitotta meg első kiállítását az Eötvös-klubban, a ravatalnál pedig ön búcsúztatta a mestert a tanítványok nevében. A színek, a motívumok azonossága, a képek ikonos osztásának hasonlósága jellemezte éveken át a műveit. Hogy viselte, hogy sokáig az ő követőjeként tartották számon?

V: Ő nyitotta meg az első kiállításomat az Eötvös-klubban, bár kiderült -- ezt most mondták vissza nekem huszonkét év után -, hogy írásos dokumentum van arról, hogy ő ebből a csapatból szerette volna, ha kimaradok, mert nem nagyon tartott jó festőnek. Ez egyáltalán nem baj. És hogy én akkor mennyire voltam jó festő, ezt nem tudom megítélni. Éppen tegnap néztem át azt a képlistát, ami az akkori kiállításomon ki volt állítva, hogy ebből én most képtelen vagyok megállapítani, hogy egy értő ember mit látna meg.

Hogy én búcsúztattam, az egy önkéntes gesztus volt. Azt én találtam ki. Soha ilyet nem csináltam, és nem is fogok -- gondolom. De föl hívtam a minisztériumot, hogy szívesen búcsúztatnám. Mondták, hogy egyeztetik a családdal. A család azt mondta, hogy örülne neki. Nem voltak neki tanítványai, de barátai voltak. Én se tanítványa voltam. Tisztelői között voltam. Ő azt imádtá is. És én valóban tiszteltem. Annyira szerettem, hogy még össze is veszttem vele, és aztán ki is békültünk- és tényleg jártam hozzá. Egypárszor látta a képeimet, és letolt és korrigált, és abból nagyon sokat tanultam.

Egyszer, érdekes, erre már valaki rákérdezett, egy ilyen magához hasonlóan érzékeny ember, hogy a képek ikonos osztásának hasonlósága. És én ezt valahol jelzem, hogy ezt nem Bálinttól vettem át, bár a szemem előtt volt a példa, tehát nyilván könnyen lehet, hogy nélküle nem jutott volna eszembe.

K: Nyugodtan, természetesen.

V: Az ikon... Meg kéne nézni, és egy perc munkája lenne, hogy melyik az első ikonos képem. Nem tudom, hogy nem kellene-e ezen átesni most egyszer és mindenkorra. Egy pillanat, megnézem. Abban a pillanatban tudom, hogy mi az igazság. Meg van indokolva. Igen. Az első az A/70/30: „Fekete keresztút”. Tehát először ezt az ikonos osztást a „Fekete keresztút”-nál csináltam. És egyszerűen azért, mert a 14 stációt egyetlen képben akartam megfesteni, de úgy, hogy a 14 stáció egy kép maradjon. Ez egy történelmi tradíció, már az ortodoxok is használják, a keleti kereszténységben van ez az ikonoknál, ez a kis táblás megjelenítés a Krisztus körül. Tehát ez egy eredendően funkcionális ötlet volt, én nem akartam 14 képet csinálni. Nem tudom miért, de nem akartam. Én egyet akartam. Úgyhogy ezek a képek, a 14 tábla össze is van komponálva, úgyhogy egy képként is olvasható.

Namost a következő ikonos, most a magam számára is tisztázom egyszer és mindenkorra, a következő ikonos osztásos képem az A/71/16. sorszámú. Ott egy volt szerelmemnek és főiskoláskori lánynak egy kettős portróját, amit a főiskolán festett és nálam megőrzött, azt... Az egy tanulmánykép volt, annak se borzasztó erős, de megkülönböztetett szeretettel őriztem én ezt, és valamilyen módon, így mint a kis... hogy mondják? A gyantába belekövesedett kis bogárkát, akkor az igazi, ha belefoglalják egy foglalatba, egy gyűrűbe. Végül is saját képeimet köré festve csináltam belőle egy ikonfalat. Tehát az ötlet abból adódott.

A következő a „Finn ikon”. Na ez... itt... itt, ez egy nonfiguratív kép, az előzőknek a tapasztalata alapján, ezt már eredendően ikonfallá építettem. És aztán jön a „Keresztút”-nak a végleges változata.

És aztán egy egészen más ötlet, az ikonfal, amit szerintem a Bálint soha nem használt, szóval ez se Bálint-ötlet, hogy azt mondja, csináltam egy képet 71-ben, ez a 11-es sorszámú, ez már a Nemzeti Galériában van, „Siena -- Paris és ami közte volt”. Akkor 1970-ben kaptam egy baromi nagy honoráriumot, valami tankönyvet illusztráltam. Nem akarták nekem kiadni a munkát, de belesodródta, és véletlenül állati sokat kellett fizetni érte. Abból rögtön elmentem Nyugat-Európába másfél hónapra. És akkor iszonyú büszke voltam, 160 múzeumot és kiállítást néztem meg másfél hónap alatt. Semmi mást nem néztem, mert nem is nagyon érdekelt. Az Eiffel-torony tetejére azért fölmentem. És 14 helyről, Londontól Sienáig, 14 várost fölvettem, hogy arról akarok egy képet csinálni. 14 városról csináltam 14 anzikszot, 14 kis jelenetet vagy emlékképet. És két oldalra pedig két nagy élményt: az egyik a Siena... illetve a tartományt, a Toscana-Sienáról egy tájélmény, és a jobb oldalon pedig, hát először láttam Párizst -- ahogy nézem nem nagyon sikerült. Annak csináltam egy emlékképet. Ennyit az ikonfalakról.

Aztán később, ez az ötlet mintha működött az „Avignoni szerelmesek”, ahol egy négytételes történetet mondtam el, egy magántörténet képben,... és azt hiszem, ez volt az utolsó, amit így használtam. Majd ha akarja, bele lehet nézni. Aztán meg... Szóval azt kell mondanom, hogy bár a példa előttem volt, és biztosan a tudatalattimban legalábbis benne volt, de ezt speciel nem a Bálint farvizén csináltam. Nem mintha szégyellném, mert semmi szégyellnivaló nem lett volna, azért ezek az én képeim és nem az ő képei.

Na még annyit, hogy a Bálint, szóval én nem tudom mennyit tanultam tőle, mert hát ezt belülről állati nehéz látni. De mondják, valahol olvastam, hogy a „Nagy keresztút” - az Bálint - hatás. Lehet. Nem biztos. Az élete vége felé már nagyon ritkán találkoztunk. Nemcsak azért, mert lusta voltam egy beteg, és ezért egy kellemet-

len milliójú embert látogatni, hanem... hanem tulajdonképpen senkit sem látogatok, és nem látogattam sokat, mert... mert mindig itthon ültem és dolgoztam. Ennél sokkal élesebb a nem-látogatásom Vaszkó Erzsébettel, aki zseni volt, gondolkodó zseni volt, és olyan halálosan egymásra talált a gondolkodásunk -- egy párszor beszélgettünk -, hogy ismeri ezt, amikor szikrát hány minden gondolat. Az életben ritkán vannak ilyen nagy találkozások, ilyen csodák. Olyan fokon szinkronba kerültünk, hogy nagyon emlékezetes volt az hiszem mind a kettőnk számára -- és őt se látogattam. Amikor egyszer mondta, hogy nem tud festeni, mert nincsen fatáblája, akkor fölvittem neki egy csomót. Igen: mindig a magam munkájával vagyok elfoglalva. Szóval nem tartok emberi kapcsolatokat, csak egy meghatározott szűk mederben, amennyi a szellemi és a testi kapacitásomból telik.

K: „Hogyan viselte, hogy sokáig az ő követőjeként tartották számon?”

V: Hát ez inkább csak rang volt, de nem, nem tartottak, nem tartottak engem számon. Ebben a kérdésben ez a helyes válasz. Azt hiszem, nem nagyon voltam ismert ember, vagy festő eleve az első évtizedekben. Tehát ez már későbbi ügy. Ma gondolom, hogy ismertebb vagyok, de főleg a képeim szétajándékozása óta, és ez megint egy művészetén kívüli effektus. Nem, nem vagyok benne biztos, hogy a képeim minősége által vagyok ismert, amennyire ismert vagyok. Csak egyszerűen olyan sok ember kapott, mert hát szegények mit csináltak volna, mint hogy elfogadják.

K: Tematikailag két periódus különíthető el eddigi életművében: a temető- és a műterem-korszak.

V: Három periódus, mert... de azt maga is írja valahol, hogy én 83 végéig, 14 éven át nonfiguratív voltam. Utána 84-85-86-87, tehát három és fél évig festettem a temetőket, és 87 ősze óta festem a műtermet. Igen. Namost itt a kérdés arra vonatkozóan, hogy „Hogyan kezdett el foglalkozni ezzel a témával, minek a hatására járta végig a hazai zsidó temetőket, s vajon mi miatt válhatott ez művészetében hosszú ideig ilyen meghatározóvá?”

Igen. Éppen most olvastam a naplómban, nyafogok, hogy hogy van ez a nonfiguratív festészet. Tudja, ez borotvaélen járás, gondolom más számára is, aki... aki ilyen gondolkodós fajta. Mint a Bernáth Aurél írja kislányának, még a bébi korú kislányának, hogy „Tudod kislányom, minket egy álomkép tart életben -- valahogy így fogalmazza -, és hogy abból könnyen a valóságba zuhanhatunk.”

Namost a nonfiguratívban én nagyon hittem, hiszen én azt úgy találtam meg, mint ahogy az ember a szerelmesét megtalálja egy arcról. Én rájöttem, hogy nekem ez marha jó, most megtaláltam valamit, és elkezdtem csinálni és csinálni. De Isten tudja, a kultúrtörténeti érdeklődésem, vagy a szakmai ismeret, vagy hogy szinte csak rossz képeket láttam nonfiguratívban, egyre inkább úgy tűnt, az utóbbi években előjött egy kétely, hogy alkalmas-e, vagy mikor alkalmas a teljes világábrázolásra a nonfiguratív. Nem eleve egy parcella, egy kis részterületre ítéltetett ügy ez, ami a teljességet nem birtokolhatja.

A kérdés természetesen rosszul van fölteve, mert minden kép alkalmas, csak a minőségtől függ. De bennem ez a kétely élt. Nyilván nem logikus se a kérdés, se a válasz. Úgy tűnt, valahogy nem ízlik igazán amit csinállok, tán egyre több képem nem tetszett, és akkor szerencsésen volt egy fél év, amíg nem festhettem, mert építkeztünk itt akkor. Akkor már a második gyerek is megvolt, kellett egy másik szoba. Szobát építettünk. Én műveztettem az építkezést, és nagyon erősen belefolytam, hogy gyorsan és olcsón menjen. Gyorsan ment és olcsón ment. És utána be voltam tojva, mint mindig, ha egy ideig nem festhetek, hogy fogom-e tudni csinálni, újra csinálni. És valahogy ennek a lefojtottsága és az egész ügynek a dinamikája adott egy ötletet, elkezdtem össze-vissza figurális képeket. Tehát megfestettem egy golgotát naturálsan, aztán régi rajzaimat vettem elő, egy nap négyet képet megfestettem, mindenféle figurális dolgokat. Ez egy pár alkalom volt és sűrített történet.

És akkor elővettem egy zsidó temetőmet. Meg kéne nézni, de azt hiszem, hogy az első is megvan, az még egy ecsetrajz volt. Utána egypárat még csináltam, és hirtelen ez bekattant. Minden téma, természetesen plusz mínusz nulla, tehát semleges. Csakhogy nekem van tíz vagy tizenegy kábelem, ami pont azokba a banándugókba illik, amit ez ki tud fejezni. Szóval az egyedüllét, a halál, az enteriőr-élmény, ami ezekben a temetőben van; a magasművészet, mert nagyon magas kultúrát képviselnek a java temetők; a zsidóság, tehát a zsidó-keresztény kultúra visszacseng bennük. Az enteriőr-élmény, mert én belsőépítész voltam, szóval van ezeknek egy építésze-

ti hatásuk. Az egyedüllét, a fene tudja még. Egyszer kibogarásztam, végiggondoltam és le is írtam, körülbelül ezek a motívumok. Bejött.

És tekintve, hogy nyolc évvel korábbról volt egy valódi, igazi, reális tapasztalat, élményem, egy valódi hiteles élmény, úgy érte, hogy előtte voltam már 54 zsidó temetőben két éven keresztül. Valódi reális élmény, mint egy szerelem. Ebbe könnyű volt belehelyezkednem. És valljuk meg, ezt hol bevallják a festők, hogy dicsekszenek vele, hol nem, hogy egy téma az mindig csak egy... A Bernáth azt hiszem -- éppen most olvastam -- így mondja -- ő mondja? -- hogy: valljuk be egymás között festők, hogy a téma mindig csak egy kis ürügy arra, amit el akarunk mondani. Tehát hogy ki mibe, milyen figurába öltözzön bele, az tulajdonképpen valahol majdnem mindegy. A zsidó temető teleobjektíves megközelítéssel akár síkká, horizont nélküli síkká fölborítható, tehát ha egy kicsit fölülről nézem, akkor eltűnik a horizont, és akkor szinte absztrakt látvány fölülről. Tehát ez technikailag nagyon szerencsésen bejött, hogy ez egy számomra nagyon jól kezelhető téma, mert ha közel megyek egy kőhöz, akkor egy ilyen moloh előttem; ha messziről nézem, akkor sok kis pötty; ha akarom van horizont, és akkor egy tájkép; ha felülről nézem, akkor egy vörös háttér előtt egy teljesen absztrakt kompozíció. Szóval magyarul: olyan gumiszerkezet volt számomra, hogy nagyon jól éreztem magam benne és tekintve, hogy van, vagy volt, illetve most megint itt van a 2400 fotóm erről, én használtam ezeket a fotókat. Nem lehet egy képmre megmondani, hogy ez honnét származik, melyik temetőről, mert ezeket átrajzoltam. De ad ötletet és az emléket fölhozta, a örömet, az izgalmat, a szellemi izgalmat. Fotózni is állati jó volt őket. Én nagy látószögűvel nem tudok fotózni, mint egy barátom, én telével fotózom, mai tudja, annyit jelent, hogy a térhatást kiszedi. Hát ennyit a zsidó temetőkről.

K: Akkor még talán: hogy erre az 54 zsidó temető meglátogatására hogy került sor?

V: Ez egy teljes technikai véletlen, mint az életben minden. Másfél évig egy barátnőm úgy segített az én anyagi terheimen, mert szabadfoglalkozású voltam már és csak festéssel foglalkoztam, de életem első szabadfoglalkozású évében időnként kellett valamit csinálni. És én már akkor olyan pimasz és öntudatos, nem tudom minek dicsérjem magam -- voltam, hogy csak pénzes munkákat vállaltam el. Tehát azt mondtam, hogy nem fogadok el 500-1000 forintos munkákat, nem azért, mert kevés, hanem azért, mert akkor nem tudok festeni, ha elaprózom maga. Olyan munkákat sikerült előteremtenem, hogy... hogy három-négy napig dolgoztam valahol, esetleg öt napig, és akkor két hónapig semmit. És ez bejött, szociofotókat kellett csinálnom a Népművelési Intézetnek. S a barátnőm meghívott, hogy vállalnám-e a fotózást, mert a fotósának eltört a karja, és be kéne ugrani helyébe. Kérdezte, tudok-e enteriőrt fotózni, mert parasztszobákat kell. Kérdeztem, mikor mennénk. Azt mondja, a jövő héten. Mondtam, hogy addigra megtanulom. És ez így is történt. Attól kezdve két évig pár havonta egyszer, nem tudom, mert erről nem vezettem naplót, bejártuk az egész országot, és parasztszobákat kellett fotózni. És őt pedig a zsidóság kapcsán, meg a sorsa kapcsán a temetők kiváltképp érdekelték. Még egyszer az egyik sofőr föl is jelentette, hogy minden falú szélén megálltunk, és a zsidó temetőket megnéztük.

Én meg akkor kezdő fotós voltam és tudja, ez egy ilyen típusos állapot, hogy ami az orrom előtt volt és szép volt, én akkor mindent lefotóztam. Nekem evvel semmi egyéb céloim nem volt. Nyolc évig, vagy nem tudom hány évig, ki kéne számolni, itt feküdtek ezek a fotók. Pontos fajta vagyok, bearchiváltam, meg beszámoltam, meg katalógust csináltam. Na és itt teljesen használatlanul feküdtek évekig, és... és aztán ezeket használni kezdtem 84-ben.

82-ben aktivizálódtak, mert valahogy kiderült, hogy ebből érdemes lenne egy könyvet csinálni, ezek olyan minőségű fotók. Én akkor visszamentem a legtöbb helyszínre, és szereztem elég körülményesen egy ösztöndíjat Romániába, mert ott is találtam ilyen temetőt, és akkor egy hétig ott fotóztunk, fotóztam én, vitt valaki kocsival. És ezek már nyomdai minőségűek. Úgyhogy megcsináltam még egyszer a javát. És aztán csináltunk belőle egy fotóalbumot, amit 83-ban adtam le először egy kiadónak. Most van 92, tehát kilenc éve. Azóta kétszer kifizették a teljes fotózási összeget, mert mindig elévült a joguk, mert két évig rendelkeznek a megvásárolt anyag fölött. És végül is ma sem adták ki. Úgyhogy lesz-e belőle könyv valaha, vagy nem, azt nem tudom. Mindenesetre az anyag nyomdakészen együtt van. Az előszó is meg van írva, a címlap is ki van találva, minden. Itt van a dossziék között. Hát ez az élet, ilyen. Úgyhogy a zsidó temetőkhez így kerültem.

Egy időben zsidó szimpatizáns gesztusnak tekintették ezt, és judaisztikai konferenciákra meghívtak, meg az amerikai követségre meghívtak, amikor jött valami New York-i nagy zsidó delegátus. Egyszer-kétszer elmentem, mert arra igyekeztem kihasználni, hogy próbáltam -- mai szóval -- szponzort szerezni a könyv kiadásához. Senki nem csinált semmit. De hát aztán mondtam, hogy beszélgetni nincs időm. Ha valamit csinálni kell, akkor szóljanak, akkor megyek. De így konferenciára, beszélgetni, arra nincs kapacitásom.

A képeket pedig három és fél év után azért hagytam abba, mert egyre rosszabbak lettek. /.../

K: Másfél évtizede vissza-visszatérő jelleggel rajzolja, festi műtermét.

V: Nem másfél évtizede rajzoló, hanem ezerkilencszázhatvan...

K: Én 67-es dátumot olvastam.

V: Ez igaz. 67-ben már biztos van. Valószínűleg korábban is, 67, 77, 87...

K: Akkor én számítottam ki rosszul.

V: Akkor két és fél évtizede. Igen.

K: Elnézést, de én is ezt a 67-es dátumot tudom.

V: Igen, igen.

K: 1987-től kezdődően éveken át csak ilyen képei születtek. Különleges hangulatot árasztó, sejtelmes műteremsorozatának újabb darabjait az 1990-es Ernst múzeumbeli kiállításán mutatta be.

V: Az Ernstben is csináltam ebből kiállítást, de máshol is. De hát 87-ben csináltunk mi egy közös kiállítást a barátaimmal. Heten állítottunk ki az Ernstben, de ott még zsidó temető is volt, meg már... Meg kellene nézni. Te jó ég! Volt ott már műtermes kép? Zsidó temető volt. Na mindegy! 87-től festem ezeket. Egy iszonyú nehéz pont volt ez az 1987-es, hogy én most életemben csináltam három évig egy tematikát, de hogy ezután mi lesz? Mert ez a zsidó temető ez valahogy ilyen csodaként így az ölembe hullott, ezt megtaláltam. De hogy most ez után mi következik? És... és szerencsésen, (természetesen a szerencse fogalma nem létezik) nagyon megtaláltam ezt a műterem ügyet. ...most meg még mindig annyira benne vagyok, már noszogatnak, hagyjam már abba. Még mindig nem untam meg, és megvan az a reményem, hogy ha ezt megunom, akkor csak találok most már harmadikat, ha megérem. Szóval kiderült, hogy ez a szisztéma működik. Mert a nonfiguratívon belül millióféle dolgot csináltam, és természetes volt, hogy minden kép a lelegejéről kezdődik. Ez se teljesen igaz ugyan, de hát mégiscsak meg kell teremteni a képet, az ötletet, a kiindulást. Most csak a második lépcsőfokig kell visszamennem minden reggel, vagy minden képkezdésnél, tehát évente mit tudom én, harminc, harmincöttször. Körülbelül annyit kezdek el egy évben.

Az Ernst Múzeumban amit bemutattam, mind méteres képek voltak -- érdekes módon. És aztán a fene tudja, macerálnak is, hogy csináljak kisebb képeket, mert nem fér be a lakásba. Különösen a műgyűjtők mondják, mert ezek azt szeretik, ha sok kép van a lakásukban, és kevés a faluk. Hát mindegy. Ez nem hatna meg önmagában. De nem tudom miért, valóban itt mutattam magának az előbb egy ilyen szinuszgörbét, hogy van egy ilyenfajta belső rendje a dolognak, hogy az egyiket megunom, akkor egy kicsit a másik méretarány felé csúszok. Nem tudom. Időnként úgy érzem, hogy csak akkor vagyok nagy festő, ha nagyméretű képet festek. Aztán van praktikus oldala is. Most kértek a Múcsarnokba télen tőlem egy képet, majd most, novemberben. A Múcsarnokba pedig nem lehet 40 centis kis képet beadni, na a kiállítások ugye méteres képnél kezdődnek. Nem vagyok olyan bátor, vagy nem vagyok olyan önálló, hogy be merjek egy 40 centis képet adni. Pedig hát hülye vagyok. Talán sajnálnám, hogy betennének emiatt a negyedik terembe, csak azért, mert kicsi. Vagy nem tudom, szeretem, hogyha feltűnő, vagy én nem tudom. Szóval úgy hívják, hogy kiállítási méret, hát oda egy nagyobb kép kell. De ugyanakkor a kicsi képnek meg megint egészen más sajátos zamata van, amit a nagy kép nem tud

adni. És a belső nehézkességemen múlik valószínűleg, a rugalmasságom hiányán, hogy ezt nem tudom naponként váltogatni, hanem így egy-két évenként váltogatom. Ennyit a képméretéről.

K: Az Ernst múzeumbeli kiállítása tényleg nagyon egységes volt, órákig ott sétáltam. /.../ Egy újságíró kritikájában azt fogalmazta meg, hogy Schaár Erzsébet „Utcá”-ja óta órákig még ilyen nagy hatással kiállítás nem volt és jó lenne ezeket a képeket együtt tartani, hogy valamelyik múzeum megvásárolná, és ilyen egységesen őrződne meg.

V: Ez nagyon megtisztelő vélemény volt, nem szakemberé volt a vélemény. Ha őszinte akarok lenni, próbálok a dolog mélyére nézni, vagy igazságos lenni, nem, nem tudom megítélni, hogy ez a vélemény túlzás-e, vagy nem. Lehet, hogy nem. Nem tudom megítélni ezt. Ennyire nem látom ezt az anyagot így együtt. Mindenesetre én tulajdonképpen ezt megcsináltam, amit a Vámos úr kitalált. Egyébként azt hiszem, a Matematika -- mit tudom én -- Kutató Intézetnek az igazgatója. Szóval egy amatőr újságíró. Nagy nemzetközi komputerszakember. A képeknek már akkor nagy része már szét volt spriccelve múzeumoknak, és épp a múltkor egyszer összeszámoltam: egyet a kisfiam elkért és nagyon ragaszkodóan, nagyon határozottan követelve azt kérte, és nem lehetett kiváltani a kérését semmi másra, úgyhogy nekiadtam. Azért... azért volt ez probléma, mert olyan sötét a kép, hogy szerintem nem látni a szobájában. És mondta, hogy nem baj, hogyha nem látja, az akkor is. Szóval valami egészen bizarr egy kilencéves gyerektől. És korom... majdnem koromfekete az egész kép és... és abszurdum az ő... Szóval nem tudom megfejtani. De hát alkalmazkodtam.

És ezen kívül azt hiszem, hogy eladtam ebből talán kettőt, ott megvettek, vagy hármat, vagy talán négyet is ebből az anyagból. És a többit azt hiszem, kivétel nélkül múzeumoknak ajándékoztam. Azt hiszem a huszonkettőtől körülbelül 16 vagy 17 már most magyar múzeumokban van. Párosával adtam őket, mert úgy jobb, könnyebb kiállítani. Meg azt mondják, hogy nekik is kiállítás technikai szempontból általában jobb a két darab. És legutolsó kettőt azt hiszem, a szentendrei Ferenczy Múzeumnak ajándékoztam, mert rájöttem, hogy ott még nincs egyáltalán anyagom. Tehát ötven és múlva lehet rekonstruálni ezt a kiállítást.

Most már nem szégyenkezem annyira, mert hogy az ajándékozás agresszivitás is. Van, ahol ki is dobtak, hogy menjek én a francba már a képeimmel. S tán igazuk is van. De arra, hogy egy múzeumban legyen, azt hiszem, elég jó minőségű. Illetve tudom, hogy elég jó minőségű, amit adtam. Tulajdonképpen kényes dolog ez az ajándékozás. Ezen túltettem magam, hogy kicsit kellemetlen, hogy az egész olyan zűrös. Ugye, mert részben én ingyen adom, míg más pénzért adja; ha mástól nem veszik meg pénzért, hogy én ajánlkozom, tehát ott előtérbe toloom magam, a többiek elé, akiknek esetleg nincs képük adni abba a múzeumba. Szóval vannak ilyen kényes vonatkozásai ennek a kérdésnek. De hát végül is az ő... én úgy mondtam, hogy az én dolgom, hogy ezt megtegyem, és erre rászántam magam. És aztán azon túl az ő dolguk, hogy ezt hogy ítélik meg, tehát visszautasítják, vagy elfogadják. És végül is ők elfogadják, a dolog így megtörtént és működik ez a szisztéma, hogy a legjobb képeimet igyekeztem múzeumokba terelni.

K: Absztrakt korszaka pár évvel ezelőtt lezárult. Miféle belső és külső történések előzték meg a figuralitás felé való fordulását?

V: Hát igen, hogy ez mennyire volt ilyen klasszikus, elegánsan fogalmazott alkotói válság, azt nem tudom megítélni, mert én a képeim ügyében mindig nagyon sokat nyafogtam. Tán még a Bálint Endrénél is többet. Szóval hogy nekem mennyire kínlódás festeni, és hogy mennyire nehezen festek, mennyire utálok festeni, mennyire terhes az egész munka, mennyire nehéz.

K: Tényleg utál festeni?

V: Hát részemről... hát nem pontos a kifejezés. Borzasztóan szenvedek, aránytalanul sokat szenvedek. Tehát nagyon rossz. Olyan, mint rossz dolog egy kórházban lenni. Hasznos, de rossz. Kellemetlen. Kellemetlen, terhes, fárasztó, kínos munka. Igen.

K: Mi a legkellemetlenebb periódusa annak, amíg létrejön, befejeződik egy kép?

V: Azt hiszem: a megkezdés. Eleve olyan szörnyű technikával kezdek meg egy képet, aminél ostobábbat nem lehet kitalálni.

K: Mégpedig?

V: Nyilván ez is determinál, de hát ezen nem tudok segíteni. Jól-rosszul kitalálok egy kis gyufásdoboz nagyságú papíron egy képrácsot, egy kis kompozíciót, egy pár vonalas rajzot. Ezeket egy darabig őriztem is, aztán kidobtam őket most pár éve. És ezt fölrajzolom a táblára, és villámgyorsan befestem az egészet, hogy ne legyen üres. Szinte gondolkodás nélkül. Namost gondolkodás nélkül, vagy kevés gondolkozással valami rémes, hogy ez hogy néz ki aztán, amikor az ember fölteszi. Nem is tudom, mit mondjak, hogy milyen fokon gusztustalan és kellemetlen az egész.

K: Mi itt, ami olyan sürgető tényező, hogy...?

V: Nem tudom. Mindig türelmetlen vagyok. Nem tudom, hogy nem az-e, hogy szeretnék túl lenni a megkezdésnek a kínjain. Valószínű. Tudniillik az igazi munka mindig akkor kezdődik, mikor ilyen kétségbeesve... összeomolva leülök, ránézek erre a szörnyűségekre és elkezdem kijavítani. És akkor ez tart egy... nem tudom, egy nap három-négy óránál többet nem festek ma már. De inkább csak hármat. Ez tart egy-két alkalommal, aztán egy-két hónap múlva megint előveszem. Voltak évek, amikor a képeim nagy százaléka több évig készült. Én ráírom - mint egy leltári szám a székek fenekén -, mindig az évet rárajzolom a vicc kedvéért, minden évszámot. És van, ami több évig készül. Mostanában inkább, most egy-két hónap alatt általában befejezek egy képet.

„Figurális felé”. Nem fordultam én semerre, hanem valahogy így sikerült ezzel a zsidó temetővel. Erről több okosat nem tudok mondani.

K: Geológiával való foglalkozás, versenyevezés, jóga, síelés; zenehallgatási mánia, nagy kazettagyűjtemény kialakítása; fotózás, 24 cm-es negatív méretű óriási fényképezőgép építése; fosztott pihetollból a téli hideg égbolt alatti alvásra is alkalmas hálósák varrása; bernáthegyi kutya felnevelése; négy éven át napi egy óra angol fordítás nyelvtanulás céljából -- ezek voltak érdeklődési körének, tevékenységrendszerének szeletkéi bizonyos életperiódusokban, melyek jótékony hatást gyakoroltak szellemére, fizikumára, s békés harmóniában léteztek a fő, s csaknem mindennap gyakorolt tevékenységgel: a festéssel.

V: Fantasztikusan pontos. Hát igen, az engem elnézően és szeretettel kezelő baráti köröm ezt úgy fogalmazza meg, hogy ezek a pótcselekvéseim, hogy ne kelljen festeni, tudniillik. És ebben nagyon sok igazság van... és egyébként magam is dokumentálni tudom avval, hogy a fényképezést miért hagytam abba. Ezért, mert imádtam, imádtam, és minden időt el lehet vele tölteni, és még sokkal több időt. És rengeteget lehet róla beszélni, beszélgetni, rendszerezni. A technikai kérdése nagyon érdekelt, nagyon tanultam, megtanultam. Tehát nagyon sokat foglalkoztam vele. Megcsináltam én azt már 25 évvel ezelőtt, hogy ugyanilyen okokból az asztalosszerszámaimat egyszer összecsomagoltam egy hátizsákba és elajándékoztam egy barátnőmnek. Ugyanez okból, hogy végre már ne foglalkozzam ezekkel annyit. Szóval az ember kínlódik a saját természetével, mert a munka alól csúsznék ki ösztönösen.

Egy csomó dolgot elkezdek, mert azért nem lehet mindig festeni úgynevezett, meg hát szörnyű is lenne, hát valamivel mindig játszom. És a fotózást is. Most nem tudom, miről beszéljek hirtelen, a hobbiról vagy a fotózásról, ha már az előbb szóba került.

Én elhatározottan nem tanultam meg fotózni, holott dolgoztam vele, mert az alkalmazott grafikánál még húsz éve a betűket fotózás útján nagyítottuk egy katalógushoz. Tehát, ha egy 14 mm-es H betű kellett, akkor... akkor azt fotólabor úton állítottuk elő. Van száz betűnegatívom, tehát száz betűtípus fotónegatívban. Azt is megszerettem valahogy. Ilyenekben én nagyon lelkiismeretes voltam, hogy a szükséges eszközök... Vettem nagyítógépet, itt állt 6 évig úgy, hogy csak betűket fotóztam vele. Nem akartam megtanulni fotózni, holott már gyerekkoromban fotóztam, tehát ismertem a dolgot.

A Matisse meséli ezt el nagyon szépen, hogy valami nagy pénzt kapott egyszer, és elment valahova Hawaii-ba. És vett egy nagyon drága fényképezőgépet, és az utolsó percben otthon hagyta avval, hogyha ő fényképezik, akkor csak arra fog emlékezni. És elmossa. Namost én ezt magamról tökéletesen ismerem, ahogy én valamit csinállok, a fotózásnál is, akkor annyira csak a fotózásra figyelek, hogy semmi másra. És nem akartam. Szóval utakra -- egyszer jártam Észak-Koreában -- nem vittem gépet. Sőt nem is jegyzeteltem ott már talán. Hogy felejtődjen el, ami elfelejtődik, és deformálódjon az élmény, ahogy akar. Ezért.

Egy egészen speciális körülmény miatt döntöttem végül, hogy meg kell tanulnom fotózni. A másik mániám, hogy pontosan archiválom a dolgaimat, és a festményeim reprodúktatása olyan drága kezdett lenni - hogy én ezért egy képet adjak ajándékba, cserébe -, hogy olcsóbb volt venni 1500 forintért egy kis Leica típusú kelet-német gépet, és megtanulni gyorsan festményreprodúktálni.

És... és ezen se léptem volna túl, hanem jött ez a szociófotózás, amiről kiderült, hogy két évig pénzt kerestem vele, méghozzá csodálatos módon, úgy hogy két hónapig csak festettem három nap vagy öt nap munka után. Ez pokoli jól bejött. Aztán rákaptam az ízére, és akkor... akkor már nem tudom, Bálint Endre kiállításán a megnyitót fotóztam, hát játszottam. Játszottam, művészfotókat csináltam, ez egy eszköz, amivel mindenféle dolgokat lehet.

Ja igen, volt a padlószemét, az a legértelmesebb fotózás, a legeredetibb ötletem volt. A zsidó temetőket is fotózásból indítottam, de előtte fotóztam a padlószemetet. Mondom, az volt talán a legeredetibb ötletem. S azt úgy lehet fotózni, hogy... hogy ha az ember ért hozzá, hogy teljesen absztrakttá válik, tehát a léptékét az ember kivonja, akkor ez egy konstrukció. Hát itt is, ha a padlóra lenéz, azért is hagyom lenni, mert állati érdekesek. És évekig abból kezdtem el a festményeimet, a nonfiguratív festményeimet. Ez egyszerűen egy ritmusrendszer, ez erre volt jó. Úgyhogy használtam.

És aztán a fene tudja, valahogy ez az életutam, hogy... az ilyen szálakat, amit vajúdnak tartok vagy túlbujánzanak, tehát mint a gyümölcsfánál is -- nem? -- hogy azt le kell metszeni. És akkor én ezt patetikusan és radikálisan és fellengzősen és... és drámaian csinálom, bár nem hisztérikusan talán, de drámaian, akkor ennek ilyen súlya volt, hogy akkor egyszerre tényleg egy nagy ötvenkilós homokzsák tele lett fotókkal, kidobtam, meg a negatívokat is, meg mindent. Szóval, hogy akkor ha vége van, akkor... A dolog mögött az állt, az a fajta csömör, hogy nem társadalmi hasznosságú, legalábbis én magam úgy éltem meg, hogy én itt elkezdhettem volna, mint fotós produkálni, de ahhoz kevés volt a fotóm. Nem is volt elég jó a technikai berendezésem, túl sok munka lett volna, túl sok energia, és nem fotós vagyok. Hát nem az a dolgom, nem abban vagyok a legjobb. Úgy... kicsit affektálva úgy ítélem meg, hogy összesen 15. körülbelül 15 jó fotót csináltam életemben, igazán jót, és azok meg is vannak. Még tán a negatívjuk is megvan. Hát annyi a fotózás. Nagyon jó játék volt.

Most lehet, hogy megint lazítok egy kicsit, mert most úgy megint valamin túl vagyok, ezen a napló- dolgon, meg nyár van, valamit kell csinálni. Lehet, hogy egy kicsit fogok fényképezni. Csak már szabadabb lesz, már tudom, hogy ez egyszer meghalt bennem, és már ennek a könnyedségével. De nagyszerű játék. Most egy hetet eltöltöttem avval, hogy egy speciális vakuberendezést állítottam össze egy barátommal, mert én nem értek a mikroelektronikához, hogy egyszerre villanjon. Szóval egy játék. Játék.

K: És amikor szándékosan megszüntet valamilyen tevékenységet, kiiktat az életéből, akkor nem marad vissza utána komoly hiányérzet?

V: Dehogynem, hát megdöglöm az ürességtől, de hát az a céloim. Persze, persze. Az igazi idea egy szerzetesi szoba, egy üres szerzetesi szoba, egy lópokróccal letakart ágygal és egy feszülettel a falon. Csakhogy bennem nincs ennyi szellemi tartalom. Én nem vagyok ennyire erős, hogy ezt a fokú önküresítést tartósan elviseljem, illetve, hogy megtöltsen. Tehát óhatatlanul bejön, beburjánzik az ablakon, bejön a -- hogy mondják? -- a küszöb alatt az élet: hol a fotózás, hol egy kiállításra kell kereteket csinálni. Meg hol -- nem tudom -- megírok valamit. Az alkatom megkövetel valamifajta fölgazdagodást, és amíg nem egészségtelen, addig csinálom is, mert játék, meg öröm. Ha túlnő, akkor igyekszem egyet ütni. De tudom, hogy ezek eszközök, és nagyon meg is tanítottak rá, hogy el ne felejtsem, hogy ezt azért csinálom, hogy ne kelljen festeni. Szóval szégyenkezem is mindig, amikor játszom.

Most egy pár hónapja a naplót hozom rendbe megint, merthogy egyszer ez 2000 gépelt oldal volt és eltéptem, de a szó valódi értelmében eltéptem és kidobtam az egészet, amit húszon nem tudom hány évig írtam. Hogy a legjobb dolgaimat akarom az utókorra hagyni, nem az életemet és nem az élettörténetemet. Szóval csak a legjobb mondataimat, a legjobb képeimet. Azért is teszem tönkre, vagy pusztítom el a hitem szerint gyengébb képeimet. De voltam annyira óvatos, borzasztó kedves és sunyi - mosolygok magamon -, hogy a mikrofilmválogatását azt egy barátomnak odaadtam. Szóval végül is nem pusztult el...

Őrizte egy barátom. És tudtam, hogy lehetetlen hozzáférni egy mikrofilmhez, hogy olyan drága és olyan pokoli munka ezt visszanyagytani, hogy nincs ember, aki megcsinálja. De az értéke megvan, ha mégis annyira kellene az utókorak, akkor megvan. Hát nem az utókorak, hanem nekem kellett mégis négy év után. És nevettem a saját következtelenségemen, de ugyanakkor a kitartásomat, saját kitartásomat még akár becsülöm is. És rohadt, iszonyatosan sok munkával, borzasztó keserves munkával visszanyagytottam, mert az MTI-t megkérdeztem, hogy mennyi és kiderült, hogy 70.000 forint lenne, ha ők csinálnák. Az nyilvánvaló, hogy lehetetlen volt, de saját anyagköltségében, azt hiszem 8.000 vagy 9.000 meg tudtam csinálni. Annyi pénzt valahogy összeszedtem erre, és iszonyatos keserves munkával, de mégis visszaállítottam. Egy belső kényszer. Vállalom ezt a következtelenséget, mint a többit is.

És ez hagyján, de egy barátom elolvasta, ő volt az első, pont egy irodalmár és pont egy szerkesztő, egy nagyon jó szakember, és azt mondta, hogy ebből kellene egy könyvet csinálni, és ő ezt megcsinálná nekem barátságból. Hogy ezt szeretné megcsinálni. Ilyennek egy menyasszony nem tud ellenállni, egy ilyen kérésnek. Mert azért titokban én mindig tudtam, hogy ez érték, csak ezt a belső kétségek elnyomták. De ugyanakkor az önbizalmam bujkálva mindig megvolt. Úgyhogy akkor még iszonyatos munkával erről csináltam egy még olvashatóbb másodpéldányt xeroxszal, és az egészet rendbe is kellett szedni. Tök rendben volt, de hát mégis. És megcsinálta, és most kaptam meg a múlt héten megszerkesztve ezt, már egy kész könyv-kézirat. És most megint baromi sokat dolgoztam vele, most átadtam a gépíróőnek, és aztán onnét a szedésre. Fogalmunk sincs, hogy ebből hogy lesz könyv, mert erre nincsen se megrendelés, se kiadó, meg semmi. De nekem mindig az a véleményem, hogy az a rész, ami rám tartozik, azt csináljam meg, aztán majd a többit meglátjuk.

Egyébként volt egy barátom, aki fölajánlotta, hogy egy zsidó temető képemért cserébe megszerzi a pénzt a nyomdára, a kiadásra, az egészet elintézi helyettem. Csak sajnos, azt a zsidó temetőképet nem voltam hajlandó odaadni, úgyhogy az üzlet nem jött létre, és nem is fogom odaadni. De én bízom benne, hogy... hogy olyan abszurd a világ, hogy egy ilyen abszurd ötlet, mint hogy az ember a saját naplóját kiadatja -- most már hiszek benne, hogy van értelme -, hogy ez meg is fog valósulni. Úgyhogy ma reggel ma azért jött maga 11-re, mert 9-re beszéltem meg a gépíróővel, hogy milyen tipográfiát kérek. Ő komputerbe gépeli, tehát az már szedés. És egy hónap múlva ebből lesz egy levonat. Most körülbelül a naplómmal itt tartunk. Hát egyébként 3050 gépelt oldal, 1-es sorközzel. Tehát, ha ezt átszámítjuk rendes gépelt oldalon, akkor már több, mint 6000 gépelt oldal.

K: Mikor kezdte vezetni?

V: 58-ban. Gyerekkoromban is írtam időnként, de ez, ami megmaradt -- mert azt is eltéptem, az 58-tól van, tehát 16 éves koromtól. Mindig az etikai, morális problémáimat dolgoztam föl. Úgyhogy alig szakmai napló. Csak úgy vált szakmaivá, hogy óhatatlanul a kiállításai katalógusokat, plakátjaimat -- én írtam általában a katalógusaimba a szöveget -, meg egyéb, meg interjúk, ezeket mind lefűztem és beletettem, öndicsekvés okából persze. És beletettem mindenféle marhaságot, ami akkor marhaság volt, ma már halálosan informatív dokumentáció számomra. A hároméves kisfiammal való beszélgetést. Ez akkor egy vicc volt, és ma is vicc persze, de mégis valamilyen értelemben egzisztenciálisan egy öt évvel ezelőtti atmoszférát, életet kiad. De a lényege és a gerince mindig az volt, hogy amit nem tudtam morálisan megoldani, kínlódtam magammal, azt próbáltam írásban rendezni, és csakugyan tudtam is.

Pld. Mindig halálosan dilemma volt, hogy én elmegyek egy moziba, és teljesen fejbe ütve, részegen jövök haza, annyira fölbolygat és megzavar egy ilyen iszonyatosan sűrített, és szándékoltnan zavaros meg prekonceptcionált információdömping, ami egy kétórás mozi, hogy megőrülök. Nem tudok utána beszélgetni róla, meg nem tudok aludni, ezt egyszer rendezni kellett. 21 éves koromban leírtam, hogy evvel mi a viszonyom, és azóta nem

járok moziba egyébként. Évente egyszer vagy kétszer. Rájöttem, hogy ez nekem nem jó. Feleséggel néha el kell menni, nagyon ritkán, de... nagyon ritka film, amit nem hagyok ott a közepén, mert nekem ez nem működik.

K: Ezek milyen választások, amikor évente egyszer mondjuk sor kerül ilyen alkalomra?

V: Amikor elvisznek. Nem, magamtól már nem.

K: Tehát nem saját maga dönti el, hogy mit néz meg, a választásban sincs beleszólása?

V: De, elfogadom a meghívást, és kapok egy-két buzdító szót, hogy ezt érdemes megnézni. Meg nem tudom, még a Fellinit figyelemmel kísérem. Csak olyan marhaságokat csinált, otthagytam az utolsó filmjét.

K: A „Hold hangja”-t?

V: Azokat már nem. Nem, a nőkről csinált valami kétrészes filmet, azt a felébe hagytam, pedig én nagyon tisztelem és tudom, hogy akkor is, ha nem az én világom, nagyon sokat tanulok tőle. Szóval nagyon fontos, amit ő mond. De hát azt nem tűrtem. Szóval felálltam. Helytelen vagy fegyelmezetlenség valószínűleg, de nem, nem volt szükségem arra, amit mond, és azóta nem...

K: És színházba vagy koncertre el tud menni?

V: A színház, az nem érdekel eléggé. Egyszer, tíz éve -- a nagy, műcsarnoki kiállításom után -- Ádám Ottó megkeresett, hogy csinálnék neki díszletet. És akkor elkezdtem hozzá színházba járni, egy rendezési próbaidőt végignéztem. És akkor föl is ajánlott valami lehetőséget, ami nekem nem tetszett igazán. Szóval nem lett belőle semmi soha. És nem is bonyolodom bele. Az is egy külön szakma. Marha sok idő lenne, marha sok figyelem. Lehet, hogy egész jót csinálnék, merthogy belsőépítész diplomám is van, ez belejátszik. Lehet, hogy közepeset. Nem, nincs szellemi és fizikai energiám ilyen játékokra. Halálosan vigyázok az időmre. Mindig fáradt vagyok -- szóval nem lehet. A színházat unom, szóval nagyon ritka, ami... Törőcsik Marinak egyszer emlékszem valami kis mozdulatára, egyszer elvitt a feleségem, meg...

Hangverseny pedig... Sajnos, a zenéhez hülye vagyok. Tehát nem kell, ma már világosan tudom. A hangversenyre már úgy járok, hogyha mégis el kell menni, mert a kisfiamat el kell kísérni, viszek egy jegyzetfüzetet, hogy én ott közben dolgozhassak. Mert nem figyelek oda. Annak ellenére, hogy van egypár zene Bartóktól, amit... nem tudom mennyire értek, de mélyen hat rám, ezt ki merem jelenteni. Tehát nagyon fontos nekem. Pár éveként elő is veszem egy-egy periódusomban, és akkor azokat hallgatom... de ezt magam számára is értéktelen motívumként kezelem, mert érti, ha valaki azt mondja, hogy a festészetből a Rembrandtot szereti és senki mást, akkor azt mondom, hogy nyilvánvaló, hogy a Rembrandtból sem ért semmit. Szóval én Bartókba valamit belehallok magamból, vagy nem tudom mi, de a zenéhez sincsen közöm. Van egy olyan feltételezett gyökere az egésznek, hogy nem tudok más munkájára figyelni -- irtam egyszer cinikusan -, csak a magaméra, az érdekel, amit én csinállok. Iszonyatosan pimaszul és... és ízléstelen módon.

Könyv az azért más, mert ugye azt tökéletesen kötetlen struktúrában lehet befogadni. Tehát, ha öt sort olvasok el, és utána elmegy a figyelmem, akkor le tudom tenni. Igen. Talán ezért. Verset se olvasok nagyon rég. A Petrit olvastam egy periódusban mostanában. De tulajdonképpen azt se fogyasztok. Még leginkább olvasok, de... de teljesen rendetlen a műveltségem és lukas.

K: S mikor naplót írt, akkor például ilyen jellegű feljegyzések bekerültek, hogy egy-egy könyvvel, kiállítással, utazással kapcsolatos benyomás?

V: Igen. Könyv igen. Utazás: két részre bomlik az utazási leírások. Először is tisztességesen leírtam, hogy mit láttam, és ha ezt ma visszaolvasnám, akkor borzasztó informatív lenne, mert pontosan jelzem, hogy milyen kép volt fontos, milyen információ volt fontos. A nagy európai útjaim mind ilyenek voltak, hogy múzeumról

múzeumra be volt előre rajzolva a térpéken, és ott képeket. Ez rekonstruálható. Másrészt pedig az úttól szinte teljesen függetlenül, ami ott eszembe jutott. De akár egy tíz évvel korábbi élményem, amit ott tudtam megoldani véletlenül Avignonban, akkor azt leírtam három sorban. Ennek semmi köze tulajdonképpen az úthoz. Tehát az útinaplóim így néznek ki.

K: Gyakran találkozom kiállítási vendégkönyvekben látogatói beírásaival. Mennyire követi figyelemmel jelenkori képzőművészetünk produktumait?

V: Kiállításokat, én másokét nem nagyon véleményezem írásban, mert nem volt rá valahogy ok. Mélyen élő kiállítás ritkán éri az embert, hogy... hogy pont akkor, nekem annyira fontos legyen. Ez ritka. Volt egy Rothko - kiállítás Velencében, 1970-ben, ami egy ilyen marha nagy... Akkor halt ő meg. Szóval vannak megrendítő találkozások, ezek ritkák.

Most volt ez a Morandi -- kiállítás idén. Mi van most? Tavaly, egy éve. És írtam a Morandiról, kellett írnom ezeket a cikkeket, és ott a kiállítás köré csoportosítva, vagy onnan indultam a cikkel, de hát inkább pedagógiai fenyegető okokból, hogy hát itt volt egy ilyen csoda, és nem tudta senki, örület. Ez egy nagy kiállítás volt, egy nagy, egy váratlan, nagy boldog találkozás.

K: És például a munkájával, festéssel kapcsolatos kínlásait, gyötrődéseit...

V: /Közbeszólva/ Mindig, állandóan nyafogok, hogy nem megy a munka.

K: De hogy a naplójában ez...

V: A naplómban benne van. Ezen rengeteget nyafogok. Ki kell, szerencsére ki is hagyta Robi ennek a nagy részét, állandóan sírok, hogy nem megy, hogy nehéz, hogy terhes munka. De elméleti rész, amire maga bizonyára-, vagy akár mások is kíváncsiak lennének, hogy itt milyen világképi mozgások és milyen teóriák, milyen szellemi mozgások vannak e mögött, erről szinte egy szó sincsen. Tudniillik ez nem létezik nálam. Ezt... ezt világosan kell látni, hogy a művészeknek egy része ilyen - és én ilyen vagyok -, hogy semmiféle szellemi problémája nincsen festés közben. Tehát pontosan úgy fest, úgy festek, mint egy háziasszony, ahogy a lisztet, a sodót, vagy hogy hívják, a vizet, a forró vizet, a szűrőt használja, közben fütyürészik és a gyerekére gondol. Szóval... szóval nekem semmiféle magasrendű, tehát semmiféle problémám, semmi gondolatom nincsen, amikor festek. Van, aki ezt a területet nem ismeri, és ezen csodálkozik. Egy része az embereknek tudja, hogy ez egy ilyen szakma.

Van a festőknek egy másik része, kollegák, én őket irigylem, ők pedig engem irigyelnek halálosan. Azt mondják, hogy én vagyok az igazi festő. Én pedig azt mondom, hogy ő az igazi festő, aki azt mondja, hogy „már szét-feszít a probléma”. Azt mondja: „Már kirobban belőlem. Én egyébként egy lusta ember vagyok, nem dolgozom, de amikor már nem bírom, már összeáll a fejemben a kép, és már szép, akkor megcsinálom.” Hát bennem soha nem áll össze semmi, soha nincsen festészeti ötletem, nincsen problémám, amit lefessek. Ettől én tudom, hogy nem vagyok se jobb, se rosszabb. Ez az egyik útja, hogy azok a gondolati, szellemi tartalmak, amik a képekben benne vannak, azok tökéletesen a tudatalattitól a tudatalattiig, ezek a kövecskéken ugrádozva, a tudatot mesz-sze kikerülve kerülnek be a képbe.

K: A festmények készítéséről már szó esett. És amikor rajzot készít, akkor mi van?

V: Rajzot? Ez ugyanaz.

K: Az Élet és Irodalomban egy hosszú időszakban jelentek meg ilyen, majd hogyanem egyvonalas rajzok. Azokat én kiállításon nem láttam soha.

V: Az Élet és Irodalomnak néha beküldtem rajzokat, nekik én nem csináltam. 300 forintot adtak érte. Nagyon ritkán rajzoltam. Lehet, hogy lustaság, ahogy mondja egy barátom, aki tőlem rajzokat szeretne folytonosan kapni. Valahogy nem érdekel eléggé, pedig... pedig azt mondja, hogy ez nagyon fontos lenne. Néha, nem tu-

dom, Erdélyben egyszer rajzoltam tussal, mert szerettem azt a tollat, amit éppen akkor birtokoltam, és tetszett, hogy egy kis mappa meg egy toll, és ebből lehet valamit csinálni. Nem rajzoltam én rendszeresen soha a kép-vázlataimon túl. Azokat meg kidobtam.

Németországban rajzoltam gyárat, annyira tetszett, hogy ez egy ilyen marha szituáció, hogy én, az absztrakt festő, egy gyárban rajzolok. És hogy ezt még el is várják tőlem. Egyébként dédelgettek, kényeztettek, és pótvacsorát kaptam, meg állandó tolmácsunk volt. Másfél hónap, szóval ott rajzoltam. Nem tudom, időnként fölmerül.

A zsidó temető-rajzolást, azt az első képem után csináltam. Fogalmam sincs ma már, hogy miért. Ja tudom! Tudom. Azoknak a képeknek, a rajzoknak egy része az már a Nemzeti Galériában van. Azokat egyszerűen azért csináltam, mert úriember vagyok, és a szigligeti alkotóházban van egy hallgatóságos kérés, hogy nem fessenek a festők, mert összepiszkolják a padlót. Úgyhogy oda ceruzát vittem, hogy majd csinállok én valamit azért evvel is. És vittem Szent Ferenc korabeli, tehát 1200-as irodalmat, mert azt ott akartam átolvasni. Akkor voltam az elején a Szent Ferenc megismerésének, és ez halálosan érdekelt. És így osztottam be, hogy délelőtt rajzoltam, és méghozzá volt is valami penzumom és tudtam, hogy baromira utáltam már, hogy nekem még egy fél órát... Vagy időre rajzoltam, vagy darabra, hogy mondjuk, vagy három órát kell rajzolni, vagy három képet. Nem tudom. 53 rajzot csináltam. Az első tizet ki kellett dobni, a többiben van nagyon jó is. A nagyobb részét ki kellett volna dobni, de nem volt hozzá lelkierőm, hogy megtegyem.

És egyébként, ha rajzolok, akkor valami technikai oka van. Érti? Szóval valaminek az eszköze inkább. A rajz az nem színes. Szóval az nekem kicsit kevés rendszerint.

K: A színek nagyon fontosak?

V: Én ezt nem tudtam annyira, amíg... amikor az önadminisztrációm odáig fajult, hogy rájöttem, hogy milyen állati jó lenne minden képemről egy kis papírképet csinálni, hogy együtt lássam a dolgaimat. Ez akkor vált tulajdonképpen égetően aktuálissá, mikor szétajándékoztam a dolgaimat. Addig minden otthon volt. Attól kezdve viszont semmi nem volt itthon. Ezt tudtam előre, és akkor a fotóimat úgy rendszereztem, megcsináltam, kis fekete-fehér fotót csináltam, 9 x 14-es fotót, az egész életművemről. Marha jó játék volt. Akkor se kellett festeni egy hétig. Gyönyörű volt.

Én mindent színesben le is diáztam kezdettől fogva. És akkor a valahai összes diámat lefordítottam színes fotókba, és attól kezdve -- itt van maga előtt -- színes teljes életmű katalógusom van. Azt hiszem, öt kép hiányzik az egész életműből. És akkor előállt az a helyzet, hogy ott volt fekete-fehéren is, és színesben is, és megnéztem, egy mélyet sóhajtottam, és rájöttem, hogy a képeim semmitmondóak szín nélkül. És el is téptem azt a katalógust. Oda kellett volna valakinek ajándékozni, de abban a pillanatban rájöttem, hogy félreinformálóak fekete-fehéren a képeim. Tehát az információmnak a húsz százaléka, ami a kompozíció, és nyolcvan a szín által megy át, szerintem. Azért meséltem ezt el, hogy én úgy ítélem meg, hogy a szín az nálam annyira fontos.

K: S tényleg úgy van, hogy néha órákig ül a műtermében, míg eldönti, hogy milyen színt fog használni? Az egyik újságcikkben ez jelent meg.

V: Hát igen, de nem képzelje egy magasrendű szellemi tevékenységnek. Valami igazi jó hasonlatot kellene kitalálni, hogy ez milyen alacsonyrendű tevékenység. Ez annyi, hogy persze, órákig ülök, inkább keresgélek. Szóval ez úgy van, hogy föltesz az ember húsz színt, aztán leszedi. A színen nem lehet ennyit gondolkodni, mert nincs mit. A szín... szóval mondjuk van kétezerféle piros. Namost én nem tudom előre kitalálni, tudniillik, hogyha a 977-es piros helyett a 979-est használom -- érti a hasonlatot -, akkor már a színnek ott semmi értelme nincsen. Szóval nemhogy majdnem jó, hanem semmi, értse így, hogy semmi értelme a színnek. Lehet, hogy esztétikus, de semmi több. Semmit sem jelent.

Namost, hogy két szín mikor... ebből a -- nem tudom -- tízezer színből kezd el olyan valamit jelenteni, amiért az ember elutazik Velencébe, és megnézi azt a kis képecskét, a „Vihar”-t. Giorgione képét. Szóval ott, ha egy színnel arrébb van az a zöld, akkor az egésznek semmi... Akkor az egy jó kép a többi ezer közül. Én ezt nem tu-

dom gondolatilag előállítani, ezt ki kell próbálni. Ezt addig keresi az ember, amíg megtalálja. Még azt se állítom, hogy egyetlen megoldás van. De hogy ami nekem adekvát. Hát tulajdonképpen ez a tehetségnek, azt hiszem, a lényege. Nem az, hogy megtalálja az ember, hanem hogy... Minden festő leírja, hogy ezt mondja, csenget. Bernáth Aurél így mondja, hogy „csenget a kép”. Szóval, hogy van egy csoda, a kész képre ránézve látom, hogy itt valami rendkívüli dolog történt, a két szín kapcsolatában.

Egyébként az egész festészet ennyi. Szóval, ha a festészetet az ember három mondatban össze akarja foglalni, az ennyi, hogy két egymás mellé került szín által, valami rendkívüli dolog történt. Rendkívüli szellemi mondanivalót ad át. A franc tudja, hogy hogyan. Legalábbis nálam ez így működik. El tudok képzelni olyan embert, akinek van olyan vizuális színmemóriája, hogy esetleg ezt fejben elő tudja állítani. Lehet. Kétlem.

K: A tehetségében szokott kételkedni? Mert itt valahol már úgy szóba került.

V: Én most visszaemlékeztem arra, hogy a nagymamám, aki 1969-ben halt meg, azt mondta, hogy „Imádkozni fogok azért, hogy... hogy ne legyen ilyen kisebbségi érzésed, vagy ne kételkedj ennyire a tehetségedben.”

K: Ez már gyerekkorától kezdve egyébként megvolt?

V: Nem, nem. 17 éves koromig fogalmam se volt, hogy mi leszek- és nem is...

K: De ez, hogy önmagában kételkedik, hogy nincsen elég önbizalma, ilyen jellegű tünetek mutatkoztak?

V: Én szerintem mindig marha sok önbizalmam volt, mindig kiválasztott embernek éreztem magam. Ösztönösen, gyerekeknek is.

K: Tényleg?

V: Akár ízléses dolog ez, akár nem. Szóval mindig arisztokratikusan mindig mindent lenéztem, mindenkit lenéztem, a kortársaimat, el is különültem. De ugyanakkor párhuzamosan, bőven voltak önbizalmi válságok. Mostanában meg kell mondanom, hogy nincsenek. Lehet, hogy védekezésésképpen.

K: Mióta nincsen körülbelül?

V: Hogy mióta tudom biztosan, hogy jó az, amit csinállok. Ugye?

K: Mióta nincsen ilyen önbizalomhiánya?

V: Nem tudom megmondani, de például az biztos, hogy a képeimet úgy mertem szétajándékozni, mert mint ezt az elébb mondtam, hogy ebben azért van egy kényes rész is, hogy méltóak-e tudniillik ezek a képek arra, hogy ajándékba az ember odaadja. 87 körül foglalkoztam evvel, tehát már egy jó pár éve. Például 82, az tíz éve volt, az a kis kép, amit még őrzök. Azt biztosan tudtam, hogy múzeumi szintű kép. Az tíz éves. Vissza kellene gondolni, hogy vannak-e korábban olyan képeim, amiről azonnal biztosan tudtam, hogy múzeumi szintű. Ezt így hirtelen nem tudom.

K: Ez is többször szóba került, hogy hagyta magát rábeszélni. Az a befolyásolhatóság, ez milyen dolgokkal kapcsolatban jelentkezik és mi az, amiről tudja, hogy az egy önálló, határozott terület, és abba senki nem szólhat bele?

V: Itt az ember annyit hazudik önmagának, és annyit áltatja magát, hogy erről őszinte választ valószínűleg nem tudok mondani. Azt hiszem, hogy a valósághoz az van a legközelebb, hogy én egy halálosan öntörvényű ember vagyok. Gyakorlatilag befolyásolhatatlan. Még magam által is. Én ezt tudom is magamról. Biztos vagyok benne, hogy a környezetem ettől rengeteget szenvedett mindig, hiszen nehéz velem élni, sajnos. De ezt magamról is tudom, egyébként hívő ember vagyok. És a lehetőségek határáig igyekszem is ezt korrigálni, vagy tolerálni.

És ugyanakkor halálosan nehezen döntök bizonyos dolgokban és lassan. Úgyhogy ilyenkor olyan hajlékonyá válok, mint egy nádszál, és ezen magam is röhögök, hogy idejön valaki -- ez nem is olyan régen volt -, és elmondja egy képekre, hogy nagyon rossz, és teljesen elhiszem neki. És két nap múlva jön valaki, és azt mondja, hogy ez a legjobb képed, és akkor azt is elhiszem. Erősen gyanítom, hogy az történik, hogy egy számomra egyébként pontosan meglévő, de felszínre nem hozott véleményt, de már kialakított és meglévő véleményt egyszerűen begyorsítva a felszínre hoznak. És azt mondják ki, amit én tudok. Szóval így vagyok én befolyásolva, és ezt vállalom is, de evvel együtt vannak következetlenségeim. De azokat is merem vállalni, nagy hibákat azt hiszem az alkotás terén vagy egyáltalán, azt hiszem, nem követtem el. Nem élem meg úgy, hogy a naplómát kidobtam, vagy a fotóimat, vagy a képeimnek a 60 százalékát, hibának.

K: A fotózásról már volt szó, és hogy éppen ez, amiről most kezdett beszélni, és az „Aszkézis” címszó alatt jeleztem: a 7-es.

V: Köszönöm, hogy begyorsít, mert itt aztán belefeledkezem.

K: Nem gyorsítás ez, ugyanaz, csak kapcsolom hozzá, hogy az emberek nagy része ragaszkodik ahhoz, amit megszerzett az élete során, felhalmozott. Nem tud egyszerűen tőlük megválni.

V: Igen. Én is nagyon nehezen.

K: De kényszeríteni kell magát, hogy változtasson valamin?

V: Persze, nagyon. Az segít benne, hogy talán tízéves koromban elvittek egy öreg nagynéném hagyatékának a felszámolására, ahol a felnőtt rokonok rendezgették, meg válogatták a dolgot, és énnekem, kisgyerekeknek lehetőségem volt, hogy elkérjek valamit. El is kértem egy kalapácsot, emlékszem. És az volt az első emlékem, hogy a tárgyak... Én tudom a tárgyak értékét, mert halálosan fontosak számomra, de hogy a tárgyak értéke mennyire vált át nullába, azt ott megtapasztaltam. És az én összes istenhiányomat, emberhiányomat, létösszesség-, vagy létérzés hiányomat ezek a tárgyak mindig igyekeznek -- mint mindenkinél -- pótolni és betölteni, de... de gyerekkoromtól kezdve van bennem egy geller, tudom, hogy fals, hogy a tárgyak összessége nem adja ki a világot. Úgy írtam egyszer, hogy a tárgyak békéjét nem fogadom el. Nem hiteles. Mindig vágyom a békére, mint mindenki, a megnyugodott, boldog mosolyra, hogy végre egy karosszékben boldogan üljek. De hát ehhez egy karosszék kell, meg egy meleg szoba, és tudom, hogy nem igaz a meleg szoba, és nem igaz a karosszék. Vagy nem ettől boldog az ember, végül is nem ettől találok meg az Istent.

K: Mikor boldog az ember? Mikor jön létre az a belső nyugalom, harmónia, megelégedettség? Vagy mi kell ahhoz, hogy a bőrében elfogadhatóan érezze magát?

V: Azt hiszem, ez alkat kérdése. Tudom magamról, hogy nyugtalan ember vagyok. És az elvi választ tudom: az embert ugye csak az Isten töltheti be. Ez sajnos így van, ezt akár elfogadjuk, akár nem, minden más átmeneti. Ezt egyébként át is érzi az ember, szóval ez is benne van. Az öröm és a boldogság megadatik természetesen, de félórákra. Néha egy készülő kép közben, vagy egy Ottlik regény olvasása közben. Vagy mikor a legjobban el vagyok merülve egy fotóregiszter rendezésével. Az ilyeneket imádom csinálni. Hát ezek nagy-nagy örömök. De hát ennyi. Ennyi.

K: S a hit dolgában mostanra hova jutott el?

V: Odáig eljutottam és ott tartok, hogy a szellemi világomnak az egyetlen rendező elve, tehát az egész szellemi struktúráim alá van vetve, a tételes hitbe beolvad, és az alá rendelt, tehát elfogadom, mint az élet egyetlen megoldását, és... és mindenben igyekszem követni azt, amit a tételes vallás nekem akár parancsként előír, akár ajánlásként. Igyekszem jó ember, jobb ember lenni minden részletében az életemnek. És... és meg kell mondanom, hogy szellemi vagy lelki élményt egyáltalán nem nyújt. Volt egy periódus, a megtérés, egy felnőttkori megtérésem a 80-as évek elején, amikor ez hallatlanul boldoggá tett, hogy megtaláltam az Istent, már mint még

jobban, mintegy közről. És aztán mint egy első szerelem, ez elmúlik természetesen. Ugyanúgy imádkozom, egyik munkarésze az életnek, nem lelki élmény, és nem öröm terület, hanem... hanem feladat. De elfogadom, és azt hiszem, hogy ez így rendjén van. Azt hiszem, hogy ez egy Isten-ajándék. Nem biztos, hogy ajándék, aki ebben az örömet megtalálja. Inkább azt hiszem, hogy az a gyengéknek való ajándék. Én nem kaptam meg ezekben az években, hogy ez nekem élmény legyen, és azt hiszem, hogy minden rendben van. Tehát itt állok.

Ott nem állok és nem is tudom, hogy fogok-e valaha, amit mondtam magának: egy lecsupaszított szoba, hogy annyira kiüresíteném az életemet, akár a festést is eldobnám, mint életformát, hogy az Isten felé való fordulásom betöltené az életemet és az igényeimet. Tehát itt nem tartok. Itt némely nagy szent tartott, hogy elég volt számára Isten, tehát eldobta magától a világ élményeit. És azt hiszem, hogy ezt erőltetni nem szabad, nem is lenne helyes. Ezt egy fölső utasításra az ember megcsinálja, de magától nem. Magától ezt imitálni lehet csak és... és belebukni.

K: Ezt a sok mindenről való lemondást, az aszkézist, azt, hogy az élet nem áramlik be ide teljességgel, mint más családi otthonokba, ezt a közvetlen környezetet hogyan viseli?

V: Hát nézze, erről tényleg őket kell megkérdezni. Hogy viseli el az ember, ha egy másik embertől terhet kap? Ezeknek a terheknek egy része szükségszerű, elkerülhetetlen. Egy része -- hogy mondják? -- konvertálható, vagy konvertibilis? Tehát visszaváltható az önzés szintjén, ez följosítja a másikat, hogy olyat kérjen, amit egyébként én nem tennék meg. Elmenjek néha moziba. Egy része... egy része tisztességtelen, de elkerülhetetlen, mert nem tudok jobb ember lenni, nem tudok toleránsabb ember lenni, nem tudok több energiát adni a családomnak, mint amennyit adok, nem tudok, nem vagyok jobb ember, mint amilyen vagyok. Evvel sincs mit kezdeni, ezt el kell szenvedni.

És van egy tulajdonképpen nagyon szűk mezsgye, amiért az embert folyton macerálni lehet, ahol valóban elvárható lenne, hogy néha többet teljesítsek. Ezek a fájó pontok, az irritációk minden családi környezetben. A szükségszerű veszekedések, hogy „Miért nem tetted helyre a mosogatórongyot, és miért nem facsartad ki mielőtt helyre teszed, hiszen tudod, hogy oda kell tenni, és erre a mozdulatra képes is vagy, és nem is mondhatod, hogy többletenergia?!” És ez igaz. Egy elég szűk tartományt élek meg, amit jobban tudnék csinálni. Ahol a lelkiismeretem mutatója igazán beremeg. Elég szűk terület. És tulajdonképpen azt hiszem, hogy csak ez számon kérhető rajtam.

De egyébként elég nehéz a házasságunk, volt különösen. De hát mind a ketten hívő emberek vagyunk, és mind a ketten jó szándékúak, és a terheket közösen hordtuk és hordjuk, és igyekszünk belőle optimálisat csinálni.

K: Ez a napirend, életritmus, ami kialakult, az 5 óra 37-es kelés és a fél 11-es lefekvés és a köztes időszak, ez a reggeli elmélkedés, jógázás, délelőtti munka. Hogy tudta ezt éveken át így stabilan megőrizni? És hogy lehet elviselni, hogy valami ilyen állandósult módon ismétlődik napról napra? És miért van erre szüksége?

V: Természetesen a gyengeségemnek van rá szüksége. Természetesen nehezemre esik dolgozni. Ugyanakkor lelkiismeretes fajta vagyok, tehát én csak ilyen porosz szisztémával tudom magam rászorítani arra, hogy elegendőt teljesítsek. Mindig azt mondtam, hogy nagyon szeretnék ilyen franciás lenni, aki hajnali háromig elcseveg a barátaival egy pohár bor mellett egy kocsmában, mert végre találkoztak a Jack-vel, és akkor kocsmáról kocsmára járnak. De én azonnal fölmeérem, hogy másnap délelőtt nem tudnék dolgozni, tehát soha nem teszek kivételt. Illetve egy évben három kivételt teszek az alól, hogy háromnegyed tizenegykor leoltsak. Minden vendégségből mindig hazajövök negyed tizenegykor. Hát ehhez a feleségemnek alkalmazkodnia kell. Mindig felajánlom, hogy ő maradjon ott, de hát ez a dolog nem így működik.

Namost ebben az életmódban azért az is benne van, hogy azért ez a család életébe is belesimul, szóval bele van kalkulálva a család. Azért toleráns is ez az életmód. Bizonyos fokig teher is, de könnyebbség is a családnak. Tudniillik előbbre hoztam egy órával a fölkelésemet, hogy akkor imádkozzam. Akkor ők még alszanak. Akkor még nincs telefon.

A reggeli sportot úgy csináltam, hogy az simult a gyerekek iskolába vagy óvodába kíséréséhez. Tehát vagy előtte, vagy utána. Hazafelé jövet mindig bevásároltam a tejboltban, és utána már nem volt gyerek, akkor már munkaidő volt. Most egyszerűbb a dolog, hogy a gyerekeket már nem kell iskolába kísérni. Most két éve, hogy hét óra előtt tíz perccel, ha nincs misés napom, elmegyek, mindenképpen héttől nyolcig uszodában vagyok minden nap. Vasárnap is. De evvel se zavarom őket, mert mire akár a vasárnapi kirándulás kezdődik, hazaérek.

Ebéd után alszom. Ez nekik valamennyire terhes, de ez húsz éve így van, úgyhogy a gyermekeim ebbe születtek bele. Van úgy, hogy a miniszterhelyettes telefonált és kisfiam mondta neki, hogy apukám alszik, és letette a kagylót. És az is elfogadta. Ezt mindenki tudja, nem hívnak kettőtől négyig telefonon. Ez belefér.

És egyébként délután ott vagyok, ha kellek. Akkor is dolgozom, úgyhogy ehhez bizonyos fokig persze kényszerül a család alkalmazkodni. Nem ellenükre van ez a napirend kialakítva, amennyire lehetséges. Nekem pedig könnyebb. Én egy csomó dolgot nem szeretnék, fölkelni reggel, nem szeretnék mosakodni. Nagyon nehezen szoktam rá - évekig tartott -, a fogmosásra. Meg inkább elmennék, nem tudom... nem tudom mit csinálnék.

Egyszer írtam hét évig egy munkanaplót a diplomám után, hogy eleget dolgozom-e. Írtam az opusszámot minden nap, hogy milyen képen dolgoztam. Hét év után kiderült, hogy eleget dolgozom. Nem érdem, de szorgalmas fajta vagyok, akkor kidobtam azt a naplót. Hogy akkor már tudom. Nincs is meg, pedig érdekes lenne egyébként, hogy hány kép. De hát ez végül is részletkérdés, hogy az ember hány képen dolgozott, milyen képen, mennyi ideig.

K: Hogy viseli más emberek társaságát? Tehát az, hogy ilyen aszketikus beállítottságú, hogy ilyen az életritmu-sa, a menetrendje, az erkölcsi tartása. Azok, akikben nincsen felelősségérzet, vagy tudnak élni, meg mernek szabadon lélegezni, meg elengedni magukat. Mégiscsak találkozik velük. A velük való kontaktustartásban óhatatlanul az ember összehasonlítást tesz. Nem zavaró?

V: Nézze! Ma már tudom, hogy nem mindenki hülye. Sokáig nem tudtam, meg kell mondanom. Ma már tudom, hogy egyetlen és nem is nagyon magasrendű életforma, amit én csinálok. De tudom, hogy én ettől szabadabb életformába legalábbis jelenleg nem tudok átváltani. Engem a munkám egész életemben annyira elfoglalt és annyira érdekelt, tulajdonképpen csak az érdekelt, hogy ez eléggé behatárolja.

Nagyon keveset, nagyon kevés emberrel érintkezem, és beszélgetni, csevegni nem nagyon szoktam. Tehát találkozni emberekkel. Ezért is eléggé mereven ragaszkodom ahhoz, hogy négyszemközt beszéljünk. Ha társaság, ha emberekkel érintkezem, lehetőleg négyszemközt legyen, mert annyival intenzívebb a dolog. Egy társasággal soha nem tudtam mit kezdeni, ahol négy ember hol erről, hol arról beszél. Ami egy baromi jó dolog, csak nekem nincs időm rá egyszerűen, és engem nem érdekel. Ehhez nincs tehetségem, ehhez hülye vagyok, és ez eléggé zavaró például a feleségemnek természetesen. Társaságba nem járok, úgyhogy nekik nem zavaró.

Egy-két emberrel találkozom, mert szellemi segítségre, gyámolításra szükségem van. Van pár barátom, aki ezt vállalja, meghallgatja, hogyha sürgős dicsekednivalóm, vagy sírnivalóm van. De hát ez is munkaeszköz, szóval tulajdonképpen munkakapcsolat. Hogy most sétáljunk egyet, mert szép az idő, és majd beszélgetünk valamiről, hát ez nem megy. Ez nincsen. Tudom, semmivel nem vagyok magasabb rendű ember, mint a többi, ma már tudom. Nem könnyen jöttem rá.

K: De ezek szerint azért van egy néhány olyan ember az életében, akikre támaszkodik, akik ott vannak, ha bármi probléma adódik.

V: Igen. Nagyon szükségem is van rá. Nagyon sokáig büszke voltam rá, fiatal koromban le is írtam, hogy mire való a barátság, csakhogy az embert a gyenge óráiban megerősítse, vagy pedig erős óráiban a dicsekvés lehetősége legyen. Ere is használom a barátságaimat, hogy gyenge órámban sírjak, a még gyengébb órámban dicsekedjek, bár itt nemcsak kapok, hanem én is adok egy ilyen barátságban... ők ugyanígy, csak talán más szférában, de ugyanígy használnak engem.

K: Szüts Miklós még mindig ezek közé a barátok közé tartozik?

V: Igen. Hihetetlen intelligens ember, és hát a szakmát éppen éppen olyan mélységesen ismeri, és érdeklik is a szakmának a kérdései. Úgyhogy nagyon sok órát beszélgettem vele. Volt locsogás is, de nem olyan nagyon sok. És nagyon sok mindenre megtanított, amit én nem tudok. Megtanított az emberszeretetre. Amennyire meg tudtam tanulni, tőle tanultam meg, hogy hogyan kell, meg lehet az embereket szeretni.

K: Ezt hogy lehet megtanulni?

V: Hát az embernek az orrára koppintani, hogy mennyire állat az ember e nélkül. Tehát végül is be tudtam látni, mert egyébként intelligens vagyok. Tehát az orromra koppint, hogy neked is szükséged van. Thomas Mann nagyon sokat erről ír. És akkor azért nagyon képszerűen megjelenítődik egy mentalitás, egy világkép. Szüts meg tudott rá tanítani. Nagyon sokat tanított. Az ő ember- és életszerető egyénisége, hát azt is lehet tanulni. Szoktam ironizálni rajta, hogy ő egy más világ. Éhes vagyok -- mondja a művésztelepen -- szeretnék egy kis sajtot enni. Akkor lemegy a boltba, és vesz egy sajtot és megeszi. Hát, ha az élet nekem ilyen egyszerű lenne. Ez valami fantasztikus. Ezt sose fogom megtanulni. De hát egy picit azért belőle mégis megtanulok, és nagyon élvezem a lényét, és a társaságát. És van még egy-két ember, körülbelül két-három, három ember, akit így használok, és aki használ engem is.

K: S. Nagy Katával még mindig olyan jó a kapcsolata?

V: Most iszonyúan összeveszett velem és megígérte, hogy most teljesen vége a kapcsolatunknak. Ez egy szép dolog volt az elmúlt húsz évben, sajnos, most vége van, egy furcsa történetünk kapcsán. Nagyon szomorú és patetikus búcsú, eljött, hogy hivatalosan elbúcsúzzon. Közben kérdeztem, hogy van-e itt még értelme, hogy még beszélhetek-e. Meg fogja ő hallani, hogyha valamit mondok? És mondta, hogy persze, azért van itt. És akkor nem tudom mit mondtam, mert a női lelket soha nem fogom megérteni, de egy fél óra múltán elröhögte magát, hogy „Menjünk mi már a francba!” Úgyhogy holnapután megyünk hozzá kicsit csevegni. Igen, jó barátom. Rendkívül értékes az az erkölcsi út, az a belső küzdelem, amit a saját démonaival megtett az elmúlt húsz év alatt. Példaszerű és ritka az emberiség történetében. És hát e mellett nagyon okos, nagyon intelligens, és egyébként nagyon rám van hangolva. Nagyon szeret engem, ami nekem nagyon jó. Én is szeretem őt. Sokat segít. Sokat segít, amikor nagyon nehezen megy a szakmám meg az életem, akkor ő sokat buzdít. Sokat számít a segítségével.

K: Tehát a baráti körtől ezeket a dolgokat tanulta. Mit tanult az irodalomtól? A kérdésben is, ahogy megfogalmaztam, hogy Seneca felforgatta az életét. Hatására kidobta először a könyvtárát. Aztán jött Thomas Mann, Srinberg, Déry Tibor, később Pilinszky. Mi az, amit tőlük kapott? Tehát a személyisége, a világlátása hogy változott meg az ő műveinek az olvasása kapcsán, és később kik követték őket?

V: Annyira megváltozott, hogy nem is tudom elmondani. Előfordul, hogy valamelyik kérdésre, fontos kérdésre válaszolok, és utána nem tudom, hogy ez az én mondandóm, én találtam-e ki, vagy Pilinszky. Valóban így van, annyira tanultam. Tanultam? Tanultam is Pilinszkyt. Igen, csak avval a szóval lehet jellemezni. Nem tudom, mit tanultam tőlük. Végül is ezek baromi okos és tehetséges emberek. Pilinszky nagyon szépen leírja, hogy az olvasott szó egy olyan formája a kommunikációnak, amikor én teljesen szabad maradok, mert ott, akkor teszem le, és akkor veszem elő, amikor akarom. És ő pedig meggondolta, hogy mit ír. Tehát még neki is a legjava. Tehát ezt szoktam mondani, hogy az ember irigyli a Chagallt, meg minden, vagy bármelyikünket, na de amikor a Chagall vagy én létrehozunk... - bocsánat! -- egy remekművet, az egy évben körülbelül negyven perc. Ennyi idő. Tehát a 365 beszorozva avval a perccel, az összesen egy-két óra egy évben. Tehát a legtehetségesebb pillanatok. Mert a Thomas Mann meg akár a Chagall, vagy bárki, ezeket a legjobb pillanatait kapja koncentráltan az ember. Hát ez tiszta tanítás. Nem is tudom megmondani, hogy mit, vagy mit nem tanultam tőlük. Mindent -- folyamatosan.

Én ilyen problémamegoldó alkat vagyok, és vannak erkölcsi, meg ilyen-olyan problémáim, amiket esetleg öt-tíz év alatt találok ki. Végül is nagyon kevés alapkérdés van. Olyan kevés kérdést találok, amit én nem tettem föl.

Megünneplem, ha valamit találok, amin én nem gondolkoztam. Ha egy olyan megoldást találok, ami nem jutott volna eszembe, akkor örülök neki, hogy milyen állati tehetséges, hogy ilyenre rájött.

K: Egy pár éve arról nyilatkozott, hogy tízéves „thomasmannozás” után nem nagyon sikerül olyan művet találni, ami igazán érdekelné.

V: Igen.

K: Hogyha mégis könyvet vesz a kezébe mostanában, milyen típusú olvasmányok, vagy milyen szerzők művei ezek, amik lekötik, érdeklik?

V: Nagyon esetleges, ahogy könyvek előkerülnek, és tulajdonképpen ezért is érdekes, időnként leírom egy-egy periódusban, hogy miket olvastam. De mostanában nem írtam el és nem tudom. Az elmúlt években a két világháború közötti magyar irodalom valahogy szinte véletlenül elém került, és szinte önmagát csoportosította. Nem járok könyvesboltba, egyszerűen nem járok, de valahogy elvetődtem két éve, és kerestem nyárra valami olvasnivalót. És egy zseniális, csodálatos könyvet találtam, a Nyugatnak az összes cikke, kivéve a műveket, mondjuk egy Tóth Árpád vers, mert az benne van a kötetekben. De az összes köztes cikket, azt hiszem az összes. Állati érdekes, amikor Adyt cseszegetik, ő meg vissza, meg mindenféle hülyeségekről veszekednek. Az Ignó, meg a Babits. Akkor, ennek kapcsán ezt-azt elolvastam azoktól az emberektől. Még az is előfordul - a feleségemnek van egy nagy-nagy könyvtára, nem tudom hány ezer kötet -, hogy ott nézelődök, onnét is olvasok néha. De nincs szisztéma, tehát nem tudok jól válaszolni. Mit tudom én, Stefan Zweigtől most volt valami önéletrajzi kötet. Németh Lászlótól megvettem a tanulmánykötetet, azt el fogom olvasni. Strindberg-től megint elolvastam az életrajzi kötetét.

Most megvettem, erre nagyon büszke vagyok, ilyet sose szoktam, megrendelés, három kötet, a szamizdat Beszélőt, a tíz évfolyamot. Megvettem, egy kicsit azért, mert annyira tetszett, hogy egy ilyen nagy könyvet meg lehet venni, és meg tudom venni, meg hogy ilyen vastag. Meg ezt annak idején nem láttam, hátha marha érdekes. Valószínűleg nem lesz olyan marha érdekes, de azért jó lesz belenézni, és a szagát, a színvonalát, a keresztmetszetét kicsit megismerni. Lehet, hogy a nyaram egy részét most erre... ki van készítve.

Múltkor elolvastam valami kommunista... Micsodák? Nem mártírok, mert a mártírok meghalnak, de akik életben maradtak, azoknak a visszaemlékezései, egy interjúkötet, a túlélőknek. Jó. Pirosba volt kötve. Állati érdekes volt. Hogy mennyi butaságot mondanak, meg hol csillan át az emberségük, a valódi énjük. Mindenfélét olvasok. A feleségem szerint nagyon jókat olvasok, és mindig irigyli is tőlem, de hát nincs ennek rendje. Kortársat szinte semmit sem olvasok. Arisztokratikusan azt mondom, hogy nincs időm arra, hogy szelektálatlanul olvassak.

K: De a barátai - gondolom - néha mesélnek egy-egy ilyen könyvről.

V: Onnét is bejön néha egy-egy könyv valóban, de ritkán. Nem, az irodalom ütőerén nem tartom a kezemet. Most az Esterházy úgy megtisztelt, jelezte, hogy tetszik egy képem. Akkor ajándékoztam neki egy képemet. Megtalált. Nagyon tetszik az a gyönyörű barokk bodros pofája. Meg nagyon szép íróasztala van, és nagyon szellemes ember.

K: De a munkáit nem ismeri, nem olvasta a könyveit?

V: De, akkor kíváncsiságból pár könyvét elolvastam. Megértettem, hogy mint annyian, ő is azt csinálja, hogy két össze nem tartozó rácsot egymásra fektet, és ebből interferenciák állnak elő. Hogy leírja -- népmesei hang -, hogy a kislány ment a mezőben a patak mentén, és jött két fiatal, mosolygós, izmos legény. És a közepén kiderül, hogy ezek egyébként ávosok voltak. Ezt értem, ez két össze nem tartozó rács egymásra fektetése, és ennek az egymásra hatása. Nagyon szellemes, nagyon sokan csinálják. Nagyon sokan írnak így. És ez így rendben van. Aztán meg is untam. Szóval elolvastam tőle valamit, büszke voltam, mert ott egy fél oldalt rólam ír, és így is dedikálta, a „Hahn grófnő”. Az tökéletes marhaság volt számomra, teljesen fölösleges és értelmetlen dolog,

pedig mondom, magamra való tekintettel a nagy részét elolvastam. Aztán olvastam tőle az édesanyjáról egy regényt, azt hiszem a haláláról, az nagyon értékes volt helyenként. Tiszteletpéldányok jönnek, a feleségemet érdeklí igazán. Úgy néha beleolvasok egy-egy dolgába, de nem figyelek rá, és nem várom mohón a következő opust, meg kell mondanom.

Nádas Pétert szeretném elolvasni, de az olyan vastag, meg olyan komplikált. Nincs ahhoz elég figyelmem, azt hiszem tehetségem se...

Nem tudom. Thomas Mannt meg tudom érteni. Próbáltam a Dosztojevszkijt, meg a klasszikus oroszokat most megint egy pár év óta, lelkiismeretességéből. Hát olyan módon unom, hogy borzasztó. Borzasztó. Kérdezte a feleségem, és meg tudtam fogalmazni: az ember olvassa, fölütök a 75. oldalon egy Dosztojevszkij regényt, elolvasok egy fél oldalt, elmondja, hogy Mása éppen fut, és szomorú, és -- nem tudom -- fáradt... És bárhol felüt egy fél oldalt Thomass Manntól, az az egész világot kitepergeti, és még mosolyog is rajta. Olyan fokon gazdag a szövete, hogy... Van, aki Thomas Mannra azt mondja, hogy az a marha harmadrendű epigon, vagy cizellált, mannerista. És még az is lehet. Mit tudom én. Nekem halálosan működik. Halálosan interaktív. Tehát ahhoz képest Dosztojevszkij üres, üres egy oldalon, amit elmond. Baromira szeretnék olyan művelt lenni és a... Elolvastam a „Háború és béke”-t, meg egypár ilyet. Majd megint tíz év múlva megpróbálom. Nem megy. Tök unalom.

A morális problémákat, amiket fölvetnek, ezeket ismerem kívülről -- belülről. Ezek nem olyan komplikált dolgok -- valljuk meg. Legalábbis ahogy én magam számára megoldom. Nem, nem. Süket vagyok rá. Nyilvánvalóan. Ezt a színtartományát a világnak nem hallom.

K: Nem vágyik rá, hogy saját, önálló könyvtára legyen, ami sok könyvből áll? Miért van az, hogy kidobja a könyveit?

V: Ebben ma már sok a játék, meg a gyerekes következetesség. De főleg a játék, és ez erőt ad. Szóval szoknom kell ahhoz, hogy szegény maradjak, mert Isten óvjon attól, hogy gazdag legyek. Nem vagyok ahhoz elég fegyelmezett és elég intelligens. Meg is csömörlök időnként a tárgyaktól, de időnként mégiscsak elandalítanak, hogy én itt most birtoklok ilyen marha jó dolgokat. Meg úgyis birtoklom, amit elolvastam, azt a párszáz vagy ezer könyvet, annak a lényegét. Azt azért olvastam, hogy megtanuljam. Azt megtanultam. Namost itt álljon? Ezért tovább szoktam ajándékozni. És ha olyan nagyon kell, akkor kölcsönkérem.

K: Mi az, amit megtart, ami már évek óta azért itt van?

V: Pár éve lement nullára a könyvtáram, mert a legkedvesebb könyvemet is elajándékoztam egy pár éve.

K: Mi volt a legkedvesebb?

V: A Klee-nek a monográfiája, az németül volt. Gyerekkorom óta őrzött könyv volt. Egyszer elajándékoztam, majd visszavásároltam egy példányt, szóval az végig megvolt. Az volt az utolsó. És akkor volt egy olyan pillanat, amikor csak a Bibliám, illetve csak a Bibliáim voltak.

K: Hány bibliája van?

V: Több van, de négy, amit használok. Mert mindegyik másra kell. Nem hülyéskedés, végül is ez is egy szakma, meg egy munka, hát úgy, mint ahogy maga is időnként gondolom a kis angol szótárt használja, időnként a technikai szótárt, vagy az orvosi szótárt, ugyanúgy a... a Károlyi bibliát az ember másra használja, mint az ökumenikus vagy katolikus bibliát. Már csak azért is, mert a Sirák könyve nincs meg a Károlyi bibliában.

Ezenkívül van egy eredeti Károlyi bibliának egy nem fakszimiliéje, hanem egy betűhű nyomata, amit valamilyen marha szekta adott ki. Mánia, mert alig olvasható. De gyönyörű. Szóval, hogy annak a szövete ezekkel a régi szavakkal. Egyszer tréfából megcsináltam egy misén, hogy ebből olvastam föl az evangéliumot, amikor ezt rám osztották ki. Hát nagyon megtréfáltam a papot, mert alig érthető. Úgy oldotta föl a helyzetet, - misén nem lehet

veszekedni, - hogy újra fölolvasta. Egy karizmatikus imaközösségben volt, valami préházban egy falun, egy lelkigyakorlat alkalmával. Szóval nem templomban csináltam ilyen botrányt, hanem egy baráti közösségben.

Most megint van egypár könyvem, sőt le is írtam, most éppen mi van. De ezek már cserélődnek. Most Stridberget visszakoldtam, az „Egyedül” című kis önéletrajzi könyvét. Amit visszahozott a barátom, mert neki semmi szüksége rá. Nagy százalékban szeretetből fogadta el, hogy esetleg még kellhet nekem. Van a Strindberg, meg van most Klee, két Klee kötetem, meg nem tudom, egy József Attila összes. A Petri Gyurkától kértem egy összeszt, mert nagyon szerettem az elmúlt egy-két évben. A Micimackót nagyon fontosnak tartom, hogy az mindig meglegyen. Más körülbelül nincsen is.

A „József és testvérei” az azért mindig itt van, de azt úgy használom már, mint egy szerszámot, szóval nem is könyv, hanem bizonyos körülmények között az a dolognak a megoldása, hogy az ember fölüti bárhol a „József és testvérei”-t, és elolvas belőle egy oldalt. Hát ez olyan, mint egy cukorbetegnek egy gyógyszer. Igen.

K: Ilyen meggondolás, visszakérés nemcsak könyvekkel kapcsolatban, hanem képekre vonatkozóan is előfordult már, hogy magángyűjtőtől vagy múzeumtól visszakért képet. Egyik esetben azért, mert gyengébb minőségűnek tartotta, a másik esetben pedig félt attól, hogy külföldre kerül.

V: Igen.

K: Miért irtózik attól -- amint említette egyik írásában -, hogy egy müncheni fogorvosnak a lakásában függjön a képe, vagy elkerüljön mondjuk egy amerikai milliárdoshoz? Miért olyan elviselhetetlen ez az ön számára?

V: Én nem tudom, hogy mekkora festő vagyok, és nem tudom, hogy ebből mekkora az a terület, amit a magyar kultúra be fog emelni mint egyet a sok közül, egy téglát, amire szüksége lesz. De én végül is eldöntöttem, hogy elég fontos vagyok ahhoz. Illetve én úgy élek, hogy elég fontos vagyok ahhoz, hogy egyáltalán kelljek. Tehát, hogy erre szükség van, amit csinállok. Nos, miután ezt a döntést meghoztam, ez egy elég pimasz döntés, de hát végül is jogom van hozzá, a tévedés kockázatával együtt. Utána ez egy technikai következmény volt, hogy nyilvánvaló, hogy ha az én képeimnek a nyolcvan százaléka külföldre kerülne - mint ahogy a kollégáim egy részének ma -, akkor ez a magyar kultúra számára elvész. És én erre a lóra teszek. Úgy gondolom, hogy nekem ez jobb üzlet, hogy én itt egy fontos ember leszek, minthogy valamivel jobban éljek. Tehát ennyi az egész. És azt tudom, mert az megint egy technikai kérdés, hogy a müncheni fogorvos várószobájában lévő képem az elvész. Úgy elvész, mintha lángszóróval lelővéltem volna. Ha olyan jó a kép -- bocsánat! -- akkor száz év, nyolcvan éven belül eljut múzeumba, mondjuk a müncheni, vagy mit tudom én micsoda múzeumba. Lehet. Vagy nem. De a magyar kultúrába ez nem kerül vissza.

Kicsit szerényebben azt is mondhatnám, nem vagyok olyan nagy festő, hogy a világon szétszórjam a magvait, hogy az ott működjön, és szárba szökkenjen. Viszont ha itt együtt egy kis kultúrában, ami jelent -- valljuk be -- ötezer magyar entellektüelt, itt van az a meglévő ötszáz képem, és nem kint van, az egyszerűen intenzívebben hat.

Ezt is szoktam mondani, erre példa... Mednyánszky, aki én szerintem minden halott olasz katonát lerajzolt az olasz fronton, mind a huszonkétezret, és minden magyar polgárlakásban van egy halott olasz katona kockás papíron. És mindig nagy szeretettel odavezetnek, mert ugye szakmabelinek megmutatják. És olyan marha rossz rajz, hogy szégyenkezem. És azt gondolom, hogy helyes lett volna, ha eltépi ezt a rajzot. És gögösen mosolyogtam, mígnem rájöttem, hogy nem azt a rossz rajzot látják, hanem a szellemét a Mednyánszkyknak, és ebben a kis rossz rajzban a legjobb képei tükröződnek vissza. Tehát Mednyánszky fölragyog a szobában a rossz rajza ellenére. És az én akár közepes képeim egy budapesti lakásban így fognak működni. A rosszakat remélem, hogy elpusztítottam mind. És remélem, hogy azok megállják a helyüket, amiket kiengedtem. Amikor hibát követtem el, akkor ezt igyekeztem korrigálni. És így fognak hatni. Remélhetőleg a legjobb gondolataim sugároznak.

És még van egy motívum, egy marha okos gondolat, amit nem én találtam ki. Kétfelől is hallottam. A frappánssabb megfogalmazása Vajda Gyurkától volt, a volt miniszterhelyettestől. Azt mondja, hogy megfigyelte, egy

szörnyű megfigyelés volt, hogy az Ermitázsban az idegenvezetők is, a közönség is, mindig a rossz Chagall képek előtt állnak. Tudniillik, hogy a rossz képek emészthetőbbek.

K: Azt vissza tudná idézni, amikor először vált teljesen tudatossá, hogy szétajándékozta ezt a 320 képet? Tehát hogy konkretizálódott ez a döntés?

V: Az marha érdekes volt. Az egy nagy -- nagy izgalom volt, egy nagy szép történet. Hozzá tartozott az, megelőzte, teljesen rendbe szedtem a dokumentálását a dolgaimnak, és mindent bekereteztem, mindent bepaszpartuztam. Minden munkámat szelektáltam is, és mindent kiállításra kész állapotba hoztam. Megérett bennem az a gondolat, hogy ha én az utókor számára méltó lennék arra, hogy múzeumot csináljanak a dolgaimból, én arra játszom, tehát együtt tartom a képeimet. De hogyha ezt megcsinálják, akkor se jó. Mert rájöttem, hogy nem jók ezek az egyszemélyes múzeumok, jobb, hogyha van egy XX. századi keresztmetszet, és ott van két kép valakitől, és a Czóbeltől is van, a Bernáth-tól is, a Farkastól is, mindenkitől. Hogy ez a szisztéma jobb. Én tulajdonképpen fiatal korom óta a múzeumot céloztam meg, én nem úgy fölé festettem képet, hanem kiállításokra vittem a képeimet. Kezdetben nem nagyon adtam el, mert nem jött ide senki, hogy megvegye. Boltokba nem adtam el. Nem is hívtak. A festészetnek -- lehet mondani, hogy -- ezt a szféráját lőttem be.

Egyébként tíz évvel korábban egy naplójegyzetemben már benne volt, hogy mindent kidobtam, hogy az lesz az igazi, ha valaki idejön hozzám és megtetszik egy kép, akkor azt mondom, hogy vidd el. De tudom, hogy erre most éretlen vagyok -- írom. Szóval... tehát ez valamilyen módon végül is adekvát volt, hogyha egyszer mindenemet kidobom, miért pont a festményeimet őrizzem. S negatív oldalról még volt egy nagyon fontos motívum, hogy ezek a képek nem működtek. Felismertem, hogy itt ezek halott, hullák, tárgyak, koporsók. Ötszáz darab.

És amúgy -- mondom -- adott volt, hogy már mindenemet szétspricceltem és nem tudom, hogy mi által, talán az önbizalmam nőtt meg annyira, hogy ezektől is úgy éreztem, hogy meg tudok válni. És akkor kiválasztottam egy törzsanyagot, egy vagy két kiállítási anyag -- mindig össze kell komponálni egy kiállítási anyagot -- az együtt legyen, ha kell. És akkor azt mondtam, hogy ezt szét lehet ajándékozni. Kezdetben mindig írtam, hogy miért ajándékozom. Hogy valamit azért kaptam érte, vagy valami oka volt, vagy a rokonsági fokot jegyeztem. Csak hogy radikális alkat vagyok, és ahogy elkezdtem, a dolog eszkalálódott és belejöttem. És már rég csak az volt a fontos, hogy viszonylag jó helyre kerüljön a kép. Idegen embereknek, szóval másodkézből közvetített fontos embereknek adtam. Volt úgy, hogy a pofáját se láttam, csak elküldtem a képet.

Kata nem nagyon látta, csak a legvégén rémülten vette észre, hogy az a bizonyos „T” betű, hogy a törzsanyag, az már rég nincs is meg, a kiállítási anyag sincs meg. Volt úgy, hogy összesen -- azt hiszem -- 30-35 képem volt, a meglévő nem tudom hány százból.

Meg a rajzokat is. Állati nagy munka volt. Elgondolhatja, hogy mappákban álltak a rajzok. Namost mindig a karakterhez megfelelő keretet találni, megfelelő paszpartut. 6x6-ra lefotózni, lediázni, beszámozni, címet kitalálni. Címet kitalálni micsoda munka, ha azt maga tudná! Szóval ez egy állani nagy munka volt. Nagyon élveztem.

Az interjúban, amit olvasott, még évdődöm is, hogy mennyi munka volt beszélgetni avval, aki elfogadja a képet, mert az életének nagy eseménye volt, és minimum az életét akarta elmesélni cserésképpen. Én pedig már az órát néztem, hogy már jönne a következő páciens. Ez egy nagy játék volt, és nagyon örülök, hogy túl vagyok rajta. És furcsa módon át is fordult, hogy egypár képem nagyon hiányzik, borzasztóan fáj, mint egy unoka, aki Amerikába költözött, és nem fogom látni csak hétévenként egyszer. Vissza tudnék szerezni egy párat, mert hát szeretnek engem az emberek, meg mit tudom én -- megértik. Meg adnék cserébe öt ugyanolyan jót. De most már tudom, hogy ezek leküzdhető fájdalmak. Hogy nem olyan fontos, semmi nem olyan fontos.

K: Vissza tudná idézni azt a pillanatot, amikor túl volt ezen a dokumentáló-, szervező-, elszállító munkán, és itt maradt a teljesen sivár, lepusztult műtermében? Az milyen érzés volt, amikor már minden műve az új tulajdonosok birtokába került, és itt állt a kiürült műteremben?

V: Azt hiszem, ilyen szempontból nagyon szerencsés alkat vagyok, hogy igazság szerint mindig győztesnek

érezem magam. Addig és úgy forgatom a világot, a tragédiákat és a történeteket, hogy szóval egy győzelemtudat volt, hogy legyőztem magamat is. Mert sok fájdalom volt benne. És hogy megint túl vagyok valamin. Hogy egy feladatot megint teljesítettem. És ennek a gögje, ennek a büszkesége, hogy sikerült megcsinálnom, nagyon jól megcsináltam, nagy munka volt, befejeztem. Ugyanakkor egy halálos üresség érzés is, mert az időnként előjön, és ha nem jön, akkor előteremtem. Az meg arra indukált, hogy menjek tovább. A kettő: a csömör és a győzelem párhuzamosan egymás mellett, mint a kötélnek a fonadékai. Ez a nyugtalanságból adódik. Mind a kettő két szélsősége az életnek.

K: De utólag visszanezve helyes döntésnek tartja, hogy megtette ezt a lépést?

V: Igen, hogyne. Sőt, annyira, hogy furcsa módon átfordult, hogy ma már nem szeretem, ha a képeim itthon maradnak. Bizonyos idegességgel nézem, hogy most mennyi képem van együtt.

K: Most éppen mennyi van?

V: Most két művésztelepen voltam, egyik rendellenesen, szóval eggyel többet voltam, mint szoktam. Tavaly ősszel csináltam huszonvalahány képet egy hónap alatt, és most tavasszal, ahogy húsz éve mindig járok alkotóházba, ott is valami -- képzelje! -- valami huszonöt képet elkezdtem. Az évi termésem körülbelül 30-35, a nagy részét ott kezdtem el, és akár egész évben festem tovább. Úgyhogy most körülbelül ez a két anyag együtt van. Ez kb. kétszer 25 kép. Nem tudom, mi az ördögöt fogok velük csinálni. Szétajándékozni még nem nagyon akarom, most éppen hirtelen kértek tőlem egy kiállítást, és meg is csináltam Pannonhalmára. Hogy azért egy kiállítási anyag legyen itthon. Meg hogyha mégis... Nem kell mutatni, mert kinek mutassak itt, vagy minek? Nem érdeklődnek az emberek, hogy már szeretnének tőlem képet nézni.

K: Tényleg ilyen ritkán járnak ide?

V: Szinte soha. Képet nézni már nem. Az húsz éve volt. Húsz éve olyan volt a világ, meg talán... meg hogy talán olyan voltam én is. Szóval egy fiatalember talán érdekesebb.

K: És a műgyűjtőkkel milyen a kapcsolata, különösen azokkal, akiknél már vannak régebbi képei is?

V: Van egy-két ember, aki visszajár. Évente tőlem körülbelül négy vagy öt képet vesznek. Nincs is más jövedelem szinte. Eddig mindig az állam vett, de most már két éve nem vettek semmit vagy a harmadik éve. Utolsó volt a „Kolduskeresztút”. Fotósorozat, montáznak neveztem. Egy 14 stációs fotómontázs. A Nemzeti Galéria kérte, hogy vegye meg neki az állam. Azt hiszem, az volt az utolsó. Fogalmam sincs, hogy három hónap múlva miből fogok élni.

K: A képmegsemmisítést kellene még körbejárni! A legnagyobb képmegsemmisítő hírében áll: nem kíméli saját alkotásait.

V: Vaszkó Erzsébet állítólag még sokkal szigorúbb volt.

K: De nem volt ennyire termékeny.

V: Ez igaz, ez igaz. Nézze, erre több rétegű választ lehet adni, különböző módon. Gögöset megint csak, meg lehet alázatos választ is mondani: nem vagyok én olyan jó festő, hogy minden szavam fontos lenne, és igaz lenne. Tehát el tudom képzelni, mondjuk egy Dürer, bármilyen Dürer rajz egyszerűen sugárzik. A neve miatt nyilvánvalóan. Nem azért, mert annyira jó rajz. Vagy egy Chagall. Egyszerűen úgy elolvad az ember és valóban boldog lesz, ha közelébe kerül egy ilyennek. Én úgy gondolom, én nem vagyok ekkora, tehát nekem tényleg egy csomó közepes meg rossz képem van. Sokat csinállok. Én úgy dolgozom, mint egy hivatalnok. Reggel -- mit tudom én -- fél tíztől festek, és egy csomó rossz... Nekem meg kell festeni -- azt szoktam mondani -- a rossz képeimet is, mert én nem ilyen fajta tehetség vagyok, hogy előre tudnék szelektálni. Körülbelül a 60 százaléka selejt.

Évek óta ki van készítve a műteremablak alá 84 festmény, hogy át kell festeni. Namost én ezt fessek már át -- írom négy éve. Ami ezekből kimaradt, az már tényleg menjen el a francba. Nem rentábilis azokkal kínlódni. 81-ben le is zártam, előtte teljesen bele voltam gabalyodva, hogy 84 képet, állandóan javítottam, hogy legyenek azok is jók. Rentábilis a selejttel egy fokon túl nem foglalkozni, hanem kidobni. Szóval ez nem hisztériás gesztus volt. Hogy fölismerem, hogy rossz a kép, erre olyan borzasztóan büszke nem vagyok. Ezt a legtöbb ember fölismeri. Én ezt a választ adom rá.

Itt is volt egy elborzasztó élményem, hogy voltam egy-két hagyatéki szituációban. Amikor ide beköltöztem ebbe a műterembe, volt öt olyan kép itt, amit az özvegy még arra is méltatlannak tartott, hogy magával elvigye. És tök igaza volt, mert még csak selejt se volt, olyan rossz volt. Nos, hogy énutánam ilyenek maradjanak?

K: Miért gondol ilyen gyakran az utókórra? Mert a beszélgetés kapcsán is ez annyiszor felvetődött.

V: Nem tudom miért. De gondolom, ez is gőg, azt hiszem pimaszság. Vagy lehet, éppen a kisebbségi érzéseimnek egy rekompenzálása, hogy ebben a paraméterben mérem magam. Vagy hogy evvel az önbizalmamat növelem. Mert egyébként az önbizalmat természetesen kell növelni, amikor nem megy a festés. Főleg amikor az az élményem, hogy nem megy a kép. Nagy vagyok én délelőttöként egy nagyon jókedvű ember. Szóval valószínűleg ennek lehet a -- gondolom - a rekompenzálása. A túlzott önbizalom -- azt hiszem -- azonos, szinte azonos a kisebbségi érzéssel.

K: Annyira pontosan vezet mindent. Van valami mostani statisztikai adat arra vonatkozóan, hogy hány képet semmisített meg? Mert én az utolsó ilyen adatot 87 végéről olvastam, és akkor 1350 kép közül csak 640-et nem semmisített meg, de ezek közül is több mint 550 elkerült öntől.

V: Az Ernst múzeumbeli közös kiállításon kicsit a tréfa kedvéért a katalógusba beleírtam ezt a számot. Nem tudom, hogy mennyi van, mert nem tudom az új adatokat. Mondjuk egy húszperces munkával, le kellene számolni. Megvan az adat.

K: De az utóbbi néhány évben azért sok képet semmisített meg, vagy most már nem olyan nagy mennyiségűt?

V: Nem, nem, nem. És gyanakszom, érlelődik is egy súlyos gyanúm, hogy elalszik az önfegyelem vagy az önértékelésem.

K: Az nem lehet, hogy jobb képeket fest és megütik azt a mércét, ezért nincs szükség a megsemmisítésre?

V: De, ez a másik lehetőség. Két éve 25 képből ötöt-hatot dobok csak ki, ami borzasztó kevés. Gyanakodva figyelem magam. Tervezem is, hogy a lelkiismeretem megnyugtatója most ki fogok egy párat dobni. Ha az ember öt gyengébbet kivesz, akkor sokkal jobb lesz a maradék, és az egy nagyon jó érzés.

K: Nagyon alapos dokumentáló munkát végez. Mindig alaposan lajstromol, sorszámoz, dátumokat ír rá, lefotóz. Akkor hogy van az, hogy közben képes arra, hogy pillanatok alatt felfűrészelje a képeket, vagy megsemmisítse őket? Egy olyan hasonlatom támadt, hogy ez olyan, mintha halotti anyakönyvi kivonatok lennének. Valamiről van egy pontos dokumentációs jegyzéke, ugyanakkor az már nincsen életben. Ez olyan furcsa ellentmondás számomra. Hogy miért van akkor is szükség erre a pontos regisztrálásra mégis?

V: Félreértés. A fotóit és a diapozitívjait azoknak a képeknek, amiket felfűrészelek, azt is eltépek.

K: Tényleg?

V: Persze. Tehát a kép az valóban eltűnik még az én memóriámból is. Az opusjegyzékemből azért nem tűnik el, mert ott, ahogy írom egymás után sorban, ott mást nem csinálhatok, minthogy áthúzom. De onnét nem tudom kiemelni, mert ez egy füzet, amit lépésről lépésre húsz éve vezetek.

És még kiegészítésként ide tartozik az a gondolat, ami esetleg ki nem mondva fölmerült a kérdésben, ismétlem: ezek nem hisztériás megsemmisítések, nem önpusztítóak. Van benne valami, és időnként az is van, de nem ez motiválja, hanem ez egy átgondolt munkafázis, amikor a selejtet, a szemetet kiöntik a kukába. Hát azt is meg kell tenni, különben ott rohad a krumpli. Nem? Akkor penészes lesz.

És volt egy kontrollom, az első években elfelejtettem a diáimból kiszelektálni, amiket kidobtam. 105 darab színes kép volt, ami már nem létezett. Készültem, hogy most én ezeket a diákat kidobom. De előtte átnéztem a százötöt, és kettő volt az, amit úgy ítéltam, hogy téves volt. És ebben meg is nyugodtam, hogy a százötből a kettő, 105 a kettőhöz, az egy jó arány. Tehát nem volt hisztériás vagy elkapkodott a döntés. Mert lehet, hogy rossz döntés volt - félre ne értsük -, de következetes volt.

K: Na de amit megtett a naplójával, hogy mikrofilmen őrzi, és mivel annyi sokat gondol a utókorra, nem lenne szerencsés ezeket a fotókat meg diákat is őriztetni valahol?

V: A megsemmisített képekről?

K: Igen.

V: De hát minek. Namost itt van egy ellentmondás, arra hívta föl a figyelmemet, és ez igaz, hogy én viaskodom, mert a hiúságom és a nem hiúságom természetesen viaskodik egymással. A képeimnél úgy döntöttem, hogy nem az életrajzomat és magamat kívánom az utókorra hagyni, hanem a legjobb mondataimat. És a többi az csak csevegés, az kultúrlocsogás, hogy én honnét hova fejlődtem, meg melyik motívum hogy kerül elő, meg... Evvel szórakozzon az, aki akar, ez nem fontos dolog. A fontos dolog az, amikor egy kép előtt megrendülök, és nem amikor a művészettörténész bogarássza, hogy egy motívum hogy fejlődik. Tehát ezt nem.

Namost, amikor kísértésbe esem és visszalépek, amit most maga számon kér tőlem nagyon udvariasan vagy beburkoltan, az annyi, hogy tulajdonképpen ésszerű lenne a naplómmal ugyanezt megcsinálni, hogy a naplóm-ból is a legfontosabb, igaz és fontos mondatokat eltenni, és a többi... És érdekes módon ez nem jutott eszembe. Részben, mert már szégyellnék ennyit foglalkozni vele -- erkölcstelenség. És részben egyébként most spontán módon ez úgyis megvalósult, méghozzá szerencsés módon, úgyhogy nem is én csináltam, hogy egy barátom szerkeszti, mert egytizedére meghúzza a könyvet. Én ugyan az eredeti példányt -- már kérték, javasolták és meg is van beszélve -- a Széchenyi Könyvtárnak, vagy az Akadémiai Könyvtárnak fogom odaadni, mint levéltári anyagot. Már tudnak is róla. Lehet, hogy az elkövetkezendő száz évben négy vagy három embert érdekelni fog. És ez így rendben is van. De az, amit úgy gondolom, hogy ebből valóban értékes, és ami méltányos, ami a publikumra tartozik, az egytizedére lecsökkent. Előbb-utóbb valószínűleg most egy könyv lesz. Tehát tulajdonképpen itt is, ha nem is az én érdemem, de megvalósul a szelekció. Mert továbbra is az a véleményem, hogy itt sem kell mindent, kitergetni csak azért, mert én egy fontos ember vagyok. Itt is a legjobbat kell adni.

K: Ha gondolatban ennyire foglalkozik az utóéletével, valószínűleg már fantáziált arról, hogy néhány évtized múlva vajon hol lesz a helye ebben a magyar képzőművészeti kultúrában.

V: Meg kell mondanom, hogy semmit, semmit nem fantáziáltam erről, mert a jövővel egyáltalán nem foglalkozom. Sőt, minden látszat ellenére az utókorral se, egyáltalán nem foglalkozom. Minimálisan sem. Úgy gondolom, hogy a munkámnak egy fázisa a dokumentálás, és egyébként imádok rendszerezni kisgyerekkorom óta. Hogy erre a tehetségre miért volt szükségem, ezt csak az Isten tudná megmondani. Semmi szükség erre a tehetségre ebben a szakmában. Már gyerekkoromban fölaltam az ETO könyvtárkatalógus szisztémát magamtól, úgy csináltam a gyerekkönyvtáramat. Imádtam, szerettem játszani. És most pedig úgy gondolom, hogy ha én ezt tudom, és szívesen csinálom, akkor ez így tisztességes.

Tehát megfestem a képet, azt be kell kereteznem, mert úgy lehet csak kiállítani. De nemcsak be kell keretezni, hanem le kell fotózni, mert a Nemzeti Galériának erre a fotóra szüksége lesz. Vagy egy katalógusba kérik, erre szükség lesz. Szóval ennyi. Egyszerűen munkafeladatnak tartom. Az utókorra egyáltalán nem foglalkozom. Szóval nem is bocsátkozom olyan gondolatba, hogy én milyen szintű festő leszek. Azt megcsináltam életemben

háromszor, hogy csináltam egy listát, hogy hányadik élő magyar festőnek tartom magam. És leírtam az előttem lévő tizenöt nevet. Viccből, hülyéskedésből. De evvel nem foglalkozom. De ha foglalkoznék is, értelmetlen és haszontalan lenne.

K: Akkor tizenhatodik volt ezek szerint a rangsorban?

V: Akkor azt hiszem, igen. Nem tudom hány éve.

K: Ez volt valamikor. És most hol állhat vajon?

V: Nem számoltam meg.

K: De előrébb került, a megsemmisítés tendenciáját tekintve, meg egyéb dolgokban is.

V: Előbbre kerültem. Sokan meghaltak. Nem vagyok, vagy nem tudom mennyire vagyok jobb festő, mint tíz éve. Inkább az embernek több a rutinja, kevesebb hibát csinál. Érti? De attól a legjobbak nem jobbak most, mint tíz évvel ezelőtt. De mit kérdezett, hogy hányadik vagyok? Ezt nem tudom, és nem is szívesen...

K: Csakhogy ilyen pontosan mondta, hogy tizenöt volt maga előtt.

V: Igen, igen. Ezt egyszer vagy kétszer életemben kiszámoltam, sőt ebben a könyvben biztos benne lesz, mert a barátom kiszúrta, amikor valaki ilyen meztelen, és ugyanakkor ilyen pimasz, ezt érdemes kinyomtatni. Bizonytalankodom az ítéleteimben és egyszerűen nem tudom azt a munkát elvégezni, mert az enyémtől több figyelmet követelne, több koncentrációt, hogy erre a szükséges módon őszintén tudjak válaszolni. Tudniillik itt óhatatlanul van egy szégyenkezés, vagy egy szeméremérzet, van az embernek a szakmai önértékelése, és a kettő között vergődik az ember.

Namost nagyon kellemetlen, és nagyon jóleső érzés volt, hogy most láttam egy valami amerikai könyvben, a világ összes kritikusa, meg festője, meg múzeuma föl van sorolva, és egyébként ez a kis hülye Magyarországról majdnem száz ember föl van sorolva, és én nem voltam közte. És mondtam, hogy azért csak vigyázzunk. Mert más másképpen látja, és nem biztos, az első százban nem vagyok benne...

K: De hol állították össze ezt a százast jegyzéket?

V: Fogalmam sincs. Egyébként hogy reálisak legyünk, benne van az, hogy mindenki tudja a szakmában, hogy nem vagyok hajlandó külföldön kiállítani. Szóval nincs rám szüksége a világnak.

K: Az életben nem volt még külföldön tárlata?

V: Nem volt még önálló tárlatom, de semmi lépést nem teszek, sőt egy csomó kiállítást visszautasítottam, mert mindig az a feltétel, hogy legalább két képet adjak el, hogy a kiállítás önköltsége bejöjjön. És azt mondtam, hogy kettőt se adok el, sajnos. New Yorkban... Volt olyan év, hogy New Yorkban lett volna -- nagyon elegáns, Londonban, Párizsban és még valahol. A zsidó temetők nagyon érdekelte őket. Egyikből se lett kiállítás.

Ja, a kérdés, hogy végül is tök nem vagyok érdekes, hát azért nincs is anyagom, hogy jöhetne egy külföldi. Ha bejön, hát megmutatom ami itthon van, de nincs olyan, hogy publikáljam, reklámozzam magam. Nincs okom, hogy én elmondjam bárkinek, hogy mit csináltam, megmutassam. Azok az emberek, akik érdeklődnek a munkáim iránt, azok tudják, meg egy szűk budapesti réteg.

Ja, ez a lajstrom. Nyilván ezért is nem vagyok benne abban a százast listában, mert le vagyok írva. Mert én ráírom a képeimre angolul, hogy „A képeim tartósan külföldre nem kerülhetnek”. Ugye ez csak egy kérés lehet, mert ha én eladok egy magyar műgyűjtőnek, eladási feltételként talán ezt szabhatom, de hát ez egy ilyen gentlemen's agreement. Szóval nem is tudom pontosan a jogi határokat. Mindegy.

De hogy a kérdés elejére válaszoljak: én azt gondolom elég pimaszul, hogy mondjuk az öt festő között vagyok. Az öt legjobb között -- most. Úgy gondolom.

K: Az bevallható, hogy kik állnak még a sorban maga előtt?

V: Azt hiszem, nem érzek senki magam előtt levőnek.

K: Na de hát ha négyen elvileg ott vannak?!

V: Igen, négyen ott vagyunk, de nem előttem. Ez már nem sorrend.

K: Jó, jó.

V: Érti?

K: Félreértettem. Igen.

V: Tehát most nem az ötödik vagyok, hanem azt hiszem, hogy az öt legjobb között vagyok.

K: És a pályatársaknak a munkáját mostanában mennyire követi?

V: Hát a fiatalok terén van lemaradásom, pedig sok fiatal kiállítás van, amire hívnak. Egyszerűen nem megyek el. És undorodva tapasztalom ezt magamon, ahogy, amilyen undorodva fogadtam, hogy annak idején Bálint Endre vagy Bartha László szobrász nagyon nehezen jött el egy kiállításra. Nincs rá idő és kapacitás. Szűk az energiám és az érdeklődésem is... Olyan nagy a selejtszázalék természetesen, és annyi képet láttam már. És bizony kellene, de udvariasságból nem megyek el. Tehát én azokat a fiatalokat ismerem, akik az orrom elé teszik magukat, vagyis hogy egy kiállításon, egy közös kiállításon olyan jó képpel szerepelnek, hogy mikor odamegyek, előveszem a nyakamba lévő füzetem, és fölírom a nevét. És akkor az már egy belépő, szóval akkor már memorizálom a nevét és akkor figyelem. De egyébként... egyébként nem.

K: S az idősebb kollegák tárlataira eljár?

V: Ma már tudom, hogy mit kell megnézni. És csak azt nézem meg, ami fontos. Egy-két éven belül minden -- akit számon tartok -- kolléga képe így-úgy elém kerül, és legfeljebb közben öt képét nem látom, de tudom, hogy hol tart. Kevés információból pontosan tudok tájékozódni.

K: A külföldi nagy mesterek munkáit is módszeresen megnézte. Végiglátogatta az európai képtárakat. Olvastam az egyik nyilatkozatában, hogy készül New Yorkba, megnézni az öt legnagyobb múzeumot. Végül is oda sikerült eljutnia?

V: Hála Istennek, Istennek hála, igen.

K: Az érdekelne, hogy a reoprókból már jól ismeri az alkotásoknak nagy részét. Milyen érzés szembesülni a valódi művekkel, s egyáltalán egy-egy ilyen külföldi utazás mennyire inspiráló hatású, vagy tapasztalatokban, szemléletmódban mennyire hoz újat?

V: Hátrafelé sem nézek, nemcsak előre. Tehát például fogalmam sincs, hogy tegnapelőtt mivel foglalkoztam. És legutóbb most külföldön, Párizsban voltam megint megnézni az összes múzeumot, öt vagy hat napra. És nincs benne a memóriámban. Tehát én erre nem emlékezem vissza, mint egy kedves, szép élményre. Semmi módon nem gondolok rá. Ha valaki szóbahozza, akkor eszembe jut. A tudatos részről ennyit.

Természetesen egy sűrített stúdium mindegyik, mert az eredeti mű a reprodukcióhoz viszonyítva nagyon sok többletinformációt tartalmaz és szakmailag, emberileg rengeteget, a végkimerülésig tanulok egy kiállításon

-- óhatatlanul. És számtalan mellékes információ is hozzájön. Akármennyire is utálkozva utazom el, sokszor nehézkesen meg kedvetlenül. Magamra erőltetem sokszor ezt a szituációt. Családom meg azt mondja: te állat, más meg boldog lehetne, ha utazik, és te még itt nyafogsz. Igazuk van. Magamra erőltetem, és ez egy rendkívül koncentrált tanulmányi időszak. Olyan, mint egy Szent Ignác-i tíznapos lelkigyakorlat, amikor a személyiséget teljesen tönkreverik kalapáccsal, szétrombolják az én-tudatát és az önérzetét, és már meg akarna halni a harmadik napon, és akkor a negyedik napon kezdik el fölépíteni Istenben az egészséget. Szóval egy végtelen koncentrált, halálosan, egy hétig utána még fáradt vagyok.

Nagyon sokat tanulok belőle, de a fene tudja, hogy mit. És aztán mindenféle élmények érnek. Nem tudom, New Yorkban már hullafáradt voltam, és félálomban vonszoltam magam, és a tök érdektelen, sok hülye absztrakt kép után a mit tudom én, a Metropolitan Múzeumban Mark Rothkónak a No. 10. képe előkerült 50-ből, amit véletlenül harminc éve ismerek. Elkészülése után pár évre egy kis reprodukcióból gyerekkoromban láttam és nagyon megszerettem. Namost életemben először ezt eredetiben látom nagyban. Kielégíti az összes elvárásomat, mert nem csalódás. És hullafáradt vagyok. Ez egy nagy dolog. Hát persze. Szóval ilyenkor rengeteget... Én bizonytalanságra is, akármennyire szégyellem és még előttük is titkolom, a családom rovására is utazom. És igazuk is van, hogy tulajdonképpen sokkal gyakrabban, mint én azt hiszem. Mert mit tudom én, 88-ban voltam New Yorkban így múzeumot nézni. Tavaly kértem egy ösztöndíjat, és azt elkölthettem volna, vagy fordíthattam volna úgy is, hogy abból egy kicsit könnyebben éljünk, de én azt a Vuillard barcelonai kiállítására kértem, és meg is néztem, és minden múzeumot megnéztem ott is négy nap alatt. És halálosan fontos volt.

És most megint egy ilyen lehetőség, egy örült dolog, hogy valaki pénzt kínált egy képemért, de visszavonta, és akkor tréfásan azt mondtam, hogy akkor két retúr repülőjegy Párizsba. És azt mondta a legnagyobb megdöbbenésemre, hogy jó. És mondtam, hogy egyébként szálloda is öt napra. És erre is azt mondta, hogy jó. Ennek kapcsán ki is ment a képem külföldre -- mert ez egy francia úr volt -, elveim ellenére. Először is mert olyan nagy húzása volt a történetnek. Olyan nagyszabású volt a játék. Hát én nem vagyok ennyire jó festő, vagy nem vagyok ennyire forintban... nem tudom, nem tudom. Szóval ez magyar körülmények között aránytalan, rendkívüli történet. És nem lehetett forinttá konvertálni, hanem csak utazásra. Bele is éltem magam. És amikor aztán kiderült, hogy ebből mégiscsak lehetne forintot csinálni, mert egyébként halálosan szegények vagyunk, akkor azt mondtam, hogy : nem. És a kép hátára írtam, kötöttem az úrral egy megállapodást, hogy a halála után a Nemzeti Galériának ajándékozzák, a Magyar Nemzeti Galériának, tudniillik az utódai a képet. Küldtem egy kis papírkát neki levélben és ő ezt megígérte, evvel az én lelkiismeretem is tiszta maradt, és még láttam Párizst is. Igen.

K: A külföldi útjai során csak múzeumokat néz, vagy szokott találkozni külföldi művészekkel is?

V: Nem szoktam. Arra nincs időm.

K: Tehát semmiféle személyes kontaktusa nincs a mostani generációval?

V: Semmi, semmi. Nincs. Isten ments! Nincs időm beszélgetni. Hát hülyék, buták vagyunk. Hát most képzelje el, egy festő elkezd beszélgetni. Tök érdektelen. Hát mi? Elmeséli, hogy ő nem kap piros festéket, meg hogy ő... ő gazdag vagy szegény? Hát tök mindegy, tökéletesen nem érdekel. Hát ott van a képe, az mindent elmond. Azon túl, hogy ő szereti a gyere...a kutyákat? Hát miről? Miről.

K: Vannak, akik keresik ezeket a személyes kapcsolatokat.

V: Persze, hát nekik is igazuk van, és ők az igazibb emberek. Ilyen szempontból jobb emberek, mint én. Én ilyen szempontból egy marha állat vagyok. Persze. Nem érdekel. Energiám nincs rá. Ja, és hát előfordul, ahogy ez Párizsban is, hogy menjek lakni, van ott egy rokon vagy ismerős, és ingyen lehet. Isten ments, hogy ismerősnél lakjak? Hogy beszélgetni kelljen vele?!

K: Az írással kapcsolatban a naplóírás volt az, ami szóba került, meg érintőlegesen, hogy a Mozgó Világnak írja ezeket a visszaemlékezéseket. Engem eléggé megdöbbenett a hangulatuk, a stílusuk. Ezek nagyon-nagyon

kifejező, jó stílusuk. Ezek nagyon-nagyon kifejező, jó stílusú írások, és igen-igen személyes hangvétel jellemzi őket. Tehát érzem mögötte az érző, értő, gondolkodó embert, akinek felelőssége van az iránt, hogy mi történik nálunk a magyar művészeti életben. Felkérésre születtek ezek az írások, vagy mi volt az előélete ennek a sorozatnak?

V: Nem, én nem írok, ez tévedés, hogy én szoktam írni. Legalábbis én úgy tudom hirtelen. Egyszer csináltak velem... akartak, mert sorra kerültem, a Mozgó Világban, hogy velem lesz egy interjú. Nos, idejött egy pasas, aki órákon át azt firtatta -- mit is? -- hogy én milyen képzőművészeti csoportosuláshoz tartozónak érzem magam. És minduntalan erre a kérdésre tért vissza, ettől nem tángított. Ezek után nem írta meg egy fél évig az interjút, és akkor föl hívtam, hogy talán nem egészen jó volt a kérdésfeltevés, hogy esetleg nem elég az anyaga. Hogy én nem tudtam arról beszélni, ami igazán fontos. Nem gondolja? És valahogy sikerült úgy fordítanom, hogy hagyjuk a francba az egészet, ne írjon ő semmit.

És akkor, ahogy szokott a dolog fordulni, nem tudom, hogy lehettem ilyen pofátlan vagy pimasz, vagy följárlották, vagy mi, azt mondtam: majd megírom én. És volt elég interjú velem, előkerestem, milyen kérdéseket szoktak fölteni, nem olyan nehéz kitalálni, és abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy volt erre a szokásos egy óra helyett két hónapom. Nos, ezt a szöveget én szépen végigmanikűröztem, és leadás után is még ötször változtattam, még visszakértem. Nagyon sok dolgot ilyenkor el lehet mondani -- elmondtam. Tehát én ebben az esetben írtam. Én nem vagyok újságíró.

Írok mindig a katalógusaimba, mert azt nem hagyom másra. Mert azért annyi szóbeli közlendő mindig van bennem, hogy háromévenként van egy kiállítás, akkor egy oldalt azt el tudom tölteni erre.

Egy-egy közéleti cikk, leírtam a norvég utazásomat, vagy a románt. Kellett, kötelező volt írni egy úti beszámolót. Most...és egyébként én akkor naplójegyzeteket is írtam. Megkértek, hogy a Szövetség folyóirata számára én ezt ha megírom, nagyon örülnek, mert cikchiányban szenvednek. De ennek nincs se menete, se struktúrája, hogy én írok.

K: De a konkrét kérdés az...

V: /Közbeszólva/ Bocsánat, még ezt a mondatot hadd! Hogy most föl kértek erre, és behúztak a csőbe, hogy most írjak egy sorozatot tíz festőről, tíz hónap alatt. Ezt elvállaltam. Életemben először vagyok ilyen értelemben újságíró, illetve ez se igaz, mert húsz éve egyszer a Nők Lapjában belsőépítészeti cikkeket írtam, egy sorozatot, pénzkeresés okából -- 1972-ben. Most xeroxáltam le az összeset, hogy jól olvashatóan a naplómban meglegyen egy stószban teljesen. Most ezt a tíz cikket megírom. Iszonyúan kínlódom vele, és a családom röhög rajta, hogy én mennyit nyafogok, hogy ez nem, nem való nekem ez a munka, és terhemre van. És hogy nem vállalom ilyet többet. De ebbe beleugrottam, és aztán mindig kipróbálok magamból nem olyan nagyon jó cikkeket, de...

El kell olvasni, a Bernáth Aurél hogy írt bármiről. Ő tud írni. Mondjuk csak a festőket, mert mondjuk hogy Déry Tirborhoz vagy kihez nem vagyok hasonlítható, az természetes. De a Bernáth Aurél, aki azért elég jó festő, hogy ő hogy tud írni, ahhoz visszamérve ezek sokszorosan alacsonyabb színvonalúak. Tudniillik ezeket is kellene két hónapig csiszolni egész egyszerűen. De arra nincs idő, vagy úgy nem tudnak megfizetni. Azt mondom, hogy nem ez a munkám. Szóval a festésből ne, a festésből akkor lehetne erre sok időt elvenni, ha olyan iszonyatosan megfizetnék, hogy nekem két hónapig semmit ne kelljen csinálni, vagy... így is pimaszul fölcsavartam az árát, mert mondtam, hogy nem vállalom el annyiért. Nagyon kedvesek és szívesek mind. Szóval, szóval ebbe így ugrottam bele. Nem írok.

Rendszeresen írom a naplóm, akár kényyszeresen, vagy írtam sokáig. És ez végül is egy szokás. Kontinuán bennem van az a készség, hogy a problémáimat vagy a gondolataimat átordítsam szavakba -- valóban. Ennyi, ennyi bennem van, sőt azt kell mondanom, hogy ebben rutinom is van. De ebből én nem... Ha lenne időm, vagy lesz időm, vagy mint a szegény hülye Bálint Endre, amikor azt mondja, már öt éve nem festek, abbahagytam, mert beteg vagyok, és akkor iszonyúan nyafog, és fölgombolyítja az életét nagyon szerencsétlenül -- sajnos.

Tulajdonképpen Bernáth Aurél sokkal, sokszorosan szebben és színvonalasabban csinálta meg, hogy ő is öreg korára visszavonult és... Illetve a festés mellett, ha egyszerűen volt ideje és kapacitása. És marha jó dolgokat írt le. Hát ő is a leírt sok csacsiságot. Ha véletlenül ez történik velem, ezt elképzelhetőnek tartom. Nem találok érdektelennek, hogy megírjam magamat - egyszer úgy igazán -, vagy az életemet. Nem tudom, hogy lesz-e rá időm, vagy kapacitásom.

Most, hogyha ez az önéletrajzom kijön, hát ebben tulajdonképpen előlépek, vagy nem tudom, egy új arcom mutatkozik be. Én nem tartom magam számon, mint íróember, de kétségtelenül ezek a kis rügyecskék, így erre-arra az elmúlt húsz év folyamán kibújtak a földből, szinte akaratom ellenére, vagy inkább úgy mondom, hogy szándékom ellenére. Nem volt ebben tendenciózus szándék.

K: A naplóban igazán őszinte tud lenni magához? Ez egy személyes kérdés, mert én is írtam nagyon sokáig. Hatalmas, sok-sok kötetből álló naplógyűjteményem van, de én még akkor se tudtam igazán őszinte lenni. Nem tudom mitől féltem, hogy más beleolvas, vagy mi.

V: Én... Nézze! Nem tudom, nem tudom megítélni, tudniillik az őszinteség az nem egy kategória. Az őszinteség az egy lépcsősor, aminek valószínűleg nincs is vége. Mert Szent Pál mondja, és ezt tudjuk is magunkról, nem hogy más nem tudsz megítélni te szerencsétlen, még magadat sem. És ezt lassan átéli az ember, hogy önmaga rejtett rugóit, motívumait, a génjeit, hogy mit miért csinál, pontosan soha nem tudja föltérképezni. Tehát az az Istené, ez a tudás. Nos, elindulok én az én hiúságommal és az én... - mi a másik oldal? -, az én kisebbrendű érzéssel. És elindulok az őszinteség fokán. Nem, nincs az, hogy őszinte, hanem percről, percre van egy halálos küzdelem. Tehát azt se tudom megmondani, hogy ez a 27-es őszinteségi ráta ez a napló, hanem ez egy folytonos küzdelem az őszinteségért. És a végeredményt nemcsak hivatalból, hanem valóságban sem tudom megmondani, hogy én hova. Azt el tudom mondani, hogy például, ez egy dilemma volt, az én maszturbálásaimról egyszer említést tettem, aztán ezt kihúztam, aztán mégis. Aztán a szüzességem elvesztését... hát az bűn az én kategóriám szerint, azt valahogy mégis megemlítette, mint egy bűnbánat, egy orosz nagyrealista bűnbánó. De a... nem tudom megmondani. Azt hiszem természetesen, a maximumot céloztam meg mindig. Hogy milyen eredménnyel? Én azt hiszem, hogy elég jó eredménnyel egyébként. Ja, ezt egyébként egy év, egy fél év múlva fogja tudni, mert ha ezt a könyvet kiadják, végül is olyan meztelen leszek, amilyen az ember lehet. Tehát... illetve, hogy mennyire leszek meztelen, az majd kiderül.

K: Még most is szokott naplót írni, azért folytatja tovább?

V: Hát... igen. A megsemmisítés után tudniillik. Ugye ezt kérdezi?

K: Igen.

V: Óhatatlanul le kellett fűzni, mit tudom én, vettünk egy házat a Balatonon, akkor annak a szerződését lefűztem, meg az újabb kiállítási dokumentációt. Meg a levelezésemet eleve gyerekkoromtól két példányban írtam, tehát minden levelem megvan.

K: Gyerekkora óta?

V: Hát fiatal koromtól, igen. Úgyhogy ezeket lefűztem, és aztán visszajött a kényszer, hogy a saját gondolataimat is. Namost már nem a régi rend állt vissza, tehát már nem dilemmázom, azonban mindig van az újabb években egy olyan levelezőpartnerem, általában külföldiek, akinek minden fontos gondolatomat leírom két-három havonta. Tehát tulajdonképpen megvan a napló, csak levélformában, egy négy-öt gépelt oldalas levél. Egyébként annyira tudatosan csinálom, hogy ha valami eszembe jut, uram bocsá, esetleg reggel, mise közben, vagy bármikor, azt azonnal leírom két sorban, és egy dossziéba beteszem. Tehát, amikor levelet írok, az nem más, mint ezeket a cédulákat sorban megírom. És bele is írom a levelekbe, hogy szó sincs itt arról, hogy most te megtudnád, hogy mi van Magyarországon, vagy mi van a szeretteiddel. Én csak magamat fogom leírni egészen monomániásan. Szégyen, vagy nem tudom, egyoldalúság. Ezt tudom.

K: Mi a sorsa ennek az önről készült könyvnek? Én 81-ben olvastam az újságban azt a hírt, hogy már nyomják, nyomdában van a könyv.

V: Ja, az elsüllyedt megint. Nem, kiadónál volt, aki még akkor sem adta ki. Az úgy volt, hogy 75-ben ezt a Dávid Kata följajánlotta -- egy kiállításomat nyitotta meg, annak kapcsán -- a Szabó Júliának. A Szabó Juli nem írta meg, és egy-két év múlva visszaadta, hogy nem volt affinitása erre az anyagra. És akkor megkapta egy másik művészettörténész, aki megírta. Ez az S. Nagy Kata volt. 81-ben ő körülbelül leadta a kiadónak, és attól kezdve a kiadó még nem találta elég aktuálisnak. Hála Istennek, most már ez így sokkal érdekesebb, hogy rólam semmi nincsen, minthogy lett volna egy kis könyvecske, és ezzel a dolog el van intézve. Mert a zsidó temető és a műterem utána kezdődött az utóbbi tíz évben, és azért valószínűleg az a fontos. Valószínűleg. Tehát ez így adódott, hogy még nincsen. Hát majd lesz. Ugyanis az egész színes dián megvan. Tehát ami mondjuk egy könyvben 2-300 000 forint, vagy még több, a lefotózás és összekeresése az anyagnak, az nekem megvan. Vagy a megkeresése, vagy az oeuvre föl kutatása, ami rendszerint egy művészettörténésznek tíz év munka, az itt egy fél óra alatt megvan. De hát ez se olyan fontos, mármint az adatok, úgy értem, és a képek pedig amiket többé nem fogok látni, vagy csak ha meghívják vendégségbe a Konrád György, vagy a Petri, egyszer öt év múlva, akkor fogom látni. De hát az is itt megvan. Magamnak megvan, tudok neki örülni, meg tényleg, ha valami miatt kell, kiállítás, vagy valamin gondolkodom.

K: Művészeti étellel kapcsolatos, de festészetén túli tevékenységéről kellene még beszélni. Elég sok mindent csinált az eltelt évtizedek során. Volt ez a zebegényi szabadiskola, ahol öt éven át tanított. Aztán a Gruber emlékmúzeum, aminek a létrehozásán fáradozott a váci zsinagógában. Aztán önre bízta a 87-es galériabeli nagy Stúdió-kiállításnak a megrendezését. Aztán, hogy a Tavaszi Tárlat egy bizonyos szünet után újra elindult, a nyílt levelének köszönhető. A Képzőművészeti Szövetségben a festőszakosztálynak a vezetőségi tagja. Nem tudom, hogy ez még aktuális-e. Nagyon érdekelne, hogy hogyan tekint vissza ezekre a dolgokra, amikkel foglalkozott, és hogy jelenleg milyen feladatok foglalkoztatják, milyen törekvései vannak ilyen szempontból?

V: Nincs olyan nagyon közös nevezőjük, bár ez egy nagyon hangzatos formula, hogy közéleti tevékenység. Hát a kislányom életében is, mindenkinek az életében vannak, még az ilyenfajta mono típusú munkánál is a társadalommal kapcsolódó pontok. Tehát... és ezek közül nem mindegyiket taszítottam el magamtól. Én ezeket a feladatokat nem kerestem.

Zebegénybe tők véletlenül valaki helyett beugrottam tanítani, mert Japánba utazott és megkért rá. Természetesen nem vállaltam volna el szívességből, mert nem vagyok ilyen értelemben jószívű ember, vagy adakozó, de a nyaram teljesen megoldatlan volt és tudtam, hogy nyáron valamit ésszerű változtatni. És úgy tűnt, hogy ez... Nyaralni nem tudok, nem értek hozzá, a pihenéshez. De hogy Zebegényben dolgozzam, tehát más körülmények között -- ez marha jó. És addig csináltam, amíg nem vált olyan fárasztóvá, hogy már fárasztóbb volt, mintha valami egészen más. Önmaga ellen fordult, mert 11 órát dolgoztam naponta, mert este még... Nem hittem el, de a naplóból kiderül, hogy este tízkor jöttek még a tanítványok lelki életükkel. És reggel 7-kor kezdtek előadásokat, amikre én beültem, de 8-kor már én is kezdtem. Szóval fárasztó volt. És akkor aztán nem volt rentábilis. Akkor azt fölrugtam.

A Gruber Múzeumba tők véletlenül cseppentem be. Láttam azt az Üllői úti hagyatékot és észbe vettem, hogy ebből lehetne egy múzeum, hogy megérdemelné. És mindenkinek baromira tetszett az ötlet. És tulajdonképpen mást nem is csináltam, mint egy iszonyú nagy telefonszámlát. Szóval majdnem mindent telefonon intéztem el. Meg leveleket írtam. Még az se volt olyan nagyon sok. Egy részét eltettem. Tíz levelet írtam, mit tudom én Bernáth Aurélnak, MSZMP KB, a Bereczkynek. Szóval ez nem volt egy olyan nagy munka. Ennek nagy volt a látszatja, meg nagy volt az eredménye, ha nem fúrja meg a Pest megyei MSZMP. Végül is nem sikerült. De ez annyira az utolsó pillanatban nem sikerült csak, hogy tényleg majdnem sikerült. Aztán hát hogy nem sikerült, ahhoz már nincsen közöm.

A Tavaszi Tárlat az... beszéltem valóban öt fontos emberrel, az öt beszélgetés volt, majdnem véletlenszerűen, mert a szakma révén találkoztam a miniszterhelyetessel, mit tudom én mi miatt fölkerestem. A Vészits, hát ezeket megkerestem. Hát ez nem egy nagy ügy. És volt egy levél. Ez energiaráfordításban egy-két órai munka.

Ezt észbe vettem, vagy ez elém került, talán a Szüts-csel beszélgetve eszünkbe jutott, hogy ezt lehetne.

Mit tudom én, mi volt. Mire kérdezett még rá? Szóval ezek a Szövetségben vezetőség -- az tulajdonképpen egy... azt hiszem, ez megint egy önreklám volt tulajdonképpen, részben, hogy én a szakmában alig ismertek a kortársaim, mert nem a Képzőművészeti Főiskolán végeztem. Tudja, ha maga valamilyen iskolában végez, akkor fölfelé öt évet ismer és lefelé négy évet. Nem tudták, hogy ki a Váli Dezső. Úgyhogy időnként én önreklámból is, meg az okosságomból adódóan is, időnként azért egy-egy okos dolgot mondtam ezeken a szövetségi szakosztálygyűléseken. Szerepeltem. És ez eljutott odáig, hogy engem is beválasztottak vezetőségbe négy évig. Nem voltam szorgalmas, tehát nem kerestem a feladatokat, azt kell mondjam. Nem mondhatom, hogy én ott nagyon élmunkás lettem volna. Amit rám kiadtak, azt elvégeztem talán, inkább a döntéseket korrigáltam, inkább ez volt a szerepem.

Most jelentkeztem a Képző Főiskolára, hogy én szeretnék tanítani. Részben mert megint félek, hogy hogy fogunk megélni, hogy most ennyire az állam kivonult, aki a mecénásom volt az elmúlt tíz-tizennégy évben, hogy most miből fogok megélni, mert nincsenek műgyűjtőim. Meg részben tudom, és valóban tudom, hogy nagyon jól tudnék tanítani, szóval hogy jó lenne nekem is, meg nekik is. Jelentkeztem, és ez olyan felemás módon sikerült, hogy most tanítottam is, adtak egy kurzust. Csináltam is, nagyon élveztem. Nagyon féltem, az időmet féltettem, meg az energiámat. De erre tök jó volt egy ilyen periódus, hogy kipróbáljam, hogy rászánom-e az időt, tudom-e csinálni, kellek-e, milyen érzés, mennyire fáraszt ki. És éppen a határon billeg, túl sok energiát elvesz, de talán még bírom, és ha egyébként meg tudnék élni belőle, hogy semmi anyagi problémám nem lenne, akkor azért ezt vállalnám. És mikor befejeződött, a diákjaim írtak egy levelet a rektornak, hogy ők szeretnének engem második félévben is. A rektori tanács összeült és eldöntötte, nem az én személyemre vonatkozóan, hanem egyszer és mindenkorra, hogy ilyen nincs, nem lehet. Félnék tőle, az van mögötte, hogy más, vagy akár én is így bekerülök a tanári karba állandóra. Amitől egyébként joggal félték, mert én valóban ezt akartam, hogy osztályt kapva tanítsak. De hát most ott abszolút túl vannak létszámolva, mert volt ez a reform pár éve, és egy csomó új tanár bekerült, úgyhogy túl vannak duzzadva, és nem kell nekik még, aki havi nem tudom hány ezer forintot az ő jövedelmükből levenne. Van elég tanár. Egyik jobb, másik rosszabb, az az ő dolguk.

K: De úgy, hogy státusz nélkül, csak óraadóként bejárni, így se vállalják?

V: Nem, menjek el innét! Minden diáknak megvan a maga tanára. Az a kurzus, amit én tartottam e mellett, az egy jó dolog volt. Kérték a diákjaim két fordulóban, hogy tanítsam tovább őket. Azt két fordulóban elutasították. És evvel a dolog be van fejezve. És valószínűleg halát is adok érte, mert... mert még eddig nem haltam éhen, és mindig húzódik a dolog, hogy én éhen haljak, vagy a családom. És... és nagyon féltem az időmet, nagyon féltem. Egy vagy két délelőtt lenne, ami annyit jelent, ötnapos a munkahét vagy hatnapos, és hogyha ebből még kettőt leveszek, két délelőttöt, az nagyon sok. Nem mintha én az alatt mind festenék, de hát az mind, mind, egyébként minden a festést szolgálja.

K: És ebből a belsőépítészeit szakképesítéséből mit tudott profitálni azon túl, hogy volt ez a kétéves tervezőintézeti munka, meg hogy saját magának bútort készített, s egyáltalán a képein azért látható ez a térszemlélet, meg sok minden érzékelhető. De hogy érzi, hogy egy ilyenfajta indulás mit adott festőként?

V: Én egy elég műveletlen, képzőművészeti, művészeti értelemben elég műveletlen ember voltam, amikor a főiskolára kerültem. És az egy nagyon jó iskola volt az 1960-as években. Úgyhogy én ott rengeteget tanultam és megtanultam. Egyebek mellett térszemléletet is, amit egy építész csuklóból tud. Én azért bizonyos értelemben valóban másképp látom a teret, meg a házakat, meg az épített helyeket, mint a civilek. Mert többet tudok róluk. Van egy affinitásom is. A tér, ezt mondtam az előbb, hogy a tereket, van amit nagyon élvezem, úgy mint egy képet. Tehát műélvező vagyok, befogadó. Kicsit hátrébb lépve ugyanebben, egy építész, én sokat mondtam, hogy a világ egyik legmagasabb rendű tevékenysége, biztos, hogy az egyik legkomplexebb tevékenysége, a tervezői időszakomból tudom, hogy a lakó teljes életébe beleszól. De egy város kultúrájába is döntően beleszól, és a legmagasabb szinten. Szóval nem is tudják a bentlakók, hogy mennyire meghatározza az életüket az építés. És erre alkalmasnak kell lenni szellemileg. Én ebből azért elég sokat megtanultam. A gondolkodásomra hatott. Tehát nyilván több vagyok evvel a tudással, és borzasztó örülök neki ma már, hogy én ezt tanultam és megta-

nultam, és jól megtanultam. És hát lebontva elég nehéz lenne már kibogozni, mit tanultam Thomas Manntól, és mit tanultam a Le Corbusier-től. Mindent. Hát nyilvánvalóan magamtól én semmit nem tudtam. Mindent valahonnét tanultam. Nagyon sokat tanultam a XX. századi építészetből. Mondjuk -- akár így hirtelenjében a Bauhaus körüli iszonyatos hűsbavágó ideológiai problémákból. Hogy őt ott le akartak tisztítani valamit. És letisztítottak nagyon sok mindent. És megcsinálta a Mies von der Rohe valahol Németországban egy kápolnát, ami egy üres fehér tér, egy üvegfalal azt hiszem a két végén, és egy menza kőoltár és semmi. És a radiátorok belógnak az üvegfalba, arra emlékszem, mert szinte az egyetlen motívum. És kiderült, hogy a Bauhaus nem találta meg a bölcsek kövét, mert embertelen, szeretetlen. Most jutottam el ehhez a gondolathoz, hogy szeretetlen. A nagy igyekezetében, a megtisztulásban az ember ellen fordult. Hát ezt már kitalálta a magasépítészet is azóta, elég buta módon, ahogy látom, evvel a poszt... Hogy hívják magukat? Posztmodern, vagy hogy hívják. Rengeg csacsiság van most az építészetben. De hát például ilyen, a Bauhaus-zal való szellemi viaskodásom, és amíg én ide eljutottam erre a gondolatra, hát ez tulajdonképpen teljesen párhuzamos avval, hogy én a könyvtáramat kidobjam-e vagy ne. Ez ugyanaz a gondolat.

K: Annak idején 18 éves korában milyen megfontolások alapján döntött úgy, hogy belsőépítész szakra megy?

V: Az szombat délelőtt 9 órakor dőlt el, hogy én mégse a Képzőművészeti Főiskolára megyek, és 1 órakor már a lapom át is került a Képzőművészeti Főiskoláról az Iparművészetire. Egyszer elmentem szombat délelőtt az akkori festőmesteremhez, Sugár Gyuszihoz, boldogult, most akasztotta fel magát másfél éve vagy egy éve. Régi barátom volt. És azt mondta, hogy nem menjek a Képzőre. Ad egy: nem tudok annyira rajzolni. Tehát nem biztos, hogy fölvennének. Ad kettő: csak marhaságot tanulnék. Akik akkor ott voltak, az a posztszocreál szemlélet még a 60-as évek elején. Viszont van egy nagyon jó főiskola most, mert az ipari építészetbe a szocializmus nem ment bele. Úgyhogy az iparművészet akkor, meg egyébként az ipari építészeti, sokszorosan szabadabb, korszerűbb, up to day magatartású volt, mint a képzőművészet. És egyebek mellett ott vannak olyan tantárgyak, mint például a színelmélet, színdinamika, asztalosság, műanyagtechnika, technológia, a térszemlélet, ami nekem nagyon jó lesz.

És én ezt az Isten kegyelme folytán ott húsz perc alatt megértettem, elköszöntem tőle, elmentem taxival a Képzőművészeti Főiskolára és elkértem a lapomat. Így kerültem ide, tökéletesen véletlenül. Nem is vettek föl, mert nem voltam eléggé fölkeszült. Még egy évet erre tréningeztem, és akkor erre fölvettek. Eléggé alacsonyan indultam, a kultúráltságom, meg az ilyenfajta képzettségem, de szorgalmas voltam, és ha nem is pontosan erre, de tulajdonképpen tehetséges is, és nagyon sokat dolgoztam, és nagyon sokat tanultam. Úgyhogy végül is jó eredménnyel, jó tanultsággal fejeztem be.

Utána elvből nem vállaltam el pénzért sohasem belsőépítészeti munkát, pedig abból is megélhettem volna ugyanúgy, mint ahogy végül is a képeimből. Alkalmi segéd-, utána szellemi segédmunkákból éltem, grafikából, reklámgrafikából. Négermunkák. Betűket kellett ragasztani éjszaka az ipari vásáron. Elvből nem vállaltam el belsőépítészeti munkát, avval deklaráltan minden kapcsolatot megszüntettem.

K: De miért akarta elválni szándékosan ezeket a szálakat?

V: Kezdetől fogva tudtam, hogy festőnek indulok. Diplomám körül leírtam, hogy úgy kalkulálom, hét év lesz, amíg anyagilag megteremttem a lehetőségét, hogy a belsőépítészetet elhagyjam. Namost szerencse (ha lenne ilyen), meg a szorgalmam folytán ez két és egynegyed év alatt sikerült. És abban a pillanatban a szemétkosárba bedobtam az egészét. Mert amit tudok belőle, azt úgyis tudom és használom. Ennyit a belsőépítészetről. Baromira szeretem. Néha fölc sillannak élmények, de befogadóként.

K: Ünnepi dátum van most ebben az évben: a félszázadik születésnapját ünnepli. Milyen érzés megélni? Számvetésre készíti, vagy milyen dolog ez, hogy ilyen kerek évfordulóhoz érkezett?

V: Érdekes módon többször eszembe jutott már, és ez nagy dolog, mert egyébként nem nézek se előre, se hátra. Nem olyan az alkatom. Előfordul, hogy az év legjobb - és ezt a szó szerint értse -, az év legjobb képét megfestem, befejezem 11-kor, hátat fordítok, befordítom a falnak, és fölteszek egy újat.

K: /Közbeszólva/ Ne haragudjon, azt rögtön tudja, hogy az év legjobb képe?

V: Előfordul, előfordul, igen. Lefordítom és kezdem a következőt avval a lendülettel, és délre amikor azt félig csinálom, már nem tudom memorizálni, hogy mi volt rajta a képen. Annyira nem működik a memóriám előre-hátra, csak rendellenesen, bizonyos... Például előfordult, hogy egy etikai kérdést tíz év múlva tudok eldönteni. De ez egy más kérdés, mert az egy probléma. Tehát evvel így nem foglalkozom. Számvetésnek nincs helye, mert nem szoktam megbánni semmit soha. Szóval...

K: /Félbeszakítva/ Tényleg ilyen alkat?

V: Azt hiszem. Bizonyos fokig fatalista is vagyok talán, meg úgy gondolom, hogy Isten úgyis jobban tudja, hogy irányítsa az életemet, mint amilyen marhán én irányítanám, és bízom is benne, hogy irányítja, és tudom, hogyha én elrontok valamit, nem kerülök hátrébb az Isten kapcsolatban, mert minden elrontott szituációban mellettem van. Tehát az üdvösségem szempontjából egy elcseszett dolog még esetleg szerencsés is, mert ha másra nem, bűnbánatra készítenek. Namost az, hogy egy csomó kellemetlen dolgot csináltam másoknak és magamnak, ezt amikor helye volt, megbántam, a bűnbánatot elvégeztem. És tudom, hogy nem tudtam volna jobban csinálni. Mindig... én jó szándékú voltam, jó akaratú, szorgalmas. Így élem meg. Úgyhogy nincs mit, nincs mit összeszámolni. A képeim napra össze vannak számolva, hány darab van. Nincs mit megszámlálni.

K: Na akkor még egy ilyen számvetést kellene csinálni...

V: /Közbeszólva/ De ez már érdektelen.

K: ...a precizitásából kifolyólag, hogy: hány kiállítása volt eddig?

V: Arról külön lajstromom van: 23 -- azt hiszem. Mert külön vezetem az önálló kiállításokat. Nemcsak hiú hülyeségből, hanem mert sokszor kérik ezt az adatot. Namost nem lehet felsorolni huszonhármat, de a fontosabakat. Éppen most van egy kérdőív előttem, hogy tíz kiállítását ugye, többre nincs hely. Hát akkor kiválasztom a tíz legfontosabbat, de ezen ne kelljen gondolkoznom. Ezenkívül van egy olyan lajstromom, amiben mindenféle szereplésem időrendben benne van, hogy egy képem hova, mit csináltam vele, kiállításra beadtam, publikálták, eladtam, mennyiért adtam el, satöbbi. Egy eseménynaplóm, nem is hinné, rengeteg hasznát látom, kell a napi kiállítási életben. Hogy ne küldjem be kétszer ugyanazt egy kiállításra. Meg hogy nem tudom, hogy például egy gyűjtőnél milyen négy képem van. Ha az ötödiket meg akarja venni, az olyan legyen, hogy az előbbi négyhez illjen. Összerendezhető legyen egy falon. Nincs mit kiszámítani. Kiszámolhatnám ma, hogy most éppen hány képem van, de ezt a játékot már eljátszottam. Mit tudom én, hogy négy- vagy hatszáz.

K: S ahányat eddig létrehozott, azt tudja pontosan?

V: Mondom, ezt legutóbb 87-ben kiszámítottam a vicc kedvéért, onnan egy fél óra lenne, mert itt van a két opuszjegyzék: A opusz jegyzék, B, egy a rajzaim, egy a festményeim.

K: A pillanatnyi helyzet érdekelne, hogy akkor volt 1990-ben ez az Ernst múzeumbeli tárlat. Utána milyen irányba fordult? Tehát ezek szerint továbbra is a műtermet festi...

V: /Közbeszólva/ Műtermet, de a négyzetes formátum megmaradt, ez azt hiszem, a gyávaságom jele. Mert ez a legsemlegesebb forma, evvel van a legkevesebb probléma. És méretben lementem, fene tudja, de most jól érzem magam ezekben a kis méreteknél. Ugyanazt csinálom. Nagyon udvarias és kedves barátaim azt mondták, hogy ugyanaz, de teljesen más. Tehát, hogy volt értelme. Hogy a két utolsó sorozatban megint találtam egy-két igazán új dolgot, amiért érdemes még mindig ugyanezt a témát folytatni. Mást nem tudok erről mondani.

K: Hogy érzi, ha ez a műterem abbamarad, mint téma, akkor merrefelé fog vajon fordulni?

V: Fogalmam sincs. Semmi tervem nincs.

K: Nincs semmi, ami úgy érdekelné, hogy jó lenne, hogyha...

V: /Félbeszakítva a kérdést/ Még ez sem érdekel, nemhogy más. Nem.

K: S ez a kecskeméti kiállítás, ez hol volt helyileg?

V: Kecskemét? A Cifrapalotában volt egy önálló kiállításom egy-két, pár éve.

K: Elnézést, én mikor Hédi mondta, azt hittem, hogy a kiállításról hozta haza a képeket. Honnan hozott haza képet?

V: Kecskemétről, még tavasszal az alkotóházból. Oda járok Szüts Miklóssal tizenvalahány éve minden évben egy hónapra festeni. S ott kezdem el mindig az egész évre való képeket, és azt hoztam haza.

K: Milyen ez az egyhónapos munka? Ez nagy szellemi és fizikai igénybevétellel jár?

V: Iszonyatos, iszonyatos. Iszonyatos, borzalmas. Igen, igen. Borzalmasan fárasztó dolog. Nagyon terhes. Szüts Miklós, aki sokkal franciásabb és könnyedebb életű, ő szokott pátyolgatni és vigasztalni, pelenkázni. Halálosan fárasztó. Mert úgy vagyok beprogramozva, hogy az éves képmennyiséget ott kezdem el. Tehát ott az a szisztémám, hogy naponta egy képet elkezdek, ami önmagában egy örület, mert sok rosszal kezdtem, és azokat aztán egész évben javítom. Tehát körülbelül ez a kialakult egy éves munkaidő.

K: Értsem úgy, hogy elkezd reggel egy képet, és amennyire jut, abban a készütségi stádiumban...

V: /Közbeszólva/ Délben.

K: ...abbahagyja, és a következő nap újat kezd?

V: Igen. Általában azért ennyire nem vagyok nagy szellem, tehát akkor hagyom abba a képet, amikor az első harmónia állapotát eléri. Amikor azt hiszem, hogy azért ez már kép. És akkor aztán félreteszem száradni. Az olajtechnika az ilyen. De még néhány rétegét tudom, hogy rá kell kerülnie. Megnyugtató, hogy már tudom körülbelül merre fogok tovább menni. Így csinálom.

Arra nagyon büszke vagyok, három éve volt, hogy 19 képet kezdtem el, egy négyzetméteres volt mindegyik. Egy méterszer egy méter. És hazajövet tizenötöt fölfűrészeltem belőle egy-két hónapon belül. S a maradék négy nagyon jó. Tehát ez a legrosszabb kritikán, illetve egyszer volt tizenöt éve egy ilyen rossz művésztelepem, amikor a négy képből egy se sikerült. A mostani 25-26 körülből azt hiszem, egy-kettőt dobtam ki, talán még öt, ami el fog pusztulni, a többi megmarad. Most nagyon jó passzban vagyok.

K: Kecskeméten kívül mi volt az a másik művésztelep, ahol járt?

V: Előző tíz évben Nagymarosra jártam. Az nagyon jó volt technikailag, mert közel volt. Nem volt autóm, vonaton jártam, rohadt nehezek voltak ezek a farostlemezek, meg a műtermem, ami egy nagy koffer. És hogy nem volt autóm, egyszerű volt vonattal, közel volt. Vagy egy barátomat kértem meg, hogy autóval hozzon föl. Nagyon jó hely volt, de sajnos szétlőtték. Akkor volt, hogy aláírást szereztem 160 festőtől, írtam az akkori kultuszminiszter helyettesnek, hogy ugyan már, vizsgálják fölül, muszáj-e ezt most eladni a vízirendőrségnek, ezt az alkotóházat. Nagyon megszidott érte. Mármint, hogy miért írok neki levelet. Most ez a naplómban benne lesz, mert Robi úgy gondolta, hogy ez elég érdekes. A boldogult Tóth Dezső elvtárs válaszlevelével, amit nem engedett publikálni. Akartam volna publikáltatni a sajtóban a válaszát, már csak avval a hivatkozással is, hogy 160 embernek válaszolni akarok, hogy mi történt. De nem engedte publikálni. Hogy ez egy magánlevél.

K: Én körülbelül ezeket a témaköröket gondoltam körbejárni. Most hogy érzi, hogy van-e valami, ami ez idáig nem került szóba, de fontosnak tartaná elmondani. Akár a mostani helyzetével, akár a múltba való visszapillantási jelleggel.

V: Azt hiszem, mindent agyonbeszéltem.

K: Semmi lényeges nem maradt ki?

V: Nem hiszem. Talán ezt lehet egy mondatban rögzíteni, de ez elég nyilvánvalóan kiderült, hogy igyekszem szegény maradni, mert ezt fontosnak tartom. Eszköztelennek. Hogy egy csomó dolgot az életben levágok, lehetőséget is, embereket, utazásokat, pénzt, társaságot, kultúrát, magaskultúrát, szép és jó dolgokat levágok, mert úgy gondolom, hogy nem tudnám befogadni. És evvel együtt jár az, hogy szegényen élünk viszonylag, és hogy ezen nem is nagyon akarok változtatni, mert tapasztalatom szerint nem jár kevesebb gonddal, ha az ember jobban el van látva anyagilag. Illetve több gonddal jár. Mert az elveszi az időt. De legyen meg a létminimum, tehát ne kelljen nagyon rosszul étkezni nekem és a gyermekeimnek. De hát nem dumálhatok, mert most öt év alatt háromszor voltam még külföldön is. Ha nagyon akarnék, biztosan találnék pénzkeresési formákat. Mindenki talál, mindenkinek vannak másod- meg harmadállásai.

K: Ha hirtelen pénze lenne, mit tudna vele kezdeni? El se tudná fogadni?

V: Hát nézze! Betenném a bankba, most havonta körülbelül húsz-huszonkétezret kell megtermelnem, a család, festék, meg még a benzin is benne van. Hát ezt betenném a bankba, és leemelném huszonkétezrenként. Anyámnak adnám, feleségemnek végre adnék egyszer csak úgy, hogy költsön el valamit a maga örömére.

Kérdezték tőlem, hogy mire szeretném becserélni az autót. Kérdezték, hogy be szeretném-e cserélni. Mondtam, hogy persze. És olyan szakszerűen kérdezték, olyan felhangja volt, hogy ő tudja, hogy Bécsújhelyen a Toyota 3000 márkával olcsóbb, ha netán azt akarnám. Kérdezte, hogy mit akarnék. És mondtam, hogy egy hét-éves Trabantra szeretném becserélni, mert az enyém tízéves. De hát nem fogom tudni becserélni, mert nincs rá pénzem. Ha véletlen lenne pénzem, valóban félretenném, mert kellemes, ha az embernek vagy egy-két hónap anyagi biztonsága előre. Az bizony nagyon kellemes.

K: Biztonságérzetet ad, megnyugvást.

V: Tulajdonképpen nem, az az igazság.

K: De nem kell arra gondolnia, hogy most jövő hónapban meg tudok-e valamiből élni.

V: /Közbeszólva/ Igen, igen.

K: Jobban megy a munka, a közérzetnek is jót tesz.

V: Nem megy jobban a munka, nem jobb a közérzet. De azért mégis hozzátartozik az élethez, hogy végül is egy gonddal kevesebb legyen. Sokszorosan fontosabb vagy terhesebb gondok vannak, mint az anyagiak, mert...

K: Milyen nyomasztó gondok vannak, amelyek problémát okoznak?

V: Mondjuk a saját önzésem, hogy ember legyek, próbáljak ember lenni, beleilleszkedni a környezetembe. Hogy a családdal kevesebb legyen a veszekedés, ami belőlem indul ki. De igazán nyomasztó problémák nincsenek. Bocsánat, ezt korrigálnom kell! Egyáltalán nincsenek nyomasztó problémák vagy gondok. Ha ezt mondtam, ez tévedés.

K: S úgy amit a világban maga körül lát, mert azért csak észlel dolgokat: utazik, csak találkozik emberekkel. Ez hogy hat önre, ez a mostani helyzet?

V: Én nem vagyok olyan frappáns, mert az lenne az igazi, ezt Karátson Gábor tudta csodálatosan, illetve egy interjúját hallottam, élő interjúját. Azt mondja, hogy itt volt ez a lengyel válság 1981-ben. Baltával elvágta a katonák a telefonközpont zsinórokat. Úgy éreztem, hogy valamit tennem kell nekem is, ehhez közöm van.

Elkezdtem kínaiul tanulni. Ilyen szépet kéne kitalálni nekem is, mert én is drukkolok a jónak. A politika nem érdekel. Ha véletlen belecsöppenek, akkor még azt is teljesítem, de csak olyan szinten, hogy amikor elkezdtek itt zsidózni az MDF-ben, akkor bevittem a központba egy másfél méteres zsidó temető képmet, hogy nekik ajándékozom. És állati kellemetlen helyzetbe hoztam őket. Tegyük ki a nagy tárgyalójukba.

K: Elfogadták?

V: Hát ez nagyon herce-hurcás volt.

K: De ott maradt a kép?

V: Végül ott maradt, méghozzá az alelnök szobájában. Hazahoztam volna, mert iszonyú kínos volt nekik. Mert ugye visszautasítani, szóval ez borzasztó nyűgös volt nekik. Szegénykék! És akkor meguntam a tréfát, és csendesen haza akartam hozni egy fél év múlva. Mondtam, hogy tegyék bele valami kis raktárba, valami félreeső helyiségbe és nézegessék, döntsék el. Nem sürgős. És aztán elmentem kocsival és vittem a szállítódeszkákat, hogy hazahozom. És ezt megtudta előző nap -- mert azért bejelentettem -- az alelnök, Furmann Imrem és a szobájába kirakatta, hogy ő ezt kéri, köszöni, elfogadja. És ott van továbbra is. Adott cserébe egy MDF jelvényt, meg egy plakátot. Az kedves volt. Nagyon ijedten tekergetett egy plakátot, hogy ő is adjon valamit. Egyébként a politikával nem foglalkozom. Ha úgy adódik, akkor imádkozom ilyen célokra. Ez a politizálás, hogy a szerbeknél kevesebb legyen a halálos áldozatok száma. De ez se ilyen egyszerű, mert úgy tudom és úgy élem meg, hogy Isten tervében ez is benne van, tehát egyetlen hajatok szála sem görbülhet meg az Én tudtom nélkül. És úgy gondolom, hogy ez nem olyan egyszerű, minthogy ez ott most baj.

És, ami beszűrődik, az beszűrődik. Igyekszem megérteni. Nagyon sokszor nem is foglalok állást azon a szinten, ahogy elvárnák, mert nem látom értelmét. Nem is látom át, hogy itt most az Antall Józsinnak, vagy a hogy hívják az öregurat? -- van igaza ebben a média -- vitában. Ahogy viselkedtek, ez nagyon tetszett. Olyanok voltak, mint a gyerekek. Egymásnak húzogatták a pajeszét. Baromi kedvesek voltak. Egyébként nem tudom megítélni, hogy kinek van igaza, nincs elég információm, és nem is megyek utána. Megtudhatnám, vannak nagyon okos barátaim, akik ezt nagyon pontosan elmondják, de egy fél óra múlva elfelejtem.

Azt hiszem, patetikusan mondva, hogy én pontosan teljesítem a nemzet iránti kötelességemet itt a műteremben, és ez a munkakör most nem változott. Tehát nem kényszerű, hogy a rendszerváltás ide beszivárogon. Mert ennek a munkának a jellege természeténél fogva egymás szférába van beágyazva. Igen, ez a kecskeméti múzeumalapítás ez a... vagyis kitaláltam, hogy a képajándékozásnál egy hibát elkövettem, hogy kellenek olyan koncentrált helyek... hogy sokszorososan jobban hat egy életmű, ha egy magángyűjteményben összetartozó négyöt kép van egy mestertől, annak rendkívüli világító ereje van. És erre nem gondoltam az elején, és most ezt pótolom. Hát még ajándékozok. Egyebek mellett kitaláltam... tuk, hogy erre a kecskeméti múzeum alkalmas. Ők fogadnak is engem, szeretnek, nagyon jó múzeum már most, és nagyon jó ott a kultúra, atmoszféra. Ott van a Tóth Menyhért, a Farkas István hagyatéka. Legyen ott a Váli is, aztán majd meglátjuk, hogy ezt az utókor hogy ítéli meg, hogy kapok-e külön termet, vagy csak két képpel. Az már nem az én dolgom. És most lementem, az igazgatónőnek mondtam, hogy ajándékoznék egy párat, hogy kell-e. Persze, hogyne, jó. És akkor második lépésben eszembe jutott, hogy mi lenne, hogyha ezt a barátaimmal is megcsinálnám, hogy amit én átlátok, és akit a legjobbnak tartok, hogy attól is egy pár ugyanígy... Ő azt mondta, hogy ő éppen akar most egy kortárs múzeumot csinálni, a Cifra Palota padlástermét be akarja építeni, hogy legyen egy mai magyar anyag is. És akkor legyen ez egy kortárs magyar képtár, és akkor legyen ez a terület. Azt mondja, ő ennek nagyon örül, legyen egy alapítvány keretében, mert most mindent így kell csinálni, hogy ne kelljen mindenkivel mindig veszekedni a pénzről. Mondtam, jó, akkor legyen ez egy kortárs múzeum, hogy akit én az én szférámba tartozónak, akit én jónak tartok. Ez egy idő után persze neki nem tetszett. És azt mondta, hogy a megyében egyetlen gyűjtőterület, egyetlen kortárs múzeum lesz, nem tehetem meg, hogy csak a maga...

Tehát azt mondtam, hogy legyen ez egy nem 360 fokot körben bekerítő múzeum, hanem legyen egy lírai absztrakt kortárs. Legyen másutt egy pop-art, vagy op-art. Csinálják azt meg mások. S megkérdeztem a barátaimat is, velük beszélgettem, hogy ez nem etikátlan-e és rájöttünk, hogy nem hogy nem etikátlan, hanem ez ésszerű is lenne. Ez célszerű lenne, hogy bizonyos fokig specializált múzeumot létrehozni.

Igen ám, de a nő azt mondta, hogy a múzeum a megyében egyetlen. És akkor visszaléptünk, mert ezt is megbeszéltem a barátaimmal, hogy jó, legyen ez egy teljes gyűjtőkörű kortárs múzeum, azonban legyen egy kis apró feltétel: a minőség. De a minőséget mi állapítjuk meg. És ebbe belement. Az alapító okiratot azt nagyon pontosan megmanikűröztem és úgy fogjuk, úgy fogom szervezni - hogy ha csak meg nem unom, vagy nem csavarodik egyet a történet vagy a történelem, ami előfordulhat --, amíg én élek, vétőjogom lesz az anyag befo-gadásában. És ebben irgalmatlan leszek.

És nem bízom teljesen magamban, tehát egy-két barátommal meg van erősítve a dolog, hogy azért az ő ítéle-tükkel is konfrontálódjon az enyém, akiknek az ítéletében megbízom. Tehát ezt létrehoztuk, egy olyan kuratóri-um formájában, ahol úgy intéztem, hogy szavazati többségem legyen. Tehát amit én, vagy a barátom elhatároz, azt biztos, hogy keresztülvisszük. Nem tudom, hogy tisztességes dolog-e, bár azt hiszem igen, szóval így gon-doltuk. És valóban mindent el fogunk fogadni, de irgalmatlanul csak a minőség jegyében. Fognak jelentkezni és egy rossz Bálint Endre képet se fogok elfogadni, vagy egy közepest. Tehát azt mondom, hogy amíg ezt tudjuk tartani, és amíg ez megy, amíg meg nem ölnek, vagy meg nem... nem tudom, addig ezt tartjuk, hogy ez valóban múzeumi minőségű műtárgyak gyűjteménye legyen.

Ellentétben az összes ilyen hasonló próbálkozással, mert megnéztem én, most csinált Óbudán egy fiú, már kért tőlem is képet. És mondom: öreg, elcseszted. Megnéztem a megnyitó kiállítást. Hetven mű volt, abból hét volt múzeumba való. „Persze, örülök, hogy adnak”. Nálunk nem úgy lesz, hogy örülök ha adnak, hanem hogy örüljön, ha elfogadom. És ezt is az alapító okiratban rögzítettük, hogy egy nem előtte történő, többtagú, titkos, halálosan komoly, kétlépcsős zsűri lesz, hogy egyáltalán elfogadjuk-e. És hát ha sikerül, akkor... Egyébként már a bíróságon van, szóval már jogi személy vagyunk, vagy mi a túró. Az építési kedv megvan a múzeum részéről. Mi nem tudunk pénzt beleadni, de az majd valahogy, az ő ügyük. Én azt mondtam, hogy az induló képtár mű-tárgyanyagát biztosítom, múzeumi szintűt. Ez már előválogatás formájában már megvan. Jövő év márciusában a Művészeti Heteket választottam, lesz egy kiállítás, ami az antré lesz, már a Cifra Palotában.

K: Addigra elkészül?

V: Nem készül el, de a nyitó anyag együtt lesz. És a nyitó anyagot úgy, ahogy van, egy blokkban, (majd ezt jól meg kell forgatni a sajtóban) megkapja Kecskemét városa, hogy ez a modern múzeum. Létrejön a kortárs múze-um. Lerakják raktárba egy pár évre, amíg meg nem élül, de együtt lesz az anyag.

K: Amit végül is nem értek, egyetlen dolog: hogy ez vásárlásos, vagy ajándékozásos alapon történik?

V: Ez a legutolsó darabig ajándék. Így lehet megcsinálni. Ők nem tudnak megvenni egy kortárs anyagot. Hát persze. Most körülbelül hatan vagyunk benne. Hat embert hívtam eddig. És sokkal több nem is lesz, a nyitó kiállításon legalábbis.

K: Ez nagyon-nagyon jó kezdeményezés.

V: Megint a halhatatlanságomat kövezem ki természetesen, ha erre alkalmas az anyag. És másoknak is jó, ez-úttal összecseng a két akarat. Ez lehet, hogy egy nagyon jó dolog. A múzeum most is nagyon jó. Van az a kis gyengécske kecskeméti rész, de hát az előbb-utóbb úgyszólván ki fog onnét centrifugálódni. És azt remélem, hogy ez az anyag is nagyon jó lesz. Én a legjobb képeimből válogattam, úgy, hogy odaadom az „Avignon-i szerelme-sek”-et, ami az utolsó három képem egyike, amit nem akartam, hogy itthonról elkerüljön. Nem biztos, hogy olyan jó, de én a három legjobb képem egyikének tartom.

K: És a másik kettő ezen kívül?

V: Nem pontosan három, szóval egy pár. Az egyik a kaposvári múzeumban van. A Nemzeti Galériában van a legjobbakból kettő. Erre-arra vannak. Ezt a kettőt nagyon szeretem, ami még itt a falamon van, a többi már kint van. Elmentek már. A legjobbat, amit akkor legjobbnak tartottam, a legjobb kettőt azt... egy borús szomorú

délelőttöm volt, valóban szomorú, föltettem a csomagtartóra és fölvittem a Nemzeti Galériába, hogy hoztam ajándékba, ha elfogadják. Elfogadták. Szerencsére. Hát ennyi.

K: És ezt tényleg ilyen földrengésszerűen meg lehet érezni, amikor elkészül egy kép, hogy az olyan nagyon jó?

V: Igen. Néha igen, néha nem. Úgy is csináltam képet, hogy évek után vettem észre, hogy nagyon jó. Bár ma azt mondom már, hogy nem is olyan baromi jó. Általában észreveszi az ember. Nem mindig. Meg nem mindig akkor a legfontosabb, amikor kész van. Szóval közben például érzem, hogy most szülök. Hogy most valami fontos dolog történik. Az nagyon jó, nagyon ritka érzés.

K: És például a Nemzeti Galériától, amikor visszavásárolta a képet, az hogy volt? Amikor odaadta, vagy ajánlódta -- nem tudom -- akkor nem érezte, hogy olyan gyenge, csak később jött rá? Vagy miért kellett visszavennie?

V: Az egy selejt volt. Nagyon megfontolt vagyok abban, hogy mit adok ki a kezemből. De Hódmezővásárhelyre elküldtem egy friss, viszonylag friss képet, amiről egy pár év múlva úgy gondoltam, hogy nem olyan jó kép. És azt onnét a kiállításról megvette a Nemzeti Galéria. És én csak öt vagy hat év múlva néztem az anyagomat fotón, vagy memóriából, és azt mondtam, hogy ez nem oda való. Küldtem egy levelet Bereczkynek, a főigazgatónak, hogy: „Van a maguk tulajdonában egy elég pocsek képem.” Nos, ha az alkotója azt írja, elég pocsek kép, arra elég nehéz nem reagálni. Mert ha ő azt mondja, hogy az mégis marha jó, akkor tudja, hogy én azt mondom, hogy nem értesz hozzá, öreg. Szóval végül is keservesen, meg nehézkesen belementek. Azt mondtam, hogy amennyit akarnak a legjobb képeimből -- vihetnek. Így ez egy csere volt. Egy selejtet kellett korrigálni.

Egyszer meg az a csibész műgyűjtő, arra rátukmáltam két nagyon jó képet. Nem ingyen, de tulajdonképpen csak azért nem ingyen, mert annyira pénzközpontú ember, hogy tudtam, hogyha ingyen adom, akkor el se jön. Tízezer forintért adtam két képet. Az értéke 40 vagy 50 000 forint volt. Hogy jöjjön ide, mert nagy pénzügyi bajban vagyok. Idecsalogattam. És nagyon nehezen, és nagyon keservesen, szóval nem is fizette ki hónapokig azt a tízezret, de azért elfogadta azt a két képet. Csak utána kiderült - egy év múlva valaki jelezte -, hogy árulja a külföldieknek. És ekkor visszaszereztem. Szóval iszonyú ravaszán, és baromira elszántan, és nagyon taktikusan, mint egy igazi diplomata, visszavásároltam. Hát ez is egy selejt volt, amire nem készültem, nem készülhettem föl előre. Én ingyen is odaadtam volna neki, de hát csak ennyi kikötésem volt, hogy külföldre ne. Ha itthon adja el, akkor nem is szólok bele.

K: Deák Dénes volt?

V: Nem, nem a Deák Dénes.

K: Öt szokták ilyen csibésznek nevezni.

V: Nem, ez a román kaptafagyáros volt, a Vasilescu. Még ez sem biztos egyébként, hogy ennyire csibész volt. A Rózsadombon a gyerekének volt egy magángalériája. Nyilván külföldi kapcsolatai. Nem a boltból vették gondolom, ott a képeket, csak nyilván az kellett a kiviteli engedély miatt. Ezeket én nem tudom és nem is érdekel. Csak ott kint volt, és valaki gratulált, hogy milyen jól mutat a képed a fiának a galériájában. És elmentem egy baráti beszélgetésre, hogy na hát megnézem a képet, halálosan fölkészülve a beszélgetésre. Az aztán mondom, hogy egyébként itt van ez a képem, és hát hogy hogy van.

Kicsaltam belőle azt az információt, hogy azt ne, ő azt most nem akarja eladni -- mondta a fiának a felesége, mert avval tárgyaltam -, de majd esetleg később egy külföldinek, aki megbecsüli, annak adja el. Ő ezt nem tudta az egész ajándékozás történetét. Nos, mikor ezt elmondta, akkor vége volt a barátságának. Mondtam, hogy bocsánat, tudja a feltételét, ahogy én ezt a képet milyen feltétellel adtam el? Hogy ő ezt nem tudja. Mondom: hogy külföldre ne kerüljön. Ja, hát akkor nem adja külföldre el mégse. Mondom: hát ez most már egy kicsit késő így. Én azt a képet vissza akarom vásárolni. Darabját ötezer forintért adtam el. Mennyiért adja nekem vissza? A nőben volt annyi tisztesség, hogy azt mondja, nem kereskedek magán. Azt mondja: ötezer forintért.

Abban a pillanatban benyúltam a táskába és kivettem az asztalra 10 000 forintot, és áttoltam elé, mert föl voltam a dologra készülve. És kivettem a táskámból egy kis harapófogót és mondtam, hogy akkor a keretből kiveném, mert a keret nem az enyém. És a nő annyira paff volt, egyszerűen nem tudott válaszolni. De akkor én már harapófogóval szedtem szét. Leállítottam a két keretet és mondtam, hogy köszönöm szépen. És elhoztam a két képet.

Vasilescu megtudta. Örjögött -- mondják. Hát ő egy szaftos üzletember, és hogy őt így átverjék... utána két nappal tájékozva telefonált, hogy Váli Dezsővel akar beszélni, de nem voltam itthon. Hát féltem, hogy most agyonüt, vagy mit tudom én, de erőt vettem magamon, hogy ez egy ilyen játék, és két nap múlva én hívtam föl, hogy kedves Vasilescu úr, hallom keresett, parancsoljon. Azt mondja, nem kerestem magát, és mindketten letettük a kagylót... Ez a Vasilescu története, még annyi hozzá, hogy ő akart valami kiállítást most tavaly, vagy tavalyelőtt, belekeveredtem volna, nem tudom és valakinek mondta, hogy természetesen a Váli Dezső nem fog velem együttműködni. Úgyhogy írtam neki egy levelet, hogy kedves Vasilescu úr, ha bármire szüksége van, rendelkezésre állok. / Hogy semmi problémám önnel, ha szüksége van képre, persze.../

- És nem jelentkezett?

- Nem, nem. Tényleg ezt a levelet eltehettem volna.

- Én egyébként Rácz Istvánnál láttam két képét aztán S. Nagy Katalinnál.

V: Rácz, бүdös kurva Rácz István. Igen, két állati jó képemet ajándékoztam neki. Az egyiket letétbe, és hogy ő majd megveszi, ha lesz pénze. És mit tudom én, másfél év után mondtam neki, akkor bajban voltan anyagiilag, hogy ötezer forintért odaadom. Mondta, hogy nincs pénze. Ezután pár nappal később írtam neki levelet, odaadtam azt is ajándékba. Rácz Istvánt nagyon szeretem, nagyon jó, gyönyörű a magánygyűjteménye. Oda négykézláb is...

K: Tamásnak mennyi képe van ott, Kárpátinak.

V: Igen, igen.

K: Meg azok a Gulácsyk és Bálint Endre, Vajda, Nagy Istvánok.

V: A fő értéke, a Nagy Istvánok és a Vajdák. És az Ország Lilit nagy szerencsésen választotta, mert az Ország Lilinek nagyon sok rossz képe van, ezt nem hiszi el senki. Meg azt hiszem, egy nagy része unalmas. De az anyag aránya és a művek is nagyon szerencsés választás. A Kárpátitól sikerült nagyon jókat választani. Aztán van már, amit ő sem szeret annyira, rákérdeztem finoman. Ő is tudja, hogy nem olyan jók, hogy valahogy...

K: Dienes Gábor, Nagy Gábor, vagy kik?

V: A Nagy Gabi még igen, de hát a Dienes az... ő... ő tulajdonképpen soha nem volt briliáns. Nagyon érdekes, nagyon tehetséges, nagyon nagy tudású, de hát ő soha nem volt az. A Nagy Gábor egy igazi nagy ígéret volt. Szerintem. Elmentem neki gratulálni huszonvalahány éves korában, megkeresni, hogy kicsoda ő. Egy nagy ígéret volt. Igen. Elment a Nagy Gábor is.

A Kárpáti Tamásnál pedig évekig féltem és féltettem. Látom, hogy belemegy a saját manierizmusába. Ismétli magát, és elmegy az édeskés felé. Most újabban erősebb. Láttam most megint jó képeit. És nagyon örülök neki.

Kortársakról nem beszéltünk, de hát ez ízléstelen lenne, meg fölösleges. Tök mindegy, hogy én most mit gondolok a kortársaimról. Szóval olyan mindegy, hogy én most melyiket tartom jónak, melyiket rosszabbnak.

K: Földi Péter tetszik még?

V: Nem, nem. Földi Pétert nagyon tisztetem. Ő egy üstökös volt, ámulattal néztük az első periódusait. Én tisztetem, szeretem, meg is látogatom két-három évenként. Most a saját manierizmusát csinálja. Nem tudom, bármi történhet, mint ahogy bármelyikünkkel bármi történhet, hogy újra szikrát vet. Amíg él...

K: És kik lesznek ott Kecskeméten?

V: Szüts Miklós barátom, akivel az egészet kitaláltuk. A Vojnich Erzsébet, a felesége, ő nagyon jó festő. Molnár Péter, egy helyi grafikus, akit... kecskeméti, akit senki nem ismer, egy nagyszerű figura. Nagyon értékes. A Tölg Molnár. Mindenfélét hülyéskedett, és előre-hátra táncolt és minden, de két képet kipróbáltunk belőle, annyit fölajánlott, ő akármilyen, de nagyon jó festő.

Kovács Lászlót, az a relieffestő, az egy kiváló. Ő nagyon jó festő volt, aztán nagyon elromlott, és ezt meg is mondtam neki. És aztán most megint jobb. Meghívtuk Kovács Lászlót és a másik Kovácsot. Szörnyűek ezek az egzotikus nevek! Milyen Kovács? Ő Péter, Kovács Péter, aki főleg grafikus hatású, kicsit kondorosan, figurákat, azt nagyszerűen. Nagyon szeretem. És a legjobb dolgai ragyogóak. Ő van bent egyelőre a csapatban. Nem jut eszembe már.

K: Azért mégis mikorra realizálódik, amikor az építkezés is befejeződik?

V: Jó a kérdés. Ha összeomlik az egész, visszakerjünk az anyagot, ha 95 vagy 96-ra nem csinálják meg a múzeumot. Egyébként van egy magánnyilatkozatom, hogy én akkor is odaadom a képeimet. Már most elvittem a négy kis képemet, nem vártam meg a jövő márciust. Mert itt járt egy kocsi Kecskemétről, vigyék csak el a francba.

K: A tervezési munka már elkezdődött?

V: Nem, nem. De, illetve még az is lehet, hogy valamit elkezdtek már. Most meglesz az alapítvány, akkor elkezdik majd ütni a megyétől, hogy micsoda örültség. Aztán az egész hogy sikerül, hogy nem, az már nem a mi dolgunk. Mindig így mérem, hogy én mennyit tudok megtenni, aztán a többi végül is közömbös, hogy... hogy sikerül vagy nem. Ez jó, ez egy jó játék.

Egy-két embert majd még meg kell kérni, és baromi nagy sértődések lesznek nyilvánvalóan, hogy egy csomó ember nem fog szerepelni. És a meginvitálásnál mindenki előre tudja, hogy zsúrizve lesznek. Szóval szó se arról, hogy ő megajánl két képet, és azt elfogadjuk. Még hozzá én magamra vállaltam ezt, mert minden látszat ellenére egyszerűbb, hogy azt mondtam, az én személyes döntésem. Végül is lesz egy kuratóriumi is. De akár pofátlan, akár nem, hogy érezzék, hogy ennek súlya van. Hogy én nem fogom engedni, vagy én fogom engedni. Ennek minden selejtrizikójával együtt persze... Én majd igyekszem nem egy személyben dönteni, így is találtuk ki, hogy többen zsúrizunk. De nem hiszem, hogy az akaratom ellenére mondjuk ez a zsúri be fog valami képet venni. Én remélem, én azt hiszem, hogy elég objektív vagyok. Szóval remélem, hogy meg tudom ítélni a minőséget. Tényleg még ráfért ez a kecskeméti múzeum dolga. Köszönöm!

TV-BEN A C. NAPLÓRÓL A TELJES INTERJÚ

8.45. TV 1 NAPKÖZI műsor, kérdez = ?
interjú V. D.-vel, élő adásban

...és akkor folytassuk ismét csak könyvvel. Váli Dezső C. Napló könyvét tartom a kezemben, és természetesen köszöntöm Váli Dezső festőművészt is. Hogyan is született ez a könyv? Én ugyan már belelestem, de azt hiszem, hogy meglehetősen szokatlan, hogy egy festőművész ír, ráadásul C. Naplót?

- Hát ahogy a naplót szokták, valamikor elkezdtem gyerekkoromban, nem a történéseket írtam meg, nem az életemet, hanem ...van erre egy hasonlatom. Van a kisfiúknak egy játéka, hogy videón rohannak velük szemben az autók, s erre nekik válaszolni kell. No most én úgy élem meg az életemet, hogy rohannak velem szemben a kérdések, és erre válaszolnom kell. És vagy sikerül, vagy nem. No most én iszonyúan lassan gondolkodom, ezért írásban csináltam.

- Érdekelhet ez bárkit is, egy festőművész naplója manapság?

- Hát ha jó... Nem annyira festőnapló ez, mint egy átlagemberé, mondta az Esterházy. Ugyanazt írom, amit mindenki más végiggondol, vagy nem gondol végig. Bocsássak-e meg Hitlernek? Aki mellesleg megölte az apámat... Egyek-e sajtot, vagy inkább maradjak éhes? Váltssak-e ma reggel inget? Egy csomó kérdés, és ki kell találni, hogy mi a szerepem, hogy hogyan éljek tovább.

- C. Napló, ez a címe. És rögtön az első oldalon egy meglehetősen korrekt osztályozást látok arról, hogy A, B, C, D, mindegyikhez tartozik valamilyen nagyon fontos témakör, sőt, hogy ha az utolsó oldalt nézem, akkor dátumokhoz kapcsolódnak fontos életfordulók. Születtem 1942-ben, diploma 1967, első kiállítás 1969, díj 10 darab, kitüntetés 1 darab, gyerek 2 darab és ezt a végén összeadja, 6961. Nagyon precíz, nagyon korrekt matematikusi szemléletre vagy lélekre vall, vagy nem tudom, hogyan is mondjam ezt. Szóval egy művészlélektől nagyon messze van, legalábbis a laikus szerint ez a pontos adatgyűjtés.

- Hát lehet, hogy nem vagyok művészlélek. Lehet, hogy hivatalnoknak születtem, csak félresikerült a pályám. Így tudom rendezni az életemet. Azt hiszem, hogy ha csinálok egy dobozt és ráírom: ezt el kellene intéznie, vagy hogy ezt nem tudom elintézni, vagy hogy ez probléma, akkor már egy kicsit közelebb vagyok a megoldáshoz. Játékosság meg bújócska.

- Ennyire fontos az, hogy rendezett legyen a világ Ön körül?!

- Hát, nekem igen. Mint a férfiak nagy része, egyszerre csak egy problémával tudok foglalkozni, és még amellet arra is kellene vigyázni, hogy a gyerekeim matekleckéjét átismételjük. Meg, hogy az inggomb leszakadt, akkor ha nem varrom föl, akkor legalább szóljak a feleségemnek, hogy leszakadt.

- Kinek ajánlja ezt a könyvet?

- A feleségemnek, mert úgy a legszebb. De amúgy annak, aki ...hmm - megzavart - bárkinek, aki problémákban is látja az életet, és nem akar átlépni rajta.

- Nagyon szépen köszönöm. Tehát Váli Dezső könyve a karácsonyfa alá kerülhet...

zene

TV INTERJÚ, FELVÉTEL A BALASSI BOLTI KIÁLLÍTÁS MEGNYITÓJÁN 92.12.15.

adás: Stúdió '92 művészeti magazin, 12.21. 21h /10 p. 20 sec.

riporter: Mészáros Tamás

a leadott interjúrészlet

...egy kiváló festőről, Váli Dezsőről egyszer csak kiderül, hogy több mint harminc éven át rendszeresen naplót vezetett, és ez most könyv alakban is megjelent. A premieren Esterházy Péter mondott bevezetőt:

Jó estét kívánok. Ez az írás eredendően egy lektori jelentés volt, a célból, hogy abból a kéziratból könyv legyen. Ezt a célját az írás betöltötte. Hogy ma este mi a célja, azt nem lehet igazán tudni. Lehet bízni, hogy talán majd a célja megtalálja ötét, ahogy Weöres mondja.

„Szerencse, ha egy tizenhat éves fiú elkezd naplót írni, és azután szép lassacskán kiderül, hogy ő Váli Dezső. Minden ember érdekes, de nem minden ember naplója érdekes. Ezt a naplót természetesen a képek felől nézzük. Van ebben a szemléletben minden ami olcsó, nagy ember papucsban, kulcslyuk, karriertörténet. Talán azon a képen az a sikált folt, innét, most fejtődik meg- bennfentesség és valódi tapasztalat.

Látjuk, ahogyan nő egy ember, nem úgy érte, hogy egyre nagyobb lesz, egyre válibb (noha ez is igaz), hanem ahogy egy fa. Lombosodik, elhagy ágakat, nehezől.

Egy fiatal ember tervez, tervezi magát, s mi ellenőrizni tudjuk őt, részint belülről, a szövegből, részint kívülről (egy másik belülről), a képekből.

Nemcsak művésznapló ez, hanem akárki-napló is ez, egy jedermann följegyzései, egy értelmiségi itt a 60-as, 70-es, 80-as években.”

(kép: megnyitón tömeg, Esterházyra ráközelít, félmögötte én. mostantól az én arcom, megszakítva, festmények, fotóim.)

M. T.:

Amikor, jól tudom, 16 éves korodban elkezdted írni ezt a naplót, gondolati naplónak - ahogyan te nevezted -, gondoltál arra, hogy ez valaha kiadásra kerül?

V.D.:

Nem lehetetlen. Nem tudok őszinte választ adni, de nem lehetetlen, minden - nem az írásomat, hanem a - gondolatomat az örökkévalóságnak szánom. Pimasz mondat?

M.T.:

Nem!

V.D.:

Mindig igyekszem annyira átgondolni, számomra hiteles gondolat lesz.

M.T.:

(nem érthető)

V.D.:

Igazában felelőtlennek lenni - hála Istennek -, mindig gyáva voltam. A naplóban éltem ki ezeket a viaskodásokat. A felelőtlenység az egy rövid kerülőút általában, vagy hosszabban az emberek életében. Mint ahogy az ember a tanítójával vagy mesterével veszekedne, úgy kerestem meg magam számára az igaz mondatokat, igaz gondolatokat, amik valóban érvényesek rám. Azt hiszem - én nem tudom hogy vagy velem - őszinteség nem létezik. Létezik egy minden pillanatban való iszonyú harc az őszinteségért, miközben rájövök, hogy még mindig hazudok magamnak. Keresem, hogy mi vagyok én, és mi az, amit keresnem kell. Erre volt való, erre használtam a naplót, tudniillik. Az ember tele van kérdésekkel, és erre próbáltam magamnak válaszolni. Egyek-e sajtót.

Abortáljuk-e a gyerekünket, vagy neveljük föl, váltsak-e inget, söpörjük-e ki a port a szekrény alól. Ezekről sokat beszélgettünk a feleségemmel...

M.T.:

De furcsa dolog, hogy egy festő - és épp a naplód tanúskodik erről, a képeiden is ugyanevvel a problémával küszködöl, tehát ha úgynevezett őszinte és jó képet csinálunk, ugyanakkor szükséged van arra, hogy írásban is megfejtsd önmagad, és ez egyáltalán nem általános jelenség egy festő esetében.

V.D.:

Én nem voltam még soha más festő, nem tudom más hogy csinálja. Ezt ki kellene találni, ezen még soha nem gondolkoztam. A szakmáról nagyon keveset tudok, ott iszonyú buta vagyok, hála Istennek. Szóval a szakmai gondolataim annyira nincsenek, hogy nem merem elmesélni. Nincsenek képterveim, nincsenek ideáim, nem török egy cél felé. Nemcsak teoretikusan, de a képnek a második lépését soha nem tudom. Képzeld valóban sötétben keresek egy nem létező fekete cérnát, ahogy szokták mondani. És [szerencsés esetben] megtalálom az eredményt. Leteszek egymás mellé két színt és addig próbálom, míg jó, sőt annál is jobb nem lesz. Nincs mögötte gondolat, szavakká átformálható gondolat. A kollegáim ezért irigyelnek, hogy én vagyok az igazi festő, én pedig őket irigylem, hogy azt mondják, hogy amikor már szétfeszít a gondolat, a mondanivaló, már összeáll bennem a kép...

M.T.:

Én mégis úgy látom, hogy bizonyos értelemben... lehet, hogy evvel nem értesz egyet - a napló mégis ideologikus természetű, úgy gondolom, hogy az istenhit megtalálásnak (?) - vállalásán keresztül, hogy talán a napló erről is szól...

V.D.:

Talán erről is szól. Nem volt ez persze szándékom, de hát te mondtad, hogy teoretizáló ember vagyok, más szavakkal fejezted ki..., végül is, ha azt elkezdjük kérdezni, hogy miért kell a pormacskát a szekrény alól eltávolítani, mint mondtam, erről sokat beszélgettem volt, eljutunk addig a kérdésig, körülbelül a hatodik lépés, hogy miért élsz. Minden kérdésnél körülbelül az ötödik - hatodik lépésben ide jutok el, tehát nem megkerülhető kérdés. Tehát a világnézet - én evvel a világnézettel rendelkezem - a válaszok egy része világnézet nélkül eldönthetetlen. Úgy, minthogy az ember ruhát hord, ez is az ember egy része. Erről sokkal okosabbat nem tudok mondani.

M.T.:

...úgy fogalmazod meg a könyved borítóján is, hogy "nem tudom meddig élek, de addig szolgálatban vagyok."

V.D.:

Igen, igen. Most már körülbelül tudom, hogy miért élek, ez azt jelenti, és ennek egy nagyon pimasz megfogalmazása, hogy másokért is élek, hogy szolgálatban vagyok

M.T.:

Ez a festészetre vonatkozik, vagy van e mögött magánemberi vállalás?

V.D.:

Nézd, ez nem pontos válasz, de itt van egy tábla a képeim mellett, hogy külföldre nem adok el. Tehát én egy meghatározott feladatot vállaltam, én a te- meg az én gyerekeimnek akarok bizonyos gondolatokat átadni, méghozzá ebben a kultúrkörben, ahol ezt jobban megértik.

M.T.:

A képeidben - van valami misztikus. Noha a legegyszerűbb látvány, egy szék a szobában, és valami transzcendencia működik a képben.

V.D.:

Nézd, erről megint nem nagyon tudok mit mondani, ezt én is tudom, hogy ez így van. Én valóban tudom az Istent a hátam mögött, meg az orrom előtt is, és hogy aztán ez az ecset végébe hogy kerül bele, azt nem tudom megfejteni, meg hát talán nem is kell. De hát elfogadom, hogy benne van.
?

M.T.:

...hogy mindent meg akarsz kérdezni és mindent meg akarsz válaszolni, a legegyszerűbb dolgokat is?

V.D.:

Öt éve a műtermemet festem, szobabelsőt, ami a világ legunalmasabb témája, még mindig megy, már barátaim noszogatnak, hogy már valamit ki kellene találni. Nem tudom előre az utamat, és azt hiszem ez is absztrakció, és korábbi nonfiguratív képeimben is - legalábbis én tudom - nagyon sok a natura. A hetvenes években évekig fotóztam a padlóm szemetét, és azok nagyon sok ritmusrendszert, foltrendszert, tónusviszonyokat, színeket adtak ajándékba.

M.T.:

? kilépsz a világba, mert ha te a szobádat Váli módra fested, tulajdonképpen benne van a világ, amit te a világról gondolsz.

V.D.:

Én egyebek mellett azért nem lépek ki, mert nincs rá időm. Nekem most ott van dolgom, már húsz éve, ez a dolog működik. Majd meglátjuk. Lehet, hogy ki kellene mennem. Lehet, hogy gyávaság. Nem hiszem, hogy gyávaság, inkább fegyelmetlenség. Például nem tudok ünnepelni. Az is kilépés lenne, fegyelem munkája lenne... nem tudom hogy kell...

M.T.:

Most a napló kiadásával valamilyen értelemben mindenképpen kiléptél a szobádból, kiadtad magad?!

V.D.:

Nem könyvet írtam, hanem naplót. És ezután is írom, ha bajban vagyok, vagy van mit magamnak rendezni. Nem, nincs ilyen baj...

Magyar Napó 1992 dec. 25.

VÁLI DEZSÓVEL BESZÉLGET MESTER ILDIKÓ

MŰTERMÉK ÉS TEMETŐK

- Absztrakt korszaka nyolc évvel ezelőtt lezárult. Miféle belső és külső történések előzték meg a figurális felé való fordulását?

- Hogy ez mennyire volt klasszikus és elegánsan fogalmazott alkotói válság, nem tudom megítélni, mert a képeimmel kapcsolatban mindig sokat nyafogtam, hogy nekem milyen kínlódás a festés, mennyire utálok. Valóban rendkívüli módon szenvedek, kellemetlen és fárasztó munkának érzem.

- Egy műalkotás létrehozásának melyik a leggyötrelmesebb periódusa?

- Azt hiszem, a megkezdés. Eleve olyan szörnyű technikával fogok hozzá egy képhez, aminél ostobábbat ki sem lehet találni, de nem tudok rajtaváltoztatni. Jól-rosszul kigondolom a képrácsot, elkészítek egy párvonalas ceruzarajzot gyufásdoboz nagyságban. Ezt fölrajzolom egy táblára, és villámgyorsan befestem az egészet, hogy ne legyen üres. Ez a gondolkodás nélkül festett festék valami rémes módon néz ki, gusztustalan. De türelmetlen vagyok, szeretnék túl lenni a keletkezés kínjain. Tudniillik az igazi munka akkor kezdődik, amikor kétségbeesve, összeomolva leülök, ránézek erre a szörnyűségre, és elkezdem kijavítani. Ez egy-két alkalmat jelentő festés, aztán egy idő múlva megint előveszem. Mostanában két hónap alatt általában befejezek egy képet, de voltak olyan periódusok, amikor festményeim nagy százaléka több évig készült.

14 éven át nonfiguratív voltam, utána három és fél évig temető képeket csináltam, 87 ősze óta pedig a műtermemet festem. Az absztrakt festészet borotvaélen való járás annak, aki ilyen gondolkodós fajta. Én nagyon hittem a nonfiguratívban, hiszen úgy találtam rá, mint ahogy az ember a szerelmesét megtalálja egy arcról. Rájöttem: ez nekem nagyon jó. De az utóbbi években a kultúrtörténeti érdeklődésem, a szakmai ismeretem vagy nem is tudom igazán mi miatt, szinte csak rossz absztrakt képeket láttam. Kételyem támadt: alkalmas-e, vagy mikor alkalmas a nonfiguratív a teljes világábrázolásra? Nem eleve egy parcella csupán, egy kis részterületre ítéltetett dolog, ami nem birtokolhatja a teljességet? Fészkelődtem benne, már nem tudtam élvezni, amit csináltam, és egyre több képem nem tetszett.

Akkor egy fél évig lakásfelújítás miatt nem dolgoztam, s közben aggódtam, tudom-e majd folytatni. És valahogy ennek a lefojtottsága s az egész dolognak a dinamikája adott egy ötletet, aminek hatására elkezdtem a figurális képeket. Egy zsidó temetőt ábrázoló fotóm nyomán készítettem néhány festményt, s lassan kiderült: van vagy tíz, engem foglalkoztató dolog, amit ki lehet vele fejezni. Közéjük tartozik például az egyedüllét, a halál, az enteriőr-élmény, s mindez megtalálható ezekben a temetőekben; s a magasművészet is, mert a temetők egy része nagyon magas kultúrát képvisel. Nyolc évvel korábbról volt egy valódi, hiteles élményem, amikor szociofotózás miatt 54 zsidó temetőben jártam, tehát könnyű volt belehelyezkednem. S valljuk meg, egy téma mindig csak egy kis ürügy arra, amit el akarunk mondani. Hogy ki mibe öltözik bele, milyen figura mögé bújik, az valahol majdnem mindegy.

Számomra végtelen variációs lehetőséget jelentett a temető ezzel a teleobjektíves megközelítéssel. Ha akarom, van horizont, s tájképpé válik az egész. De horizont nélküli síkba is felbontható, mert felülről nézve a temetőkövek szinte absztrakt látványt nyújtanak. Messziről sok kis pöttynek látszik az egész, ha viszont közel megyek a kőhöz, akkor már egy moloch áll előttem. Tehát olyan gumiszerkezetnek tűnt, amiben nagyon jól éreztem magam. S tekintve, hogy volt 2400 fotóm, ezek ötleteket adtak, földézték az emlékképeket s azt a szellemi izgalmat, amit fényképezés közben éreztem. A festmények azonban három és fél év múlva egyre rosszabbak lettek, kiüresedett számomra a téma, ezért abbahagytam.

Nagyon nehéz volt ez az 1987-es időszak, mert a zsidó temető valahogy csodaként jött, de lesz-e helyette valami más, s mi következik utána, azt nem tudtam. Szerencsére ráakadtam erre a műterem-témára, s azóta azt festem. Máig sem untam meg, pedig noszogatnak: hagyjam már abba. De még mindig nagyon benne vagyok, s most azért megvan a reményem: ha megszűnik ez az érdeklődésem, akkor majd csak találok egy harmadik témát is, ha megérem.

- A legnagyobb képmegsemmisítő hírében áll: nem kíméli saját alkotásait. 1987 végén addig elkészült 1350 műve közül csupán 640-et nem pusztított el, ezek közül is 550 elkerült Öntől. Most mi a helyzet ebben a vonatkozásban?

- Akkor az Ernst Múzeum-beli kiállításnál beleírtam a katalógusba ezt a számot, de az új adatokat nem tudom. Bár ezeket is össze lehetne számolni, mert szerepelnek az opuszjegyzékemben.

- Nagyon pontosan dátumozza, regisztrálja, fotózza, dokumentálja képeit. Miért fordít erre olyan nagy gondot, ha ugyanakkor pillanatok alatt képes felfűrészelni vagy más módon tönkretenni műveit, s ettől a nyilvántartás szinte halotti anyakönyvi kivonattá válik?

- A megsemmisített művek képi nyomát is megszüntettem. Eltépem a fotóit és diapozitívjait, s még a memóriámból is eltűnik. Az opuszjegyzékben csak azért marad meg, mert az egy húsz éve folyamatosan vezetett füzet, ahonnan nem tudom kiemelni ezeket a bejegyzéseket, csak áthúzó azokat.

Nem vagyok én olyan jó művész, hogy minden szavam fontos lenne. Nekem nagyon sok közepes meg rossz képem van, mivel sokat csinállok. De a gyengébb képeimet is meg kell festenem, mert nem tudok előre szelektálni. Körülbelül 60 százalékuk selejt, amelyeket állandóan javítgatok, legyenek azok is jók. Egy bizonyos ponton túl viszont már nem rentábilis velük foglalkozni, ki kell dobni őket. Ezek nem hisztérikus megsemmisítések, nem önpusztító rohamok, hanem átgondolt lépések, munkafázisok, mint amikor a hulladékot, a szemetet kiöntik a kukába. Az utóbbi néhány évben már nem tettem tönkre olyan sok festményt. Érelődik is bennem egy súlyos gyanú, hogy elalszik az önfegyelmem, lejjebb teszem a mércét. Két éve 25 képből csak ötöt-hatot dobok ki. Gyanakodva figyelem magamat, és tervezem is: lelkiismeretem megnyugtatására egypárat megint felfűrészelek.

- Előfordult már pályáján képeinek visszavásárlása is múzeumtól, magánygyűjtőtől. Vagy mert gyengének találta az általuk megszerzett alkotást, vagy félt annak külföldre való kerülésétől. Miért irtózik attól, hogy festménye egy müncheni fogorvos vagy amerikai milliárdos környezetében függjön a falon?

- Én nem tudom, milyen festő vagyok, s életművemről mekkora az a terület, amit a magyar kultúra be fog emelni, mint egyet a sok közül, egy téglát, amire szüksége lesz. De végül is - elég pimaszul - úgy döntöttem: elég fontos vagyok ahhoz, hogy kelljek. Tehát igény van a munkámra. Nyilvánvaló, ha a képeim nyolcvan százaléka külföldre kerülne, miként a kollégáim nagy részének ma, akkor az elveszne a magyar kultúra számára. S úgy gondolom, nekem inkább megéri, ha itt majd fontos ember leszek, mint hogy valamivel jobban éljek. És tudom: a müncheni fogorvos várószobájában lévő képem úgy eltűnik, mintha lángszóróval megsemmisítették volna. Annyira nagy festő nem vagyok, hogy a világon szétszórjam a magvaimat, s azok kikeljenek. Viszont ha ebben a kis kultúrában együtt van a meglévő ötszáz képem, az egyszerűen jobb számarány, intenzívebben hat, s a legjelentősebb gondolataim visszasugároznak belőle.

- Sokáig őrizte életművét, majd mikor elvetette az egyszemélyes múzeum rendszerét, s lemondott arról, hogy képeit és gondolatait csak halála után használják, 1986-ban szétajándékozta 320 művét magánszemélyeknek és múzeumoknak.

- Fiatalkoromtól kezdve a múzeumokat céloztam meg. Nem úgy föl festettem képet eredendően, hanem olyan minőségű festményeket igyekeztem csinálni, amelyek kiállításra valók. Később megérett bennem a gondolat:

hiába tartom együtt őket, s majd az utókor úgy ítéli meg, méltó vagyok arra, hogy múzeumot csináljanak a műveimből, ez akkor se jó. Mert szerintem nem váltak be igazán ezek az egyszemélyes múzeumok. Jobb, ha van egy XX. századi keresztmetszet, és ott szerepel két alkotás mindenkitől.

Úgy tűnt, a képeim nem működnek: ezek nullák. Ötszáz darab. Végül is adekvát volt - ha mindenemet kidobom, miért pont a festményeimet őrizzem. Talán az önbizalmam nőtt meg, mindenesetre az volt az érzésem, ezektől is meg tudok válni. Elvégeztem munkáim dokumentálását, majd mindent kiállításra kész állapotba hoztam: beaszpartúztam, bekereteztem, mindegyik műhöz karakterének megfelelő keretet választva. Külön raktam két jól összekomponált tárlat anyagát, a többit pedig elkezdtem szétajándékozni. Csakhogy radikális alkat vagyok, a dolog eszkalálódott, és belejöttem. A végén már kizárólag az volt fontos, hogy viszonylag jó helyre kerüljön a kép. Olyan embereknek is adtam, akiket soha nem láttam. Éppen hogy egy szűk kiállítási anyag maradt. Nagyon nagy munka volt, de élveztem.

- Mit érzett az egyéves fárasztó dokumentáló-, szervező- és elszállító munka után, mikor művei már új tulajdonosaik birtokában voltak, s ön ottmaradt kiürült, sivár műtermében.

- Arra a pillanatra nem tudok visszaemlékezni, de igazság szerint mindig győztesnek érzem magam. Addig és úgy forgatom a világot, a tragédiákat és történéseket, hogy ez bekövetkezzen. Tehát győzelemtudat volt, mert bizonyos fokig leküzdöttem magamat, megint teljesítettem egy feladatot, amit sikerült megoldanom. Ugyanakkor ezzel párhuzamosan egy halálos ürességérzet, csömör is jelentkezett.

- Utólag visszatekintve helyesnek tartja, hogy megtette ezt a lépést?

- Igen, hogyne. Sőt, furcsa módon átfordult az egész: ma már nem szeretem, ha a képeim itthon maradnak.

- Az emberek nagy része ragaszkodik az őt körülvevő tárgyakhoz, amelyeket az évek során felhalmozott. Ön képes megválni festményeitől, könyveitől, fotóitól, magnókazettáitól, erősítőitől, hangfalaitól. Lecsupaszítja maga körül a műtermet, az életet pedig csak erősen szelektálva hagyja betüremkedni. Miből táplálkozik ez a lemondás, aszkézis?

- Tízéves koromban elvittek egy öreg nagynéném hagyatékának felszámolására. Ott tapasztaltam meg először, a dolgok értéke hogyan válik nullává. Tisztában vagyok a tárgyak jelentőségével, mert fontosak számomra. Az én összes istenhiányomat, emberhiányomat, létösszesség- vagy létérzés hiányomat ezek a tárgyak mindig igyekeznek - mint mindenkinél - pótolni és betölteni. De gyerekkoromtól fogva van bennem egy furcsa érzés: a tárgyak összessége nem adja ki a világot. Nem fogadom el a békéjüket, hiteltelennek érzem. Én is vágyom a békére, a boldog mosolyra, hogy végre derűsen üljek egy karosszékben. De ehhez egy karosszék kell meg egy meleg szoba, és tudom: nem igaz a karosszék és nem igaz a meleg szoba. Nem ettől boldog az ember, és nem ettől találja meg az Istent.

Egy sor tényezőt kiiktatok az életből: lehetőségeket, utazásokat, pénzt, embereket, társaságot, magaskultúrát, szép és jó dolgokat, mivel úgy gondolom, nem tudom befogadni. Valahogy ez az életutam: valamilyen szálát, amit vadhajtásnak érzek vagy már túlbujánzott, azt lemeteszem, mint ahogy a gyümölcsfánál is teszük. És ezt ilyen patetikusan, radikálisan, fellengzősen, drámaian csinálom, bár talán nem hisztérikusan: elajándékozom, abba hagyom, kidobom. Nem mondom, hogy ilyenkor nincs hiányérzetem, néha majd meghalok az ürességtől, de hát ez a célom. Tudniillik az igazi idea egy üres szerzetesi szoba, egy lópokróccal letakart ágygal és egy feszülettel a falon. Csakhogy én nem vagyok szellemileg annyira erős, hogy ezt a fokú öнкиüresítést tartósan elviseljem, illetve megtöltssem tartalommal. Tehát óhatatlanul bebujánzik az ablakon, a küszöb alatt az élet: hol a fotózás révén, hol egy kiállításra kell keretet csinálni, hol pedig megírok valamit. Az én alkatom megkövetel valami újrafölgazdagodást, és amíg nem egészségtelen, addig csinálom is, mert ez játék, öröm. Ha meg túlnő, akkor próbálok egyet ütni.

Nyugtalan alkat vagyok. Természetesen nekem is megadatik az öröm és a boldogság, de csak félórakra. Egy készülő kép közben, egy Ottlik regény olvasása során vagy amikor leginkább elmerülök egy fotóregiszter rendezésében.

Igyekszem szegény maradni, mert ezt fontosnak tartom. Nem is lenne elég fegyelmem és intelligenciám a gazdaság elviselésére. Ma már azt is tudom, nincs szükségem igazán a tárgyakra, megcsömöröm tőlük, bár néha elandalítanak. Ugyanúgy birtoklom őket, mint ahogy elolvastam, magamba szívtam párszáz, vagy ezer könyvet. Azokat megtanultam. Most itt álljanak? Inkább továbbajándékozom őket, s ha nagyon kell valamelyik, akkor kölcsönkérem.

- Még egészen fiatal volt, amikor Seneca eléggé beleszólt az életébe. Hatására először dobta ki teljes könyvtárát. Később felfedezte Thomas Mannt, Strindberget, Déry Tibort, Pilinszkyt. Mit kapott tőlük, s milyen befolyást gyakoroltak gondolkodására, világlátására, szemléletmódjára?

- Nagyon megváltoztam a hatásukra. Előfordul, hogy valamilyen fontos kérdésre válaszolok, és nem tudom, ez az én mondandóm, én találtam-e ki, vagy Pilinszky. A könyvekből Thomas Mann-nak vagy bárkinek a legjobb pillanatait kapja az ember, amikor a lehető legkoncentráltabb énjüket adják. Ez tiszta tanítás. Nem is tudom megmondani, mit nem tanultam tőlük. Azt hiszem, mindent - folyamatosan. Az ember bárhol felüt egy fél oldalt Thomas Manntól, az az egész világot kiteregyti, és még mosolyog is rajta. S olyan végtelenül informatív a szövege. A kortárs irodalmat kevésbé ismerem. Arisztokratikusan azt mondom: nincs időm arra, hogy szelektálatlanul olvassak. Inkább a biztos minőséget választom.

- Geológiával való foglalkozás, versenyevezés, joga, síelés; zenehallgatási mánia, nagy kazettagyűjtemény kialakítása; fotózás, 24 cm-es negatív méretű óriási fényképezőgép építése; fosztott pihetollból a téli hideg égbolt alatti alvásra is alkalmas hálósák varrása; bernáthegyi kutya felnevelése; négy éven át napi egy óra angolfordítás nyelvtanulás céljából - ezek voltak érdeklődési körének, tevékenységrendszerének szeletkéi bizonyos életperiódusokban, melyek jótékony hatást gyakoroltak szellemére, fizikumára, s békés harmóniában léteztek a fő s csaknem mindennap gyakorolt tevékenységgel: a festéssel.

- Igen, az engem bizonyos fokig elnézően és szeretettel kezelő baráti köröm ezt úgy fogalmazza meg: ezek a pótcselekvéseim, hogy ne kelljen dolgozni. Ebben nagyon sok igazság van. De nem lehet állandóan festeni, meg szörnyű is volna. Valamivel mindig játszom, aztán abbahagyom, mert halálosan vigyázok az időmre. Huszonöt évvel ezelőtt megcsináltam azt: összezsomagoltam egy hátizsákba az asztalosszerszámaimat, és elajándékoztam egy barátnőmnek azért, hogy végre már ne foglalkozzam velük annyit. Tehát az ember kínlódik a saját természetével, mert a munka alól csúsznék ki, amennyire lehet - ösztönösen.

- A fotózás sokáig hobbi volt. A temetők mellett tájakat, lepusztult házakat is megörökített, tizenkétezer felvételt készített parasztszobákról egy szociológiai kutatáshoz, s művészeket fotografált. Aztán egyszer csak kidobott nyolc kiló negatívot és egy zsák képet. Hogy szűnik meg egyik napról a másikra egy ilyen nagyfokú szenvedély?

- A fotózás nagy játék. Imádtam a technikai részét is. Összeállítottam egy speciális vakuberendezést, hogy műtárgy reproválásnál egyszerre villanjon a négy vaku. Vettem nagyítót is, s öt évig csak betűket fényképeztem, fotózás útján nagyítottam őket a grafikai munkákhoz. Majd jött a szociofotózás, amivel éveken át pénzt kerestem, s nyugodtan festhettem mellette. Utána következett a padlószemet, ami a legértelmesebb fotózás volt, egy magamra szabott tevékenység, talán az eddigi legeredetibb ötletem. A műterempadlón felgyűlt szemetet úgy lehet fényképezni, hogy az teljesen absztrakttá válik. Ha az ember kivonja a léptékét, konstrukcióként jelenik meg. Ez egyszerűen egy ritmusrendszer, amit használni kezdtem. Éveken át ebből indítottam a nonfiguratív festményeimet. Most is itt hagyom a földön a papírhulladékot. Szeretem, rendkívül érdekes látvány.

De ha valamit csinállok, mint ahogy a fotózást is, akkor csak arra figyelek, semmi másra. Ezt nem akartam. Egy nagy ötvenkilós homokzsák tele lett fotókkal, s egyszerűen kidobtam. A dolog mögött egy olyanfajta csömör is állt, hogy ennek nincs társadalmi hasznossága, legalábbis én így éltem meg. Elkezdhettem volna fotósként működni, de ahhoz több és jobb minőségű képre s tökéletesebb technikai berendezésre lett volna szükség. Ez túlságosan sok idő és energia, s végtére is nem a fényképezés a hivatásom, nem az a dolgom, nem abban vagyok a legjobb.

-1986 körül megsemmisítette géppel írott naplóját. Csak mikrofilmen maradt meg. Milyen típusú feljegyzések voltak ezek, milyen időintervallumot fognak át, s mi váltotta ki ezt a pusztító cselekedetét?

Mindig az etikai, morális problémáimat dolgoztam föl benne. Alig-alig szakmai jellegű napló, bár a kiállítási katalógusokat, plakátokat, interjúkat is beletettem öndicsekvés céljából. Meg sok egyéb dolgot, ami akkor jelentéktelennek tűnt, ma viszont rendkívül informatív dokumentáció számomra. De a gerincét mindig az képezte, hogy amit nehezen tudtam morálisan megoldani, kínlódást okozott számomra, azt megpróbáltam írásban rendezni, és sikerült is. 3050 gépelt oldal a terjedelme, egyes sortávval írva. 1958-tól kezdődően huszonvalahány évig vezettem. Akkor fölmerült a kérdés: minek? Csak a legtökéletesebb dolgaimat, a legjobb mondataimat, legsikerültebb képeimet akarom az utókorra hagyni, nem az élettörténetemet. Azért is pusztítottam el a hitem szerint gyengébb festményeimet. Eltéptem a naplót, mikrofilmen őrizte az egyik barátom. Tudtam, ehhez lehetetlen hozzáférni, mert annyira drága és olyan pokoli munka visszanagyítani, hogy nincs ember, aki megcsinálná. De ez érték, és ha mégis kellene az utókorak, akkor megvan. Hát nem az utókorak, hanem nekem lett rá szükségem négy év múlva. S mivel belső kényszerré vált, rendkívül keserves munkával saját magam nagyítottam vissza.

Ez hagyján, de egy barátom elolvasta, éppen egy irodalmár, egy szerkesztő, s azt mondta: ebből most kellene könyvet csinálni, és ő ezt nekem megtenné barátságából. Ilyen kérdésnek egy menyasszony se tud ellenállni. Ősze is állította, pár napja jelent meg a kötet a Balassi Kiadó gondozásában C. Napló címmel.*

- A Mozgó Világ rendszeresen közli pályatársakra való visszaemlékezéseit. Tömör, kifejező, jó stílusú beszámolók ezek, melyeken átsüt az értő, érző, művészi életünkkel kapcsolatban felelősséget vállaló személyiség. A lap hasábjain öninterjút is készített, a Művészet pedig közölte egy kitűnő Farkas István tanulmányát. Milyen szerepet játszik életében az írás?

- Írok a katalógusaimba, mert azt nem hagyom másra. Annyi szóbeli közlendőm mindig van, hogy ha három-évenként csinállok egy kiállítást, akkor azt az egy oldalt meg tudjam tölteni. Leírtam a norvég utazásomat meg a romániai tanulmányutamat, s ezek megjelentek a szövetség lapjában. De annak, hogy írok, nincs se állandó megszokott menete, se struktúrája.

Most fölkeretek a Mozgó Világtól, készítek egy sorozatot tíz festőről tíz hónap alatt. Életemben először vagyok ilyen értelemben újságíró, illetve 1972-ben a Nők Lapja már közölte egy belsőépítészeti cikksorozatamat. Nem tartom magam számon íróemberként, de kétségtelenül ezek a kis rügyecskék az elmúlt húsz év folyamán kibújtak a földből, szinte szándékom ellenére.

- Belsőépítészeti szakmai végzettsége van. Mit tudott ebből profitálni?

- Az Iparművészeti Főiskola nagyon jó oktatási intézmény volt a 60-as években. Jelentősen hatott gondolkodásmódomra. Rengeteget tanultam ott, többek között térszemléletet és színelméletet. Nagyon örülök, hogy ezt végeztem el. Az építészet talán a legmagasabbrendűbb, legkomplexebb tevékenység a világon, hiszen a városok kultúrájába, a lakók teljes életébe döntően beleszól. De én elvből nem vállaltam belsőépítészeti munkát, mert kezdettől fogva tudtam: festő leszek. Számomra a színek a fontosak, s úgy érzem, a festészet lényege két szín találkozása. Két szín csodálatos találkozása, ami az ember legfontosabb dolgairól beszél.

- Tevékeny művész. Éveken át tanított a zebegényi nyári szabadiskolában. A Nemzeti Galériában megrendezte a 78-as Stúdió-kiállítást. Fáradozott a Gruber Béla Emlékmúzeum létrehozásán a váci zsinagógában. Nyílt levelével hozzájárult a Tavaszi Tárlat bizonyos szünet utáni újraéledéséhez. A Képzőművészeti Szövetségben a festők vezetőségének tagja volt. Most milyen tervek, elképzelések foglalkoztatják?

- Én ezeket a feladatokat nem kerestem, de mindenkinek, még az ilyenfajta mono-típusú munkát végzőknek az életében is vannak kapcsolódási pontok a társadalommal. Ezek közül nem mindegyiket taszítottam el magamtól. Tavaly jelentkeztem a Képzőművészeti Főiskolán, mert szerettem volna tanítani. Vezettem is egy kurzust, amit rendkívüli módon élveztem, de mivel nagyon felduzzadt létszámú a tanári kar, nem kerülhetett szóba véglegesítesem.

Most barátommal Kecskeméten, a Cifra palota padlásterében egy kortárs múzeumot akarunk létrehozni - alapítvány keretében. Arra törekszünk, hogy ez valóban múzeumi minőségű műtárgyak gyűjteménye legyen, amelynek minden darabját ajándékként kapja meg a város. Jövő és márciusában mutatjuk be a nyitó anyagot.

*A könyv megjelenése alkalmából, december 15-én Váli Dezső kiállítás nyílt a Balassi Könyvesboltban (Bp., Margit u. 1.)

Kossuth Rádió, 1994 január 22.--- 20 óra 05.

NÉVJEGY

Portré Váli Dezső festőművésze. A riporter Ráday Eszter. A beszélgetés a festő egy éve könyv formájában megjelent naplója alapján készült.

Ráday: Elhúltam, amikor a kezembe vettem a naplóját, C. napló a címe, amelyik egy éve jelent meg, és abban azt olvastam, tulajdonképpen mindent, ami saját magára vonatkozik, nemcsak a művészetére, hanem az életére, a mindennapjaira, mindent rendszerez, nyilvántart, katalogizál, szóval miért gondolja, hogy minden anyag fontos, ami magával történik?

Váli: A feleségem azt mondta, hogy erről semmiképpen ne beszéljek, mert ez egy rémes terület. Meg csakugyan szégyellnem is kell, hogy folytonosan fontoskodok.

Ráday: Miért mondja, hogy egy rémes terület.

Váli: Hát pont emiatt, hogy szégyellnem illene, és még csak nem is szégyellem, hogy ez egy játék. Annyi háttérrel biztosan van, hogy azokon az időszakokon, amikor nagyon nem megy a munka, esetleg egy-két hónap, vagy a depresszióimon, ez a fontosság, vagy inkább fontoskodás-tudatom átsegít. Akkor ha mást nem, azt tudom mondani, hogy tizenöt jó képet, de egyébként évi adagomat, a 35-40 képet biztosan megcsináltam. Tehát olyan nagy baj nincsen. S ezt végig tudom mondani az életem többi területén is.

Ráday: Tehát kell, hogy legyen valami mechanikus rendje a dolgoknak? Egyébként ez a napirendjére is vonatkozik. Szóval én kevés olyan emberrel találkoztam, akinek olyan szigorú napirendje lenne mint magának, hogy mindig ugyanabban az időben kel, aztán mindenféle olyan dolgok vannak, amiket minden nap el kell végeznie, mosogatnia kell, és az is úgy hozzátartozik a napirendjéhez, mint az úszás, vagy korábban a jógázás. És ezeket mindig nyilvántartja és számontartja.

Váli: A napirendem és az életem a tényleg elég fontos, de hát hiszik vagy nem hiszik, ez egy gyengeség. A gyengeségnek a jele. Mert én csak ezt a poroszos, kiszámított, derékszögű formát tudom élni, így tudom magamat a saját hangulataimtól, a kedveimtől, vagy rosszkedveimtől mentesülten teljesítményben tartani, nagyon rondán fejeztem ki magam. Szóval az, hogy a vekker szól 5 óra 23-kor, és akkor szól, tulajdonképpen 5 óra 24-kor kellene szólania, de nem tudtam olyan pontosan beállítani mert ez egy digitális vekker vagy micsoda, vagy hogy mondják? Analóg. Tudom, hogy 15 másodpercnél több időm sincsen az ágyban, mert elkésem a reggeli miséről.

Ráday: Minden reggel misére megy?

Váli: Minden második reggel, csak ezt annak idejéni lelki vezetőm találta ki, és nagyon igaza van, mert az ilyen fajta változatosság nagyon jól tesz, hogy a közbülső napokon többet imádkozom, tehát azt az egy órát itthon töltöm.

Ráday: Szóval ez azért kell, ez az egész, hogy ne folyjon ki az idő a kezei közül? Hogy ne omoljon össze, hogy legyen valami szilárd váza az életének?

Váli: Hát én most már nem tudom, huszonvalahány éve szabadfoglalkozású vagyok, és főleg az elején is, de időnként rohamokban félek attól, hogy elfolyik az időm. Teljesen alaptalanul egyébként, de mégis csak, úgyhogy az önmegtartásnak (?) ez az egyszerűbb módja. Nekem sokkal szimpatikusabb, majdnem így monda-

nám, hogy magasabb rendű embernek tartom, a franciás rendet, aki azt mondja, hogy olyan jól dumáltunk, azt mondja, már hajnalodott, és még mindig beszélgettünk. Én este tízkor minden társaságból elmegyek, mert másnap reggel nem bírok fölkelni, bár mégis föl fogok kelni, de ez a következő munkanapom teljesen értéktelen lesz. Annyira fáradékony vagyok. Tehát az egész életem arra van kihegyezve, hogy az a napi nem több, mint három óra a munkaidő, a délelőtt közepén, az élő legyen.

Ráday: És mi van akkor, hogyha mondjuk, egy nap nem csinál semmit, hanem csak heverészik vagy bámészkodik? Vagy olvas?

Váli: Nagyon rendjénvaló lenne. Nincs hozzá elég fegyelmem.

Ráday: Miért kell ahhoz fegyelem? Hogy valaki fegyelmezetlen legyen?

Váli: Hát munkaidőben olvasni, vagy gondolkozni, vagy sétálni, az borzasztó, nagyon jó lenne, nem tudom megcsinálni, gyenge vagyok hozzá. Mondták barátaim, de hát nem lehet egy embert egy fokon túl meg sem javítani, sem megváltoztatni. Menjél ki sielni egy napot, hát azt mondja, behozod munkaenergiában, a regeneráció. Tudom, mit mond. Nem megy.

Ráday: Ez mikor kezdődött? Egészen fiatal gyerek korában?

Váli: Hülyeség?!

Ráday: Nem, én azt gondolom, hogy ez nem hülyeség egyáltalán. Azt tudom ugye, hogy 1942-ben született.

Váli: 1942-ben születtem, igen, mint egészen kis gyerek. Általános iskola, humán gimnázium és súlyosan szomorkás élet, mert fogalmam sem volt, mi akarok lenni, és nem is volt nagyon kedvem semmihez, ennek a terhével éltem a gimnáziumban. Érettségi előtt közvetlenül találtam meg magamnak a festést, és ez olyan volt, mint amikor az ember, azt szokták mondani, egy zárt szobából kilép a napfényre. Szóval valamit csakugyan megtaláltam, s egy-két év alatt realizálódott, hogy ez nemcsak egy túlszoknyás álom, hanem ezt meg lehet csinálni, nem csak magamnak, hanem úgy igazán.

Ez egy nagyon nagy ajándék volt, ha véletlenül akkor naplót írtam volna, tudnám a napot is. Egy evezősnapon (?) mert arra nagyon büszke voltam, ott tekintettek életemben először partnernek és nem kis hülye csacsinak, mert az osztályomban mindig a leggyengébb voltam, hogy én evezős lettem, az egy igen nagy eredmény volt, egy nagy biztonságot adott, és akkor én nem tudom, ilyen evezősfotókat beragasztottam egy fekete fotóalbumba, amit karácsonyra kaptam édesanyámtól, aztán egy idő után észrevettem, hogy ha a fotók köré kék hullámvonalakat ragasztok be színes papírból kivágva, akkor valahogy az egész oldal jobban meg van oldva. S akkor egy-két oldal után elmaradt a fotó, és csak színes papírokból képződött egy valami, és ez volt az első képem. Másodiknak egy második ilyen megszületett, és az idézőjelben, vagy majdnem pontosan már kiállítási tárgy, azt meg is tartottam, ott már tudtam, és ott már pontosan tudtam, hogy mi a festészet az én fogalmaim szerint. Aminek a tehetsége nem, azt a részét megkapja, tehát az, amikor a Bernáth Aurél (?) ezt így fejezi ki, hogy amikor elkezdi festeni a képet, és amikor megcsendül, tehát amikor a festékhalmazból kép lesz, bár még ha csak harmatos, vagy félig kész, de már kép. De már megpendül.. Tehát ez megpendült. És attól kezdve működik. 1959. Hát 17 éves voltam.

Ráday: És akkor minden világossá vált, nyilvánvalóvá és tisztává, és már nem is volt igazán felelőssége, csak ezt a dolgot kellett követni, ami magában megcsendült, vagy megpendült?!

Váli: Hát felelősségem tárgyfüggetlen, gondolom, alkat, meg anyám tanítása, hogy mennyire kell magamból a legjobbat elsősorban, másodsorban a legtöbbet kihoznom. Erre aztán ürügyként följött a festészet, hát most elsősorban, illetve ez az egyik munkám. Hát a másik munkám a családom, a harmadik munkám az emberiség.

Ráday: Ezt hogyan kell érteni, hogy a másik munkája a családja, meg aztán folytassuk... /nevet/

Váli: Hát nem gondoltam végig ezt a sort, de nyilván lehetne folytatni, úgy hogy az örökökön és a bánatokon kívül egész egyszerűen a család is természetesen egy munkaterület. Tehát nyilvánvaló, hogy nem teljesen független, de mégiscsak valamennyire függetlenül az én pillanatnyi kedvemtől vagy kedvetlenségemtől egy csomó feladatot el kell látni, egy csomót még el lehet vagy el illik, és ezen túl még mindig vannak szorgalmi munkák, mondjuk egy rendellenes időben a kisfiammal pingpongozni, meghívni pingpongozni. Isten ne adja, meghívni sétálni, amit azt hiszem még életemben nem tettem meg, vagy egyszer elvittem a hadtörténeti könyvtárba.

Ráday: Most mennyi idős?

Váli: 11. Nagy lányom az 19, egészen közel van. Elvittem a hadtörténeti könyvtárba, hogy lásson egy ilyet, és kértem neki ilyen képes albumokat, és akkor ez az élmény megvan, hogy hogy kell egy könyvtárba bemenni. Ennyi.

Ráday: A mise, a mindennapi, vagy a minden másnapra mise az is csak ennek a keretnek egy része, vagy pedig azt nagyon-nagyon komolyan is gondolja?

Váli: Mindent nagyon-nagyon komolyan gondolok. Reménytelenül és túlságosan és kibírhatatlanul komolyan. Nekem ez a fő bajom, de az Istennel való kapcsolatomat is sokkal játékosabban kellene megélnem, az lenne az igazi. Ebben is a nagy része feladat. Az imádkozás az elsősorban munka. Az én fogalmaim szerint.

Ráday: A munka az nem valami veritékes dolog?

Váli: Hát dehogynem. Nem tudok olyan tevékenységről, egyetlen, ami csodálok és bámulok, a Lukács uszodai úszás, hogy minden nap szívesen csinálom. De ez rendellenesség az életben. A természetes, hogy mindent amit az ember vállal, rátesznek, vagy magától magára vesz, az időnként majdnem elviselhetetlen.

Ráday: Ilyen az Istennel való kapcsolat is?

Váli: A majdnem elviselhetetlen bátorságáig nem jutok el, csak az unalo...

Ráday: Mármint a kimondásig?

Váli: Nem, ebben nem voltam pontos. Ilyen fajta bajaim nincsenek, vagy ilyen fajta terheim, de hát az imádkozást azt sokszor nem is annyira unom, mint inkább eléggé figyelmetlenül, vagy átcsúszva mechanikusba, észreveszem, hogy egy miséből összesen négy mondatot hallok meg. Hát ezek vannak.

Ráday: Az Istennel való kapcsolatata az mindig volt, amilyen időre visszaemlékszik? Szóval ez gyerekkorából van, vagy később maga talált rá Istenre?

Váli: Fokozatai vannak az Istenhez való közeledésnek. Én ezt anyámtól ingyen kaptam ajándékba az Istenhitet, és ezzel vele nőttem, és nem volt soha konfliktusom, valahogy ilyen fajta szerencsém volt. Bár nem biztos, hogy ez szerencse, a hugom két évig templomkerülő volt, és most egyébként épít (?) egy kolostort a Dunántúlon, mert közben Benedek rendi apáca lett. Én nekem nem voltak ilyen konfliktusaim. Két igazi, fontos stádiuma volt az Istenhez való közeledésnek, az első, amikor elkezdődtek 16 éves korom körül a szexuális bűneim, és elkezdtem azonnal rohanni gyónni, így lettem heti áldozó, a másik pedig hogy most tíz éve egy katolikus közösséggel megismerkedve és egy prófétai lelkületű ferences pappal, valahogy rájöttem, megértettem és befogadtam ezt az igazságot, hogy az Istennel való kapcsolat mennyire fontosabb mint minden más. Ez rendezendő, és az élet minden mozzanata mozzanata ehhez viszonyítandó. Ezt meg tudom élni, ezt megértettem, ennek nagyon örültem, egy pár évig nagyon boldog voltam ezzel a ténnyel, aztán megszoktam, és ma - ezért használtam a munka szót -, és ebből adódik az, hogy a napi rendembe ez az egy óra hajnalban beiktatózott. Egyszerűen, mert akkor alszik a család.

Ráday: És akkor ül az ágyban, vagy még fekszik az ágyban, vagy esetleg térden áll az ágya mellett, vagy járkal?

Váli: A térdelés roppant szimpatikus lenne és vonzó lenne, mert nagyon szép póz, és én most olvasom, hogy a Mindszenty végigtérdelte a börtönben imádkozva. Ezt én nagyon irígylem tőle. Én ehhez baromira fáradt vagyok vagy lennék. Nem. Én fölöltözöm és ülök az íróasztalnál, megnézek nyitásként a Harang(?)völgyről egy fotót, vagy egy festményről egy reprodukciót, aztán elmondom az egyház(?) hivatalos reggeli napi zsoltosmáját, aztán saját szavaimmal imádkozom.

Ráday: Nagyon érdekes imái vannak. Sok saját imája van.

Váli: Igen, egy időben ez nem ambícióm volt, hanem igazán kedvem és érdeklődésem is volt hozzá.

Ráday: Az imák gyakran kicsit profának is. Olvastam a naplójában, hogy egy lelkésztől valamilyen figyelmeztetést is kapott, hogy azokat a sorokat nem lehet bennehagyni az imában.

Váli: Igen, mert azt publikálták, azt az újságból tiltotta ki, azt hiszem tévesen, mert amikor egy fohászt írtam vagy fogalmaztam meg utcán, és le is írtam, és ez került volna be a lapba, ami kimaradt. Fohászt írtam (?) tavasszal, amikor a lányokról lekerül a nagykabát, igen hogy volt ott a két mondat, de gyönyörű melle van, dicsőség neked, Uram. Azt hiszem hogy mindenki így gondolkodik, csak tán nem veszi észre, hogy ilyenkor is imádkozni lehet. De hát az ima szférája (?) teljesülhet, és talán ezt jobban meg tudom fogalmazni, mint szokásos, és jobban figyelek, hogy a sztereotípiáktól elmaradjak.

Ráday: A naplójában olvastam egy érdekes mondatot. Egy gondolatsornak a vége felé van már. Hogyha gyerek lesz, megszűnnek infantilis, önös problémáim. Ugyanakkor meg folyton azon tépelődött, hogy vajon hogyan fog tudni dolgozni, hogyan fogja tudni az életét továbbvinni a maga kedve szerint, a maga módján, hogyha egy gyerek, vagy gyerekek lesznek maga körül.

Váli: Igen, így van. Nem a kedvem szerint, hanem egész egyszerűen a munkámat féltettem.

Ráday: Ugyanakkor meg rendkívül vágyódott, ahogy én olvasom mindig. Nem?

Váli: Nem, nem. Nyilvánvaló volt, hogy egy asszonynak kell egy gyerek, és ehhez joga van, de ... a gyerektől eredendően nagyon félttem, az utolsó pillanatig ettől, aztán nőttem bele az örömbé, amikor meglett egész váratlanul, annyira hogy akkor úgy is fogalmaztam meg, hogy nem értem mire való a kisfiú, merthogy az kislány volt. Mert annyira (nevetés) szép és jó dolog volt. Igen.

Ráday: Tehát az, amit attól remélt, megszűnnek infantilis önös problémái..

Váli: Nem szüntek meg. Részben a döntésem (önzése?), és részben, hogy ennyire komolyan vettem magam. Ennyire fontoskodok, ennyire magamra figyelek. Ez nem szünt meg. Nem tud megszűnni.

Ráday: És ez mért rossz magának?

Váli: Miért rossz? Nekem nem rossz. Én boldogan csinálom, csak azért mégis halványan szégyellem, mert gyerekes.

Ráday: De kinek nem a saját személye a legfontosabb? Én nem ismerek olyat. Az valószínűleg hazudik.

Váli: Hát vannak nagyon tehetséges emberek, ilyen téren is, volt egy öregasszony fotóztam, nem engedett be a házába, valószínűleg azért, kicsi kis falu szélén, valami nádtető ház, azért nem engedett be, valószínű olyan elképzelhetetlen nyomorban élt, hogy szégyellte, dög meleg volt, én valami fotózás munka volt egy faluban, meghívott egy pohár kólára, nyilvánvaló volt, hogy nem tudja kifizetni, de nem engedte rendezni, mondta, hogy ezt majd ő valahogy, és mikor beszálltam az autóba, mondta, hogy várjak egy pillanatra, és beszaladt még egy

üveg kóláért, és betette a kocsiba, hogy annyira meleg van, hogy nekem biztosan jól fog jönni. Hát vannak zsenik és vannak igazán nagy emberek.

Ráday: Ezek a szeretetnek, vagy az önfeladásnak, vagy önfeláldozásnak a zsenijei? Vagy hogyan kell ezt érteni, amit mondott?

Váli: Hát ebből is sok fajta van, mert van a Jenei (?) Szent János, mert az egy munka volt nála, hogy ide eljutott. Ez az öregasszony, ez egy tanulatlan parasztasszony volt, és nem tudom hogy ebben mennyire az ő munkája volt, és mennyire tehetséges, mert hát ez mindig a kettőnek egy ötvözete. Ő a szeretetre nagyon tehetséges volt, valószínűleg rengeteget szenvedett, mert az képezi a képességeket a szenvedés.

Ráday: Visszatérve megint az életrajzára. A hetvenes évek közepén azt írja, hogy minden erkölcsi sikert learattam, amit egyáltalán 34 évesen - és itt nem folytatja a mondatot, aztán még egy mondat: karrierista vagyok valóban, s gondolom az is maradok a tisztesség határain belül. Sokan mondják rám, mert bár korántsem lelkesen, de kötelességtudatból és automatikusan mindent megteszek, amit szakmai életemet segíti. Szövetségi tagság, stb. stb. Ez a három T időszaka, és az Acéli kultúrpolitika virágkora. Hogyan lehet, hogy akkor maga ilyen - a maga számára is sikeres volt.

Váli: Nyilván nem jól fogalmaztam meg. Én - a legnagyobb része ennek ironia és önironia, tehát az egész nem fontos. Én egyáltalán nem voltam sikeres azt hiszem a hetvenes években, olyan értelemben hogy nagyon kevesen tudtak rólam. Olyan értelemben voltam sikeres, hogy egy páran egy pár képemet nagyon jónak tartották. Ettől semmivel nem voltam sikeresebb, hiszen

Ráday: Kik tartották jónak?

Váli: Néhány ember, isten tudja, isten tudja...

Ráday: hát azok az emberek, akik fontosnak tartott...

Váli: Nyilván azokat tartom fontosnak, akik engem szeretnek (nevet) Egy pár ember, akinek hittem a véleményét. Tehát anyagilag, társadalmilag én nem voltam soha sikeres. Az egész tulajdonképpen csak a rosszkedvnek a jókedvnek a hullámváza és a játéka, hogy próbálok megítélni hogy én tulajdonképpen hogy állok a társadalom megítélése szempontjából, de valljuk meg ez igazából nem olyan fontos. Hát ha én erre várnék, tehát nekem ilyenfajta visszajelzésre lenne szükségem, akkor már húsz éve feladtam volna a festést, ha ez lenne a fontos, és absolute nem voltam karrierista természetesen, ... nem tudom, politikai lépéseket, én nem tudom, az embereket kellett volna keresni, akik engem segítenek, vagy legalább valami csoportba kellett volna, vagy legalább a kortársaim közt kellett volna barátságokat fenntartani, vagy legalább elmenni mások megnyitójára. Hát soha semmit nem tettem, meg nem struccból (?), hát nem volt ennek helye.

Ráday: Maga melyik kategóriába tartozott, vagy leginkább melyik kategóriába tartozott, ezt hogy gondolja ebből a három T-ből?

Váli: Nem volt ez ilyen rendezett és egyértelmű. Sok az utólagos belemagyarázás - egy. Kettő, én a hetvenes évek elején kezdtem el kiállítani, és a Bakék generációja után voltam én egy fél évvel. A Bak - Nádler (?) vitték, mert politikai felhangja is volt - az ütköző frontot. Én közvetlenül mögöttük voltam, pár évvel fiatalabb a magam nonfiguratív lírai absztraktjával, ami nem volt veszélyes, nem volt érdekes, én nyugodtan kiállíthattam. Tehát..

Ráday: Hány kiállítása volt egyébként?

Váli: Sok, mert adtak rá lehetőséget, meghívtak, és én elfogadtam, sőt én kértem. Tehát összességében évente egy önálló kiállításom volt. Ez inkább csak a szorgalmamat mutatja, tehát a kiállításaimat nem akadályozták meg. Nem volt ott mit megakadályozni, egy ilyen kiállítás érdekel háromszáz embert, és olyan képek, ami nem ábrázol semmit, hát nem fogja megváltoztatni a rendszert sem előre, sem hátra.

Ráday: Mint ahogyan általában a többiek sem, tehát amelyeket olyan nagyon tiltottak, meg üldöztek, azokról sem lehet csak most már visszanézve, hogyan is mondjam, nevetve vagy hahotázva azt mondani, hogy ezek félelmetesek voltak, de ez mégsem racionálisan működött. Én azt hiszem, hogy képzőművészeti alkotásoktól félni egy politikai hatalomnak az eléggé különös és eléggé nevetséges, és mégis ez történt.

Váli: Én ezt úgy belülről megintcsak a kívülállásom folytán nem ismerem eléggé, de itt csakugyan volt ennek részéről, hát lehet, hogy ők megszenvedték, de részéről mulatságos felhangja, hogy van 15 festő, aki nem a festészettel, hanem a nyilatkozataival, és a vélt vagy valódi keménységével ellenáll a rendszernek, tehát ismétlem, van 15 ember, akinek az ellenfele a nem tudom milyen politikai vagy központi bizottság, egy másik tizenöt ember, és ezek halálosan komolyan veszik egymást, de csak ezek veszik egymást komolyan, ezek komolyan félnek és számítanak egymás gondolat... és az égvilágon ezt senki nem tudja se nem törődik vele, és semmi meg nem változik ettől. Lehet hogy cinikus vagyok.

Ráday: Na igen, de hát az egyik oldalon a 15 mögött ott volt a teljes állampárti apparátus. Szóval azért azt hiszem, hogy itt mégis csak volt következménye egyik oldal számára volt következménye ennek a dolognak.

Váli: Ebben én nem vagyok olyan biztos. Na én egyszer állítottam ki az ellenállókkal, nagy muri volt a baltónboglári kápolnatárlat (?) mert éjjel jött négy dzsip és be akarták törni a kápolna ajtaját, valami negyvenen aludtunk a földön. Na most éppen az én kiállításaimat betiltották volna, én gondolom, sikeresebbnek éltem volna meg magam, és az egésznek tulajdonképpen ez volt a lényege is számukra. Hát bocsássanak meg, semmivel nem jártak rosszabbul, mint azok a festők, akiket megnéztek háromszázan, és csak úgy simán, mezei módon voltak érdektelenek. Vagy inkább így mondom, egy szűk kör érdeklődésére számot tartóak. Ennek ez volt a bulija, az én elég kemény ítéleteim szerint ezt így tizenöt év távlatából, vagy húsz év távlatából a minőséget végignézve, sokkal inkább kultúrpolitikai, szociológiai, politikai történet volt, mint művészeti, valódi művészeti történet. Én azt hiszem, hogy ezeknek a műveknek sajnos a legnagyobb része már elsüllyedt. Hiába szeretjük ezeket az embereket, vagyis inkább a nosztalgia, és megintcsak a lerakódott egyebek, mint maga a mű értéke.

Ráday: Ezt már akkor is így érezte, és azért nem vett részt később ezekben a dolgokban?

Váli: Két dolog... én nem voltam - én már akkor reakciós voltam, tehát a képeim

Ráday: Ezt hogy érti hogy reakciós?

Váli: Olyan értelemben, hogy én a klasszikus avantgard szintjén festettem már akkor is, tehát a korosztályomtól már akkor is egy generációval öregebb festést csináltam, és ma is teljesen korszerűtlen, amit csinálok. Én számukra nem voltam érdekes. Ha engem meghívtak volna, kiállítottam volna velük, de nem hívtak meg. Nem voltam érdekes. Ők a hard...dzsel, mindenféle számomra idegen dolgokkal foglalkoztak, ami akkor korszerű volt, és ma is azzal foglalkozik sok ember, ami korszerű, egy-két éves szinten, én ezzel nem törődtem, mert nem volt sem érdeklődésem, sem tehetségem. Tehát automatikusan kizáródtam én egy ilyen fajta csapatból.

Ráday: Az előbb azt mondta, hogy más csapatban sem volt, vagy más csoporthoz sem csatlakozott. De hát mindig voltak néhányan, akikkel azért nagyon együtt volt. És most nemcsak az azóta is nagyon jó barátjára, Szűcs Miklósról gondolok, hanem mindig voltak azért néhányan maga körül, akik hasonlóképpen gondolkodtak, hanem is hasonló képeket festettek.

Váli: Nagyon szűk egy pár ember, aki nem most így hirtelen...

Ráday: Volt egy pár ember viszont, akiket hallatlanul tisztelt. És mesterének tekintett. És nem is biztos hogy igazán mesterei voltak, mert Bálint Endre az csakugyan a mesterének nevezhető, de Vaszkó (?) Erzsébet, aki mindig újra és újra megjelenik itt a naplója lapjain, ő, azt hiszem igazán nem nevezhető mesterének.

Váli: Hogy mit nevezünk ennek, tanítóim voltak, és ez időarányos. A Vaszkó (?)Erzsébettel én most úgy emlékszem, hogy életemben háromszor vagy ötször, vagy hatszor beszélgettem, de ez nem idő kérdés. A sugárzó

személyisége, ami az ő életének a csodája, az egy pár beszélgetés alatt kiderült. Pilinszkyvel véletlenül soha nem találkoztam, de van az a halál előtti nagy interjú

Ráday: Nem találkozott vele?

Váli: Nem, nem. Pechemre. Én egyszer beírtam egy katalógusomba, hogy nagyokat fogunk sétálni vele majd odafönn, de valamelyik barátom kihúzatta (?) belőle, hogy honnan tudod, hogy Pilinszky is akar veled sétálni.

Ráday: Mármint a mennyben?

Váli: Persze. És micsoda, már megint valami pimasz önbizalomtúlgés, én azt hiszem hogy nem, de azért kihúztam a mondatot, hát Pilinszky Pilinszkyről (?) barátságáról, zenéről, valami ilyen címe van egy órási interjúnak, abból halálosan sokat tanultam, sőt megszereztem a rádiótól a szövegét, és legalább ötvenszer lehalgattam, az egy órási interjú, ma is tanulom még a gondolatait. Hát mindenki mindent mástól tanul. Én alig találtam ki életemben valamit, a keretépítés terén van egypár saját, egyszemélyes találmányom, de hát mindenki

Ráday: A keretépítés képkeret?

Váli: Hát képkeret csinálás, persze. (nevet)

Ráday: Szűcs Miklós, aki egyébként a kiállítási katalógusainak nagyobbik részét írta, meg aki rendszerint meg szokta nyitni a kiállításait, ővele már együtt jár főiskolára is, vagy ez egy későbbi barátság, vagy valamiféle művészeti rokonság, ami így összehozta magukat:

Váli: Nem. Később, a zebegényi nyári képzőművészeti iskolára hívtak meg, és egy pár évig ott tanítottam, és ott ismerkedtem meg Miklóssal, és elég hamar kiderült, hogy ő is festő, bár inkább akkor még grafikus volt. Én csak azt tudom, hogy engem elbűvölt az intellektuális apparátusa, ahogy tudja szeretni az embereket, ahogy szereti és érti a szakmáját, úgyhogy tizenvalahány éve beszélgetünk, és nem tudjuk abbahagyni...

Ráday: Ahogyan hallom, elválaszthatatlanok, és gyakorlatilag minden dolgukat megbeszélik.

Váli: Mindent talán nem, és nem is kell az együttléthez most már feltétlenül sok beszéd, sőt sok együttlét sem, de valóban a szellemi eredményeinket és gondolatainkat az évek és évtizedek folyamán annyira összecsiszoltuk, annyira könnyebb ketten gondolkodni, hogy ez nagyon hasznos volt nekem. Tizenvalahány éve együtt járunk alkotóházba, tehát akkor egy hónapot egy szomszédos műteremben együtt dolgozunk, és esténként a sárga földig lebeszélgetjük magunkat. Háromnegyed tizenegyig, mert akkor nekem oltási, villanyoltási időm van, van egy-két ilyen jó barátom, még, akiről aránytalanság is hogyha itt most nem emlékezem meg, de Miklóssal a közvetlen szakmai kapcsolat ez annyira kiemelődik, hogy a bizonyos értelemben a szakmai életünkben annyira segítjük egymást, hogy ez egy Istennek egy nagy ajándéka.

Ráday: Az előbb, amikor nem volt bekapcsolva a magnetofon, akkor azt mondta, hogy tőle tanulta az embereket szeretni.

Váli: Tanulom tőle. Hát én tehetségtelegebb vagyok sokkal a szeretetre, mint ő. Belőle árad, az egy tehetség és képesség, és nem csak ösztönös, hanem tudatos is, tehát ő tudja is, hogy mi ennek az eszköze, tehát hajlandó dolgozni érte. És legalábbis ezt szeretném és igyekszem tőle megtanulni. Hát Isten egymáson keresztül szól hozzánk, nem túlzás talán ezt mondani, hiszen a jót csakugyan egymástól tanuljuk. Hát rengeteg embertől, amikor ráütnek a kezemre, ha valamit rosszul csinálok.

Ráday: Megint a naplójából idézek. Ez egy kérdőív, amit beletett a naplójába. Egy kérdésre, hogy mit érez művészete céljának, azt válaszolta, nincs művészetemnek célja, csak úgy ... nálam egyszerűen életmód. Azért festek, mert úgy látom életemet leghasznosabban eltöltöttnek, valamint minden egyebet még sokkal kevésbé szeretek csinálni. Ezt komolyan mondja, hogy nincs semmilyen célja?

Váli: Ebben van affektálás is persze, ebben a mondatban, de persze hogy nincs célja, sőt a mondatnak a közepe, ott amit írok, az hibás, hogy életemet így látom, hogy is volt, leghasznosabban

Ráday: Én is gondolkodtam, hogy milyen érdekes fogalmazás, a leghasznosabban eltöltöttnek.

Váli: Nem igaz. Ezt szeretem egész egyszerűen, ezt. Bár, bár valamennyire mégiscsak igaz. És akkor most ki kellene találni, hogy mennyire hazudok vagy nem hazudok önmagamnak, hát ez most ma, nyilván 52 éves fejjel ez nem kérdés.

Ráday: Lehet, hogy úgy lehetne fogalmazni, hogy legkevésbé haszontalannak így tartja az életét?

Váli: Ez szellemes. Nem, nem, az élet hasznos, az életnek megvan a rendje, engem... én nagyon nagy az életkedvem és az egész nem elégít ki, és mindig valami ürességérzetem marad, vagyis gyakran, és ezt az eredendő rezignációm és melankóliám ezeknek az árkaikat leginkább a festés tölti be.

Ráday: Akkor ez egy munkaterápia, akár azt is mondhatjuk?

Váli: Igen. No, ez jó. Ezt még nem mondtam. Én úgy mondtam, hogy a napi inzulinom. Ami nem jó dolog, minden nap az embernek magát gondolom megszúrni injekciós tűvel, akinek ezt csinálnia kell, de hasznos és egyszerű.

Ráday: És az soha nem fordul elő, hogy hogy is mondjam, lemond erről a napi inzulinról?

Váli: A festésről, hát akkor, hogyha nem tudom, éppen zoknit kell vásárolni, be kell menni a városba, vagy valami munka van. Nem, rendszerint, naponta dolgozom elvben, és gyakorlatban nem dolgozom mind a hat nap, mert az élet bonyolult, és végül is ebben az úgynevezett festés munkaidőmben kell bizonyos dolgokat, egyebet is megcsinálni. Hát nem tudom.

Ráday: Hát hogy hat nap mit jelent, hogy a hetedik napon megpihen, szóval vagy az Ur napját megszenteli?

Váli: Hát az Ur napján kirándulunk a családdal néhány éve elég rendszeresen. Évekig az imaközösségünkkel együtt csináltuk ezt, és most már a nagylányom dezertál, a kisfiam is időnként már elmegy önálló bicikli, a közösségével bicikli, meg ilyen-olyan kirándulásokra, úgyhogy lassan egymásra találunk megint a feleséggel, hát muszáj, valóban muszáj kimozdulni itthonról, mert ennyi kell a testnek meg a léleknek is.

Ráday: Az előbb beszélt arról is, hogy a tiltott kategóriába soha nem tartozott. Mégis, annak ellenére volt egy nagy botrány, 1978 azt hiszem, decemberében volt egy stúdiókiállítás, és ott valamiféle botránykővé vált a maga műve, illetve az, hogy a műveit folszabdalta apró darabokra, és ez volt a kiállításának a tárgya. Ennek mi volt a története?

Váli: Hát egy nagy, szép játék volt, a Fiatal Művészek Stúdiója 20 vagy 25 éves jubileumi, tehát ünnepélyes kiállítását tervezte, ez ugye egy kiemelt program volt, és ezért nem az Ernst muzeumban, hanem a Nemzeti Galéria egy szintjét megkapta, és közben jött az ötlet, hogy én szervezzem a kiállítást, és egész egyszerűen azt találtam ki, hogy nem mindenki beadhat egy vagy több képet, amit zsűriznek, hanem azt mondtam, hogy mindenki kap egy önálló, kicsi kiállítás területet, három oldalról paravánokkal határolva egy kis boxot, ahova azt tesz, amit akar, és nem zsűrizzük. Na most ebből nagyon érdekes helyzetet teremtett, mert aki eddig fölakasztott két grafikát, az most kitette például az összes grafikus szerszámát, hogy én ezzel dolgozom. Ez egy baromi jó ötlet volt, és ilyen módon mindenki megérezte, festők, grafikusok, hogy itt egy kamarakiállítást lehet csinálni, a térnek is szerepe van, de valóban önálló, ide készült és erre a célra kitalált művek, és ebből adódóan koncept(?) art, koncept (?) művek is készültek, tehát jóval érdekesebb volt talán, illetve valóban, mint a szokásos. A történetnek egy leágazása, hogy többrendbeli, sokszoros, egészen a miniszterhelyettesig politikai zsűrijei voltak, mert annyira megijedt az apparátus, de annyira megvolt már az egész, és nem tudom én, a paravánokat kiszámítottam és megterveztettem, és rendeltem egy brigádot, akik ezt megépítik, annyira előre haladt, hogy

letiltani nem lehetett, na most magát a Fiatal Művészek Studióját letiltani akkor úgy nem lehetett, vagy nem volt ésszerű, úgyhogy az utolsó előtti napi bejárásom a miniszterhelyettes egyszerűen öt vagy hat művet ott letiltatott, leemeltetett a falról. Ez volt a botrány. Az én kis munkámat is letiltotta, engem meg a Vészics (?) Kata kiemelt ebből a csapatból, és visszakönyörgött azt hiszem. Ez egy móka volt, a mókán belül az én kiállítási tárgyam, amit aztán nagyon kellemesen és nagyon sokan félreértettek, a magyar sajtóban erről nagyon sokat veszekedtek. Ez egész egyszerűen annyi volt, hogy én az előző 5 évemnek a rossz képeit egyforma kis 15 centis darabkákra, falemezekre fölvtágtam, és ezek, kilencszáz vagy ezer ilyen kis fakép darabka volt. Amit körülbelül a kiállítás előtt egy évvel fölvtágtam, mert rendszeresen selejtezem a dolgaimat, és volt egy nagy selejtezés, amikor én ezt egyforma méretűre csináltam egy kis szovjet fűrészgéppel.

Ráday: Erre a célra van magának egy fűrészgépe, hogy föl tudja vágni?

Váli: Egyebek mellett felépíteni és rombolni, mert mind a kettő egyformán fontos. A képet mielőtt megfestem, azelőtt is meg kell vágni valamilyen méretre a lemezeket, úgyhogy arra is való. Itt állt ez a kilencszáz festménydarab, kitaláltam ezt a mókát, hogy kirakom ezzel a mondattal, hogy kedves kritikusok, és kedves összes néző, itt van a 30--40 elrontott képem, rakjanak össze belőle jót, ha tudnak, és van kedvük. Ezt írtam föl, és kiraktam egy nagy asztalra egy kupacba. És aztán nagyon jól elvitatkoztak, eljátszottak, elnevetgéltek az emberek, hát ez egy geg volt, tulajdonképpen szerencsétlennek lehetne mondani, hogy az én teljesen és halálosan komoly festézetem mellett egy ilyen bár jó, de egy olcsó és nem ide tartozó ötlet vált ilyen publikussá, de hát ilyen az élet.

Ráday: Hallatlan nagy szenzáció volt. Szóval nem volt kritikus, aki ne szólalt volna meg pro vagy kontra ebben az ügyben abban az időben a felháborodástól elfúló hangú kritikák is megjelentek akkor, de ennek mi lehetett az oka?

Szóval az ember azóta és akkor is töprengett azon, hogy egy ilyen játékon, egy ilyen gegen mi oka lehet bárkinek is felháborodni?

Váli: Valószínűleg nem csak én, hanem mások is nehezen tudnak egyik rendszerből a másik rendszerbe átlépni. Tehát nem fogják föl, hogy a játéknak, a politikának, a magas művészetnek mi a kapcsolata, mi az átjárása és mi az átjárási lehetősége. Hát ez intelligencia kérdés nem? Bocsánat. Hát van, amikor sikerül, és van, amikor nem.

Ráday: Maga örült annak, hogy ilyen publicitása támadt hirtelen méltatlanul, mert hiszen nem a fontos dolgaival, hanem egy játékkal szerezte meg, vagy pedig sokkal inkább elszomorodott, vagy felháborodott, vagy megijedt?

Váli: Nézze, a festézetembe nem szól bele érdemben a kritika és a bírálat semmilyen szempontból, mert az egyszerűen egy más fiókjában van az életnek, semhogy oda beférközne. A felszíni és a hétköznapi hiúságomnak és a humorérzékemnek nagyon jól esett, nagyon szeretem ha foglalkoznak velem és szeretgetnek, és ebbe az is beletartozik, hogy köpködnek. Játék volt az én munkám is, és játék volt a következménye is tulajdonképpen.

Ráday: Korábban hosszú éveken át festette a zsidó temetőket, és egy hatalmas magánarchívuma volt, amelyben 52 zsidó temetőről rengeteg fotója. Azt kérdezi egyszer magától a naplójában, hogy mire való egy magánarchívum 52 zsidó temetőről, ha egyszer sem kutató, sem fotós, sem zsidó nem vagyok. Tényleg, hogyan kezdett ezzel foglalkozni, a zsidó temetők miért érdekelték annyira?

Váli: Én nem foglalkoztam vele soha. Egész egyszerűen.

Ráday: MIÉRT kezdte fotózni őket?

Váli: Teljesen véletlenül. Akkor kezdő fotós voltam, és néhány évig az S. Nagy Kata barátommal közös munkán dolgoztunk olyan értelemben, hogy ő szociológiai kutatásokat végzett falvakban, egy nagy fekete autóval elmentünk közösen. Én voltam a hivatásos, vagy az alkalmi kinevezett fotósa, talán tizenkétezer parasztszoba

fotót csináltam, darabját, ha jól emlékszem 1 forintért a Népművelési Intézetnek a hetvenes évek közepén. Kijöttünk egy faluból, miután őt érdekelte, megnéztük a temetőket, illetve a zsidó temetőket, én meg kezdő fotós voltam, és mindent, ami az orrom előtt volt és szép volt, lefotóztam, úgyhogy semmiféle további célja, oka valóban ugyanúgy nem volt, mint ahogy egy képnek sincs önmagát (?) mutató célja vagy oka. Egyszerűen lehetőség volt rá, és valakinek kedve tellett, hogy ezek megszülessenek, teljesen véletlenül, és többletmunka nélkül született meg ez a többezer felvétel. És ez érdekes történet is utólag, magam számára, hogy ez nyolc évig feküdt használatlanul itthon, mikor véletlenül, vagy nem véletlenül ez egy festménysorozat lehetett. De ugyanúgy történhetett volna, hogy ez használatlan marad az életem végéig vagy utána is.

Ráday: Ez csak egy ilyen esztétikai jellegű vonzódás volt, vagy voltak ebben érzelmi motívumok is a zsidóság iránti érdeklődés, vagy rokonszenv, vagy ilyesmi?

Váli: Igen, nagyon sok jó barátom zsidó, de ez sokágú ez a szeretet, most már elsősorban a festményeimre gondolva, természetesen ennek a szakrális tartalma is érint, hiszen a metafizikusra, mondjuk kihegyezett ember vagyok, de érint az esztétikuma. Ezek gyönyörű szobrok. Sőt, csodálatosan szépek, a

Ráday: Már mint a kövek.

Váli: A temetőkövek. Érint a belsőépítész koromból az enteriőr atmoszférája egy temetőnek. A térnek furcsa kis öblei, kis szobácskák, kis terek, szoboregyüttesek, ez is szerepet játszik. Érint természetesen a halál gondolata, ami megint egy más szférája, és az egyedüllét. Ezek a temetők üresek, nem jár bennük ember, és még egy pár oka van. A valóban a keresztényi kultúrámban és a zsidó kultúrámban, minden nap több zsolnárt, zsidó zsolnárt imádkozom. Tehát ez a háttér is létezik. Van egy festészet-technikai háttér is, ami sokáig nem jutott eszembe, hogy ezek a kis kövek alkalmasak majdnem teljesen szabad képfelület (?) komponálásra, hogyha kicsi fölülről nézem őket, madárperspektívából, akkor eltűnik a horizont, s akkor ez egy szabadon kezelhető, majdnem bárhogyan megkomponálható sík felületté válik, tehát majdnem ott vagyok, ahol a nonfiguratív képeimnél, ahol egy mezőben valamik vannak. Nagyon könnyen kezelhető, komponálható szerkezet volt. Tulajdonképpen a szobabelsőmnél és a műterembelsőimnél is nem ilyen volt a helyzet, de ilyenné formáltam, hogy egy jó munka alapanyag legyen, hiszen nem több. Volt olyan zsidó temető képem, ahol narancs és zöld színt használtam, még most kimondva is elborzadok tőle, pedig nem is rossz a kép, sőt, tehát mi köze ennek a zsidó temetőséghez, természetesen. Tehát az, hogy a zsidó temetőről én talán valamit elmondok a képekben, de hát nem ez a lényeg. Ez is benne van.

Ráday: Ugy tudom, hogy az egyik képét fölajánlotta a Magyar Demokrata Fórum székházának. Valamikor a választások után nem sokkal. Annak mi a története?

Váli: Hát az is egy móka volt. Az speciel az egyik legjobb zsidó temető képem volt, és az volt a lényege, hogy rettenetesen nagy, mert majdnem két méteres, és akkor kezdődött első valamilyen, nem is a Demokrata Fórumon belül azt hiszem, de az antiszemitizmusnak egy hulláma. És ezt a játékot kitaláltam, és megcsináltam, ameddig rajtam múlt, hogy bevitettem a képet, illetve fölajánlottam, hogy tegyék ők ezt be a legközpontibb tárgyalótermükbe, ezzel egyszer s mindenkorra egy világos mondatot kimondának. Egyszer s mindenkorra egy metanyelven, az ő központi tárgyalótermükben egy olyan kép van, amire egy réztábla van ráírtam, hogy félreérteni se lehessen, hogy régi zsidó temető, ez egy mondat, amit vagy elvállalnak, vagy nem. Provokáció is, meg segítség is, ki minek veszi. A képre diplomatikusan azt mondták, hogy ez jó és igaz, de hát - és ebben igazuk volt -, hogy valóban furcsa lenne egy ilyen kép. Ők megvárják, amíg néhány képük van, és akkor szóba kerülhet. Aztán közben elmúlt nem tudom, egy vagy két év, és a dolog úgy bennem is elfáradt, nyilván ők is megunták, és aztán felajánlottam nekik, hogy tegyék félre valami kis mellékes helyiségbe, és gondolkodjanak rajta, és várokozzanak, és csöndben én szépen hazaviszem, nem sértődöm meg, semmi nem történik. S valóban ez történt volna, mikor ezt megtudta a Furmann Imre, aki azóta távozott, és az én elszállításom előtt két nappal az irodájába, az íróasztalával két méterre szembe a falra ezt az óriási képet kitétte. S akkor kiderült, hogy egy ember, legalábbis ilyen formában vállalja, hogy a képet szerette, és akkor észbe kapva, illetve rendezve a történetet, azonnal neki ajándékoztam a képet. Akkor ennek a képnek a története ilyen formában rendeződött.

Ráday: És amikor ő távozott az MDF-ből, valószínűleg magával vitte a képet is az MDF-ből.

Váli: Én kértem, vigye magával, hiszen ő az az ember, akinek ez a kép kellett, és amúgy is, akkor már rájöttem, hogy nem szervezetnek ajándékozunk, a szervezet az arctalan.

Ráday: Hogyan értette az előbb, hogy teremtés és pusztítás, mind a kettő nagyon fontos. A maga számára fontos a pusztítás is? És én ezt szándékosan naivan kérdezem, hiszen tudom, hogy rendszeresen megsemmisíti a rossznak tartott képeit, gyakran még olyanokat is, amelyeket más egyáltalán nem tartana rossznak, és megsemmisíti itt maga körül az egész környezetét, elajándékozza a könyveit, és ezt sokszor megcsinálta már, vagy többször megcsinálta már élete során, és elajándékozza a különböző eszközeit, és mindent ami magához tartozik. Igen, ahogyan én nézem, néhány biblia és egy pár kötet van összesen. Ez a tizenöt kötet ez a maga könyvtára, miközben itt hatalmas könyvtárak voltak már, amelyeket elajándékozott. De minden mást is. A takaróját, tárgyait, és egyszer, néhány évvel ezelőtt az életművét is szétajándékozta.

Váli: Igen, Igen.

Ráday: Persze nem tudom, hogy ez itt a pusztítás kategóriájához tartozik-e. Beszéljünk először talán a pusztításról.

Váli: Hát a pusztítás az nem olyan nagyon érdekes, mert azt mindenki csinálja, csak nem beszél róla ennyit. Nem egy olyan igazán érdekes dolog, mint ahogy én itt ezt nagydobra verem, hogyha az ember két új lábost vesz, az én fogalmaim szerint ésszerű két régít kidobni. Egészen egyszerűen.

Ráday: Még akkor is, ha azokat nagyon szerette? Valami miatt nagyon tetszik neki?

Váli: Nem, akkor nem kell kidobni. Én magam kidobom, de másnak ezt nem javaslom. Akkor tartsa meg. Valóban érdemes, mondjuk ilyen értelemben is rendet tartani az életben, és én nem rendülök meg annyira, mikor hallom, hogy nem tudom, a Szarajevó óvárosában régi épületet találat ért, bár a történet természetesen tragikus és szomorú, de tudom, hogy a kultúra épülésével a kultúra pusztulása együtt jár. Tehát nagyon nehéz úgy építeni, hogy ne rombolnánk. Éppen a napokban gondoltam erre, hogy az egyébként csodálatos bélapátfalvai templomot megépítették valamikor mit tudom én, 1200 körül, de ahhoz a követ kibányászták a hegyből, és ez ugyan teljesen rendben van, de ma ugyanaz a hegy ötven vagy hatvan méterrel alacsonyabb már, mert azóta abból egy kő illetve cementbánya lett. Nem teszek én egyenlőségjelet, illetve nem számítom ki az egyensúlyt, de tudnunk kell, ha valakinek egy szívességet teszünk, azt valahonnét elveszjük, azt az értéket, időt, energiát. És ne áltassuk magunkat és ne hazudjunk. Kell tudni, és föl kell mérni, hogy amit leteszünk, ha én leteszek egy képet, ha én elmegyek sétálni, vagy megajándékozok valakit az időmmel vagy egy könyvvel, vagy fordítva, akkor az valahonnét az az energia, érték az valahonnét elkerül.

Ráday: Azt mondta, ha valamit adunk, azt valahonnét el kell vennünk, de hát miért kell kiüresítenie magát időről időre, miért kell kirámolnia a műtermét és mindent, ami fontos.

Váli: Ez nagyon jó szó az elején, amit én még soha nem találtam meg, hogy munkaterápia. Nekem ez munkaeszköz. Az Istenhitem az biztos, és biztosan működik, de nem mindig elég a túléléshez. Nem ahhoz nem elég, hogy elkerüljem az öngyilkosságot, hanem ahhoz, hogy elegendő erőt adjon, hogy tovább fessek, nem mindig elég.

Ráday: Ahhoz elég, hogy elkerülje az öngyilkosságot?

Váli: Hogyne.

Ráday: Foglalkoztatja?

Váli: Nem, nem, de ezt például felmértem, hogy ilyen helytelenségre nem lennék képes. De van, amikor önmagamon csak úgy tudok túllépni, hogyha lezárok valamit, amit nem tartok fontosnak. Tehát, hát igen erre szokták azt a hasonlatot használni, hogy amikor kidobják a homokzsákokat, vagy később a homokzsáknak vélt

kenyereszsákat a léggömbből. Tehát amikor a fölösleges vagy fölöslegesnek vélt terheket. Hát nekem egy fölöslegesnek vélt teher volt sok minden, a nagy könyvtár, amire nincs szükségem. Hazugság volt, nem olvastam én annyit, és így tovább. Ez egy munkaeszköz, nincs különösebb közösségi mondanivalója ennek a munkafolyamatnak, én ezt így tudom megoldani, hogy kiüresítem a szobámat, kiüresítem a polcomat, és szembenézek a saját lehetetlen, és elviselhetetlen belső ürességemmel is, s ha most elegánsan hozzámondom, hogy ez a vákuum ugye, ami túrhetetlen a természetben, az megtölti önmagát. Hát megtölti önmagát, ilyenkor mondom, hogy valamit mégis kell csinálni, ilyenkor szoktam egymás után hat-nyolc nagyon rossz képet csinálni, és aztán a kilencediktől már működik a dolog.

Ráday: És a 6-8-at aztán elpusztítja.

Váli: Persze, persze. Persze hát nem azonnal, mert szó sincs arról, hogy mint a kislányok, a gyerekek homokvárát, hogy ilyen hisztérikusan. Tehát ez éppen olyan megfontolt és tisztességes munkafolyamat, mint az építés. Sokszor volt, hogy öt-hat évig álltak a képek, és én szelektálok, átgondolom, sokat éveig festettem át, most is több évig készül sok képem, arról szó sincs, hogy azokat fölfürészelném. Tehát egy más kategória. Ez a rentabilitás fogalma. Egy idő után bizonyos elrontott gondolatokat nem tűnik ésszerűnek éveken túl hordozni, hanem azt kell mondani, mit kell mondani, hogy tévedtem.

Ráday: Hallottam egy történetet, hogy egyszer visszakérte a Nemzeti Galériától egy képét, azzal az ürüggyel, hogy tovább szeretné festeni, és fölajánl helyette két másikat, vagy bármi más, és amikor visszakapta nagy nehezen, hosszú hercehurca után, akkor azonnal, még ott a Galéria épületében összetörte.

Váli: Hát ez persze, de az azonnali összetörés csak a játék volt, meg hogy fölhívjam magamra a figyelmet, meg hogy ők fölháborodjanak, és tényleg föl is háborodtak, egyetlen komoly alapja volt, hogy már nehogy azt higgyék, hogy én ezt valamilyen üzleti vagy valamilyen hátsó, be nem vallott szándékkal kértem vissza, és a képpel valami további terveim vannak. Ez a kép nem volt elég jó

Ráday: Ahhoz, hogy a Nemzeti Galériában legyen? Egyáltalán, hogy létezzen?

Váli: Hát nyilván, nyilván ahhoz, hogy létezzen, mert ha egyébként egy ilyen B kategóriás, akkor megtartottam volna, és mondjuk egy barátomnak odaadom, mert nyilvánvaló, ezt a minőséget szétválasztom magamban, hogy ami múzeumi minőség, és ami nem az. Mai eszemmel talán tovább lehetett volna festeni, de hát ilyen kis örömökre szükségem van. Mint hogy akkor ütök, min ütök, magamon, vagy nem tudom a képen, vagy nem tudom, a történelmen.(nevet)

Ráday: Honnan tudja, hogy mindig igaza van? Nem fordulhat-e elő, (Váli közbevág: hogy nincs igazam - nevet) hogy nincs igaza, hogy az a kép, amit megsemmisít, az a fő műve, az a legfontosabb műve, az egy hallatlanul nagyszerű mű? Vagy ha nem is nagyszerű, de jó kép.

Váli: természetesen tévedhetek. Erre sok választ lehetne adni, de azt hiszem, az unalmas. Röviden azt mondom, hogy egy kép készítése közben én - mondjuk - kétezer döntést kell hogy meghozzak, ugye, hogy a piros helyett egy kicsit zöldebbet, vagy kicsit sárgábbat. Most hogy a kétezeregyedik döntést, vagy az utolsót miért ne hozhatnám meg, vagyis, hogy ez a kép valóban működik-e, vagy nem.

Ráday: Hát mi van akkor, ha nincs igaza?

Váli: Semmi. Akkor tévedtem. A másik az, hogy minden látszat ellenére a képminőség rendkívül objektív. Ha az ember igazán jó szakembereket meghív, körülbelül ugyanazt fogják mondani.

Ráday: Mi lenne akkor, ha ezek a képek megmaradnának, az miért lenne olyan borzasztó?

Váli: Sok súly, sok teher, környezetszennyezés.

Ráday: Komolyan mondja?

Váli: Hát mire jó egy rossz kép? Disznóól ajtót lehet belőle csinálni.

Ráday: Rengeteg rossz kép van mindenfelé, mindenféle falakon.

Váli: Ez nem indokolja, hogy több legyen.

Ráday: Na most az, hogy a műterembelsőt festi több éve már, előtte meg zsidó temetőket festett ugyancsak több évig. Erre bárki azt mondhatná, aki nem ismeri a képeit, meg aki nem igazán konyít a festészethez, hogy hát ez hallatlanul unalmas. És hallatlanul semmitmondó. Mit lehet mondani ötven műterembelsőt ábrázoló képpel, vagy készáz ilyen képpel.

Váli: Unalmas egy zöld rét is, nem? Hát ott is sok egyforma fűszál van, vagy nem tudom, hát

Ráday: Szemetet (?) is festett sokat, a műterem padlójára.

Váli: Igen...

Ráday: Papírfecnit és szemetet.

Váli: Igen, igen, illetve abból kiinduló absztraktnak nevezhető képeket. Hát unalmas az egész portréfestészet ugyanígy, vagy unalmas, hogy ötszáz... mindig lefessenek egy cserép virágot. Hát ez a téma szintje. A kép miről beszél, amiről természetesen én nem tudhatok, mert én csinálom, az más kérdés.

Ráday: Nem tudja, hogy miről beszél a képe?

Váli: Nem. Először is annyi szférája van ennek is, én egy tartományát talán megpróbálom visszafordítani, de ennek nincs jelentősége. Erről nem nagyon tudok okos dolgokat mondani, azt, hogy a kép annyi félét mond, és hogy mit mond, ez egy olyan dolog, ami nem rám tartozik. Hát én ennek egy nagy részét nem tudom és amit én tudok, az viszont nagy része nem kiolvasható a képből.

Ráday: Akkor mégis honnan veszi magának a bátorságot, hogy ha nem ismeri, nem tudja, miről szól a kép, vagy mit mond, hogy megsemmisítse ezt a képet?

Váli: Ez egy jó kelepce, ez a kérdés, és majdnem igaza is van, de ha egyszer a minősége alapján döntök úgy, de azt meg tudom ítélni, és ez más kérdés, mint hogy az a kép az lét és az élet és a világ, és a halál, és a szerelem, és az Isten melyik dolgáról beszél. Ha az Isten dolgáról rosszul beszél, mint egy vallásos rossz giccs szentkép, az istenkáromlás, és hiába szentkép, azt el kell tépni. Ennyi.

Stúdió ,95 /TV1.

/helyszín: Eve Art Galéria. A beszélgetés közben festményeket és műtermem saját régi fotóit is mutatják./
előzetesként kiemelve:

V:..Hogyha fontos információra van szükségem, sürgősen, akkor nem a rádiót kapcsolom be, hanem a lemez-játszómat...

Érdi Sándor:...a színész játszik, a festő fest, és ez valószínűleg így is van rendjén. Váli Dezső tucatnyi képe a Király utcai Eve Art galériában látható. E tévégi alkonyon ebben a minigalériában találkoztunk, hogy eltű-nődjünk: mi dolga a művésznek ebben a kusza, érthetetlen és tán megértésre és megismerésre nem is nagyon érdemes világban. A képeken ismét a műterem. Csupaszon, kopáran, gyönyörűen. Mesélj egy kicsit ezekről a képekről, kérlek!

Váli: A műtermem. Nyolcadik éve csinálom. Már mindenki nagyon unja. Nem tudok én erről semmi okosat mondani. Még mindig itt vagyok. Még mindig ezt festem.

É: Azt szokták mondani, hogy az ember sejtei hét évenként kicserélődnek. Gyakorlatilag, amikor elkezdted, -nyolc éve volt- és ma már egyetlen sejtet sem ugyanaz, csak ez a téma. Mi köt hozzá?

V: Nem tudom. Találtam egy szerkezetet, egy látványt, egy pár színt, és még mindig érdekel.

É: Ezeket a képeket festhette volna valaki, akit mondjuk börtönbe zártak. Vagy legalábbis valami fajta furcsa cellába. Még hozzá egy kopár, egy üres cellába, amiben csak a legszükségesebb bútorok vannak.

V: Mondják. Annyian mondják, hogy még lehet, hogy valami igazság is van benne. Ebből én annyit tudok , -és ez nagyon kevés- hogy például a puritán, a szerzetesei élethez mindig rendkívül vonzódtam, úgy mint egy kisgyerek a puskához, mondjuk, és ez a hajlamom akár kivétel. Én ezt próbálom a hétköznapjaimban is megvalósítani, és aztán úgy kiüresítem magam, hogy magam sem tűröm, és átcsapok az ellenkezőjébe. Hát evvel küzködöm. Inkább ebből talán annyi igaz, hogy a kevés, a kevéssel megvalósítás, az mindig érdekelt. Szóval a sokkal, a többel alig tudok valamit kezdeni. De egy barát, egy tekintet, egy könyv egy nyárra, ezt értem.

É: Mondd, van ebben valami az agnoszticizmusból? A világ kuszasága, átláthatatlansága, átfoghatatlansága az ami riaszt, vagy ami erre a furcsa bezárkózásra készített?

V: Nem, én azt hiszem, hogy Isten által rendezett a világ és ezt elfogadom. De kétségkívül, én nagyon kevés információt tudok befogadni. Nagyon kevéssel tudok szembesülni, és óvom magam a túlzott mennyiségű élménytől. Nem tud a feleségem velem moziba menni, mert nem bírom el az élményt. Kijövök félidő után, túl sok mindent láttam, az nekem elég egy hétre, borzasztó. Úgyhogy sose tudom meg, hogy megölték-e vagy nem.

É: Az nem is biztos, hogy baj. Az érdekelne, hogy végül is itt köröttünk alapvetően megváltozott a világ ez alatt a -mondjuk- nyolc év alatt...

V:...én erről nem tudok...

É: ... mióta ezt a sorozatot fested...Nem? Hát itt sokféle érdekes politikai esemény történt. Elmúlt egy társadalmi rendszer. Aztán jött egy másik, választások voltak...

V: ...festéket lehet kapni...

É: Csak ez érdekel?

V: Majdnem.

É: Lehet így igazán élni? Vagy csak így lehet igazán élni?

V: Hogy tisztességtelen-e ez, ezt kérdezed.

É: Nem. Csak lehetséges-e? Én például valószínűleg furán érezném magam, ha nem lennék azonnal informálva a világ összes -hát lehet, hogy nem is olyan- fontos dolgáról, csak én gondolom róluk, hogy fontos...

V: Nézd, én egyszer pimaszul azt mondtam, hogy ha fontos információra van szükségem, sürgősen, akkor nem a rádiót kapcsolom be, hanem a lemezjátszómát. És én ezt körülbelül így is élem. Nem vagyok erre büszke. Az is egy része az életnek, és örüljön, aki annak örül. Rembrandt jobb festő mint én, de én vele vitázom, nekem ő az aktuális probléma. Vagy most az Arany János bácsi, aki papírgalacsinokat fricskált a Tudományos Akadémián, mert unta a beszédeket, és a Jókaiival fricskáztak egymásnak papírgalacsinokat. Ő bökverseket, Jókai pedig karikatúrákat pöckölt vissza. Nagyszerű.

É: Az ember persze némi felületességgel azt gondolná, hogyha az embert nem zárják be egy ilyen szűk térbe, hanem önként vállalja ezt a szűk teret, akkor e mögött azért működik valami fajta megvetése mindannak, ami kívül marad eszen a szűk téren. Igaz ez?

V: Ez sokáig igaz volt. Most már eljutottam oda, hogy tudom, hogy vízmester vagy a kabinos ugyanolyan fontos ember mint én, -bocsánat.

É: Ismét a Lukácsból való példa...és mondd, történetesen ha nyolc után hazamész, és nem haza mennél, és találkoznál mondjuk villamoskalauzzal, bolti eladóval...nem érdekel, hogy róluk is megbizonyosodj, hogy ugyanolyan fontos emberek, érdekes emberek, mint... a kabinos..?!

V: Nem, nem. Én este fél tizenegyig dolgozom. Az nem pontosan és nem csak azt jelenti, hogy festek, de a munkámmal vagyok elfoglalva... tökéletesen elfoglal.

É: Mondd, azért megakadt-e a műtermeden kívül valami máson is a szemed? Szóval mondjuk ha egyszer már nem a műtermedet festened?!

V: Már nagyon szeretném nem a műtermemet festeni, és egyelőre a kisfiam ötleténél tartunk, aki azt mondta: „Apu, hogyha annyira mondják már, hogy hagyd abba a műterem festését, hát akkor ezentúl fessed az én szobámat!” Ezen még nem látok túl. Ha találnék új témát, el fogom kezdeni, mert félek, hogy romlanak a képeim. Tehát ismétlem magam, unalmasak, gyengék...évek óta félek ettől. Hál' Istennek még nem annyira, mérhetően gyengék, hogy feltétlen és robbanásszerűen abba kellene hagyni. Vagy legalábbis én így látom.

É: Én nem akarlak rábeszélni, hogy hagyd abba.../nevet/

V: Sokan beszélnek rá, és lehet, hogy igazuk van..

É:Pusztán azt firtatom, hogy valami motoszkál ott... és mondd, voltál már a kisfiad szobájában, úgy igazán körülnézni?

V: Hogy voltam-e a... kérdés jó. Kevesebbet pingpongozom vele, mint szeretné, pedig ott van a pingpong asztal. A kérdés jó. Igen. Lelkiismeretfurdalás: van, a világgal szemben. Ezt húsz éves koromban már tudtam, és akkor ezt úgy fogalmaztam nagyon pimaszul, hogy a beteg nagymamám látogassam-e meg, amikor evvel jót teszek neki, vagy fessek-e, amikor a világgal teszek jót?! Persze válasz nincsen. Természetesen alkalmanként kell kitalálni.

É: És te mit választottál?

V: Hun ezt, hun azt, hála Istennek. Hun ezt, hun azt, igen. De tudtam, hogy van választás. Azt hiszem elég kevés az ember játéktere, a tehetsége és a tehetségtelenségei annyira meghatározzák. Azért a kevés válaszért vagyunk felelősek.

2000-EST BESZÉLGETÉS.

Kérdez: Margócsy István

- Ha elmész művésztelepre...

Évente egy hónapot töltök evvel. Ott nincs telefonálgatás, nincs mateklecke, javítandó konnektor, vendég, élet, hejehuja, semmi sincs, csak munka napi negyven órában. Szüts Miklós barátom a szomszéd műteremben. Ha karikás szemmel áttántorgok hozzá, hogy mégiscsak építésznek kellett volna mennem, nem tudom ezt a kurva képet megoldani, irgalmasan megvigasztal.

- Festményeid témaválasztása mitől függ?

- Evvel a feladattal nyolc éve kellett utoljára szembenéznem. Akkor egy fotómat rajzoltam le. Azóta fejből rajzoltam a székeket, padlókat. Anyácskám nagyon türelmes velem, de már ő is mondja, hagyjam abba a műterem-ábrázolást, váltsak témát. A Lukács úszómestere is ezt mondja, alig merek a szeme elé kerülni.

- Hogy évekig kerülgeted ugyanazt a témát.... mi az oka?

- Belém vagyok gabalyodva; nem tudom. A lehetséges válaszok:

1. szellemi renyhességem (erre gyanakszom leginkább)

2. szűk horizontom

3. mert mindegy

4. mert így jó

5. irigylem Morandit.

- Öndokumentációd igénye és munkája, kényszere...

- Miklós szerint egyszerűen: munkakerülés. Ámbár inkább játék. Úgy gondolom, papírhajómat akkor engedhetem útjára bele a patakba, vagyis munkám akkor van befejezve, a kultúrába belefelve, ha a kép dokumentálva van. Ha a címe és opuszszáma által zökkenőmentesen kezelhető, fotója által felidézhető. Étteremben ülni unok, emberek közé alig megyek, tévét nem nézek, a tavaszra nem figyelek, színházba nem járok. Szeretem a szép hosszú táblázatokat, ez a szórakozásom...

- Naplóírássod... a verbalitásod viszonya a vizualitásodhoz...

- Bocsánat, nem vagyok vizuális típus. Még a szép és ráadásul szóke nőknek is harmadszor is bemutatkozom. Van is baj.

A verbalitásom. A négyezer oldal naplóm, gépelve... Nézd, melankolikusnak születtem. Már gyerekkoromban fölmerült a kérdés, miért élek. Leírtam, újra meg újra megfogalmaztam ugyanazt. Így próbáltam értelmezni világomat. Hozzáadva mindig egy kiló dicsekvést. (Mondd, egy 53 éves ember miért dicsekszik folyton?! Önigazolás? Kisebbségi érzés?)

A naplóm, tovább. A komputeremben a levelezésem dossziéja a legvastagabb. Szakmai munkám egy része postán bonyolódik. Egy festésnaphoz, tetszik vagy nem tetszik, négy nap háttér munka tartozik. Nincs műtérmszolgám, mint Mednyánszkyknak...

Magánlevelezésem pedig: egy Franciaországban élő barátnőmnek havonta leírom a világot. Három példányban, egyet ő, egyet a Tudományos Akadémia Kézirattára kap... Tán hét irattartó dobozom van már ott... a harmadik példány pedig otthon gyűlik... de minek. Hinni a fölöslegesben. A szent fölöslegben. Ami a kultúra.

Ha egy megyeházból elkallódott képed föl kutatása ügyében levelezel, az minek számít?

- Közügynek.

- Miért s hogyan a végtelenített (ismétlődő) kérdésfeltevések? Változik-e, mélyül-e?

- Egyetlen kérdés van, nyilvánvalóan. Hogy mi a fenének élek. Evvel birkózom nyolc éves korom óta. Akkor azt mondtam, egy élet kell majd hozzá, hogy megértsem. Isten utasítását ez ügyben (hogy Ő ezt jobban tudja, ezt csak hagyjam rá) elfogadom, de nem tudok mosolyogni. Még. Pedig az a legfontosabb dolog a világon. Pilinszky is túl volt az ötvenen, mikor még mindig csak ott tartott: „eljuthatunk a derűig”. Hogy a kérdésfeltevés mélyül-e? Mitől mélyülne? Minden napom értelmét meg kell fabrikálni. Nem számolok velem, terveim nincsenek. Fegyelmezetlenség, valószínűleg.

- Ugyanez a kérdés a festészetben: miért a sorozatfestés? A darabok együtt vagy külön élnek, erősítik-e egymást?

- Nem festek sorozatokat. (Egy képen belül kell elmondani az egész világot.) A témám azonos, évek óta. Testvéreképek csakugyan értelmezhetik, segíthetik egymást.

- Nem ellentmondás-e a tárgyalkotás és a tárgyak meg-nem-őrzése?

- Dehogynem. Tudom. A tárgyakat imádom, a franciakulcsot és a színváltós, térképolvasós, morzegombos terepszínű katonai zseblámpát. Két éve találtunk egyet fiammal, kirándulás közben, a hóban. Építem, javítom és átalakítom tárgyaimat, de ami nem nélkülözhetetlen, kíméletlenül kiszórom az életemből, beleértve azt az elem lámpát is. Nem mentenek meg a haláltól. A könyvtáramat is mindig szétajándékozom. Most 380 ezer forintot adtak egy képemért: ebből magamnak vettem egy Arany öszt, Babits öszt, Oravecz majdnem öszt, Rakovszky válogatottat, Ady öszt. Most kezdek bele, beléjük, tán még nem késő. Hogy félretájékoztatás ne essék egyébként: műtermemből, követve a szokásokat, tehát féláron, 150 ezerért árulom közepes méretű képeimet.

- A darabokból újra összeállítható (feldarabolt) kép hajdani ötlete: mű volt-e vagy gesztus, kihívás?

- Nem kihívás, nincs kit ki-hívni, ugyanis ők nincsenek bent, én meg kint. Nem haragszom a világra. Arra nekem nincs időm. Meg nem is az én dolgom.

A kérdés első fele pedig félreértésen alapul, soha nem állítottam össze képet utólag, szétfűrészelt darabokból. Olajképkor nem vagyok játékos.

- Miért nem engedted ki az országból a képeidet? Köztudomású, hogy ez a tiltás minden képed hátrára rá van bélyegezve...

- ...közgyűjteményt kivéve. Hogy miért? Nézd, itt a Gellérthegy a város közepén. Itt a Váli utca a Körtérnél, ahol a 6-os fordul. Itt jár a 2-es villamos végig a Dunaparton, itt a legendás 18-as villamos, és a valahai 81-es, ami a Zugligetbe járt ki. Fölötte a Harangvölgy. Itt van Arany János sok-sok kézírata az Akadémián. Képeim itt érzik jól magukat. Hogy külföldön megmértessék? Minek mérni, ez nem tojásbrikett. Használni kell.

- Hol, milyen körülmények között tárolnád legszívesebben a magad képeit?

- Nem feltételes mód, hanem kijelentő, múlt időben. Elintézve. Néhány száz pesti polgár vállalta, meg harminc múzeum. Egy kép négyféle módon szívódik föl a kultúrába: Lakásfalra, szűk közönség számára ugyan, de alaposan. Múzeumban, ott nem feltétlen látható, de a nemzet trezorja. Kiállításon, amikor pár hétre reflektorfénybe kerül, valami aktualitás kapcsán. És reprodukción, ahol mindig kézközeli állapotban van. Mind a négyre szükség van. Az arányok helyes beállításával törődöm, már ami rajtam múlik.

- A magánnyal hogy jönnek össze a csoportos kiállítások, amiket szerveztél?

- Füst Milán mondja: lehet, hogy az életnek nincsen értelme, de a mézárósszámlát ki kell fizetni. Ebédet, szelmet, zoknit, fékpofát és osztályfőnöki figyelmeztetést másoktól kapok. Vannak barátok, kollégák. Vannak jó képek, nem csak az enyéim. Nem nekem jobb egy csoportos kiállítás, hanem a publikumnak. És a gondolatokat így, több oldalról körüljárva sokaknak könnyebb befogadni. Ezért szerveztem meg Győrben az állandó kiállításunkat is; tavaly ősszel. Kezdetkor Dávid Katával megkorrigáltattam az ötletemet, etikus-e a kultúra egy szegmensét így elkülöníteni. Azt mondta, kívánatos. Nincs értelme sok kis gyenge Magyar Nemzeti Galériát csinálni országszerte.

- Életszervezés: napirend, időbeosztás - mit miért?

5.23-kor lecsapom a vekkert, a budai ferences barátokkal együtt mondom a reggeli zsolozsmát. Onnét át a Lukácsba. Otthon Kata meleg reggelivel vár, asztalhoz ül velem. Aztán munka. Kettőtől négyig alszom, pizzamában. Ma már nemigen festek este, negyven év fölött az ihlet napszakhoz és keretmérethez igazodik. Háromnegyed tizenegykor oltok.

Vasárnap családi séta, nyáron nyaralunk, hogy lett hordozható szövegszerkesztőm, könnyebb feladat.

- Ima, egyedül és közösségben...?

- Imaidőm a reggel első munkaórája. Munkaórája, mert munka. Pár éve tanultam meg, hogy mindenért hálát lehet adni, hogy a vízcsap működik, hogy a családom éppen békén alszik, hogy tegnap pocsékul ment a festés. Napközbeni imáim leginkább rövid helyzetjelentő telefonálások, ahogy a rendőrök szólnak be akció közben a központba, jelentve és utasítást kérve. Esetleg erősítésért...

1996, Végh Attila interjúja a Népszava számára (nem jelent meg)

IHLETRE VÁRNI...

... - Ezek szerint ihletre várni... értelmetlen dolog, dolgozni kell, és az ihlet esetleg megjön magától ?

- Gimnazistaként, 59-ben egyszer vihettem Vadas Ernő fotótáskáját. Valami kérdésemre ezt válaszolta: „Tudod, fiam, ha az embernek van egyetlen jó fotója egy évben, az már egy jó év.” Kezdek egy évben vagy negyven képet, abból három igazán jó. Ihlet egyébként létezik, az pillanatnyi ötletesség és a szokásosnál sokszorosan gyorsabb gondolkodás. Tegnap szerencsésen így renováltam a fregolit a fürdőszobában. Évente négy-öt ilyen napom van...

- Önnek mint hívő katolikusnak szinte kötelességszerűen felteszik a vallás és a művészet viszonyát firtató kérdést.

- Vallásosan biciklizek és vallásosan mosok fogat. Nincs kétféle életem. A halálommal valóban foglalkozom, hol félek tőle, hol elfogadom, rendezem magamban. Mint a hagyatékomat is, rendszeresen, ne maradjon utánam rendetlen fiók. Halálközelben élek, de hogy erről mi módon beszélnek képeim, nem tudom.

- A régebbi korok emberei a halált nem feltétlenül tragédiának tekintették, hanem belépőnek az ősök közösségébe. Ha a művészet rokon a halállal, nem lehetséges-e, hogy az igazán nagy mű elkészülte után a festő úgy érzi, bekapcsolódott valami kollektív szellemi áramlásba ?

- Nem érzem. Nem másokért festek. Festek, mert festeni muszáj. Tornyai azt mondta: „kenyni jó.” A képnek nincs célja, a képnek haszna van. A művészet a világ legfontosabb kérdéseiről beszél. Mindnyájunk legégetőbb kérdéseiről. (Munka közben minderről semmit sem tudok.) Fotóztam nyomortanyán, mindenütt volt a falon valami, legalább egy újságból kivágott kép. Nem a vendég kedvéért.

- Van-e olyan, aki érvénnyel beleszólhat a munkájába? Egyáltalán eldönthető-e, hogy amikor valamilyen megoldás mellett dönt, teljesen saját döntést hoz-e?

- Sokan nyüzsögnek a műtermekben: Nagy Balogh (1919), Vajda (1941), Paul Klee (1940), Ambrogio Lorenzetti (1348). Mikor aztán kérdelem őket, na, most merre, összenéznek és hallgatnak. A nyavalyások. Hogy a fiam melyik gimnáziumba kerüljön, nem nehezebb kérdés, mint hogy melyik szín lenne a legjobb itt, a kép sarkában.

- Az, hogy hívő katolikus, családi hagyomány, vagy esetleg volt egy olyan erős élménye, ami erre az útra terelte ?

- Ingyen, ajándékba kaptam anyámtól, így nevelt. Ma 78 éves. Múltkor megbeszéltük, főnről majd alaposan megnézi New Yorkban, a Metropolitan Múzeumban a számomra oly kedves Lehman-gyűjteményt. Igen, voltak nagy élményeim, de nem ettől maradtam hívő. Egyetlen kis fémkapocs fűzötté tesz egy csomó papírlapot, ilyen a hit számomra. Rend, ami nélkül elzúllnék.

Joó István interjúja a Napi Magyarország számára.

NEM IS ABLAK...

Nem is ablak, inkább ablakzat. Képeiről ismert, keskeny táblákra osztott üvegfelület, hályogos. Váli Dezső smirglivel érte el, hogy Margit körüti műterméből ki ne lásson. A szemközti ipari minisztérium helyett tejfehér derengés. A dörzspapír-akcióról a Váli című, nemrég megjelent könyv olvasójaként értesültem. Korábban publikált naplójából azt is tudom: mikor még nem volt Munkácsy-díjas, sőt Derkovits-ösztöndíjas sem, didergett itt - ahol a látogatóról most lekíváncozik a pulóver.

- Hetvenkettőben, mikor műteremlakásom lett, nyolc fokkal kezdtem - húzza összebb a melegben is magán hagyott, zubbonszerű háziköpenyét Váli, amitől még magasabbnak tűnik. - Harmincéves voltam. Lassan fölvettem tizenháromra, sok év múltán tizenkilencre... Takarékoskodtam, szegények voltunk.

- Kirakatokban ma sem látni képeit, csak kiállításokon.

- A magángyűjtők viszont vásárolnak tőlem, úgyhogy fűtésre már telik. A galériáknak mennyiségileg kevés, amit csinállok, ráadásul nem engedem ki műveimet külföldre. Ezzel tulajdonképpen kizárom magam a nyilvános üzleti életből.

- Miért fontos, hogy munkái belföldön maradjanak?

- Az unokáimnak festem és azoknak, akik e tájon fognak élni, nem a müncheni fogorvosoknak. Más kultúrkörben egyszerűen elvész a hatásuk. Nem igaz, hogy azzal terjesztem a magyar kultúrát, ha szétszórom a képeim. Egy életmű hatása sokszoros saját közegében. Ha valaki itt egy jó bolíviai festő képével találkozik, örül, aztán vállat von. Máshogy érinti, ha egy szentendrei témájú művet lát, mert ismerheti például Bálint Endrét, Vajda Lajost, Barcsayt.

Amikor az ország haszna kifejezést hallom tőle, ismét eszembe jut a könyve. Művészi hitvallása, műhelyitkai után külön fejezetben beszélgeti értelmiségi barátait egy-egy képéről. E vendégszerzők közül többen a nyitott társadalom szóvivőiként szoktak fellépni, legalábbis a napi közéletben. Nem akarom azonban, hogy ilyen alkotási térben, ahol ráadásul a katolikus festő imádkozó közössége is hétről-hétre összegyűlik, politikára váltsunk.

- Tehát a képzőművészeti alkotások mást jelentenek a világ különböző pontjain? - kérdezem immár az öreg karosszékből. Ő forgószéken ül íróasztalánál, kiteve magát a telefon gyakori molesztálásának.

- Ez szükségszerű, mert kisebb, sajátos közösségek intimitásait, információit is hordozhatják, melyeket csak e közösségek tagjai érthetnek igazán. Vannak persze, akiknek a festészete Magyarországon is internacionális, nincs kifogásom ellene...

- Egykor modernkedőnek minősítették, figyeli a ma legújabbnak számító áramlatokat?

- Nem. Ha külföldre megyek, bevallom, a múzeumokat keresem föl, nem az aktuális kiállításokat. Piero della Francescára bizonyosan szükségem van, és kevésbé érdekel, hol tart a szakma most. Sokan közülük a közösségi mitológiák helyett olyan tökéletes magánmitolókiáig jutottak el, amiket már csak egyedül ők maguk értenek.

- Nem szimpla átverés ez?

Szemem közben a mögötte függő vakuállványokra téved, segédeszközök a képek dokumentálásához. Valaha a teljesen absztrakt Váli-művek reprodukálásában is közreműködtek.

- Van a mostani képzőművészetnek egy olyan megjelenési formája, ami voltaképp már nem képzőművészet. Öreg vagyok ahhoz, hogy ne tartsam pusztán blöffnek a piac jelentős részét. Nagy az értékbizonytalanság, és ebben sokan ludasok: műkereskedők, múzeumigazgatók, művészeti folyóiratok, főiskolai tanárok... De mivel a szürrealizmus meg a kubizmus megjelenésekor is nagy volt a ricsaj, reménykedem, hogy most is kitisztul majd az ég.

A műteremben nonfiguratív képet csak egyet találok, de az jókora méretű. Húséges melegbarnák uralják.

- Földényi F. László hozta vissza hosszú idő után - fordul arra Váli is. - Alacsonyabb mennyezetű lakásba költöttek, így kisebb képet választott magának.

- Többé nem tér már vissza a nonfiguratívhoz?

- Nem tartom valószínűnek. Ez a századunkbeli áramlat végül is helyénvaló kísérlet volt: a határokat időnként újra kell rajzolni... Kiderült viszont, hogy az ember, mint egy fuldokló, keresi még ott is a valóság elemeit. Mark Rothko alkotásairól, melyek mindössze néhány téglalap formájú színfoltból álltak, kiderült, hogy voltaképp bújtatott tájképek. A beleérzések az én nonfiguratívjaim esetében is indokoltak. Ami azonban ezen túlmegy, általában semmivé válik... Ma határozottan úgy látom, hátrányos helyzetű az a művészet, amely lemond a kézenfekvő és fontos eszközökről, témáról.

Az munkaasztalokkal szemközti falhoz támasztva vagy harminc átlagos nagyságú, keretezett négyzetes olajfestmény. Hajtogatom őket: mind az úgynevezett műterem-sorozat újabb darabjai. Tehát minden változatlan! Tizennégy év absztrakt korszak, három és fél évig tartó zsidótemető-ciklus után immár tizenegy éve - műtermeket fest. Ez persze csak a téma. Nekem úgy tűnik, e borongós enteriőrökből a létezés csoda-volta foszforeszkál, a berendezési tárgyak, munkaeszközök csendélete mögül a lélek tartósabb képletei szólítanak meditációra. Megokolni nem tudom, de számomra szépek ezek az ázott kontúrok, szép ez a színvilág, amelynek alapja általában sötét, sötétbarna vagy piszkosfehér, s amelybe itt-ott tört rózsaszínek, lilák vagy okkerek foltozódnak.

- A mozgást sosem akarta tetten érni?

- Ezek tényleg nagyon statikus, mondhatnám, mániákusan mozdulatlan világok - ismeri el a festő. Hirtelen számítógépéhez fordul, és bejegyzí legutóbbi megfogalmazását egy készülő lexikon számára, melynek összeállítói jónak látták kikérni a művész önmagáról szóló véleményét. - De ettől még a színek és a formák hatnak egymásra, vonzzák egymást. Itt azért lüktetések vannak, súlyok billennek, tárgyak anyagtalánul lebegnek, színek közelebb jönnek... A valóságot szándékos léptékhibák, arányzavarok borítják fel. Egyszóval mozgás ez, ha nincs is rajta vágató paripa...

Megtapintja a farostrá festett olajképek keretét, és mint egy szőlősgazda első fejtés után a pincében, dicséri az idei év termését, összehasonlítva az elmúlt két - gyengébb - esztendővel. Elejti, hogy általában a kecskeméti alkotóházban kezdi el képeit.

- Természetközében - ilyen belső tereket?!

- Itthon család van, telefon, elromlik a vízcsap. Képeimet ott tudom elindítani. Mindennap egyet... Erőltetem a tempót...

- Nem fájdalmas mindjárt abbahagyni és belekezdeni egy újba?

- A képet az első harmóniaállapotig viszem el, csak utána fordítom a falnak. Azzal a mű megszületett, legfeljebb még éretlen... Van úgy is, hogy azt nézve kezdem el a következőt. Együtt lélegeznek még azután is, hogy elkészülvén rájuk adom a menetfelszerelést... Vagyis ellátom őket címmel, véglegesen beillesztem őket keretükbe - mert már munka közben is bepróbáltam őket sokszor, végül lefotózom és bevezetem adataikat a számítógépbe.

- Nincs olyan kísértése, hogy bálványozza az alkotásait? - kanyarodok a hitproblémák irányába, tudván világ-

képéről.

A festő arca változatlan, mintha, már régesrég megfogalmazta volna:

- Képeimet nem bálványozom, de hogy magát a munkát... bizony van ilyen kísértés. Életemben a munka állandóan arra törekszik, hogy mindent elöntsön. Folytonos offenzívában van, hogy elébe kerüljön emberi kapcsolataimnak, de még a pihenésnek és a művelődésnek is. Számomra világnézeti feladat tartani az egyensúlyt. Ugyanis a hit és a művészet nem két ellentábor. A beteg nagymamámat látogassam-e meg, amivel egyetlen embert szolgállok, vagy folytassam tovább a képeimet, amivel - vélhetően - egy egész közösséget? Csapda volna, ha kategorikus választ akarnánk adni. Nem szabad lemondani az alkalmankénti keserves mérlegelésről.

- Miért kerüli - korai Keresztút-képeitől eltekintve - művészetében a közvetlen bizonyágtételt?

- A jó mű, akár vallásos témájú, akár nem, villanásnyi időre mindig megláttatja, Isten köpenyének a szegélyét. Ennél többet nem tehet, de - eddig elér! Az érték ugyanis mindig fölfelé emelkedik. Berény Róbert Kapirgáló című festménye, ami trágyadombon válogató tyúkot ábrázol, jobb kép mint Rippl-Rónai Golgota-gobelinje, tehát szakrálisabb. A téma lehet profán, vagy mellékesnek tűnő, a lényegi, transzcendens mondandóhoz így is, úgy is eljuthat, és el is kell jutnia.

- Mitől keletkezik akkor a lényegi mondanivaló?

- Tehetség és ihlet dolga, ajándék. De a lényegi mondanivaló a művészeknél sosem tudatos. Derkovits hiába gondolta, hogy ő elsősorban a proletáriátus szószólója. Valójában a gyermeki boldogság zseniális kifejezője, még Kenyérért (Terror) című képére is igaz, amelyen egy halott tüntető fejét és csorgó vérének lehet látni a kövezeten, a csendőrcsizma részletét s egy puskatust: meg lehet nézni a Nemzeti Galériában. Az egy boldog kép. Mert ez az ő nem tudatos, de lényegi mondanivalója.

Elköszönök Váli Dezsőtől, hogy mindazt, amit hallottam-láttam, bepróbáljam a keretbe. A keskeny falipolcok lakói - famegmunkáló szerszámok, lakkok, festékek, szögesdobozok és még mi minden - áttekinthető sorokban búcsúztatnak. Itt alighanem rend van.

1999 IGEN folyóirat karácsonyi száma

APÁM CSOMAGJÁBAN KANÁL...

Az IGEN levele itt, a Kecskeméti Alkotóházban ért utol. A benne leírt kérdés apám halálához kötődik, egy Oroszországból hazatért hadifogoly levele kapcsán, szövege a Váli-c. monográfiában (festő vagyok) jelent meg, két éve:

Kistemplomtanya 1946. X. 17-én.

Mélyen tisztelt Nagyságosasszony!

Tudom jól, hogy egy szomorú kötelesség teljesítését mulasztottam el, akkor amikor Nagyságosasszonyt azonnal megérkezésemkor nem értesítettem szegény férje Dezső haláláról. - Amikor Debrecenben múlt hó 7-én megérkeztünk és ottan az adatainkat fölvelték kérdezték, hogy tudomásom van-e arról, hogy valamely bajtársam meghalt.- Ekkor én Dezső halálára vonatkozó adatokat bementem, amelyet ott nyomban írásba is foglaltak.-- Személyesen akartam fölkeresni Nagyságos asszonyt, de annyira gyenge voltam még akkor, hogy erre egyedül nem mertem vállalkozni.

Szegény Dezsővel mindig egy táborban voltam. - Őt közelebből Szapahován ismertem meg - egy és ugyanazon időben kerültünk be a szanatóriumba.- Mindketten teljesen legyengülve kerültünk oda. Sokat szenvedtünk.

Ápolgattam szegényt - július 13.- vagy 14.-én hajnali órákban halt meg - nem sokáig szenvedett.-- Amikor meghalt az egész vagyontája, holmija egy kis vászon zacskóban volt, dohány kanál szappan kettő lap; kettő érem és egy kereszt. Holmiját a főszanitéz magához vette, azzal, hogy azokat a parancsnoksághoz kell leadni.

Fogadja mély fájdalomában Nagyságosasszony őszinte részvételemet, kezeit csókolja Csikós Nándor

Tehát a kérdés:

- Tárgyi apai öröksége: egy kis vászonzacskó, amelyben „dohány kanál szappan kettő lap kettő érem és egy kereszt” lapult. És a szellemi?

57 éves vagyok. Apám halálakor három éves. Amit tudok róla, anyácskám kevés meséi. (Csak néhány közös évük volt.) Maradt a lakás, a tárgyi környezet „üzenete”, amibe beleszülettem, amit a jól síelő, operabarátnak banktisztviselő maga után hagyott; fotelek és üvegvázák a negyvenes évekből, a Pallas nagy lexikona, cigánylány csörgődobbal a falon. Két könyv, amit mindig, a frontra is magával vitt: Dante, és Ady összes. Hogy vagyok ezekkel? A cigánylányt észre se vettem, a Pallas múlt századi ábrái elbűvöltek. „Szöveggyári gépterem, Anglia, XIX. század első harmada”; Adyt most szerettem meg, három éve, ámulattal. Hihetetlen koncentrált. Csakugyan a vers a legtömörebb információátviteli forma, amit az emberiség valaha is kitalált (Hankiss Elemér szerint). Dante: egy-két fejezetét olvastam, nem használom. Azt hiszem, értem, mit akart mondani.

SZELLEMI ÖRÖKSÉGEM egy tábori levelezőlap, apám halálát érezve hadifogságból üzent nekem. Anyám érettségim alkalmából a zafirköves pecsétgyűrűvel együtt adta át - volna. Nem vettem át. Negyven év múltán, mostanában kérdeztem felőlük, rég nincsenek meg. Anyácskám emléke szerint a levél család- és hazaszeretetre buzdított. Hogy én annakidején miért...?! Radikalizmusom mellett bizonyára gyávaságom is. Talán félttem egy kőbevésett tízparancsolattól. Hogy halott apával nem lehet vitatkozni. Saját házamat akartam építeni, saját téglából. (Ami persze csacsóság. Akkor Camust és Senecát se szabadott volna olvasnom, akik akkoriban átrajzolták éveimet, életemet.) A gyűrű pedig: addigra már túljutottam a gyűjtögető - halászó - vadászó életmódon. Hogy

a szellemi javak mértéktelen gyűjtése mellé is kérdőjelet tegyek, ez évtizedekkel későbbi történet. Schmal Károly grafikus barátomnak volt bátorsága ezt egyszer egy nyilatkozatban fölvetni.

A CSALÁDSZERETETRŐL, ami a levélben. A jövő hónapra nagypapa leszek. Szakmám magányosságra szoktatott. Vagy fordítva. A szeretetre lassan megérek, vagyis lassan megértem, mit jelent a másik ember. (Aki nem pont olyan, mint én.) A művészek kávéházi időöltései, átívott éjszakái mögé iszonyú társhiányokat képzelek. Netán lelki ürességeket. Vagy csak megint nem értek valamit. Bár a narkózisvágyat értem, ez a szakma olykor majdnem elviselhetetlen. Makkai püspök írta Adyról, hogy azért ez a borgőzös élete, mert nem volt elég tehetősége zsenivoltát elviselni. A művész egy sohanincsteteje hegyet mászik. A csodálatos Morandi normális volt, noha mintapolgár? Ötven évig vázát és poharat festeni?! Karinthy mondja, értsétek meg, én mindig úgy gondolkodom, ahogy mások életükben egyszer, zuhantukban, az ötödik és negyedik emelet között.

Alkotó ember. Szerencsés esetben, családban, hárman-négyen veszik körül, elviselik, gondozzák. Pótolják szükségyszerű csonkaságait, óvják, önmagától is. Vesznek neki zoknit, peracet, elküldik nyaralni. Cserébe, jajj cserébe... hagyjuk. „A dolgozó népet szolgálom.” Valamint a kisdedeket és a nyugdíjasokat.

A HAZASZERETETRŐL. Ezt inkább húgom örökölte. Szakmám nemzetek fölé lát. A pártirodákon fogalmazott jelmondatok kirekesztők, nevetségeseek.

Ámbár. Nem hazaszeretet, hogy nagyon szeretem Zelk Zoltánt...

Vak szemgödör. Halott sirály.

Kiholt a tenger: medre már

vak szemgödör. Halott sirály

lelke vijjogva visszaszáll... (Sirály)

...és Illyés Gyulát, a ronda Corvin áruházat, a 18-as villamost, a Szabadság-hidat, a kecskeméti főtér sétányát...?! Nem, ez nem hazaszeretet. Ez vonzalom. Pontosítsunk. Szeretni azt jelenti: dolgozni érte, tenni érte. Vagyis elsősorban nem érzem. (Még házastársaknál sem.)

Tehát hazaszeretek például:

1. Képeimet (múzeumoktól eltekintve) nem adom el-, nem engedem ki külföldre. Ezt mindig elmondom: unokáimnak-unokáidnak festek, nem a müncheni fogorvosoknak.
2. Most négy hónapi munkával CD-ROM-ra írtam minden képemet, rajzomat, teljes oeuvre katalógus. Hiszek benne, hogy azon túl, hogy jó játék volt, ez nemzetszolgálat. Egy jó kép segít élni és meghalni. Petri György összes versei az ágyam mellett, kézközelben. De ki látja (használja) az Ékszerkereskedő vasárnapját, amit kiállítottam Párizsban a Grand Palaisban '78-ban, majd a Minisztérium megvette egy múcsarnoki kiállításról, nagyszerű, azóta raktárban. Ezért a CD.
3. Liftünkbe egy időben Van Gogh-reprodukciókat ragasztottam (a gyerekek mindig letépték).
4. Másfél évtizedes kilincseléssel elértem, hogy 72 év után újra kiadják Strindberg Egyedül c. önéletrajzi kötetét. Húszévesen ebből a könyvből tanultam meg sétálni.
5. '81-ben a norvég királyi művészeti ösztöndíj egy hónapját átsíeltem. A lesiklopálya tetején a bodegában kiváló almalevet árultak. Síbakancsomba pakolva hazahoztam egy üveggel, s telefonkönyvben megkeresve a megfelelő fórumot, leadtam az Élelmiszeripari Kutatóintézetnek, nem tudnánk-e illet itthon is csinálni. (Akkoriban még nálunk nem volt ilyesmi.) Nagyon örültek neki.

- APÁM CSOMAGJÁBAN DOHÁNY... Nem iszom nem dohányzom nem tévézek nem éjszakázom nem nőzök nem érdem. Okom van rá. Fiatal koromban még nem volt zacskóstea, időtakarékoságból rászoktattam magam a forró (csap)vízre.

- APÁM CSOMAGJÁBAN KANÁL... Készenléti eszköz. Tanulom. Hogy figyeljek-, fogadni tudjam, ami elém kerül. Egy gondolatot, egy ellenvéleményt. Antikváriumban érdemes idegen polcokon is böngészni. Uszodaöltözői beszélgetéseink hozama: húsipari géptanból már kollokválni tudnék. Egy barátnőmtől karácsonyra jó érzékkel múlt századi biológia könyvet kaptam volna. Csak sajnos zavarta, hogy könyveimet olvasás után továbbajándékozom. Kivéve a József és testvéreit.

- APÁM CSOMAGJÁBAN SZAPPAN... Első szerelmemnek megígértem, hogy ezentúl mindennap mosok fogat. Tartom. A nyakamra is sokat panaszkodtak. Szerencsére 10 éve a Lukács uszodában reggelente leázok. Fél óra, 1210 méter.

- APÁM NYAKÁBAN KERESZT... Én Mária érmet hordok, egy öreg apáca tukmálta rám 10 éve Pannonhalmán, lelkiyakorlaton, akkor még nagyon idegenkedtem ettől. Aztán fontos lett. Csak mindig leesett a karkájáról. Akkor a szintén nyakamban hordott tartalék-slusskulcsra ragasztottam szigetelőszalaggal. Egy kis jegyzetfüzet is lóg mellette a zsinóron. Reggel az uszodában nem érthetik, vetkőzéskor miért csókolom meg ezt az egészet.

aszkézis = lényegre figyelés

aszkézis = lényegre figyelés

aszkézis = lényegre figyelés

INTERJÚ A TV.1 / MA REGGEL 2000.12.6. REGGEL 8H. PROGRAMAJÁNLÓ MŰSORBAN

riporter : Juhász Károly rendező: Lukin Ágnes

nem a végleges anyag, helyszíni diktafonlejegyzés

Egy kiállításra invitáljuk a nézőket, egy különleges kiállításra. Mitől különleges ez, és mit láthatunk?

Minden valahai munkámat föltettem egy CD-ROM-ra, minden megmaradt és létező festményemet, grafikámat, könyvemet és olyan minőségben sikerült, hogy aztán egy kiadó, az Új Mandátum kiadta. Csinálunk egy kis bemutatót, az Esterházy Péter megnyitja, ezt a CD-t bemutatjuk. De miután ez nem nagyon vizuális... egy kis kiállítást, egy kis kamara-kiállítást is csináltam a Balassi könyvesboltban.

Mi látható ezen a kiállításon?

Hét újabb festményem, ideiek főleg. Én jó néhány éve egyetlen témát festek, a műterem-témát.

A novemberben befejezett képeim is rajta vannak ezen a CD-ROM-on, egyébként az interneten is az egész rajta van.

Ez egy különleges CD-ROM. Miben rejlik ennek a különlegessége?

Különleges... ilyen még a világon-, legalábbis Magyarországon nem volt, egy művésznek a teljes életműve rajta van, minden létező anyag. Másfél évig csináltam. Én elképesztőnek tartom, vagy lehetetlen állapotnak, hogy egy Babits-összes mindig ott van az éjjeliszekrényemen, és gyakorlatilag ingyen, azonnal hozzáférhető, az én képeim nagy része múzeumok raktáraiban van, nem tudom, [egyikük] Párizsban szerepelt huszonöt éve, azóta a Kaposvári Múzeum raktárában van, soha senki nem látja. Most itt megnézheti valaki, és azt mondhatja: ez egy rossz kép. Vagy azt mondhatja, na, ez érdekes.

2000. 12. 4. / Népszabadság

VARSÁNYI GYULA INTERJÚJA: DIGITÁLIS VÁLI DEZSŐ ÖSSZES

Interneten és CD-ROM-on Váli Dezső összes festménye és naplója

A megfestett kép egyetlen haszna, ha látják. És ennek feltételeit nekem kell megteremtenem, munkaköri leírásomban szerepel - mondja Váli Dezső festőművész abban az interjúban, amely az összes műveit tartalmazó CD-ROM és internet-honlap (www.vali-oeuvre.c3.hu) létrejötte alkalmából készült. A Magyarországon még egyedülállónak számító kiadvány bemutatója december 6-án lesz Budapesten, a Balassi könyvesboltban.

Azt gondolhatják - bevallom, én is azt gondolom -, hogy exhibicionista. Esterházy Péter szerint nárcisztikus alkat. Sokan törtetőnek is gondolják...

- Törtető vagyok. Remélem, nem másokat török. Egy kollegám mondta, megbocsátó szeretettel: „Deske, megfestetted a zsidótemető sorozatot, tudjuk, megkaptad rá a Munkácsy-díjat, de hát nem dobhatunk le a buszról, mindnyájan együtt utazunk”.

- És némi antiszemita éllel.

- Sajnos, ez az, ami mindenkire vonatkozik, rám is, pedig nem vagyok zsidó...

- Ön most mindezt közüggé teszi... akkor ez mégsem nárcizmus, vagyis önimádat.

- Esterházy aranyos, de azt hiszem, téved. Én nem magamat szeretem olyan nagyon, hanem a munkámat. Avval viszont dicsekszem is, sajnos, ez igaz, ez exhibicionizmus. Persze, minden művész az. Mit csinálunk? Mint a papok, vagy a tanító nénik - anyám is az volt -, valamit elmondunk a többieknek, ami fontos. Segítünk élni és meghalni.

- Ha a képei CD-romra, vagy az internetre kerülnek, más dimenzióba helyeződnek. Már nem ugyanazok. Ehhez mit szól?

Barátom mondta, te ez az egész nem sokat ér, a reprodukció reprodukciója... Mondom neki, „Szereted Van Goghot? És hány képet láttál tőle eredetiben?”

Önről közismert, hogy úgy gondolja: képei ehhez a vidékhez, kultúrához tartoznak, maradjanak is itt.

Nem vádolják, hogy így akarja növelni a művek ritkaságértékét?

- Ellenkezőleg: ezzel lemegy a forintértékük, mert nincs külföldi „megmérettetés”. (Ez nem tojásbrikett; ezt nem mérni kell, hanem használni.) Evvel a döntésemmel viszont a hazai közforgalmazást is lehetetlenné tettem, egy boltos nem mondhatja, hogy bocsánat, nem adhatom el, csak magyarnak. És megélek húsz éve ebből, gazdag vagyok, tizennégy éves Ladámba tudok benzint venni...

- Miért unja a színházat, hiszen díszletet is tervezett?

- Csak szó volt róla. Nekem mindig kicsit poros a színház. Ha meg friss, akkor az a baj. Pár éve elvittek megnézni az Egerek és embereket, nagyszerűen indult, feszes volt, drámai. Rögtön az első felvonás közepén hazakéredzkedtem a feleségemtől, hogy ennyi elég, sőt már sok. Moziba is ezért nem járok, a zúduló információ. Egyébként is háromnegyede hazugság. A másik háromnegyede csacsiság. Utána fél nap, míg megmagyarázom

magamnak, ilyen gyönyörű nő nincs is. Minek?

- Vannak, akik - tudván, hogy ön vallását gyakorló katolikus - hiányolják a képein a hit kifejeződését, a vallásos témát.

- Bocsánat, ma nagyon fáradt vagyok - az uszodát is alig bírtam -, ezért megint ismétlem magam. Erre a kérdésre azt szoktam válaszolni, a jó mű pillanatra láthatóvá teszi Krisztus köpenyének szegélyét. Nem kell ahhoz vallási témát választani. Egyébként sem tudnám szent István fülét megfesteni. Amúgy, hogy a kép miről beszél, a festőnek fogalma sincs, azt nem az ő dolga.

Varsányi Gyula

A cikk végén Esterházy Péter bevezető szövege:

A KIADÓI VÁLI-OEUVRE CD-ROM SZÁMÁRA

Esterházy Péter: Bevezető

Bevezetek. E pillanatban nem egészen tudom, hogy mit, de úgy döntöttem, ez nem fog zavarni.

Ez a CD tartalmaz egy Váli Dezsőt. Ez a tartalma. Mondhatnánk, véges miként tartalmazhat végtelent, rendszerben, javítsunk, a CD tartalmaz VD-ből egy jó nagy darabot. Tartalmazza VD egy nézetét. (Ki néz?) Egy változatát. Egy fölfogását. Úgy azonban, hogy mégiscsak az egészet felöleli. Mindent.

Mindent, amit VD összevillázott magáról, elsősorban tehát a műveit. Minden látható. Azok is, amelyek nem láthatók, mert mondjuk egy távoli, setét közraktárban telelnek, vagy szanaszét, ki tudja, hol. (VD tudja, és mondja.) Mintha titokzatos, idegen helyekre pillanthatnánk be, valaki fogja a kezünket, gyere, mutatok valamit.

És nemcsak valamit mutat, vagyis a képeket, hanem mindent, ami a kezeügyébe akad, tőle, róla, írva, mondva, nézve, hallgatva.

Érdekes volna ezt az egészet műalkotásnak tekinteni, melynek tárgya, műfaja, médiuma: Váli. Egy Válit látunk hát, egy Váli teremtette Válit.

Az, akit az Úristen teremtett, szigorú, komoly művész. Itt, ebben a gesamtkunstwerkben azonban látunk egy komolytalant is, egy naprakészet, mozgékonyt, egy interneccet, hiút és hülyülőt, narcisztikust és így önirónikust. Ahogy a költő mondja: egy ürgét.

Régi és új ritkán van így egyben.

2000. október

2000. 12. 21 / Magyar Narancs

VÁRADI JÚLIA INTERJÚJA: CSÓKOLTATLAK, KEDVES UTÓKOR...!

Váli-összes CD-n és interneten

3079 fájlban 700 festmény, 600 rajz, 200 művészfotó, két és fél könyv meg persze biográfia, adatok, videobeszélgetés, interjúk stb... Szóval egy teljes Váli Dezső. Egy oeuvre CD-ROM-on, és ugyanez interneten is. A lemez megszületése óta alig maradt kérdés. A múlt hét vége óta szinte mindent tudni lehet Váli Dezsőről. Így aztán bajban van a riporter. Meg zavarban is, mert úgy érzi, hogy két emberrel ül szemben, egy múlt századi bezárkózóval és egy jövő századi kitárulkozóval. Most akkor melyikkel beszélgessem?

MN- Jó érzés, hogy mindent tudni lehet magáról?

V.D.- Igen. 58 éves vagyok és hiú. Persze előfordul, hogy elkezdek egy mondatot, Szüts Miklós barátom meg elröhögi magát, és legyint, én pirulok, hogy persze, ezt már ötvenszer elmondtam, és olvasható is a 326-ik oldalon. Déry Tibor mondja: „ahogy öregszik az ember, nem gondolatok jutnak az eszébe, hanem mondatok”. Saját sémáimtól egyre nehezebben szabadulok...

MN- Válaszolt már valaha arra a kérdésre, hogy hogyan fér össze ez a két szélsőséges személyiség, a befelé forduló, az átláthatatlan opálüveg ablakok mögött főleg sötét, komor képeket alkotó művész, azzal, aki az életét nyitott könyvként a világ számára a legfejlettebb technikai eszközök segítségével úgy teszi hozzáférhetővé, hogy állandó kölcsönös kapcsolatra, visszajelzésekre is készítse az „emberiséget”? Hiszen közzétette címét is, vali@deske.hu, a CD-ROM tartalma pedig az interneten: deske.hu

VD.- Ha két éve azt mondják, CD-ROM-ot fogok csinálni, visszakérdeztem volna: mi az?! Teljesen véletlenül - ha van ilyen - keveredtem ehhez a tudományhoz. Igaz, a technika vonz, gyerekkorom óta szeretek piros meg zöld világító gombokat nyomogatni, de ennél fontosabb, hogy mindig mindent dobozokba és rekeszekbe rendeztem. A kiránduláson gyűjtött köveket. Államvizsgám előtti délutánom avval telt tanulás helyett, hogy három év statika jegyzetemet színes dossziékba szerveztem, féléves lebontásban, előlapokkal, tartalomjegyzékekkel. Az egész persze másnap délben kidobtam. Rendező buzgalmam új terepet kapott, mikor első képeimet el akarták vinni a műtermemből, rájöttem, hogy soha többé nem látom őket. Gyorsan megtanultam fotózni. (Hat képről nincs felvétel a 40 év alatt.) Tehát kartotékrendszer, adatokkal és színes fotókkal. Tökéletes. Amíg mostanában ki nem derült, hogy a régi kelet-német filmek útban vannak a teljes tönkremenés felé, elszíneződtek. A harmadik ága a történetnek, hogy Babits minden munkája mindenkinek hozzáférhető, bármikor visszala-
pozhat, hogy ez pocsék, ez fontos, ez kell nekem-, képeim nagy részét soha nem láthatta senki.

MN.- Most akkor mi a helyzet ezzel a kétféle Váli Dezsővel? Nem áll harcban egymással az ösztönösen alkotó és a tudatosan, bürokratikusán dokumentáló?

VD.- A harcok dülésébe beleszól az asztalos énem is, a konyhatakarító, vagy a gyorsúszó énem. Sajnos a síelő már nem, lassan nem bírja a térdem. Kérdésére talán az a válasz, hogy festeni is úgy festek, ahogy egy tisztességes hivatalnok jár munkába.

MN.- Ez mit jelent?

VD.- Azt, hogy reggel kilenc-tájban elkezdem, közben azért néha a főnökre sandítva. És ha nem figyel oda, akkor egy kicsit szövegelek a kompjuteren. Aztán csinálom, amit csinálni kell, és közben várom, hogy végre megszólaljon (a kompjuterben) a vekker, hogy negyed kettő, lehet menni az ebédért az ételhordóval.

MN.- A főnök a Jóisten?

VD.- Végül is. Egyszerűbben fogalmazva a lelkiismeretem. 84-ben csináltam egy zsidótemető-sorozatot a szigligeti alkotóházban. Úgy emlékszem, napi öt rajz penzumot szabtam ki magamnak. Baromira utáltam csinálni. Mégis elég jók lettek.

MN.- Miért utálta?

VD.- Nem szeretek dolgozni.

MN.- Akkor miért dolgozik?

VD.- Mert kötelező.

MN.- Ki mondta, ki adta a „feladatot”? Ki kötelezi?

VD.- Maga mindig szeret dolgozni? Ez nekem túl nehéz, sokszor reménytelenül nehéz munka. Aztán egy évben ötször mégiscsak megrendül a föld, legalábbis alattam. Átlagban ennyi jó képet csinálok, néhány boldog perc. Ennek a reményében kapirgálok a többi 360 napon.

MN.- Honnan tudja, hogy mikor jó egy kép? Az előbb nézegettem a képeit, és amelyik nekem a legjobban tetszett, arra azt mondta, hogy nem szereti. Azt is hozzáfűzte, hogy egyébként a kép jó. Hogy van ez?

VD. - Bocsánat, nekem nem kötelező szeretnem a képeimet. Amúgy játékmackóim közül sem a legszebb volt a kedvencem. Az iskolában sem a legszebb lányt szerettem. Hogy egy kép mitől jó, arra nem lehet választ adni, bár nagyon pontos törvényrendszernek engedelmeskedik.

MN.- Miféle törvényrendszernek?

VD.- A zenénél állítólag ez jobban leírható, matematizálható. A képeknél mindez túl bonyolult. Színharmóniák, lüktetések, ritmusok, vonalvezetések, okosságok, naívságok, emlékképek, áthallások. Valamelyest megfogalmazható, de kizárólag akkor, ha kész van a kép. Az a vörös egy zöld mellett förtelmes, kivéve itt, mert itt gyönyörű... A szabály mindig csak arra az egyetlen képre vonatkozik. Sosem tudható egyértelműen, hogy mitől jó az alkotás. Bernáth Aurél úgy mondta: amikor megcsendül a kép... Azt sokkal könnyebb megmondani, hogy mitől rossz.

MN.- Miért?

VD.- Megakad rajta szem, mint egy rosszul választott fülbevalón. Túl nagy, túl kicsi, csicsás, unalmas. Vannak kimondható szabályok - ez a tanári korrektúra lényege.

MN.- De hisz akkor az előbb említett szabályok ismeretében és azokat betartva létre lehet hozni a jó művet.

VD. - Be jó lenne! Sajnos hiába mormolok szabályokat munka közben.

A tudatalatti tartományából „jön elő” a mű és azt hiszem, minél butább egy festő, annál jobb. A jó festők rendszerint buták.

MN.- Maga buta?

VD.- Sajnos nem. De a festésben ösztönös vagyok és ez megment.

MN.- A műtermének szerves eleme az a beépített asztal, amelybe egy gyerekhintára ültetve besüllyesztette a

komputerét. A képernyőn pedig, amikor épp pihen, gyönyörű világítótornyok színes fotói jönnek elő. Tengerpart, kék ég, napsütés és vakító színek. Igazi kontraszt mindahhoz, ami itt, ebben a műteremben készül, a depresszív hatású, ember és élet nélküli műteremfestményekhez.

VD.- Ennyi elég is a külvilágból, meg a Rózsadomb oldala, amit reggel látszik, amíg szellőztetek. Húsz éve le-smirgliztem az ablakaimat, nem lehet kilátni.

MN.- Miért nem akar kilátni?

VD.- Azért vagyok bent, hogy ne legyek kint. Nem tudok annyi mindent befogadni. Bőven tele vagyok élménnyel.

MN.- Ezek honnan jönnek? Miből táplálkozik?

VD.- Hát belülről, kezicsókolom! A munkámból, az ütvefúrós blekkenddekkeremből, az elromlott tápegységből a kompjuterben, meg Thomas Mannból. Tele van az életem. Tévét nem nézek, társaságba nem járok, egyetlen igényem, amit nem a sznobizmusom diktál, esténként az a két vers, villanyoltás előtt. Mostanában Illyés Gyula és Rakovszky Zsuzsa. Illyés nem elsőrangú költő, de pontosan nekem beszél.

MN. - Miről?

VD.- Ő is rosszkedvűsködik, de közben észrevesz egy károgó varjút a vetés fölött, és azt mondja, érdemes élni.

MN.- Rosszkedv. Ez táplálja? Egy Margócsy Istvánnal folytatott beszélgetésében néhány éve azt mondta, egyetlen kérdése van: hogy „mi a fenének élek?” Ez elég fájdalmasnak hangzik.

VD.- És elég affektálósan. Ennyire azért nem súlyos a helyzet. Valójában már kora reggel boldog vagyok, például ha eszembe jut, hogy ha a talált Behajtani tilos táblát ráteszem a gázra, azon remekül lehet kenyeret pirítani. De kétségtelenül nem vagyok életvidám. Alkat dolga. Egy boldog ember a lugasban ül és sört iszik, nem?! Az nem fest, minek festene?! Ez is nyafogás, persze, boldogtalannak lenni helytelen. Hívó vagyok, tudom, hogy miért élek, hogy mi az utasítás.

MN.- Mi az utasítás?

VD.- Hogy „légy jó mindhalálig” és hogy mindennek itt bizony van értelme, kis hangulataink fölött és alatt. Van, akit ez boldogít. Engem csak megnyugtat. De ha azt mondom, hogy mi a fenének élek, akkor hazudok.

MN.- Szokott néha?

VD.- Elsőre mindig hazudok, persze. Az első gondolatával az ember hihetetlenül áztatja magát. Igazat mondani rettenetesen nehéz munka. Az önsajnálát például mindent eltorzít. Természetesen én sem lételmélettel kelek minden reggel. Csak annyiban, hogy keresztet vetek. Nincs is időm gondolkodni, a vekker úgy van beállítva, rohanok a hajnali zsolozsmára, onnét a Lukács uszoda, hazafelé margarin, fél kiló kenyér, meg ami kell, aztán a munka.

MN.- Tudom, hogy család veszi körül, feleség, gyerekek, sőt, már unoka is van. Mégis olyan egy kicsit, mintha modern remete lenne.

VD.- Ez igaz. Gyerekeinket inkább Kata nevelte, és az is igaz, hogy az életemnek fontos dolgaiban halálosan egyedül vagyok. Tán az önzés is az oka, meg aztán munkám olyan fokig köti le a figyelmemet, hogy minden emögé sorolódik.

MN.- Akkor most vissza, ide a műterembe. Még mindig az érdekel, hogy van-e látványos határa a tér két felé-

nek, a „gépteremnek” és a „képteremnek”. A szoba egyik felében a technika, a másikban a képek, a festőállvány, az asztal, ahol fest.

VD.- Kérdezze meg Jókai Mórt, hogy a ceruzája és a regénye között milyen a kapcsolat. Hogy a szoba melyik felében tartotta íróeszközeit, és melyikben gondolatait. Ez itt, amit kompjuternak neveznek, eszköz. Ebbe folytatom bele az elkészült képeket. Meg átvette az írógépem szerepét, nem nagy dolog. Még korábban kockás füzetbe írtam naplót és rubrikáltam a képeimet.

MN.- A válasza valamiért nem elégíti ki. Ráírta a CD-ROM-ra, hogy korlátlanul másolható és felhasználható. A géppel írt, vagy kockás füzetbe rubrikázott anyaggal ezt nem lehetett megcsinálni. A fotóiról nem is beszélve. Ezzel az eszközzel nemcsak leírja, de oda is adja magát. Azért ez csak valami forradalomszerű változás, nem?

VD. Remélem nem, a forradalmat a magánéletben nem szeretjük. Annyi az új, hogy ez szinte ingyen-eszköz jobb gondolataim szétszórására (ennyi pátoszt engedjen meg). Egy fotóalbumot kinyomatni több millióba kerülne. Vagy ha arra gondol, hogy netán most másképp fogalmazok, csak mert mások is olvassák, szerintem nem. Meg kell nézni 16-17 éves kori naplóimat, hogy írtam akkor. Több helyesírási hibával. Ma is magamnak írok, ez a kérődzés az emésztést segíti elő, arra való. Most CD-ROM-ra kerül, sőt napi aktualitásként az internetre is. Amit ma a hajnali Lukács uszodáról leírtam, tíz perc múlva ott a világhálón. Amikor pár éve Margócsy István felfedezte hatezer oldalnyi napló-kéziratomat, és azt mondta, közgyűjteményben a helye, akkor ennek bizony megörültem. Evvel indult, hogy könyv is lett belőle, s most ez is rákerült a lemezre.

MN.- Érdeklí, hogy hányan és kik olvassák vagy nézik, amit „fölvitt” a hálóra?

VD.- Nem nagyon. Az érdekel, amit csinálok. Végülis a mű, ha jó, akkor „tanít élni és tanít meghalni”. Ezt Szüts Miklós mondta és én egyetérték vele. (Bár lehet, hogy én mondtam és ő ért egyet velem). Az a mű, amely segít szebben élni, megtette a kötelességét. Aztán ki hogy él a lehetőséggel, már nem az én dolgom. Ma reggel a Lukácsban átéltem néhány gyönyörű pillanatot, igen, ott megint tanultam valamit.

MN.- Mi történt a Lukácsban?

VD. - Áztam a forró zuhany alatt a Lukácsban, a pihenés pillanatai. Alig láttam a párától, sárgás lámpafény, csendes zszibongás, elég sokan voltunk. Egyszer csak belép egy hajlotthatú, mackómozgású bácsi. A meztelen öregurak odasereglenek, körbefogják, lapogatják és sorra csókolják két oldalról, hát idetoltad a képed, te rohadék?! Ő szemérmesen dűnnyög, forgolódik, mosolyog. Szívműtétje volt.

MN.- Aki akarja, az elolvashatja tehát az interneten. Váli Dezső festménye azonban nem mindenkinek van, aki szeretné hogy legyen. Tudom, hogy nagyon keveset ad el, és hogy külföldre csakis közgyűjteménybe engedi a műveit. Viszont elég sok festményét elajándékozza. Az mitől függ, hogy kinek ajándékoz képet?

VD. -Keveset adok el, ugyanis kevesen vesznek. Hogy kinek ajándékozok? Baromi egyszerű és racionális. Ahol tudom, hogy jó helyre kerül, és akiről tudom, hogy nem adna érte pénzt.

MN.- Mi a jó hely?

VD.- A múzeumokon kívül az a magyar kultúrkör, amelyben van esély rá, hogy tényleg nézik, hogy használják.

MN.- Úgy tudom, volt olyan párt a közelmúltban, amelyik kapott Váli-képet. A politikával milyen a kapcsolata?

VD.- Pontosítanom kell, mert nagyon félreérthető a dolog. Amikor 89-ben a Ráday utcai zöldségesbolt helyén megnyílt az SZDSZ budapesti irodája, az egyik barátom is részt vett az induló munkában. Mesélték, hogy előző nap egy néni egy tepsi süteményt vitt nekik. Én meg egy képet. Akkor mást jelentett a politika, mint ma. Ez akkor valóban pártajándék volt. Még egyszer adtam így, de az egy másfajta történet. Amikor 1990-ben megint fel-

színre került a zsidózás, fölajánlottam egy majd' kétméteres zsidótemető képemet (jól látható Dávid-csillaggal) a Bem-téri MDF-székháznak, be is szállítottam nekik, hogy tudjanak dönteni. Mellékeltem egy levelet Lezsák Sándornak és Kulin Ferencnek címezve, hogy ha gondolják, tegyék ki ezt a képet a nagytárgyalóba, evvel „minden el lesz mondva” részükről ebben a témában a világ számára. Diplomatikusan azt üzenték, hogy megvárják, amíg egy nagyobb gyűjteményük lesz, és akkor ennek is lesz helye. Mikor haza akartam volna vinni, az azóta „kiugrott” kisebbségi politikával foglalkozó Furmann Imre lecsapott rá, és kitette az irodájában. Ma is nála van.

MN.- Ma mennyire érdekli az, ami az országban történik? Azt is kizárja a műterméből?

VD.- Most béke van, nem foglalkoztat a politika, nem az én dolgom. Munkamegosztás.

MN.- Arról, amit a saját dolgának tekint, egy végrendeletszerű szöveget fogalmazott a CD-ROM-on „Kedves Utókor” megszólítással. Nagyon higgadtan kezeli az elmúlást.

VD.- Igen. Kimásoltam valahonnan a szabályos formulát:

„Én, alulírott Váli Dezső ép elmével, világos tudattal és szabad elhatározásomból úgy rendelkezem, hogy halálom esetén nem kell csinálni semmit. Az CD-lemez minden munkáimmal elkerült néhány helyre. Képeim szétszórva. Minden jó helyen van ott, ahol van.”

Vagyis: csókolatlak, kedves Utókor, rajtam nem múlik, itt van, tessék. Csinálj velem, amit akarsz...

Duna TV, Sziget műsor 2001.01.15.-höz

MIT ÜZEN AZ UTÓKORNAK?

A kérdés az volt, hogy mit szólok Nagy László késő utókorhoz intézett üzenetéhez; azt mondta egy interjúban, ha ötszáz év múlva lesz emberarcuk egyáltalán, akkor csókoltatom őket!

Azt válaszoltam, hogy ha nekem üzeni kéne, csak egészen földközeli dolgok jutnak eszembe. A legfontosabb átadható tapasztalat az életemből, hogy az elgurult radírért azonnal be kell mászni az ágy alá. A másik is egy egyszerű, egy héten egyszer föl kell menni egy hegyre, vagy legalább fák közé, és körülnézni. A harmadik, hogy ha vesz az ember egy kanalat, egy krumplisütőt, vagy egy könyvet, akkor egyet dobjon is ki, vagy ajándékozzon el.

2001.02. Balázs Sándor interjúja, 5 részre szerkesztve
A Magyar Demokrata, a Heti Válasz, a Műértő, az Árgus,
a Hitel számára készült.

BELÜLRŐL ÉPÍTKEZEM

Beszélgetés Váli Dezső festőművésszel. / Magyar Demokrata 01.05.

- Minek tudható az be, hogy amikor felkérlek egy beszélgetésre, megkérdezi barátait: hová, melyik lap számára nyilatkozhat, s hová nem volna szerencsés?

- Van hitem és világnézetem, viszont tévét nem nézek és tájékozatlan vagyok a magyar közéletben. Esterházyt szoktam föl hívni ez ügyben.

- Mert tájékozatlan a lapok politikai alapállását, hovatartozását illetően?

- Igen. Léteznek olyan határok - anélkül, hogy pontosan ismerném őket -, amelyeket nem találnék helyesnek átlépni, mert szellemileg zavaros területre keveredhetnék. Ennyi.

- Ha egy bármilyen lapban megjelenhet egy igyekezete szerint korrekt, emberi és művészi értékeket felvonultató nyilatkozat, ez elől miért szükséges elzárkóznia?

- Erről megkérdeztem Jelenits István egykori piarista rendfőnököt. Azt mondta, hogy ő olyan helyen nem fogad el felkérést előadás megtartására, ahol számára elfogadhatatlan személyek szerepelnek. Hiszen jelenlétemmel - mondotta ő - jelzek valamit, állást foglalom.

Még a nyolcvanas években felkértek egy közös tárlaton való részvételre. Mivel kétes helyzet volt, azzal a feltétellel vállaltam, hogy ha szükségesnek látszik, olyanok a beérkezett képek, jogom legyen a kiállítás megnyitása előtt visszavonni művemem.

- Jelenits atya, úgy gondolom, igen nyitott, mert a lapnak, amelyről beszélünk, több alkalommal is nyilatkozott.

- Sőt, a Népszabadságnak is, egyébként. Megbízom benne, ő számomra biztos mérce. Ahol ő, ott nyugodtan én is. Ha bizonytalan a helyzet, inkább maradok a magánszférában. Ha ugyan magánszféra, hogy internetre tettem összes festményemet, munkámat, sőt szinte minden gondolatomat is, deske.hu; aki akar, keresztül nézhet rajtam.

- Erősen befolyásolható embernek tűnik. Valóban az?

- Nagyon befolyásolható vagyok. Minden ellenvélemény elbizonytalanít. Most, éppen a napokban kereteimet szidta egy szakember. Öt éve, amikor ez először, eltűzeltem hatvan keretemet. Aztán egy év múlva - rengeteg munkával és temérdek pénzért - újraépítettem őket. Tehát így vagyok befolyásolható: az első pillanatban mindent elhiszek, ami rosszat mondanak rólam. Aztán roppant munkával törekszem megtalálni magamat.

- De az alkotó önben tudja, hogy mit tesz a keze?

- Nem, amennyiben jól értem a kérdést. Nem szoktam mondani, mert nem hiszik el - affektálásnak gondolják

- nekem nincs semmiféle szellemi gondolatom munka közben. Festeni, ez számomra kizárólag technikai kérdés. Az okkerhez egy jó szürkét kell találnom. Semmi egyéb elképzelésem, távolabbi céloom nincs képcsínálás közben.

- Inkább a szín- és formalátásra korlátozódna önben az, amit festői tehetségként szokás megnevezni?

- Csupán jó forma- és színlátással talán még egy jó falvédőt se lehetne kihímezni. Elengedhetetlen például a ritmusérzék, kontraszt- és tónusérzék, rajztudás, komponálás - ezek nem intellektuális dolgok. Recept! Olyan recept, amit minden alkalommal újra kell kitalálni. Aztán még kell ötlet, sok minden. Kell szorgalom. Bár ezt akaraterővel lehet pótolni. Ja igen, az is kell.

- Ön akkor egy klasszikus értelemben vett mesterember?

- Szép képeket akarok csinálni, nem akarok én elmesélni semmit. Semmiféle megcélzott mondanivalóm nincs. Ha jó a kép, akkor a képnek van.

- Ezért említi, hogy a festészet valahogy nem passzol a lelkialkatához?

- Azt nem tudom, hogy mit csinál együtt e kettő. Nyilvánvaló, hogy a lelkem - nagy L-lel - tükröződik a képeken. Csak nem tudom, miként; melyik bugyra emlékeimnek az, ami a képen megjelenik. Sajnos én vagyok az egyetlen a világon, aki ezt nem láthatja.

- Mint alkotó...

- Mert én készítettem. Festek egy széket az ágy előtt, és közben nagyanyámra gondolok, aki ezüstfejú botjára támaszkodva sétál 1953-ban a zugligeti rózsalugasban. A néző pedig látja a széket, és hűgára gondol, akivel tegnap uborkát szeleteltek a konyhában.

- De gondolom - ha megfogalmazatlanul is - körvonalazódik önben valami arról, hogy képei milyen lelki éghajlat szülöttei?

- Amit meg tudok fogalmazni, az bizonytalan és szegényes. Hogy ezek tán a békére, a nyugalomra irányuló látványok... talán. Végző soron egy jó kép villanásra megmutatja Isten köpenye szegélyét. És ez nem kevés.

- Oly régóta készíti már ugyanazt, hogy a szakmában az outsider-lét parabolájává vált személye. Hogyan éli ezt meg, vagy egyáltalán foglalkoztatja-e ez a kérdés? Gondolok itt életvitelére, elzárkózására, másrészt a monomániára, hogy már tizennégy éve kizárólag műterembelsőket fest. Ugyanis a szakmában néha felélénkülnek azok a hangok, amelyek bizonygatják, ez már sok, talán váltani kellene.

A téma, ez esetben műteremsarok, csak egy jelentéktelen ürügy. A legelső lépcső ebben az épületben. Rá kell lépni, aztán továbbhaladni, fölfelé. Munkácsy virágait szeretem és Van Gogh is ügyes ebben a témában. Mindketten egészen másról beszélnek. Egy téma annyira határoz meg egy képet, mintha az mondom, láttam a gyilkost, két lába és egy orra volt. Ha rólam az a vélemény, hogy váltanom kell, evvel azt írják körül, gyengülnek a képeim. Lehet. Nem tudok jobbakat csinálni.

A kérdés másik fele, a kívülállás: a szakmával tulajdonképpen nincs kapcsolat. Csak a fontos kiállításokat nézem meg, őrzöm az időmet. A Képzőművész Szövetség gyűléseire vagy tizenöt éve nem járok, haszontalan. Miért pont a kollégáimmal találkozom? Ha elolvasok egy Zelk verset, ötvenszer több információhoz jutok, mintha odautazom és aztán haza. Pilinszky írja, akkor beszélgetek Tolsztojjal igazán, ha olvasom a műveit, és nem akkor, ha összeülnék vele. Öt éve fedeztem fel Illyés Gyulát, naponta, hetente beszélgetek vele. Ez intenzív.

- Annyira fontos önnek, amiről Illyés tud írni?

- Nagyon fontos. Talán nem az első rendű költők közül való, de ez egy szint fölött teljesen mindegy. Pontosan azt mondja, amire szükségem van. Hogy az élet élhető. Leír egy varjút, amint a frissen forgatott szántás fölött károg - ez fontos. Igazi kirándulás.
- Mi szövi ebben a képben az élmény lehetőségét, mitől válik fontossá, valódi kirándulássá?
- Nem igazán a földön élek-, ez pedig a föld szaga. Köznapi értelemben is: városban születtem, nincs kapcsolatom a vidékkel, igaz, gyerekkorom óta vasárnap kirándulok. Csak elfelejtem nézni a fákat, képzelje el!
- Akkor mi történik egy-egy kirándulás alkalmával?
- Ki tudja, lényegében mi történik? Beszélgetünk, elfelejtkezem a munkámról. Persze azért lát is az ember, bár kevesebbet, mint kellene. Elfelejték körülnézni, mindig csak a földet magam előtt. Túl lazák lehetnek a tarkóizmaim...
- Az ember azt hinné, hogy azt a kevés dolgot, amivel kapcsolatba kerül, fokozott intenzitással éli meg, s aztán kiderül, hogy kimegy az erdőre, s éppen azt nem figyeli, ami ott a legfontosabb lehetne.
- Mint az autóvezetés. Isten ments, hogy az ember valamire figyeljen, biztosan elüt valakit. Egy kirándulás három óra; a szem egy másodperc alatt négymillió információt fogad be. Visszaemlékszem egy patakra, egy fölrántott szemöldökre, visszaemlékszem egy asszonykára, mesélte, hogy látott egy gyönyörű turista bakancsot. Elküldtem neki az árát. Sírt az örömtől és visszaküldte. Hogy ettől jött rá, mennyire ragaszkodik a meglévő régihez. Köszöni, hogy ez most kiderült. Ez kirándulás!
- Tehát viszonylag kevés feldolgozott bemeneti jel, és szűk kimeneteli jel, de közben tömény történések zajlanak: mert az a kevés megsokszorozódik azáltal, hogy új dimenziókra nyílik.
- Rettenetesen sok minden történik, hogy bezárkózva kettesben a munkámmal, tehát magammal vagyok elfoglalva.
- Mégsem az önteltség szintjén.
- Az önirónia megvéd.
- Az iróniának mi a szerepe életében?
- Az ember főntről látja önmagát, egy tepsiben a többiekkel.
- Mit gondol: isteni találmány lehet az irónia avagy az ember alkotása?
- A Szentlélek találta ki ezt is. A négy evangéliumban iróniával én csak egyszer találkoztam, egy Krisztustól származó mondatban. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy Isten ültette belénk ezt a képességet. Megkaptuk, bár nem mindenki. A feleségem találta ki: érdekes, akiben nincs humorérzék, az nem tud jól ajándékozni sem. Logikáját nem értem, de igaznak látszik. Valószínűleg valami intelligenciahiány. A gúny, az más, az bűn. Arra erős hajlamom volt, amikor szellemileg fölényben éreztem magam. De hát az szeretetlenség, és csak rombol.
- Definiálható az, hogy miként éli meg a maga életét - túl az adódó sablonválaszon, hogy festőként?
- Egy gyémánt vagy egy vekkeróra annyiféle arcot mutat, ahány oldala van; attól függ, honnan nézem: vagyok hívő, kiöregedett jó amatőr síelő, egy megfelelő családapa, lakótárs, egy tájékozatlan magyar polgár.

- De gondolom van önben egy mérőőn, ami jelzi, hogy melyik lehet legfontosabb énje. Az ember valamiként van az életben. Ez a tartam az ön esetében mit fed le?

- Az ételtemmel nem rendelkezem: utasításra élek. Tőlem idegen ötlet, hogy megszülettem.

- Az iróniát kerülve: Isten vezethette a kezét akkor is, amikor lesmirglizte műterme ablakait?

- Hogy nem akarok többé kilátni az ablakomon, ez az én döntésem. De az ötletet Ő adta, és - szabad akarat - volt választási lehetőségem. Szerintem életünkben ez a mező elég kicsi, tán négy százaléknyi lehet. Viszont ez a rész számon kéretik, ezért mi felelünk.

- És hogy-hogy idegen ötlet születése?

- Úgy értem, hogy az életet kaptam, nem a sajátom. Rákerültem egy pályára, ahol van bizonyos mozgásterem. Hogy milyennek élem meg az életet, erre találtam egy hasonlatot, szenvedő, de pontos. Hegyi patakon kajakozás közben ha az ember nem csinál semmit, csak egyensúlyt tart, már akkor is rohan. De ráadásul lapátolok is. Villanásonként más helyzet, új feladatok. És szembe rohannak a sziklaszirtek, ki kell kerülni, vagy odacsapódok. Az életemet körülbelül így élem meg. Rohanás - lapátolok.

MONOTÓNIÁRA VÁGYVA.

Beszélgetés Váli Dezső festőművésszel. / HETI VÁLASZ 02.8.16.

- Találkoztam egy Tandori idézettel, amit az életművéhez, vagy pontosabban az elmúlt évtized munkáihoz, sajátos attitűdjéhez szervesen illeszthetőnek vélek, mint verbális illusztrációt: „hogyminden nap pontosan ugyanazt kell csinálni... ettől lesz egészen nyilvánvaló, mennyire nem ugyanaz soha két nap.”

- Frappáns, valószínűleg igaz is. Azt hiszem, gyávaságból ilyen szervezett az életet. Naponta ötször szól a vekker, így van beállítva a kompjuterben. Félek az élet komplikáltságától, terhesek a hirtelen változások, ebben nagyon tehetségtelen vagyok. Nem járok moziba, társaságba, nem nézek televíziót, szűkítem az életkörümet, mert nem tudom földolgozni, nincs rá energiám. Monotóniára vágyom. Egy költőnek talán nincs munkaideje, talán ők tényleg csak ihletett állapotban tudnak dolgozni. Ez óriási különbség. Én reggel kilenckor kezdek. Nem ihlet, hanem munkaidő.

- Holott azt hihetnénk - noha más művészeti eszközöket alkalmazó, s főként más alkotószemélyiségekről van szó a költő és a festő esetében -, mégiscsak van valami közös, intenzív erőpillanat, inspiráló erőforrás, ahonnan az egész, a műalkotás táplálkozik. Ezt önmaga tekintetében teljességgel megkérdőjelezné?

- Nem, de ahhoz napi munka szükséges. Mert ha az ember nem dolgozik, akkor nincsenek ihletett munkapercek. Csak munka közben lesz jó egy kép - elgondolva sohasem.

Erőforrás? Egyszer még mindig a kamaszkor végi lendület, ahogy megtaláltam valamit, amiért érdemes élni. A másik motívum, ami időben közelebbi, hogy minden évben azért van négy-öt szárnyaló nap. Tapasztalatom szerint az ihlet szót így lehet lefordítani: olyan állapot, ahol az átlagosnál egy sokkal gyorsabb a gondolkodás, döntőképeség, több az ötlet, s ettől váratlan eredmények szülehetnek. Ritka percek, nem erre építem munkanapjaimat. Ez ajándék. Keserves, lassú, pontról pontra számítás módszert - így mondják a statikusok - követek. Végigrágom a képet, hússzor, ötvenszer. Van, aki másképp. Én úgy szoktam győzni, amikor már kész a kép, még hatszor rászánom magam, hogy na, még egy picit.

- Tulajdonképpen a győzelemért történik minden? Rilke azt írja: Ki beszél itt győzelemről-.

- Nem. De valóban annak reményében. Olyan ez, mint az inzulininjekció, ami nem túlságosan kellemes, de szükséges. A szakma így működik számomra.
- Legendásan pontos időbeosztással él, szinte percre pontosan kiszámítja-beosztja napi teendőit. E menetrend-szerű és tulajdonképpen felülírhatatlan életvitel miben leli magyarázatát?
- Mondom, ez vált be. Most, hogy esteledik, fél tízkor megszólal a vekker, és akkor el kell kezdenem készülődni a lefekvéshez, mert tízkor oltok. Ha ebből 10.20 perc lesz, akkor már szégyenkezem. Nem elvből, hanem mert nagyon fáradékony vagyok és ekkor másnap reggel, 5.23-kor keservesen ébredem. Ettől pedig a délelőttöm károsodik: kevésbé leszek termékeny. Racionális megfontolás, nem ideológia.
- Miért éppen 5.23-ra van órája beállítva?
- Az utolsó pillanat a napot kezdeni, hogy leérjek hatra a budai ferences templomba. Onnét aztán az uszoda.
- Amikor az ember sokkal inkább nyögvenyelősen dolgozik, mint egyébként, mint az általános gyakorlata, például amikor fáradt vagy valamilyen kellemetlen élmény érte - ennek lehet-e hozadéka egy következő napon az alkotói folyamatban?
- Igen. Csak egészen más, mint az ember gondolná. Ugyanis, ha túlságosan fáradt vagyok, könnyebben születik jó kép. Valószínűleg ilyenkor bizonyos gátlásokat levetkőzik az ember. Húsz éve egyszer, augusztusban, térdig érő hóban eltévedtünk a Tátrában. Hatalmas köd volt, órákat gyalogoltunk, és nem tudtuk, hová érünk és mikor. Életveszedelemben, egy meredek hegyoldalon másztunk le a barátommal, aki lemaradt. Halálközeli állapot volt. Ott és akkor - pontosan emlékszem - ott bizony azt gondoltam, hogy nem várom meg; ha meghal, meghal - én megyek. Szóval így. Ilyenfajta gátlás oldódik fel az ember túlfáradtságában, festésnél is: mindegy, ha elrontom - elrontom: csinálni kell! S néha csakugyan megszületik egy rendkívüli megoldás. Egy renden kívüli megoldás.
- Mert egyébként gátlásos, büntudatos ember?
- Gátlásos vagyok reklamálni, ha fonnyadt zöldséget adnak. Bűneimet tudom, azokat körülbelül leírtam a Naplómban is, s így - deske.hu - az interneten is olvashatók. Büntudatos nem vagyok. Azokat nem titkolom, nem szégyellem...
- ...de számon tartja őket...
- ...hanem helytelenítem és meggyónom. Isten a gyónás után a bűnöket elfelejti, ezt számos alkalommal kijelentette, hát ennek szellemében.....
- Persze nem azt jelentette ki Jézus, hogy a gyónást követően a bűnöket elfelejti, hanem hogy megbocsátja.
- Elfelejti, ezt a fogalmat használja, és az egyházunk is így tudja. Olyan értelemben persze mégsem felejt el, hogy az elkövetett bűnökkel részarányos büntetés még hátra van. De az elfelejtés fogalma használatos. Ha nem is pontos, a hívők értik ezt.
- Lehetséges, hogy elfelejti, de a megbocsátás értelemben?
- Igen is, meg nem is. Van erre egy, a hívő ember számára tartalmas történet. Egy kislány, akinek jelenései voltak, elment a helyi plébánoshoz, aki hitetlenkedve azt mondta, hogy próbáljuk ki: legközelebb kérdezd meg, hogy mit gyóntam utoljára. A kislány ezzel a válasszal tért vissza: azt üzeni az Úr, hogy elfelejtettem. Hiteles válasz. Csak abban az értelemben nem, hogy a bűnhődés még hátra van. De egy bűn elkövetése után magával a büntetéssel nem kell többet foglalkozni. Megölttem, meghalt - meggyóntam, megbántam: Isten megbocsátotta,

igyekszem többet nem....

- Ilyen egyszerűen volna ez?

- Hát, ha a megbánás egyszerű, akkor igen. Ott könnyű sunyítani. De a jó bűnbánat eszköz: Szent Teréz mondta, hogy minden hasra eséssel - értve ezen az elkövetett bűnt - egy testhosszal közelebb kerültem az Úrhoz.

- Ezzel egyet is értek. Éppen Dosztojevszkij világít rá, hogy mi történik akkor, ha a bűnelkövető és a bűnös, bűnhődő ember távolra szakad egymástól. E két állapot, egymásról való tudásuk egy személyben mintha egyre távolodna egymástól korunkban.

- Az ember viszonya a bűnhöz változatlanul tűnik az idők folyamán. Gondolom, sokaknál csupán a tanultság hiánya, a neveltlenség, hogy nem, vagy csak később veszik észre, ha sárban járnak, ha bajt okoznak maguknak, másnak. De nincs bűn, ha valaki, nem ismerve a törvényt, mint a kutya rosszkedvében, belemar valakibe. István vértanú így imádkozott azokért, akik éppen megkövezték: Bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit csinálnak.

- Utána viszont dupla súllyal zuhanhat az ilyenre a büntudat, a bűnhődés. Raszkolnyikov részben éppen ennek a parabolikus esete.

- A dupla büntudat újabb bűn vagy sovány hit. Nem hiszi el, hogy Isten megbocsáthatja bűneit.

- Műteremképei készítése során felrémlent-e önben valaha is Balázs Béla A kékszakállú herceg vára című munkájának légköre? Mintha rokonság mutatkozna az emlékek, a belső küzdelmek szobáival...

- A Kékszakállút szeretem, az én szakállam ősz. Még nem az emlékeimből élek. A következő félórával foglalkozom. Képeimben biztos benne van a múltam, hisz mi más lenne-, de én ezt nem hallom. Műtermeimbe mindenki mást lát bele, ki szerzetescellát, ki börtönt-, gondolom, ki hova vágyik...

- A múlthoz való viszonya általában milyen, hogyan alakul?

- Tizenhat éves koromban kezdtem naplót írni, hogy kérdéseimet és eredményeimet rögzítsem. Addig fogalmaztam újra és újra gondjaimat, míg meg nem értettem, mi is a gond lényege. Akkor már könnyebb volt megtalálni az utat, el lehetett indulni a megoldás felé.

Azért is olvasom néha vissza, hogy lássam hogyan döntöttem, ne kelljen mindent előlről kezdeni. Ezen túlmenően nem foglalkozom a múltammal. Azt se tudom, mit szoktunk vacsorázni; mit csináltam a múlt héten - az előjegyzési naptárat kell megnéznem. Jó lehet ki-be sétálni az emlékek között. Én képélményekkel vagyok így, egy-egy múzeumi emlék, mikor döbbsenten álltam Balthus két méteres vászna előtt a Metropolitan Múzeumban. A hat nap alatt ötször mentem vissza hozzá.

Nem élek a múltban. Ez furcsa, nem tudom, hogy mennyire általános. Talán jó lehet a múltat, ezt a gazdag batyut kinyitni. Igaz, néha viszont, amikor külföldön járok egy-egy múzeumban, az olyan fokon emlékezetes, hogy körülbelül datálni is tudom, mikor, hol és mit láttam. Vannak ilyen képtár-emlékek, harminc évre vissza.

- A jelenre ugyanez állhat: mindennapjait szinte öntudatlanul éli meg; egyedül a műteremben töltött idő az éber órák időszak?

- Igen, a műteremben töltött idő. Ha nem muszáj, nem megyek ki innen. Reggel 8.20-ra hazaérek az uszodából, s aztán lehetőleg nem mozdulok ki.

- És a jövő? Mire számít?

- Semmire. A jövőképem nincs. Hogy majd a jövő nyáron. Majd ha lesz rá mód. Semmi. Ha szembejön egy

feladat: jövőre gyűjteményes kiállításom az Ernst Múzeumban. A hétköznapiak: mindent megteszek műveim rendbetételéért, hogy amit csináltam, az működjön, hozzáférhető legyen. Ne legyen elvarratlan szál. Amikor ideköltöztem ebbe a műterembe, Diener Dénes Rudolf özvegye itt hagyott öt képet, mert azok olyan rosszak voltak, hogy még őneki sem kellett. Ez a helyzet elkerülendő, én inkább felfűrészelem őket - még időben.

Nincsenek vágyálmaim. Dehogynem, most lázálomban vagyok. Tíz éve szeretnék mobiltelefont, amire semmi szükségem bár néha tényleg nagyon jó. Most nyugodtan megengedhetném magamnak. Ma, amikor az ebédért indultam, gondoltam, útközben talán vásárolok egyet. Aztán mégsem. Nem tudom, hogy megveszem-e, vagy csak két év múlva.

- Ha szeretné, miért nem esett rajta túl ma?

- Puritanizmusból: semmi eszközt, ami nem szükséges! Ahogy ami nem szükséges, azt azonnal kidobom.

- Az imént azt említette, néha bizony hasznát venné.

- Igen, csak ennek nem mindegy az aránya. Nélkülözhető fényképezőgépeimet is elajándékoztam. Így tudok egyensúlyban maradni.

- Az ön esetében mit jelent az egyensúly: mi ennek a viszonyítási alapja, mihez képest van ön egyensúlyban?

- Érdekes kérdés. Nem vagyok egy nagy életkedvvel, energiával élő ember. Az egyensúlyt egy nagyon szoros renddel tartom fenn. Ezek a kicsinyes, kispolgári eszközök nálam erre valók.

- A gyenge vitalitás mivel magyarázható?

- Anyám a velem való terhelességet végigsírta, mert édesapám az orosz fronton volt. Lehet, hogy egészen egyszerűen ezzel. Állítólag egy idegrendszer ez is meghatározhat. Lehet, hogy a tehetségeim és a tehetségtelenségeim olyan arányban vannak, aminek ez az eredője.

- Ki tud békülni ezzel a helyzettel?

- Kötelességem.

- Ez túl katonásan hangzik.

- Világnézeti parancs: kötelességem elhinni, hogy Isten ezt az utat fölajánlotta nekem, mert Ő jobban tudja, és ilyen módon, egy ilyen sors által akar üdvözíteni. Ezeket a körülményeket kaptam. A lehetőségem csak annyi, hogy ebből a legjobbat hozzam ki.

- Téli történetére rímként ugrik be Thomas Mann Varázshegye, amit tudtommal nagyra tart. Ott egy epizód során analóg helyzetbe kerül Hans Castorp.

- Igaz, emlékszem, bár a Varázshegyet csupán egyszer olvastam, harminc év után most veszem majd elő újra. Számomra a József és testvérei a nagy mű.

- Miért éppen a József-történet?

- Mert az egész világ benne van. Úgy élem meg, ott Thomas Mann-nak pontosan olyan a problémalátása, a megoldási mechanizmusa, mint az enyém.

- Milyen is?

- Nem tudom. Olyan! Éppen azokat a kérdéseket teszi fel, amelyek bennem is felvetődnek, és válaszai számom-

ra megfelelnek. Huszonöt éve tanít.

- Pedig életéhez, helyzetéhez talán inkább hasonlatosnak tűnik a Varázshegy atmoszférája: a magaslati levegőn való létezés, ami kissé fojtogató, különös világ.

- Ezeket a fogalmakat nem használnám helyzetemre. Bizonyos értelemben bezártam magam, de itt semmi rendkívüli nem történik.

- A magaslati levegő súlya, nyomása sincs jelen?

- Ezt a hasonlatot hirtelen nem tudom feldolgozni. Egyedül vagyok, sőt: a Rózsadombra látnék rá, ha az ablakaimat húsz évvel ez előtt le nem smirgliztem volna éppen azért, hogy ne lássak ki. Kétségtelenül igyekszem elzárni magam a többlet-információtól. Elég, ami úgyis van. Egy csomó dolgot nem kívánok. Harminc éve megütött egy mondat, imponált, fölfigyeltem rá. A Főiskolán felhívtam egy fiú figyelmét, hogy Fellini egyik filmjét most vetítik utoljára, siessen. Mire ő: hát, legfeljebb lemaradok! Ma már én is így. Roppant tájékozatlan vagyok, szinte a bűnös határig például a magyar kortárs kultúrában. De tulajdonképpen miért érdekeljen, mondjuk egy kollégának a képe? Nem vele vagyok viszonyban, hanem saját gyengébb minőségeimhez, élményeimhez, amelyeknek jobbára semmi közük az övéhez. Esetleg el tudnék lesni apró ötleteket, megoldásokat, faktúrákat, ahogy fiatal koromban sokat tanultam egy Klee képből. De ma már nem annyira tanulom, mint inkább művelem ezt a szakmát.

GONDOLATOT ARCHIVÁLOK, TÁRGYAKAT NEM

Beszélgetés Váli Dezső festőművésszel. / MŰÉRTŐ 2003.01.

- Az imént azt említette, hogy a napokban úgy érezte, született egy remekműve.

- Igen, a múlt héten.

- Mikor derült ki, mikortól volt az tudható, hogy remekmű született?

- Ennél azonnal. Megrendült a föld. Bocsánat, legalábbis alattam. Két éve kezdett kép, most sikerült megjavítani.

- Megjavítani!? Az ön gyakorlatában mit kell értenünk a javítani kifejezés alatt? Átírta a képet?

- Igen. Egy közepes minőségű, nem megsemmisítendő, hanem még megtartható képről van szó, ami talán már kiállításon is szerepelt. Pillanatnyi ötletre nyúltam hozzá. Kivételesen - lineárisan, tehát egy-az-egyben úgy sikerült befejeznem, ahogyan elképzeltem. Ez utóbbi mondatnak azért van értelme, mert a képeimről előre szinte soha sincs képzetem. Engem az elkezdett kép vakon vezet, és nem fordítva!

- Mikor, mikortól képes egy kép festőjét kalauzolni?

- Ez izgalmas kérdés. Nekem iszonyatosan keserves munka elkezdni egy új képet. Éppen ezért ezt a munkafázist koncentrálok. Évente kétszer egy hónapra vidékre költözöm; most éppen a Kecskeméti Alkotóházba készülődöm; aztán nyaranta, fiatal kollégáimmal is egy hónap. Ott indítom el képeimet. Minden nap legalább egyet! Erre a célra már előkészítettem ötven lemezt, itt láthatja a fal mellett, már le vannak alapozva, éppen száradó félben. Az alkotóházban - gyakorlatom szerint - naponként eljutok addig a pontig, hogy egy elkezdett képen a festék már nem festék, hanem már kép - csak kétes minőségű. Néha jó - általában nem. Amit kérdezett: ettől a ponttól veszi át ő az irányítást. Ilyen állapotban hozom haza őket, hogy az elkövetkezendő hónapokban, években majd történjék velük valami: befejezzem vagy felfűrészeljem őket.

Az említett kép esetében is ilyesfajta kaland történt: hirtelen megnyílt a szemem. Olykor előfordul. Hónapokig állnak, aztán valamit észreveszek rajtuk, és átdolgozom. Gyakran évekig. Most sikerült. Igazán jó kép nagyon ritkán jön létre!

- Az exponáló hónapokban, az alkotóházakban ötleteket indít el?

- Igen, de talán pontosabb, hogy képeket indítok el. Miután tizennégy éve ugyanazt a műterembelső témát rajzolom és festem, helyesebb a képek elindulásáról beszélni. Persze ötlet kell, hiszen új képet kell kitalálni.

- Milyen értelemben beszélhetünk nem ötletéről, hanem valami másról?

- Azért nem pontos ez a megnevezés, mert egy szezon általában egyetlen gondolatkör, egy-egy szakmai probléma körbejárásával telik; hol egy színhang, egy konstrukció, hol egy téri helyzet, egy ritmusképlet foglalkoztat - bár ez egyáltalán nem tudatos. A képek így valamelyest hasonlítanak egymáshoz, hiszen nem találok ki vadonat új dolgokat. Ösztönösen egy gondolat legjobb változatát igyekszem megtalálni. Ilyen szempontból nem vagyok elméleti ember. Egyszerűen azért kell nekem megfesteni valamit harmincszor, hogy abból egyszer egy igazán jó születhessék!

- A képek sorsa mindig olyan végletesen alakul, mint ahogyan említette: keze alatt vagy remekmű születik, vagy pedig - szinte rituális módon - felfűrészezi őket?

- Nem. Ez azt jelentené, hogy minden megtartott képem remekmű, de hát ilyen nincs. Legjobb képeim egy részét, amelyek felől bizonyos voltam, egyenes úton, múzeumokba juttattam el: mert tudom, hogy - bocsánat - oda valók! A többi gyűjtőknél, erre-arra, meg itt a műtermemben van. Az itthon lévőkét időnként, évente legalább egyszer átnézem.

- Egytől egyig, mindet, ami egymás mellé, sorba állítva itt áll a műteremben?

- Igen. Ahol megnyílik a szemem - az ihlet pillanatnyi felfénylése -, hogy ez javítható még, azt félrerakom, hogy átfestendő. Ők a műterem egy külön szegletében, egy csoportban, bűnősként. Aztán vagy meg tudom őket csinálni, vagy nem. Ha kimerül az eszköztáram, vagy - egy ronda közgazdasági fogalommal -, nem rentábilis már velük foglalkoznom, akkor jön a kis szovjet körfűrész. Az elmúlt negyven évben képeim ötvenöt százaléka jutott erre a sorsra.

- Lehet, hogy a raktárszerűen felpolcolt képek - akár statisztikai alapon is - éppen annak az esélyét, nagyobb esélyét nyitják meg, hogy időről-időre végignézve őket minél több esetben megnyílhasson, rányílhasson újra a tekintet: melyikbe kell belenyúlni, hogyan kell folytatni, befejezni, melyik van már úgyis készen? Tehát így megnövekszik annak esélye, hogy több jó mű születhessék meg?

- Hogy itt most ennyi kép van, oka csak annyi, hogy az elmúlt két évben sokat dolgoztam. Egyébként itthon, magam körül nem szívesen tartogatom már a munkáimat. A nyolcvanas évek közepéig szinte mind itthon voltak, elenyésző számban vásároltak közülük. Az anyag egyre csak gyűlt, mígnem 1987-ben rájöttem: nem érdemes megvárni, hogy halálot követően kezdődjenek el működni. Akkor egy év alatt mindet szétajándékoztam. Először féltéken és fájdalmasan is, aztán belejöttem, a folyamat radikalizálódott. Előtte években már kaptam díjakat, állami kitüntetés is, így nem kellett szégyenkezniem emiatt. Mára odáig jutottam, hogy nehezen tűröm meg magam körül képeimet - egy-két munka kivételével. Ha valami szervezési okból, beazonosítás, stb., mégiscsak meg kell nézmem valami harmincéves munkámat, erre ott a kompjuter, minden kép benne van.. Semmi szükség itthon az eredetire.

- Próbáljuk meg pontosítani: mit várt az ajándékozó gesztustól, és reményei - ha ez egyáltalán nyomon követhető - mennyiben teljesedtek be?

- A szó szoros értelmében azt vártam, hogy a képek elkezdenek dolgozni, ahogyan egy mosógép a fürdőszobában.

- Arra nem gondolt, hogy az ajándékozó gesztus önben miféle növekményt hozhat?

- A puritanizmusra mindig hajlottam. Életem karbantartásának egyik legjobb eszköze átlépni a múlton, s megválni a nem használt dolgoktól. A vitrintárgyak. Fiatalkoromban elég nagy könyvtárat gyűjtöttem össze, aztán - egy magamra ébredési periódusban - elajándékoztam. A mai napig egy folyóméter könyvet tartok magam mellett. Amit elolvastam, elajándékozom. Veszek én könyvet, csak hát továbbadom! A legjobb felvevőpiac erre a Lukács uszoda, reggelente a kollégák. Pontos a megjegyzése: igen, számomra stratégiai eszközzé vált a megvásárlás. Édesanyám a halálára készülődve valami negyven fotóját elhozta hozzám. Nagyon kegyetlenül és szelíden azt mondtam: köszönöm, ezt az ötöt kérem. Így! A mérték mindenben fontos. Lehet, hogy ezt az átlagosnál kicsit radikálisabban szabom meg.

- Ez közeli aktualitás vagy a régmúlt eseménye?

- Egyéves történet. Édesanyám, hála Istennek, jól van a nyolcvankét évével.

- Amikor majd újra előállhat ez a helyzet, ugyanígy fog dönteni?

- Anyám ért engem. Apám halála előtti, orosz hadifogságban hozzám írt levelét sem vettem át tőle érettségim idején, 1960-ban, akkor adta volna át.

- Akkor ez egy lezárt történet.

- Igen. Szóval azt az öt képet archiváltam, így a „VÁLI-OEUVRE” CD-ROM-on is szerepel a családi fotók között. Tavaly adta ki az Új Mandátum, majd az internetre is rákerült: deske.hu. Ez az összes festményen, fotón, könyvemen túl szinte teljes magánéletemet tartalmazza, a levelezésem, minden. Akkor miért ne legyen rajta édesanyám öt kislánykori fotója? Ha jók?!

- Dilemmát ébresztő kétpólusú magatartása: az egyik oldalon összegyűjt, míg a másikon „szétszór”. Önben hogyan épül össze ez a kétféle magatartás? Hogyan léphet harmonikus viszonyra egymással!

- A Lukács uszodában is ezt mondják, kétféle: a parton búbajos, a vízben rúg. Pedig hogy igyekszem. Egyébként nem gyűjtök semmit, sőt.

- Életmű CD-jére mégis szinte mindent összegyűjtött, és gyűjti folyamatosan mindazt, ami vonatkozásba hozható vele.

- Ez igaz. De szellemi terméket, gondolatot archiválok, tárgyakat nem. Abból is csak azt, ami hitem szerint a közre tartozik. Ez a CD már most a Nemzeti Galéria Adattárába került, hatezer gépelt oldalnyi naplóm másodpéldánya a Tudományos Akadémia Kézirattárában van. Ugyanis egyszer egy irodalomtörténész meggyőzött arról, hogy ez nemzeti kincs, bármilyen furcsa is e fogalom számomra. Tehát úgy gondolom, hogy ezeket a köznek adom. Egyébként egyszerű ez: a Nemzeti Galéria archívuma - természetesen - őrzi Munkácsy fotóit, amelyek beállított, kosztümös parasztszemélyekről készültek. Egy szűk szakértői kör számára ez igen komoly és bonyolult információhalmaz. Aztán ami ebből a köznép számára is érdekes, tanulságos, előbb-utóbb bekerül egy cikkbe, könyvbe. Tehát tágabb körben is közhasznú.

- Az elérhetőség szempontjából végletes teljességre törekedett a CD illetve a WEB-lap anyagának szerkesztése során?

- Németes fajta vagyok. Az adatokat negyven éve vezetem. Mikor festettem át meg át, hol volt kiállítva, reprodukáltak, most hol van, stb. Munkakerülés és játék - mondja Szüts barátom. Játék. Is! Éppen ma kértek tőlem egy adatsort arról, hogy munkáim hol szerepelnek közgyűjteményekben. Tulajdonképpen nevetséges egy vidéki kiállításhoz ezt katalógusba tenni, mégis, időnként kérnek ilyesmit. Van listám; ma délután felvittem a számítógépre: Nemzeti Galéria: 33 darab; Történeti Múzeum: 15 darab, és így tovább, 30 magyar múzeum.

Ha kéri, legyen meg! Ha valami megváltozik, történik, vásárolnak tőlem; az új adatok az interneten pár nap múlva már szerepelnek.

- Nem rémiszti néha meg ez a hivatalnoki pontosság?

- Kisfiú koromban kaptam tizenegy térképet, hamar írtam hozzájuk egy katalógust. Mulatságos, de nem kártevény.

- Tandori Dezső egy szabadversében a következőket írja: „annyira leegyszerűsödött és kitisztult a hogyan-is-éljek, hogy szinte erőltetni kell minden mást”. E verssor mintha önről is íródott volna.

- Hát ez igaz! A feleségem évente szól, hogy nyaralni... Ilyenkor egyedüli menedékem, hogy a Lukácsban megkérdezem, ki tudna kölcsönadni egy laptopot? ...mert ha le kell menni a strandra, oda csak azt lehet. Van ott egy lángossütő, akinek a konnektorába be tudtam kéredzkedni. Aztán most két éve bicikliket vettem a családnak, így le tudnak menni nélkülem is a strandra. Nem tudok nyaralni. Ha most be kellene feküdnöm a kórházba egy hónapra, lázasan kezdeném tervezni azt az időt...

- Miből állna programja?

- Valószínűleg feléleszteném angol tudásomat, aztán káoszelmélet, és 13-14. századi ferences irodalom.

HARMINC ÉVE EGYEDÜL

Beszélgetés Váli Dezső festőművésszel. / ÁRGUS 03.2.

- Miért lehet, illetve miért kell mindig ugyanazt festenie, immár tizennégy éve?

- A szellemi restségemre gyanakszom! Vagy: mert ez így jó, nem érdemes változtatni, mivel ez működik... de lehet, hogy csak Morandi-t irigylem, aki ötven évig ugyanazt a pár poharat festette. Zseni volt. Minden évben van négy-öt jó képem: többet nem is remélek magamtól, Istentől. Működik ez a téma! Egyébként pedig belülről, a szakmából nézve mindez ötöd rangú kérdés. Ha gondolkoznom kell, akkor nem ezen gondolkodom. Dönteni kell, folytonosan, de nem feltétlenül erről; sokkal inkább egy szín vagy egy folt megválasztása a feladat.

- Ugyanazt festi folyton, de vajon tényleg ugyan azt festi-e?

- Természetesen nem, ha így látnám, akkor felfűrészném képeimet. Évenként, kétévenként teljesen más foglalkoztat a műterem témán belül. A két éve készülő munkáim egész másról beszélnek, mint a korábbiak.

- Holott ugyanazok a motívumok tűnnek fel mindújra.

- Így van.

- Az eddigiekben milyen gondolatköröket járt be?

- Ezt a Váli-monográfiában kényszerültem átgondolni, már amennyire ezt belülről látni lehet. Bernáth Aurél szerint a képkészítés során kétféle kiindulás lehetséges: egy irodalmi-fogalmi, vagy egy szorosan vett festői megközelítés. Persze vannak átfedések. Műtermes képeim egy része a világ leírásával, vagyis terével, tárgyaival, olykor a fényeivel hat, máskor elsősorban a faktúra, vagyis az ecsetnyomok, aztán a színek, a formák feltűnőek. Magam így csoportosítottam munkáimat, de bizonyára elképzelhető más felosztás is.

- Az irodalmi megközelítés konkrétan nyilván sohasem jelentkezhethet a munkákon.
- Ha előtérbe kerül, dominál, könnyen baj van. A zsidótemető képeknél nehéz volt elvonatkoztatni attól, hogy zsidó, hogy temető, hogy holocaust... talán ezért is hagytam abba. A nonfiguratív képek esetében nem volt ilyen gond, a műtermes képeknél is kevésbé, semlegesebb a téma.
- Mennyiben tekinthetők a műterembelső megjelenítő képek atmoszféra festészetnek?
- Némelyike feltétlenül annak tűnhet. Van, ahol csakugyan ez domináns, vagyis ez az első lépcső a kép befogadásakor.
- Műtermének falán láttam egy papiroost, amelyen képcím-ötletek szerepelnek. Előre kitalálja, rögzíti a megnevezéseket, s utóbb összeházasítja őket valamelyik képével?
- Kétszáz valahányadik műteremképpennél tartok, ügyelnem kell, hogy ne ismétljem magam. Belső szabályom volt a zsidótemető szériánál is minden címben szerepeltetni a sorozat nevét, itt pedig most a műterem szót. Ma már igyekszem rövid és nem különösebben markáns címeket adni, gyűjtöm őket. Meglehetősen nehéz a műterem szóhoz kétszáz jelzőt találni. Ebben a kompjuter segít: ha valamit kitalálok, ellenőriznem kell, nem szerepelt-e már az elmúlt tizennégy év alatt. Azon a papiroson elpusztított képek címeit látta, amiket majd gazdaságosan újra fölhasználok.
- Az atelier tulajdonképpen otthon vagy börtön festője számára?
- Nem feladatom ezt meghatározni. Ki hogyan olvassa. Petri György és Spiró György is említette képeimmel kapcsolatban a börtönt, Pogány Gábor művészettörténész szintén. Esterházy Péter szerzetescellának látja. Rábízom a kép szemlélőjére. Nyilván mindenki önmagát olvassa ki belőle attól függően, hogy ki mire érzékeny, mi a problémaköre.
- Az otthonként való megnevezés felvetődött-e már? Egyáltalán elfogadható-e az ön részéről, hogy otthonként nevezzék meg műteremképei világát?
- Arra volt példa, hogy intim, jó közérzetet közvetítő, nyugalmas térnek olvasták. Ha jól emlékszem, Hanák Péter írta: amikor éjszakánként egy munkámra tekint, nyugalommal tölti el. A monográfiában olvasható, negyven képemről negyven ember jegyezte le gondolatait.
- Nem igazán társasági ember. Vajon oly módon nem az, mint azt Pilinszky említi: ha felnőtt korára megkérdik tőle, hogy sikerült-e megszoknia az emberek között, akkor azt válaszolhatja, hogy igen, de mélyen él benne egy másik felelet is, ami a nem-ről szól: mert az őzeket egészen sohasem lehet megszelídíteni.
- Szép: nem oroszlant, hanem az őzeket... Fiatal koromtól kezdve rettenetesen féltem az időmet. Állandóan dolgozom. Olyan fokon csak ez érdekel, és annyi részfeladat adódik, hogy napjaimat este tízig kitölti: keretlécet kell keresni, fűrészgépet élesíteni, ecsetet vásárolni - millió feladat. Ifjú koromban vágyódtam az emberek közé. 16 éves koromban, amikor evezős versenyző lettem - még hozzá eredményes - történt meg először, hogy egy közösség egyenrangúként fogadott be. Az akkortájt fontos volt nekem. Édesanyám, második gimnazista lehettem, vett egy focilabdát, egy igazi bőrlabdát, hallatlan érték volt akkoriban. Az iskolában a harmadik alkalommal már kihagytak a csapatból, persze a labdát azért elkérték. Egy ideig hiányoltam a közösséget, aztán lassacskán leszoktam róla, mert már gimnazistaként úgy találtam, hogy a verbális kommunikáció nem elég intenzív; a gimnazisták egyformán és éppen olyan csacsik, mint magam - kár velük foglalkozni. Idősebb barátaim voltak, felnőtt emberek. Meg inkább olvastam.
- Az idősebb barátokkal a verbális kommunikáció működőképesnek bizonyult?
- Igen. Voltak jó embereim. Apám meghalt a háborúban, apa nélkül nőttem fel. Hát kerestem néhány okos

embert, akikhez bármikor folyamodhattam tanácsért, információért. Így alakult, hogy tényleg ilyen magányos fajta lettem. Hogy ebben mi a szakma szerepe? Az alkatom és a körülményeim egyaránt közrejátszhattak. Valamelyik nap, munkanapon, nagyon kedvesen meghívtak egy vendéglőbe, ebédre. Nem, mondtam, hogy én erre egy órát...?!

- Bántja, hogy így esett, hogy lelki alkata ilyen súllyal befolyásolta életét?

- Nem! Soha semmit nem bánok!

- Festészete bizonyos tekintetben nominatív jellegűnek tűnik.

- Műtermes képeim esetében a tárgyakkal nem sokat lehetne elmondani, miután ugyanaz a három, öt bútor variálódik. Főként nem tizennégy év után! Egy kép befogadásának csupán első lépcsője a téma: látok egy lefektet virágcsokrot. Aki itt megáll, nem sokat kap. Ezt az első lépcsőt a műértők, a gyakorlott képnézők sokszor át is ugorják, ennek ellenére persze ez is hat, ez is üzen valamit. De hát ennél sokkal magasabb emeletek vannak, amiért a kép az, ami! Hiszen akkor egy fotó is megtenné fest

mény helyett.

- Nem is így, ennyire tárgyilagosan, a képtárgyak felismerésének szintjén gondolom a nominatív jelzöt, hanem a tárgyak önképre fordíthatóságának értelmében: ahogyan a hozzájuk fűződő viszonyban alkotójuk megmutatkozik.

- Soha senki sem tud mást festeni, mint önarcképet.

- A műteremképein folyamatosan megjelenő néhány tárgy mellett a többi, ami képeiről hiányzik, az tulajdonképpen nem is hiányzik, azért nem szerepelteti őket?

- A képről vagy az életből?

- Nézzük sorban!

- A képről biztos nem hiányzik, mert nem teszem rá; itt hatalmamban áll dönteni, változtatni. Az életben viszont elég nehezen működnek az éjjeli lámpám vagy a vekkerem nélkül, amiket viszont még sose rajzoltam le.

- A képeken mégis miért ennyire redukált a tárgyak sora?

- Fogalmam sincs. Formai kérdés. Itt a szoba csak egy eszköz jó színek egymásmellettségéhez. Az esetleg lehet kérdés, de már ez is a farkába harapó kígyó esete, hogy miért nem kísérletezem. Erre a válaszom: nem lehetetlen, hogy szellemi renyhességem az ok. De miután nem látom, hogy jobbat tudnék csinálni... ilyen értelemben nem vagyok kísérletező alkat, próbálkozás típus.

- Tehát nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy egykor egészen mást fessen?

- Sőt, ha netán ezzel egyenértékűt találnék, bizonyára lecserélném a jelenlegit, már csak azért is, mert annyian bíztatnak, hogy menjek már arrébb! A fiam már hat éve azt mondta, Apu, ha annyian kérdezik, hogy miért fested még mindig a műtermedet, hát hagyd abba és gyere, ezen túl fessd az én szobámat!

- Ön pedig úgy véli, addig nyugodtan festheti műtermét, amíg túl nem csordul a téma. Márpedig még csak nem is telítődött?

- Nem, mert egy hete azt mondhattam, hogy csináltam egy remekművet. Ez ilyen egyszerű. A zsidótemető képeimről egy idő után úgy vélekedtem, hogy romlanak. Volt tehetségem és erőm észrevenni, hogy romlanak,

akkor abbahagytam. A nonfiguratív munkákkal ugyanígy voltam, tizennégy év után. Előfordulhat, minden előfordulhat. Egy a fontos: az ember maradjon annyira bizalmatlan és tétova önmagával szemben, hogy észrevegye, ha a színvonal változik.

- Hiú ember hírében áll.

- Igen.

- Mi táplálja leginkább hiúságát?

- A szakmai rangom. Közelebbről, az aktuális válasz: három év munkával internetre tettem, létrejött egy teljeskörű Váli-múzeum: deske.hu

- Mindamellet jó embernek tartja magát?

- Bűneimmel együtt: igen.

- Az átlagosnál jobbnak, ha egyáltalán lehetséges olyasmiről beszélni, hogy átlag?

- Nem tudom, mi az átlag. Valószínűsítem, hogy Pilinszkynek lehet igaza, aki azt mondja: egy gyilkos csak balekja a bűnösöknek, pechje van. Ha én egy káromkodó, járdára vizelő részeg lenézek, éppen olyan bűnt követek el, mintha megölnék valakit: csak más formában jelentkezik a bűn. Tulajdonképpen a bűn a gondolatban valósul meg, bár a tettet szokták büntetni, mert az látszódik.

- Esetlegesen vagy sorsszerűnek találja azt, hogy kiből lesz a részeg, s ki lesz az, aki lenézi őt?

- Determinált nem lehet, mert akkor nem lennénk felelősek tetteinkért. Erre mondom én, hogy négy százalék a miénk, amiért felelünk. Kétféle öregasszony van: az egyik behunyja a szemét, átrohan a piros lámpánál, mert már mindenkit gyűlöl; a másik három perc után egy almát kínál, hogy kedveském, tegye el, jó lesz ez majd magának. Ez rajtunk múlik, úgy gondolom. Ha mégsem, akkor minden érvénytelen, összeomlik minden, az isteni rendszer egésze.

- Mire van szabadságunk: bármire négy százalékig?

- A döntési lehetőségre, amit irányítani lehetőségünk. De az életünk ezen fordul meg.

- Amit közkeletűen sorsként neveznek meg?

- Igen, úgy szokták.

- Az előbbi pedig azt fedi le, amit ténylegesen lehetőségünkben áll megtenni?

- Igen, de nem értek ehhez, nincs igazi filozófiai rálátásom erre a problémára. Végül is nem is feladatomban.

- Szerette volna egykor, hogy legyen?

- Egykor szerettem volna tájékozottabb lenni ezen a téren. Fiatalabb koromban olvastam is ilyen jellegű munkákat, ám valószínűleg nem volt hozzá kellő szellemi kapacitásom. Húsz évvel ez előtt, születésnapomra, egy barátomtól megkaptam Kierkegaard Vagy-vagy című munkáját. Különösen értékes ajándék volt, nehezen szerzett példányuktól váltak meg, amit én aztán patetikusan fél óra múlva bedobtam a Dunába. Ezzel eldöntöttem, hogy erre alkalmatlan vagyok; nem az én utam, hogy tanult filozófia eszközével érteni az életet. Lemondtam erről a tudásrendszerrel, valószínűleg azért, mert nekem túl nehéz munka lett volna, nem vállaltam.

- Fenti gondolatához kapcsolódva: a művészetben helye, jelentősége, szerepe lehet etikai szempontoknak?
- Nem tudom megfejtetni, noha harminc éve foglalkozom vele.
- Maga a kérdés foglalkoztatja?

Igen, de nem saját személyem vonatkozásában. Például Picasso kapcsán, aki eléggé tönkretette a körülötte élőket, ugyanakkor nagy és hiteles életművet teremtett. Azon gondolkodom: akkor hogy is van ez? Vélhetőleg az csak a felülete lehet életművének, hogy embereket tett tönkre, vagy mondjuk úgy, hogy súlyosan bűnös volt bizonyos területeken. A kérdés ott válik megfejtethetlenné, hogy nála az a bűn micsoda, hogy mennyire tudta, mit csinál. Lehet, hogy bűnösebb, mint egy ötszörös gyilkos.

KIZÁRÓLAG ÉS CSAK A MINŐSÉG!

Beszélgetés Váli Dezső festőművésszel / HITEL 01.12.

- Amikor az életművét összefoglaló cd-vel először találkoztam, magam egy kissé meglepődtem, megrémültem. Számomra úgy tűnt, és itt Pilinszkyt kell idéznem, mint egy egyenes labirintus: nagysága, teljessége, egész-sége miatt. Úgy gondoltam, hogy ebben a rengetegben sokkal inkább el lehet tévedni - holott a szándék éppen az lehetett, hogy iránytűként szolgáljon Váli Dezső képzőművészetéhez -, mintha az életműnek csak egy része került volna rögzítésre.

- Ilyen értelemben nem volt taktikus dolog, mert a nagyközönség elé valóban egy válogatott anyag való. De szükség van egy teljes adattárra is. Melyik kép hol kereshető elő, milyen reprodukció van róla stb. Számomra egy Van Gogh oeuvre-katalógus nem csak érdekes, hanem rendkívül informatív is. Pályám kezdetétől fogva az összes festményem fotózva, diázva, de a diák kezdtek tönkre menni. A negyven éves kelet-német színes filmek elvörösödtek, elhalványultak. A munka számomra tulajdonképpen azzal a céllal indult, hogy dokumentumokat, adatokat mentsek, a képeim fotóit: a magam és a magyar kultúra számára. Másfél év munkával kompjuterre vittem, digitalizáltam ezt a hatalmas anyagot, az egészet CD-re, majd internetre tettem (deske.hu) viszont nem találtam ésszerűnek, hogy magam szelektáljak belőle. A válogatást néhány éve egyszer már elvégeztem: megjelent egy monográfia, amiben nyolcvan általam válogatott kép szerepelt. Most a CD anyagát olyan módon szerkesztettem meg, hogy minden egység elé készítettem egy válogatást, amivel éppen azt üzenem: ha unod az egészet, és természetesen unod, akkor nézd meg csak ezt a tizenöt képet. Mindez olyan minőségben készült el, hogy a képek - egy 10x10 centiméteres méretben - ki is nyomtathatók; persze nem a CD-ről, hanem annak hatlemezes nyomdai változatáról. Tíz centiméter, abból már lehet látni egy képet. Tehát arról is gondoskodtam, hogy ha valakinek valaha bármelyik munkámra szüksége volna, akkor az kinyomtatható legyen. Mindemellet praktikusabb lett volna, ha nagyközönségben gondolkodom, csak hogy olyan nincs. Ez a Váli-oeuvre néhány embert érdekel Magyarországon. Bár a honlapomat - most, hogy számlálót tettem rá, látom - az első tíz nap alatt 120-an keresték föl.

Teljesség? Éppen ez az értéke. Én csak egy élő festőről tudok, akinek létezik életmű katalógusa; egy nagy csapat készíthette, nyilván sok milliós összegért. Tapiés-ról láttam ilyet. Egy négykötetes kiadvány, hihetetlen gondosan tipografizálva, amelyben minden festményéről szerepel reprodukció. Általában ezt azért nehézkes elkészíteni, mert a források, a képek elvesznek. Néhány képem nekem is lappang, köztük kettő három méteres. Nyomoztam utánuk, nem tudni, hol vannak. Egyik elveszett, másikat ellopták egy templomból. Itt, a kompjuteren rajta vannak, és nem sokmillióért. Ez a jövő útja.

- Örömmel, megelegedéssel tölti el, hogy Tapiés után ön a második a világon, akinek teljes életműve hozzáférhetővé vált?

- Nyilván vannak még, csak én nem láttam. Igen, örülök, hogy ez megvan.
- Az imént említette a nagyközönséget, aki nincs; de ha mégis, akkor milyen?
- Nem tudom, nem foglalkozom csoportosításukkal. Van néhány ember, akiket érdekelnek képeim, fontosak számukra - ez egy szűkebb kör. Aztán létezik egy tágabb kör, akit a képzőművészet érdekel, és ezen belül a kortárs művészet. Nagyjából ők látogatnak el egy-egy kiállításomra.
- Mit gondol: ők miért látogatják kiállításait, miért szeretik képeit - ha valóban szeretik?
- Hát mert jók!
- Mi bennük a jó?
- Hogy mit mondanak, erről nekem csak képzeitem lehetnek. Ugyanis a művész az egyetlen, aki nem látja, nem hallhatja művét, annak mondandóját, üzenetét. Nem véletlenszerűen, hanem szükségszerűen!
- Süket rá tulajdonképpen?
- Hiányzik hozzá egy modulja. Megfestek egy szobasarkot, egy műteremsarkot, és közben eszembe jut... 1952: nagyanyám ezüstfejú sétabotjával sétál a rózsalugasban, én mellette mászkálok. A néző pedig? Nézi a műteremsarkot, és a hűgára gondol, akivel uborkát evett a konyhában. Valamit kap belőlem, de fogalmam sincs, hogy mit.
- A képeit szemlélve valóban felmerül az emberben annak lehetőségessége, hogy egy mély járatú emlék vagy emlékegyüttes motoz önben folytonosan; ez lehet az elmúlt tizennégy év képeinek forrásvidéke.
- Hogy a műterem miért alakult ki festészeti témaként, és miért maradt meg ennyi ideig - ez egy sokrétegű történet, főleg szakmai okai lehetnek. Mint festészeti alapanyag az alkatommal valahogy nagyon összejött. Korábban zsidó temetőket festettem. Valahova elmentem az életemből, valahová elkirándultam, ami azonnal és rettenetesen otthonosnak tűnt. Lettek ilyen otthonaim, ilyen az Illyés verseskötetem is.
- Tudható a temetők konkrét helyszíne?
- Nem, illetve konkrét ötvenhárom helyszínről van szó. Húszegynéhány évvel ezelőtt egy pár évig szociofotókat készítettem a Népművelési Intézetnek. A munkavezető barátnőm zsidó volt: minden falu szélén megálltunk, megnéztük a zsidótemetőket. Akkoriban, kezdő fotós lévén, mindent, ami az orrom elé került és tetszett, lefotóztam. Így tulajdonképpen véletlenszerűen, tehát anélkül, hogy bármi célom lett volna vele, összeállt egy archívum jó néhány magyar temetőről. Aztán, talán tíz évvel később itt feküdt előttem az archívum, beszámozva, datálva, 2400 fotó. Valami tétova órán lapozgattam, s felmerült témaként. Elkezdtem festeni, és azonnal fölrobbant a kezemben. Azonnal megszűntek azok a problémáim, amelyek az utóbbi években kísértettek, ugyanis előtte nonfiguratív képeket készítettem. És attól kezdve csak azt festettem jó néhány évig.
- Egy alkotói krízisre adott válaszként, annak feloldásaként születtek meg a zsidótemetők képei?
- Így van.
- Elég volt a fotókat elővennie, vagy újra felkereste azokat a helyszíneket, ahol készültek?
- Néhány fotó elégségesnek bizonyult. Ugyanis van közöttük néhány igazán jó fotó - nyilván abban az értelemben, hogy számomra szívbemarkolóak. De egyébként is jó fotóknak gondolom őket; később készítettem is belőlük egy fotóalbumot Sáros barátommal, felesbe: Tanú ez a kőhalom címmel, Közép-Európa zsidó temetőiről, amit aztán az Új Mandátum kiadó meg is jelentetett. Később elmaradtak a fotók, illetve képeim témái már nem

a göncruszkai vagy moldáviai temetők voltak, hanem már temető temetők. Illetve, nem is temetők, hanem képek! Egyetlen helyre nem adtam közülük, illetve nem kívántam, hogy oda jusson: a Magyar Zsidó Múzeumba. Nem azért, hogy nem vagyok zsidó. Hanem mert nem értek egyet azzal, hogy létezik zsidó kulturális lap, mivel az is csak a magyar kultúra része. Nem tudom elfogadni, hogy irodalmi és a fogalmi tartalmakat emeljünk be a művészetbe, amire legutóbb a szocreálban láthattunk példát. Kizárólag és csak a minőség csoportosítson. Ilyen hiba az orvosírók-novellái típusú válogatás is. Jó a novella, vagy nem jó?!

- Fordulópontot jelentett a zsidótemető képek megszületése? Abban az értelemben gondolom igen, hogy a nonfigurativitást felváltotta a figurális művészet?

- Nem nevezném fordulópontnak, inkább a szakmán belüli bemozdulásnak. Életemben egy igazi, egyetlen pillanatban lezajlott fordulópontot említhetek. Belsőépítész diplomám kézhezvétele után a lehető legrangosabb magyarországi helyre kerültem, a Finta-műterembe. Ők akkoriban éppen a Hotel Duna Intercontinentalon dolgoztak, hihetetlen energiával, éjszakázásokkal, miután Pest egyik legfontosabb telke, amúgy Magyarország első dolláros beruházása volt. Odakerülesemkor már másfél éve túlórázott az egész csapat, minden nap este, szinte ingyen. Fölmértem a helyzetet, és az első hét után fél ötkor letettem a ceruzát: hazamentem festeni. Ez volt a fordulópont, egy igazi döntés! Mert ha akkor ott éjszakázom, akkor talán ma építész vagyok. Azzal, hogy azon a napon, délután fél ötkor letettem a ceruzát, természetesen tönkretettem mindenféle leendő rangomat a Finta műtermében. Egy év után ott is hagytam őket. Aztán két év múlva utolsó munkahelyemtől is sikerült megválnom.

Bár, végülis, ez sem volt igazi fordulat, mindezt előre tudtam, így terveztem. Az Iparművészeti Főiskolára már mint titkos festőnövendék jelentkeztem. Talán az egyetlen fordulat az volt, amikor elhittem, elfogadtam, hogy festő lehetek.

- Mi kellett ahhoz, hogy ön maga számára hihetővé váljék: festő lehet?

- Leginkább édesanyám bátorított. A hátam mögött elvitte munkáimat egy festőhöz, aki azt mondta, hogy ezzel érdemes foglalkozni. Pedig úgy hittem, hogy egy kellemetlennek induló életben lesz majd egy titkos zugom: festhetek! Magam sem tudtam egyébként, hogy mi akarok lenni. Semmihez nem volt kedvem. Édesanyám érettségi előtt elvitt egy pályaválasztási tanácsadóba, ahol kiderült, hogy humán- és a realérzésem hozzávetőlegesen azonos, vagyis a művészetekhez és a tudományokhoz egyaránt van érzékem. E kettő együttes használatának leginkább az építőművészet a terepe. Így jelentkeztem először a Műegyetemre, az építész karra, ahová hála Istennek nem vettek fel, mert rossz volt a fizika felvételem. Aztán a Iparművészeti Főiskolán végeztem.

- Meglepő az életében jelen lévő kettősség: rettenetesen nyitott korunk technikai civilizációja iránt, ugyanakkor e nyitottság nem tudott optimálisan alakulni a társadalmi érintkezés szintjén. Lehet, hogy az előbbiből is következik az utóbbi?

- Van néhány, valóban nagyon kevés jó barátom, emberem. A technika számomra nem kapcsolat a külvilággal, hanem először is egy érdekes játék, bonyolult és nagy kaliberű, érdemes volt megtanulni, egyre jobban belemélyedni. Hobbiként, pihenésként működik. Aztán ennek mellesleg haszna, eredménye is lett, ami éppúgy végtermék, mint szórakozási melléktermék is. A kompjuter munkaeszközzé vált. Az Internetet lehetőséget tulajdonképpen ajándékba kaptam, avval, hogy a honlapomat a C3 kulturális intézet központi számítógépe tárolja, közvetíti. Egyébként az Internetet nem nézegetem, csak magamat rajta, amikor két-három naponta felteszek valami új információt. Tehát ez egyirányú kapcsolat a külvilággal.

- A barátok miért, mivel, miáltal tudtak barátokká válni?

- Jó kérdés! Hát mert olyan fokon értékesek, bizonyos területeken nálam többet tudnak. Szeretnek, segítenek, persze kapnak is, különben a dolog nem működne.

- Mire van a legnagyobb szüksége? Az egyedüllétre, ami biztosítja az alkotás lehetőségét?

- Munkaidőre. De az van, hála Istennek korlátlanul, összerogyásig.
- És barátai körében: mi fontosat tudnak adni?
 - Megerősítenek, segítenek döntéseimben, javarészt szakmai döntésekben. Korholnak és megdicsérnek. Említettem, hogy egykoron elégettem hatvankét képkeretemet. Az nem hisztéria vagy gesztus volt, hanem egy szakmai lépés, amire egy év múlva tudtam egy jobbat: az eredeti állapotot visszaállítani. Az vérkeserves kikínlódása volt egy szakmai kérdéssornak. Ilyenekben segítenek. Alkalmasint jobban ismernek engem, mint én magamat, és szólnak, hogy most marha vagy.
 - De azért is fontosak lehetnek, mert hagyják egyedül lenni, amikor éppen arra van szüksége?
 - Annak ellenére, hogy családom van, harminc éve egyedül élek ebben a szobában. Tehát a munkaidő nem keveredik mással. A barátságra egy elég szorosan körülhatárolt időt szánok. Ennek is megvan a struktúrája.
 - Pontosan mit jelent az, hogy izoláltan él? Családtagjaival mennyire intenzív a kapcsolattartás?
 - Harminc évvel ezelőtt két életstratégia közül kellett választani. Az egyik: külön műterem, de ott és akkor csak a munka. Az első pár évet ez jellemezte. Feleségem akkor sírta el magát először, amikor nászutunkról hazajövet mondtam, hogy jó, akkor munka után jövök, este kilenckor. Ma már, gyerekekkel a hátam mögött nem lennék ilyen radikális. De feltételezem, ha külön volna a műterem a lakástól, akkor is csak későn térnék haza. A másik alapstratégia, ami már évtizedek óta működik, a jelenlegi: együtt a lakás a műteremmel, gyakorlatilag egész nap a családdal vagyok. Tehát napközben mosogatok, teregetek, fölhozom ételhordóban az ebédünket. Viszont reggel kilenctől este fél tízig dolgozom. A családom valószínűleg nem kap annyit tőlem, mint ha fogorvos lennék. Ez benne van a pakliban.
 - Korábban említette, hogy eszmélődése idején megkereste azokat az embereket, akiknek a szavára hallgathattott.
 - Már gyerekkoromtól kerestem ilyen embereket.
 - Kik voltak ők, ha nem is nevesíti személyüket?
 - Tizenkét éves koromtól egy illegális cserkészcsapat tagjaként egy fiatal zseni, filosz és zenész; aztán egy rendkívül érzékeny bencés pap-pedagógus; később egy gimnáziumi tanárom, de már az iskola után. A velem egyívásúak közül egy amatőr festőbarátomra emlékezem, aki azokban az években sokkal előbbre volt az élet megértésében, megtapasztalásában, tőle nagyon fontos dolgokat tanultam. A CD-én egy harminc oldalas életrajzban róluk is megemlékezem Mi történt még címmel, ami évről évre a nekem fontos eseményeket tartalmazza. Aztán még néhány barát, köztük Szüts Miklós festő, grafikus mindentudó barátom, akivel mindmáig szorosabb a kapcsolat.
 - Ezek a kapcsolatok ma is élnek még?
 - Nem, vagy alig-alig. Szűkül a kör. Két éve egy nyári napon a Balatonnál feleségemre várahoztam a pályaudvarnál, s közben az autórádiót hallgattam, valami esti mesét. A Bokor azt mondta a Katicabogárnak - vagy fordítva -: tudod, így öregedve a barátságok elfogynak, leszűkülnek. És ez így szép is! Nem hallottam a történet elejét, a végét sem, erre az egy mondatra emlékszem, megütötte a fületem. Hogy bizony ez szomorú, de racionálisan nézve: amikor az ember már a célegyenesben van, nagyon csinálja, amit csinál. Ilyentájt valószínűleg kevesebb szükség van rájuk. Persze eljön az idő, amit Ottlik ír le a Budában: amikor barátod eltámogat az urológiára..., netán valamelyikünk megözevgyül, egyedül marad, és lassan haldoklik - az egy újabb állapot lesz.
 - Kimondatlanul is szavaiból egyfajta Candide-i optimizmus látszik felsejleni - bár talán keserűn -, hogy minden úgy van jól, ahogyan van.

- Nem, a világban néhány dolog nincs rendben: nem szeretem például, hogy emberek éheznek, hogy létezik fagyűlölet. Az én életem rendben van. Néha kicsit szomorú vagyok, de hát a szomorúság bűn.

- Mi az, ami miatt leginkább szomorú?

- Hogy most, úgy tűnik, végleg elmarad a síelés, ötven évig jártam föl, nagyon szerettem. 59 vagyok, nem bírja térdem. Most újra kezdek futni, hátha segít valamit. Szomorít, ha látom alkalmatlanságomat feladatokra, amit mások könnyedén... Nem örülök műveletlenségemnek, hogy nem olvasok eleget... ilyesmik. Döccenések emberi kapcsolatokban...

- S mi történhet aztán, miután e világból eltávoznak?

- Hívó vagyok, nekem egyszerű: lesz egy tisztítótűz, s aztán egy Úrral-találkozás periódusom. Illetve az már nem is periódus lesz.

- Ebben egészen bizonyos?

- Igen.

- Milyennek gondolja el az ottani, végső jelenlétet?

- A mennyeországban lesz Talens-lerakat, egészen biztos! - az a legjobb festékmárka, holland; a másik a magyar Pannon-color, amit magam is használok. Talens-lerakat nyilvánvalóan lesz, ugyanis a személyiségünk üres zsák a múltunk, környezetünk, emlékeink, akaratunk, tudásaink, vágyaink nélkül. Tehát mindez valahogy átmentődik, muszáj!... ha csak nincs egy olyan rafinált struktúra, amit csak Isten tud, és számunkra elképzelhetetlen. De akkor az lesz a jó, Ő jobban tudja, mi kell nekünk. Ha ezek a vágyak mind elmúlnak, az se baj, mert akkor ő jobbat ad helyükbe. Tehát itt nincs rizikó. Éppen ebből következően valószínűsítem, hogy lesz Talens-lerakat.

- Megkérdőjeleződött-e már önben bármikor is: esetleg nincs, akit létezőnek gondol?

- Sajnos nem!

- Miért e sajnós?

- Mert értékesebbnek tartanám a hitemet, ha átmentem volna olyan szakadékon, mint húgom, aki két évig istentagadó volt, aztán apáca lett.

- Mert így langyosabbnak érzi meggyőződését, hitét?

- Nem, hála Istennek, nem langyos. Csak talán edzettebb, megpróbáltabb lenne a hitem, ha lettek volna istentagadó, vagy istenkísértő periódusaim. Azt szokták mondani, nem is hívő igazán, akiben sosem merült fel egy kérdőjel.

- A krízis mit tud hozzátenni a meglévőhöz?

- Fokozott biztonságtudatot. A szenvedés arra való - az Ószövetség sokat beszél erről - hogy az embert megtisztítsa, ahogy az aranyat a tűzben tisztítják.

- Ami ön után, utókorára marad, abból a festő tevékenysége a fontosabb, esetleg a hívő emberé?

- Kinek a számára? Isten örül neki, ha jó képeket lát tőlem, de nem ezért teremtett. A magyar társadalom számára kétszáz év múlva egy festő leszek, egy téglá a kultúra épületében, ahogy mondani szokták. Elhittem, amikor mondták, naplóm nemzeti kincs, s ezért közgyűjteményben a helye. Elhittem, nagyon hízelgő volt,

remélem, hogy igaz. A döntésen túl vagyok, hiszen a C Napló megjelent. Van még egy kéziratom, a Napló folytatása, az utóbbi tíz évről, amit azonban most még nem akarok kiadni. Igaz, az interneten rajta van, olvasható.

- Ha mégis önmagába fordítja a kérdést: melyik tűnik lényegesebbnek, fontosabbnak?

- Nem vagyok olyan bátor, hogy a rendet felrúgjam. Az életet azért kaptam, hogy üdvözüljek és segítsek üdvözülni. Igyekszem ez szerint élni. Ennek az a formája, hogy családapam, festő, lakótárs, magyar vagyok.

- A festészet végül is azzá tudott válni, aminek szerette volna: zuggá, menedékké?

- Ez egy nehéz kérdés... nehéz kérdés. A felső tízezerhez, de inkább a felső tízhez tartozom ebben az országban, mert egész nap, de egész évben is azt csinálom, amit akarok, amit szeretek, ami még közhasznú is. Ha úgy tartaná kedvem, kelhetnék fél tízkor, és nem 5.23-kor, ahogy tizenöt éve; ha úgy akarnám, fél évig... két évig se kellene dolgoznom, senki nem kérné számon, nem venné észre. Ugyanakkor nap mint nap rettenetes teherként élem meg a munkámat, a szakmámat, mert valamilyen értelemben nem vagyok hozzá elég tehetséges, elviselni a képcsinálásnál a percenkénti döntés terhét. Persze valószínű, nagyon sokan így vannak evvel. Sokan ezért isznak. Számomra mindenképpen kutya teher a mindennapos munka, ritka örömeikkel, és mindig reményekkel.

2002.09.30 Népszava

Az Ernst Múzeumban október 9-ig látható a 60 éves Váli Dezső gyűjteményes kiállítása

A MŰTEREM BOLDOG FOGLYA

A most bemutatott 82 alkotás az egész életművet reprezentálja: absztrakt képek 1969-83; régi zsidó temetők 1984-87; utána műtermet ábrázoló képek, máig. A kiállítása az Ernst Múzeum után vidéki múzeumokban is bemutatkozik: a kaposváriak, a győriek és a kecskemétiak is megismerkedhetnek Váli Dezső melankolikus, szinte üresnek tetsző, meditatív képeivel.

Hamvay Péter írása a NÉPSZAVÁNAK

- Legendás az ön precizitása. Nem csak műveit rendszerezi aprólékos pontossággal, de mindennapjai is percre be vannak osztva. Hogy telik egy átlagos hétköznapja?

- Minden nap öt óra huszonhárom perckor kelek, öt ötventől hat ötvenig vagy misén vagyok, vagy itthon imádkozom. Hét tízre a Lukácsban vagyok, úszom egy fél órát, hazafelé kenyeret veszek, reggeli Katával, utána munka. Tizenhárom tizenöt óra csenget a karórám, lemegyek az ételhordóval az ebédért. Kettőtől fél ötig alszom. Utána is munka, este tízkor villanyt oltok. 17 éve így telik egy nap.

- Nem unja?

- Miért unnám? Nagyon kevés élményt tudok befogadni, feldolgozni. Nagyon régóta nem nézek tévét. Nem járok moziba, színházba, társaságba. Egyszerűen nem hiányzik. Elég, ha néhány emberrel találkozom, vasárnap kirándulunk, és lefekvés előtt olvasok egy kis Illyést. Mi kell még?

- Az utóbbi tizenöt évben kizárólag csak műterembelsőket fest. Az aszketizmus jelenik meg a művészetében is, vagy egyszerűen nem talál témát?

- A téma annyira harmadlagos, hogy nem érdemes sok energiát pazarolni rá. A zsidó temetőknél, amiket három és fél évig festettem, egyszer csak éreztem, hogy egyre rosszabbak a képeim, azért váltottam. Ha a műterem képeknél is romlást tapasztalok, ismét váltok, bár lehet, hogy nem témát, talán inkább méretet.

- Hogy talált rá a zsidó temetők témájára?

- A hetvenes évek közepén szociofotózásból éltem, jártuk a falvakat. S mivel barátnőmet, aki a munka vezetője volt, közről érintette, útközben minden régi zsidó temetőnél megálltunk. S én, ha már ott voltam, lefotóztam őket. Ezt az archívumot vettem aztán elő tíz év múltán, s megpróbáltam egy fénykép alapján képet csinálni. S ez nagyon bejött.

- Magyarországon példátlan módon - néhány éve CD-re vitte életművét, utána pedig elkészült az egész oeuvre-t bemutató web lap, a deske.hu. Naplója tanúsága szerint igen sokat és nagy szeretettel dolgozott ezzel, ez is műalkotásnak tekinthető?

- Rendszerező mániámat látva, legtöbb barátom röhög rajtam, hogy sokkal könnyebb evvel játszani, mint festeni. Van benne valami. De én vonzódok a Rendhez, ahhoz az egyszerű derékszögű rendhez, amit a táblázatok

jelentenek. Jobban átlátom az életet, a dolgaimat. Erősebb szélvihar esetén táblázatok oszlopaiba kapaszkodom. A CD és a web-lap azért készült, mert egy festő életművének jó része raktárakban porosodik, vagy egy-két ember látja, a hálósobájában. Akármilyen patetikusan hangzik: a magyar kultúrának tartozom azzal, hogy műveim mindenki számára hozzáférhetőek legyenek. Nem kötelező ezeket a képeket megnézni, de ha az a néhány ember, akit érdekel, látni szeretné, hát megtehesse. Mint ahogyan a költők esetében kézbe tudjuk venni az egész életművet.

- Ezért nem is engedi képeit külföldre. De ahelyett, hogy a műtermében gyűjtené, elajándékozta őket. Miért?

- Valóban nem adok el külföldre, magánszemélynek képet, én a maga és a saját unokáimnak festek, nem a müncheni fogorvosoknak. A képajándékozást 1987-ben találtam ki. Rájöttem, hogy nem kell megvárni a halálot, hogy képeim elkezdjenek „dolgozni”. Miért ne használja ezt az az érdeklődő réteg, akiknek szüksége van rá, de nem tudja megvenni? Ekkor egy év alatt szétajándékoztam a legtöbb képemet. Aztán a folyamat radikálizálódott, ahogyan ez nálam lenni szokott, és ma mindössze kettő képet őrzök. Az egyiket csak azért, mert a feleségem szobájában van, s már nem engedi levenni a falról.

- Festményeinek több mint a felét állandóan megsemmisíti.

- Szellemi környezetszennyezés egy pocsék kép. Sok gyenge munkám van, nem tudok zsinórban főműveket festeni.

- Képei mintha nem sokat árulnának el önről, viszont naplói, levelei még az interneten is olvashatók. Miért nem a festészet eszközeivel beszél önmagáról?

- Gondolatait, érzéseit az ember nem viheti át közvetlenül a képbe. Természetesen ezekből táplálkozik, de, hogy hogyan transzformálódnak át ezek műalkotássá, azt nem tudom. A jó festő ebben az értelemben buta festő. Egy festmény lényege megfejthetetlen, vagy mindenkinek mást jelent. Nekem a legfontosabb érzéletek a földön például a szagok. Ezeket nem lehet visszaadni. Így vagyunk a képekkel is, csak próbálkozunk szavakba áttenni érzéseinket. A monográfiámban is szakmai fejtegetés helyett barátaimat kértem fel, hogy valljanak egy-egy képmről. Játék ez, meg nem is. Hanák Péter például leírta, hogy ő praktikusán az én képemmel készül a halálra. Ez azért nem tréfa. Egy valódi mű, villanásnyi időre, az Isten köpenye szegélyét mutatja meg.

- Hogy születnek a képei?

- Nem tudom, hogy milyen lesz tíz perc múlva a készülő kép. A címet is utólag keresem meg hozzá, ha egyáltalán sikerül valamit szavakba öntenem abból, amit én gondolok erről a munkáról. Ami aztán lehet, hogy teljes tévedés. ** Egy év képadagját egyszerre kezdem el, márciusban a Kecskeméti Alkotóházban. Gyufaskatulya méretű vázlatrajz, majd azt fölvezetem egy farost lemezre, s olyan kapkodva, mint egy fuldokló, megtöltöm a felületet színekkel, mert az a legnehezebb. Ez egy félóra. Aztán hátralépek, s amit látok, az természetesen borzasztó. Ekkor kezdődik az érdemi munka, hogy mit lehet ebből a szörnyűségből kihozni. Egy nap után félreteszem, s jön a következő tábla. Ezeket a félig kész dolgokat aztán a következő tavaszig fejezem be, már amelyiket sikerül, itthon.

ez a megjelent cikkből kimaradt:

**...Van egy Derkovits kép, egy tüntetésen megölt munkást ábrázol. A holttest mellett az utcakövön vér és egy szelet kenyér. Világos a művész szándéka, ám szerintem ez a kép mégis a harmóniáról, a teljes boldogságról szól. Derkovits öngyilkos lenne, ha megtudná, de így van.

ez pedig a végéről:

- Olvasva a rendszerváltás évében írt naplóját, annyira mellékes dolgokként tűnnek át rajta az akkor nagyon izgalmas események, mintha csak visszaemlékezések lennének.

A húsz éve lesmirglizett műteremablakon át mi szűrődik be a mából?

- Ha nézzük a fölösleges gyűlölködést, a személyes önzés rétegeit, a hatalomvágy gyerekes, görcsös ragaszkodásait, akkor azt mondom, hogy ez nem érdekel. Véletlenszerűnek tartom, hogy egy napilap politikával foglalkozik. Ugyanúgy beszámolhatna nap, mint nap a városi madarak viselkedéséről.

Népszabadság 2002. 9. 25.

MUNKÁMBAN ZAVARNA A KÜLVILÁG

Bogácsi Erzsébet interjúja Váli Dezső festőművésszel gyűjteményes kiállítása alkalmából

“Az én feljebbvalóm Georges Braque”

Magam ünneplem magam - fogalmazott önironikusan. A hatvanadik születésnap szerinte nem lényeges. Csupán egy alkalom, amelyet megragadhatott, hogy több mint két évtized múltán, újra gyűjteményes kiállítása legyen. Az Ernst Múzeumban, ma délután megnyíló tárlat létrejöttével ugyanis Váli Dezső személyesen fáradozott. Ami meglepő lehet annak, aki a festészetében is felismeri a zárkózott egyéniséget. Először is azt kérdeztem, nincs-e lappangó ellentmondás a külvilágtól elforduló alkata és a megannyi intézkedést követelő szervezés, mi több: az önmaga megmutatásának igénye között?

- Mikor vagyok zárkózott? Az uszodában, miután leúszom ezerkétszáz métert, az öltözőben nagyokat röhögünk, a nyugatosokról, Babitsról diskurálunk. Utána Kata reggelivel vár. Aztán munka egész nap, ott csakugyan egyedül a műteremben. Most rászántam másfél esztendő, hogy negyvenhárom év munkájából kiválasszam a legjobb képeimet, az Ernst Múzeumban tán hetven lesz most falon. Elég nagy munka volt összeállítani, noha képjegyzékem és címlistám is naprakész, sőt nyilvános, az internetre is felvittem. Dicsekszem, mint mindig. Mint egy szerzetes, egy katonatiszt, szervezem magam, az életem, szinte ízléstelen. De nem a magamutogatás a főcél. Munkamániás vagyok, s a “munkaköri leírásomban” szerepel, hogy dokumentáljam dolgaimat.

Eltakart ablakok

- Erre szolgál eszerint az emlegetett honlap is. Úgy tartja, ma ez vele jár egy festő munkásságával?

- Úgy tűnik, az enyémmel igen. Mostanában, amikor a kiállítás miatt ellenőriztem a címekeket, ahol a festményeim vannak, felhívtam egy nyugdíjas orvost Keszthelyen. A felesége vette fel a telefont, átszólt a másik szobába a férjének: Váli-képünk van? A doktor pedig felelt: Igen, van. Ezt a képet két ember látja. S a munkáim kilencvenöt százaléka ebben a helyzetben van, köztük az a száz, ami múzeumi raktárban van, esetleg évtizedek óta. Vagyis láthatóvá kellett tennem őket. Két esztendeje, aki nagyon meg akarja nézni bármely képeimet, ráklikkel az interneten: deske.hu -ennyi. Igaz, a számítógép képernyőjén megjelenő festmény csak igen halvány utalás az eredetire. Ami nem sok, de több, mint a semmi. Naponta kilenc-tizen látogatják a honlapot. Ahogy az lenni szokott, ezen is van afféle „news” rovat. Van egy emigráns barátom a franciaországi Le Meux-ben, akinek naponta írott leveleim a „válinews”.

- Milyen barátról van szó? Ifjúkori vagy szakmai?

- Létező személy, de róla nem beszélek. Csak annyit, kislány keresztyerekem. Mondhatja, ellenmondás megint, hogy kiléte magánügy, miközben a levelek publikusak. Amit itt kettősséggént érzékel, illetve firtat, olyan, mint két üveglap. Fedik egymást, átlátható, mégsem azonosak.

- Mégis a bezárkózás vágya lehet az erősebb. Hiszen a műtermének az ablakain sem lehet kilátni. Bizonyára, nem azért, mert olyan csúf volna a látvány...

- A külvilág zavarna munka közben. Főiskolás koromban az ablakomat pausz-papírral vontam be. Jóllehet, akkor a Móricz Zsigmond körtéren laktunk, gyönyörű kilátással a Gellért hegyre. Olyan a szakmám, hogy a magam igénye szerint élhetek. Nincs főnököm. Az én feljebbvalóm Georges Braque. Ha építész-irodában ülnek, nem engedhetném meg magamnak, hogy eltakarjam az ablakokat.

- Így visszafelé tekintve, bajos is elképzelnem, hogyan lehetett belsőépítész. S aki tizenhét éves korától festett, egyáltalán miért ezt a szakot végezte?

A virágcsokor illata

- Mesterem, Sugár Gyula tanácsolta, hogy inkább az Iparművészeti Főiskolára menjek. Mert akkoriban, a hatvanas években a képzőművészetin még a poszt-szocreál ízlés volt jellemző, egyébként is, gyengén rajzoltam. Igaza volt. Nagyon jól jártam azzal, hogy technikai műveltséget is kaptam. Ma is, ha látok egy házat, látom félbevágva is, tudom, hogyan élnek, mozognak benne az emberek. Mert az építészetnek az a lényege, hogy életformát teremt. Csodálatos szakma. A diploma-munkám láttán Finta József meghívott a csapatába. A Duna Inter-Continental szállodát tervezték éppen. A királyi lakosztály tervét tették elém, azt rajzoltam napokig, 1:50-ben. Diploma után két évvel sikerült a belsőépítést otthagynom, s attól kezdve - csak a festés.

- Miért nem tartotta meg e foglalkozást legalább alkalmi kenyérkeresetnek? Bár úgy látom, amire csak a festészetén kívül vállalkozott, legyen az a tanítás akár, előbb-utóbb abbahagyta.

- Két lovat egy fenékkal? Az építészet is egész embert kíván, akár az én munkám. Jönnek hírek, hogy e szakmabelieknek minden munkát el kell vállalniuk, pedig már-már belehalnak, de csak így számíthatnak a következő megrendelésre. Egyébként is, egy idő után már nem ismertem az új villanykapcsoló-szabványokat. Szóval nem is ment volna. Az ipari vásáron, a nyitás előtti héten betűragasztás, létra tetején, napi "ötven órában". Egy egész festőgeneráció élt ebből. Szerencsésebb ügy volt a szociófotó, ami szintén pár évet foglalt el. Havonta csupán négy sűrű napot igényelt. Vittek falura kocsival, napi háromszáz parasztszoba-felvétel. Egy pohár víz ürügyével kopogtattunk be. Ami pedig a tanítást illeti, a hetvenes évek második felében a Zebegényi Szabadiskola hívott meg. Nyaralás helyett is adódott, amire képtelen vagyok amúgy. A kilencvenes évek elején pedig a nosztalgia és a hiúság vitt az Iparművészetre vissza, rajzot tanítani, nagyon szerettem azt az iskolát. Már elkezdtek nekem ott egy műtermet kialakítani, mikor döntöttem, tanítani nincs időm, se energiám. Talán nem is olyan sokára meghalok. Mint mindenkinek, nekem is meg kell alkotnom "az utolsó műveimet".

- És visszazárkózott a tulajdon műtermébe, amely egyben festészetének kizárólagos témája is jó ideje.

- Ha ez ügyben szemrehányásokat kapok, csak úgy értelmezhetem, hogy romlanak a képeim. Fáradt óráimban tűnődöm is, vajon nem szellemi renyheség-e? Van tehát egy témám, amit tizenöt éve variálok, de tudjuk, nem ezen múlik. Egy kép valójában nem asztalról-székről, netán fogaskerékről szól. Ez műterem! - mondhatja a néző, de jaj, ha csak ennyit lát belőle, szinte semmit nem kapott. Lefesthetünk egy virágcsokrot, de ha az csak önmagáról beszél, akkor minek? Akkor már jobb, ha odatesszük háromdimenziós valójában. Még illata is van.

- Úgy látom - ismerjük a Kandinszkij-féle példát - nem sokat veszítenének hatásukból ezek a festmények, ha történetesen fordítva lennének felakasztva.

- Mert csakugyan a képet és nem a témát látja. Nemcsak Kandinszkijt, de Rembrandtot is meg lehet fordítani. Úgy is remekmű. Az egyik lehetőség, hogy megmutatok egy öregembert, aki a halála küszöbén van, látom, kitörölhetetlenül. De kipróbáltam a másik lehetőséget, a non-figuratívot is. A tiszta festészetet, amely olyan, mint egy dallam. Nem lehet szavakba foglalni, mi a tartalma. Ez a nonfiguratív rettenetesen nehéz műfaj volt, legalábbis nekem. Gondolja meg, miből könnyebb ebédet főzni. Ha a hozzávalót a kamrából, vagy ha egy egész ételmiszer-áruházból kell kiválasztania. Sokszorosan keservesebb festeni, ha minden-minden eszköz korlátlanul a rendelkezésemre áll.

- S ekkor fogott a zsidó temetők sorozatába...

Elégetett palacsinták

- Volt egy archívumom a fotóimból, még a hetvenes évek derekáról. Köztük kétezer, zsidó temetőkről. Tíz évig feküdtek a polcon. S egy reménytelen, de tehetséges pillanatban eszembe jutott, megpróbálnám lefesteni az

egyiket. Persze, csak kiindulásként használtam őket, a képek nem a zempléni, a bukovinai temetőket írják le. Ahogy a műterem bútorait sem rendezem át képcsínáláshoz. Aztán három esztendő múltán azt vettem észre, hogy egyre romlanak a temető képek. Nehéz döntés volt, abbahagytam.

- Úgy tudom, hívő katolikus. Sőt, vallásos, vallását gyakorló ember. Ha valaki ilyen erősen kötődik egy vallás eszme-rendszeréhez, hogyan tudott évekre beilleszkedni egy másik vallás gondolati miliójébe?

- Miért ne tudtam volna? Hajnalban zsidó zsoltárokat mondok. A katolikus egyház imáinak a harmada zsidó ima. Félárva gyerek voltam, az anyám, aki tanító volt, intelligensen nevelt, gondolkodásra szoktatott. Ő is vallásos, húgom is az. Most már rendfőnöknő, apáca. Reggel hatkor a ferences templomban vagyok. Mintha a lelke tisztaságáról gondoskodnának. Ki ne fogadná el, ha felajánlanák, hogy ezentúl a ruháit nem magának kell tisztítania, mégis makulátlanul kerülnek be a szekrénybe? Én nem vagyok elég tehetséges önmagamhoz. Alapvetően nem vagyok életszerető sem, inkább félttem tőle, most is szűkítem az életem. A hit megtart.

- Szemlátomást maga is törekszik rendben tartani magát, a szellemi környezetét. Azt kell mondanom, ha a megsemmisített festményeire gondolok, hogy már-már drákói szigorral.

- Kamaszkorom végén egy felismerés után - Camus-t és Senecát olvastam - egy tételben elajándékoztam a könyvtáramat. Akkor kezdődött. Azóta is, amit elolvasok, tovább adom. Lenézem a halmozást. Nem érdemes gazdagon meghalni. Évente ötven képet festek, talán a felét hagyom meg, de ez más kérdés. Az első száz képeimből szinte semmi nincs meg. Ami rendjén van, tanulóévek voltak. Ki kellett dobni, mint az elégetett palacsintát. Mindmáig a képeim fél évig, egy évig falnak fordítva várnak. Majd előveszem őket, látom, melyik javíthatatlan. Amikor pedig szétvágom az öreg, szovjet körfűrészemmel, öröm tölt el. Ne képzeljen valamiféle drámai pillanatot! Olyan ez, mint amikor kitakarít az ember, és utána megpihen. Valamit rendbe tettem.

HEGYRE FEL

Magyar Nemzet interjú 2002.11.23.

Joó István

Interjút adni - gyanítom, számára ez éppúgy fontos, mint gyermeknek a játék. Akár polcain a tubusok, üvegcsék sora, gondolatai rendbeszedettek. Tartalmas portrébeszélgetést lehetne előállítani az interneten olvasható, naponta bővülő naplójából is... Ott Váli Dezső Munkácsy-díjas festőművész hatvanévesen azt írja, hallgat térdére és orvosára: nem megy le futni többet.

- És a Lukács-uszoda-?

- A Lukács, az tökély. Odaát biztosan meglesz az égi mása. Öt éve megtanultam a gyorsúszást, leckéket vettem egy triatlonos gyűjtőtől. Most napi 1200 méter, kihajtom magam.

- Nem válik ez egyhangúvá?

- Húgom szerzetes, ott naponta ötször imára csengetnek, akkor le kell ejtenie, ami munka épp a kezében van. Harminc éve ugyanazt csinálja. Azt mondja, még nem volt két egyforma napja. Az önkéntes korlát az igazi szabadság. Egyébként az úszás monotonitásában végtelen változatosság van. Vegyük csak a gyorsnál a karmunkát, sokféle lehet. Lehet például magyaros-kopogós, fáradt üzletember, mindenre elszánt csikóhal, vagy propelleres kiskacsa stílusú. A láb munkával más a helyzet, mert az nem megy. Már az Urat is kértem, hogy segítsen, de semmi eredmény. Úgy látszik, erre nincs szükség az üdvözlésemhez.

- Sosem vizsgyogott még attól, hogy esetleg nem igazán gusztusos emberekkel is egy vízben lubickolhat?

- Nem vagyok érzékeny a higiéniére- és Seneca azt mondja, ha fürdőbe mész, tudd, hogy ellopják a pénzedet és le fognak spriccelni. Ha ezek után is vállalod, akkor váljék egészségedre- Szent Ferenc pedig magához ölelt egy leprást és megcsókolta. Szeretni az embereket, ez az élet.

- A „VÁLINEWS”-ban olvastam a világhálón: „Egy embert szeretni: egy embert szolgálni. A többi csak cukormáz a C-vitaminon.” Komolyan gondolja?

- Komolyan. A szeretet nem szimpátia, nem édes érzés, hanem parancs; tehát munka, időnként pocskék-nehéz munka. Szeretet, hogy bemászom az ágy alá megkeresni az elgurult radírját. Szeretet, amikor elbeszélgetek vele a sarkon, holott unom, és más dolgom lenne. Szeretet, ha nem szaladok át a piros jelzésnél, csak mert egy kisiskolás ott szemben meglátná, és eltanulná.

- Sosem merült föl önben, hogy akkor adhatná magából a legtöbbet, ha a művészetre fordított időt a szeretteire áldozná?

- Föl is ajánlottam Istennek, ha akarja, tegyen más posztra. De remegtek a lábaim, és Isten látta ezt. Egyébként soha senki sincs fölmentve az alól, hogy pillanatonként eldöntse, mikor mi a helyesebb. Mikor a nagymamát meglátogatni, és mikor keretléc után szaladgálni. Egyik legnagyobb festőnk, Vaszkó Erzsébet annak idején arra a kérdésre, hogy élete utolsó évtizedében miért beteg rokonát ápolta festés helyett, elmosolyodott és csak annyit mondott: Édes kisfiam-

- Hogyan viszonyítható a szeretethez a barátság? Hiszen barátunk azt választjuk, aki eleve közel áll hozzánk, akitől - kaphatunk-

- ...és akinek adhatunk. A barátság nagy kincs. Szüts Miklós például régi szellemi partnerem, akivel szakmai

és afölötti problémákról tudok együttgondolkodni. Noha a kezdetek idején kiderült, hogy nem vagyunk egyformák. Ő azt mondta: frakkban meghajolni Cannes-ban, én azt: óceánra néző műteremablak. Most egymás mondatait mondjuk, nyilatkozunk, anélkül, hogy észrevennénk. Húsz éve minden márciusban együtt, a kecskeméti alkotóházban. Szomszédos műteremben festünk öt-nyolc órát, a többi pedig - még mindig - eszmecserevel telik...

- Legtöbb gyengeségünket a házastársunk ismeri. A feleség egyben barát is?

- Igen, de valami más is. Ha a barát borítal, a házastárs mindennapi kenyér. A barátságban benne van a kilépés lehetősége. A házasságban viszont erről előre - és nap mint nap - lemondok. Ennek időnként következményei vannak. Egyszer halálosan szerelmes lettem egy asszonyba, de tudtam, hogy Isten előtt kötött házasságot nem lehet felbontani, ha belegebédok se. Szerencse, hogy így van. Sok munkával újra barátokká váltunk. Igen, a mindennapos együtt-élet észrevétlen szépségei és titkai, az összenevetések. Van, amire viszont egy külső munkatárs inkább alkalmas. Múltkor egy kéziratomra azt mondta R. barátom, hogy nagyon gyenge, talán ha húsz százaléka használható. A családi életben jobban vigyázni kell, mivel terheljük meg a másikat.

- Oravecz, Pilinszky, József Attila, Ady, Illyés, Zelk, Szabó Lőrinc, Petri, Rakovszky, Babits. Azt állítja, ez a polc, ez a pár kötet most az egész könyvtára. Szeretetből ajándékozta el állandóan könyveit?

- Nem szeretetből. Pál azt mondja, tűröm a szegénységet, és tűröm a gazdagságot. Én nem szeretnék gazdagon meghalni. A festményeimmel is így vagyok. 1987-ben jöttem rá, hogy minek is őrizzem őket halálomig. Nem kell „Váli Múzeum”, még ha megérdemelném, akkor se. Csak azért maradjanak a polcomon - nem működő gépként -, mert aki használná őket, nincs pénze rá?! Akkor szétajándékoztam vagy háromszázötven munkámat. Gyermekeimnek is mondtam, válasszanak és vigyenek, nem lesz örökség.

- Hogy függ össze ez a kérdés a halállal?

- Tán hatodikos voltam, amikor elvittek egy rokon hagyatékának fölszámolására. Mondták, lehet vinni, amit csak akarunk. Ott voltak a gazdátlan, életüket vesztett, halott tárgyak. Egy jó fogású harapófogó most kilós vasdarab. Azt hiszem, akkor éltem át először a fölöslegesnek ezt a szívfájdító reménytelenségét.

- Úgy tudom, ásványbörzékre is jár.

- Egyszer voltam. Gyönyörködni-

- Vásárolt is, nem?

- Nem, nem.

- Olvastam a naplójában, hogy vitt magával pénzt...

- Persze, a gyenge órák! Amikor ilyesmitől várom a csodát. Egy bódító-lila ametiszt-kristály, odateszem az íróasztalomra, hogy majd megváltja az életemet. Egyszer Párizsban vettem, valóban, de pár hónap után elajándékoztam... A kövek nagyon szépek tudnak lenni-

- A hatvanadik születésnapja alkalmából rendezett életmű-kiállításán többségében magánszemélyek tulajdonában lévő alkotásai szerepeltek. Ha nincs tárlat, az adott művet csak néhányan láthatják. Nem ejti ez kétségbe?

- Ha siránkozom, akkor tulajdonképpen lázadok, és ez helytelen. A festészet ilyen, mert- ilyen. Ez az „egypéldányosság” a karakteréhez tartozik. Ezért született a reprodukció-kultúra. Tudjuk persze, nem tökéletes, de nincs más választásunk. Szeretjük Braque-ot, de hány képet láthatunk tőle eredetiben? Ezért is fotóztam képeimet kezdetektől fogva, s így vált lehetővé, hogy ma a neten - deske.hu - minden munkám (úgy, ahogy) fogyasztható.

- Gyakran hallgat zenét - akár dzsesszt - festés közben. Nem fél, hogy ettől felszínesebb lesz, amit csinál?
- Boldogult mesterem, Sugár Gyula munka közben beszélgetett modelljeivel, csak hogy ne koncentráljon túlságosan a készülő képre. A zene mint kellemes vendég, szótlanságával is segít. Üldögél a műteremben, és szeret engem...
- De a zene rögtön hat, és Duke Ellington nagyon más, mint az ön várakozással telített, filozófikus képei.
- Nem úgy működik ez, hogy ha délelőtt kihúzzák a fogamat, akkor délután már boldog kép keletkezik. A pilanatnak itt nincs szerepe. Bár az is igaz, hogy a festés során egy-két percenként kell döntéseket hozni. Az én technikám ráadásul olyan, hogy három perc alatt minden megfordulhat, esetleg csoda történhet. De nekem csak annyi a feladatom, a gondom, hogy két színfoltot szakszerűen tegyek egymás mellé.
- Tizenöt éve fest műtermeket, sajátos bútorcsendéleteket. Elmosódottságukkal, foszforeszkáló részleteikkel, a tárgyak szándékos léptékhibáival rendkívül érzékiek ezek a képek, egyszerűsége gondolatsorokat indítanak el az emberben.
- Az íróknak gondolkozni kell, szavakon, mondatokon, történéseken, nekem nem. Az én munkám sötét barlangban tapogatózás, ahol azt se tudom, mit keresek és hova akarok kilyukadni. Festesz egy műteremsarkot, a délutáni margitszigeti biciklizésen jár az eszed, és közben odakerül az ecset végébe összes gyerekkori szenvedésed, Thomas Mann-olvasmányod, összes szerelmed.
- Nézem a műteremciklus darabjait: milyen adomány, ha életünkön csak annyi fény dereng, mint egy elsötétített helységben. Mit jelent az ön számára a belső tér?
- Szeretem a kuckókat. Az emberszabású tereket. Erre tanultságom is „rátett”, úgy adódott, hogy belsőépítészeti végeztem. Igen, az enteriőr az ember második ruhája... Fiatalkoromban rengeteget vacakoltam szobám berendezésével, az engem szolgáló környezettel. „Vigyázzak a ruhámra, a szobámra?! Ő vigyázzon rám!” Egyszer pár évig egy 2 x 2 méteres faházban laktam; a műtermem sarkába építettem. Egy ágy volt benne, egy angolszótár meg egy bernáthegyi kutya. Amikor a zsidótemetőket festettem, ott is fontos volt, hogy a kövek együttese végtelen-kedves kis szobákat hozott létre. De képeim - remélem - nem erről, nem csak erről, és remélem, főleg nem erről szólnak. De vissza ne kérdezzen, hogy miről-!
- Felfoghatók egy kirándulás látványélményei is - tisztások, erdőrészesek - enteriőröknek?
- Hogyne. Más kérdés, hogy én ezeket a tereket is másként rendezném el-
- Akkor nem is jár kirándulni?
- De igen, vasárnap sétálunk, jó barátokkal a budai hegyekben vagy a Pilisben. De hétköznapjaimban nem nagyon van jelen a természetet: nem látom a felhőket, az eget, a csillagokat. Ablakaimat lesmirgiztem, hogy ne zavarjon a kilátás; ami kint van, maradjon kint. Hétvégén pedig, a szabadban mélyeket lélegzem és megállapítom, hogy némiképp rendetlen a látvány; zavar a természet pimasz szenvtelensége is, magába zárt nyugalma. Némely hegy rossz helyen van... Mégis baj, ha elmarad a vasárnapi séta. Ereje van a természet-közelségnek. Az Úr sokszor hegyen imádkozott; hegyre menni: történés. A kilátás mindig kitüntetett pontja és ideje egy kirándulásnak. Fenséges ellátni öt kilométerre, le a völgybe, látni egy megművelt tájat, érezni, hogy ott is vannak életek- Ilyen értelemben a legszebbek a dunántúli szőlődombok. Ott a derékszögű ültetvények, az ember geometriája együtt él egy-egy erdőfolttal s az évmilliókkal ezelőtt kialakult domborzattal. A látványokat a mozgással én állítom elő. Minden másodpercben változik a látvány. Ezért nem bírok egy filmet végignézni. A felesem egy évben egyszer elvisz moziba, bár tudja, hogy mi fog következni: az első tíz perc után hazamegyek. Túl sok ennyi látvány; mit kezdjek én velük? Az erdőnek viszont nyugalma van. Ott nem zavar a gazdagság. Egy rokainszenves, nagyhatalmú idegen.
- Az imént „létárba vettük” jelenlegi, tizenegy darabos könyvtárát. Egy Illyés-verskötet is közte volt. Ez a tár-

gyias, a témát sohasem nélkülöző költő mit jelent az ön számára?

- Lehet, hogy igazuk van, akik szerint Illyés másodrangú - nincs az öt magyar zseni közt, de ez téves megközelítés. Goethe a legnagyobb, mondják, mégse olvassuk. Illyés azzal, ahogy nekem egy szántóföld fölött repülő varjút vagy egy állomásról kipöfögő vonatot megmutat, sokat segít. Tanít élni. Nagyon megszerettem, esténként jókat beszélgetünk.

- Szeptemberben az Ernst Múzeumban volt életműkiállítása, most a Kaposvár Rippl-Rónai Múzeumban látható ugyanez. Nem kísérti meg mégis, hogy minden hiábavalóság, talán még a művek is?

- Tudom, hogy annak, amit csináltam, egy része nagyon jó. „Életművem” hatóköre lehet, hogy kicsi. De ha harminc év múlva egy városházi kulturális osztály vezetője fejében benne leszek, mikor döntenie kell, akkor megtörtént a dolog. Egy fontos kép irtózatosan erős, de lassan fölszívódó „méreg”.

Váli Dezső 1942-ben született Budapesten. 1967-ben elvégezte az Iparművészeti Főiskolát, belsőépítész diplomát szerzett. 1969 óta szabadfoglalkozású festő. Díjak: 1977: Derkovits-ösztöndíj; 1986: Munkácsy-díj; 1993 és 1997: Pollock-Krasner díj, New York. Fontosabb önálló kiállítások: 1974: Fényes Adolf terem; 1981: Műcsarnok; 1985: Csontváry-terem; 1987: Ernst Múzeum; 1994: Győri Városi Múzeum; (állandó kamarakiállítás), 1997: Ernst Múzeum; 2002: Ernst Múzeum.

Könyvei: 1992: C. napló 1958-1992; 1993: Tanú ez a kőhalom, fotóalbum, Sáros Lászlóval; 1997: Váli, monográfia; 2000: Váli-oeuvre, CD-ROM.

Kossuth Rádió

GONDOLAT - JEL, VÁRADI JÚLIA INTERJÚ

Felvezetés a műsor előtt Györffy Miklós:

Rejtély, hogy az élet tartalma, a gondolat hogyan megy át a festménybe. Rossz a kép, ha unalmas, nem fontos, vagy alacsonyan repül. Életmű-kiállítás az Ernst múzeumban és az interneten. Váli Dezső.

Györffy: Okkal tekinthető különösnek, ha egy ereje teljében lévő festő életmű-kiállításán a művész végrendeletével is szembetalálkozik az érdeklődő. Persze, ha a sok tekintetben különnek látszó, ám brutálisan józanul gondolkodó, most 60 esztendő Váli Dezsőről van szó, akkor nincs min megütközni. Az Ernst Múzeumban megrendezett életmű-kiállítás szó szerint értendő, hiszen a komputerrel szinte szimbiózisban élő, permanens naplóíró Váli CD-ROM-on prezentálja tényleg az összes képét és naplóját. 195 műve van közgyűjteményekben, 713 képe létezik, és mint írja "777-et kidobtam az évek folyamán". Farost lemezre fest, egy időben régi zsidótemetőket, de többnyire műterembelsőket, olykor pirosat is. V.D.-vel Váradi Júlia beszélgetett.

Váradi: Ma reggel beözönlött egy csomó ember az Ernst Múzeumba, és ellepték a V. D. életmű-kiállítást. Átérti, hogy maga nagyon népszerű Magyarországon?

- Nem, nem. Bernáth Aurél amit nekem mondott harminc évvel ezelőtt, hogy valljuk meg, hogy ez a dolog mondjuk 2000 embert érdekel Magyarországon a 10 millióból. Nem élem át. Örülök, hogy egy pár ember örül a képeimnek, aki pedig 11 órakor ott állt, az dühös volt, és türelmetlen, mert nyilván azt remélte, hogy már 10 órakor nyitva lesz a múzeum.

- Sokaknak dilemmát okoz. Ugyanis részben rendkívül nyitott, hiszen CD-ROM-on látható, nézhető az összes Váli-kép, a naplója és minden, ami magával történik. Eközben pedig hihetetlenül zárt, ez a környezete, ahol most ülünk, a műterem, az eltakart ablakok, és ez a tulajdonképpen világtól elrekesztett hely.

Most akkor egy nyitott, vagy egy zárt emberrel beszélgetek én?

- Egyszer megkérdezték, hogy van ez, hogy én vallásos, katolikus vagyok és ugyanakkor zsidó temetőket... Nézze, én vallásosan biciklizek, és vallásosan mosok fogat. Egy ember vagyok. Hogy ez a zártság és nyitottság ... ezt fejtsék meg a nálam sokkal okosabbak. Nem tartom zártságnak, hogy egy műteremben egyedül festek, azt hiszem a szántás is ilyen. Hogy naplót írok és ez az interneten megjelenik, ez tényleg bohóckodás, vagy magamutogatás, de - bocsánat - tulajdonképpen nem más, mint ahogy Illyés Gyula vagy bárki naplót írt, avval a kis különbséggel, hogy nálam ez most éppen két órával a történés után már olvasható, és olvassák is.

- A CD-ROM-ját nézegettem, amivel hihetetlen sok pepecselő munka van, ha lehet ezt így fogalmazni, ez a világ legmodernebb festménye.

- Ezt megfogalmazta egy barátom is, talán Esterházy, hogy ez önálló műalkotásnak tekinthető. Én ezt nem tudom kategorizálni, mint ahogy tudom mondani a rakott krumplira, hogy az biztosan étel. Én ezt megcsináltam, egészen egyszerűen a dokumentálás szándékával. A feleségem azt mondta, ne használjam a Babits szót, mert félreértik, mert ezt szoktam erre válaszolni, hogy egy Babits -életmű ingyen és azonnal rendelkezésemre áll, ott van az éjjeliszekrény polcomon, és bármit, bármikor megnézhetek. Nem kötelező, de ha akarom, megnézhetem. Na most szegény festő! Ott vannak a képei raktárakban, magángyűjteményekben. Több száz munkámnak a 90 %-át praktikusán soha senki nem fogja látni. Tehát amit negyven év alatt én megcsináltam, az egyszerűen NEM VAN LÁTVA. Ezen vélt segíteni a CD, aztán az internet, ami egy csodálatos eszköz.

- Egy kicsit kitért a válaszadás elől. Itt ül most is a kompjuter előtt. Ez a kompjuter különleges helyet foglal el a műteremben. Ez is mint hogyha része lenne, nagyon is szerves része a műteremnek. Be van süllyesztve egy különleges régi típusú asztalkába, és ahogyan ez a CD ROM elkészült, azért abban az ember művészi munkát vél felfedezni.

- Kétségívül. Amikor ez elkészült és tényleg archívumnak készült, akkor kiderült, hogy túl jól sikerült, ezt érdemes megmutatni. Ehhez már szerkeszteni és pofozni kellett, okosítani és egyszerűsíteni, és csinosítani, ez még két év volt, bevallom.

- Élvezte?

- Sajnos, nagyon. Sokkal jobb dolog, mint festeni, természetesen.

- Mert?

- Nem tudom, ki hogy van vele, nekem állati nehéz munka a festés. És most persze affektálok, de tényleg rettenetesen nehéz, és nagyon kevés a sikerélményem, nagyon ritka.

- Mi történik, amikor fest?

- Amikor festek, akkor az égvilágon semmi nem történik, mert nem vagyok egy gondolkodó típusú festő, ezt nem szokták elhinni, de tényleg így van. Nekem olyan fokon technikai kérdés a festés, mint ahogy az ember letesz a konyhában az asztalra lisztet, meg sót meg szódát, meg nem tudom micsodát, amikor palacsintát kell csinálnia. Hogy ebben gondolatok vannak, nézze, itt van egy sötét luk, egy szakadék, amit nem lehet átlépni, hogy az ember életének tartalma hogyan megy át a festményekbe, ez nem logikus. Ha ez logikus lenne, akkor ez mérnöki munka lenne. Fogalmam sincs, hogy a gondolataimból mi van benne a képeimben. És egyébként senki nem tudja, mert mindenki mást kap, hiszen mindenki csak annyit tud belőle kiolvasni, amit amúgy is már megélt, vagy valami zamata van számára. Gyerekkoromban meséltek a banánról, engem tök nem érdekelt, mert fogalmam se volt, hogy az micsoda. Az tudom, hogy egy jó mű egy villanásnyi időre, egy villám fénye pillanatára szerintem megmutatja Isten köpenye szegélyét. Valami módon magunk fölé mutat, egy utat mutat, Szüts barátom ezt úgy szokta megfogalmazni, de nem is csak ő, hogy segít élni és meghalni. Az ember egy jó képre ránéz, és utána egy kicsit jobb ember lesz. Ebben hiszek. Ennél konkrétabbat erről nem tudok mondani.

- De ezt úgy mondta, mint aki nézi mások műalkotását. Mi van amikor a sajátjait nézi?

- Amikor egy anyuka ránéz a kisfiára, benne van a büszkeség, születésétől fogva. De konkrétan, amikor ránéz, akkor azt nézi, hogy félre van gombolva és nincs megfésülve. Vagy meg van fésülve, de még reggelit kell neki adni, mert különben elkésik. Tehát a saját képeimet sajnálatos módon én is így látom. Egyik képemet egy barátom rettenetesen értékeli és szereti, s ezt a képet kényszerültem valami okból 10 percig nézni. 14 hibát számoltam meg rajta.

- Hibát? mi lehet hiba egy képen?

-Először is unalmas a kép. Másodszor alacsonyán repül. Vagyis konkrétan: rosszak az arányok, unalmas a ritmusrendszere, a kontrasztok nem megfelelőek, a színek laposak, vagy túl csicseregnek, a vonalak nem jó helyen találkoznak. Ezek konyha eszközök, recepteszközök, sorra, föl lehet ezeket sorolni, s végül azt mondja az ember: unalmas, leül, nem fontos, jöjjön a szovjet fűrészgép.

-De akkor ilyen alapon, ha ezeket az eszközöket jól használja, akkor jó képet tud készíteni. Akkor meg lehet mindenkit tanítani arra, hogy jó festményt hozzon létre.

- Próbáljuk meg, eddig ez még nem sikerült, ezt előállítani. Valami csoda történik. A kép megszólít, vagy én megszólítom a képet vagy elkezdünk beszélgetni, Isten tudja, mégiscsak az életnek egy ünnepi pillanata, és

hogy pontosan miről szól, ezt tényleg nem lehet szavasítani. Szokták kellemes, alacsony színvonalú hasonlatként mondani a dallamot. Ahol az ember úgy érzi, hogy megszólították, állati fontos, gyönyörű, boldog vagyok, és fogalmam sincs, hogy mit mond.

- Fiatalon végrendelkezett. Korainak tartom, hogy valaki hatvan éves korában végrendelkezzen, de a végrendeletnek nyilván oka van. Hogy szól ez a végrendelet,

- Én ezt itt gyorsan elővettem, amíg maga ezt mondta:

Én, alulírott Váli Dezső ép elmével, világos tudattal és szabad elhatározásomból úgy rendelkezem, hogy halálom esetén nem kell csinálni semmit. Képeim szétszórva. Minden munkám megnézhető (tudniillik az interneten). Minden jó helyen van ott, ahol van.

Ennyi.

TALENTUM / VÁLI DEZSŐ

rendezte Dettre Gábor
Duna Televízió film 28 p., 2003

a filmben hallható interjú szövege
félkövérrel a kérdést idéző felirat a képernyő teljes mezőjében

Sűrű ködben célba löni

születtem	1942-ben,
diplomát	1967-ben kaptam,
első kiállítás	1969
önálló kiállításom eddig	44 volt
külföldi kiállításom volt eddig	18
olajkép eddig csináltam	1521-et
ebből:	
megsemmisítettem	782
köztulajdonban, múzeumban	98 képem van
magántulajdonban	611
díjat eddig	33-at kaptam
kitüntetést	1-et
gyerek	2
vagyis ez összesen	8987

Ez elég?

Az igazi önéletrajz

1951 májusában fölött kérdésemre

1983 augusztusában megtaláltam a választ.

Ez úgy indult, hogy 51-ben egy hónapig skarláttal kórházban feküdtem, és a 30., az utolsó napon mondtam magamnak, hogy én most egy hónapot itt voltam, és egy hónap kellett ahhoz, hogy megértsem, hogy itt vagyok. És várhatóan egy élet kell ahhoz, hogy megértsem, hogy én élek.

Mennyi voltam? Kilenc éves. Szerintem ez volt életem legokosabb gondolata.
Test és lélek

Kimaradt a harmadik, a szellem.

Konkrétabban az úszás, az úszás, de 13 évvel előtte, 14 évig jógáztam. Minden nap, ugyanúgy. A gyerekeim érdekes módon nagyon szerették. Készültek óvodába, a feleségem etette őket, én meg fejen álltam 180 másodpercig. A lányomnak volt egy nyuszija, aki ideszokott a műterembe, akkor odaugrált hozzám, két lábra állt és teljesen zavartalanul rágta a szakállamat, mert én megmozdulni se tudtam.

Azt, hogy az ember lélekből is áll, erről nem nagyon tudok, vagy akarok mit mondani. Mindnyájan úton vagyunk, és kb. a legfontosabb dolgunk, hogy ahogy megyünk előre, ne csak az utat tisztítsuk meg magunk előtt, hanem mi tegyünk magunkat alkalmassá a további utakra. Elvben, gyakorlatban ezt minden ember csinálja, hogy ahogy épül, fogadja be az információkat, a József és testvéreitől kezdve a képekig, hogy ők is tisztítanak, de hogy mit mondanak nekem, hogy hogyan kell, hogyan kell jobban, szebben, netán tisztábban élni. Azt gondolom, ez feladatunk is, és tulajdonképpen mindnyájan ebben vagyunk. Úton. Erről a kettősségről azt lehet mondani, hogy leginkább egy ember vagyok. Mondjuk: vallásosan biciklizek, és vallásosan mosok fogat. Amikor fogat mosok, akkor is római katolikus vagyok. A testem a lelkemmel együtt mozog az uszodában is, meg amikor a kefét vásárolok, akkor is.

Alkotás – Rombolás

Ha az ember a konyhában elégeti a palacsintát, akkor azt kidobja. Nekem a képeimnek több mint a fele nem sikerül. De úgy nem sikerül, hogy éveket állnak, javítgatom, kínlódom vele, megint félreteszem és nem sikerül. Egy idő után reménytelen, nem racionális, ebben semmi magasztos vagy rendkívüli nincs, én azokat kiselejtezem.

Más ágú-, és nem is tudom, hogy összetartozik-e, hogy én speciel a nehéz..., a mélyrepüléseimnél úgy tudok továbblépni a kínlódásaimból – lehet, hogy mikro-öngyilkosság -, hogy ami nélkülözhető a környezetemben, csak hozzám tapadt és netán szeretem, pláne nagyon szeretem, attól megszabadulok, azokat két nap alatt szétspriccelem... elajándékozom, kidobom. Ez is egy munkaeszköz az élethez. Egy kicsit jobban érzem magam utána.

A kamaszkorom végén már nagy könyvtáram volt. Azt egy hét alatt szétajándékoztam. Aztán tulajdonképpen azóta is, azóta minden könyvem szétajándékozom, amit elolvastam, egy pár darabot tartok meg. Volt nekem ásványgyűjteményem, volt valami álomszép, gyönyörűséges német Voigtländer lemezes fényképezőgépem. A világ legszebb tárgya volt. Nagyon szeretem a tárgyakat. Vonzódom hozzájuk és szembenézek velük..., és nem mentenek meg a haláltól.

Seneca megtanított, én nem akarok gazdagon meghalni, nem akarok gyűjteményekben gyönyörködni, legfeljebb szellemi gyűjteményekben, mert végül is van egy magánmúzeumom, de az virtuális, az a komputerben van, a világ legszebb képeit összegyűjtöttem, és az itt van, az egy cd-n, az megfogható, azt én minden nap megnézhetem.

Az üresség, az igaz. Az egy igaz helyzet. Az egy olyan pont..., ahol látom, érzem a talajt a lábam alatt?! Mit mondjak?

Magány és kitárulkozás

Nekem a magány szóról rögtön az a sivatag, a kiszolgáltatottság és segítség nélküliség jut eszembe, ami a kép

csinálása közben van. A munka. A munka az magány, mert az halálosan egyedüli. Az a szó szoros értelemben a magány minden terhe, mert a döntések, az 1000-2000 döntés, ahol ég és föld mozog, vagy sors dől el, mert abban a pillanatban az a kép a világ legfontosabb dolga. Déry azt mondja: a világ legjobb novelláját akarom megírni ma délelőtt – természetesen – különben el sem kezdem. Ott nincs irgalom és ott dönteni kell, és abban nincs segítség.

A kitárulkozás – az nem az. Azt én magamnak csinálom. Én ilyen-olyan okokból nagyon érdeklődök magamat, hogy mi ez az élet, aminek már mindjárt vége van, hogy mi ez?! Mit gondolnak az emberek. Mit gondolok én. Mi történik. És mi történt speciel két hete, amiről fogalmam sincsen, ha nem írom le. Ez tulajdonképpen magamnak megy. Az nem zavar, örülök, hogy mások elolvassák. Nem annak örülök, hanem annak örülök, hogy sajnos tudom, hogy másoknak is érték, hogy evvel adok valamit.

Két dolog fut az életemben. A munkáim, a képeim, amiért mindig aggódtam egy kicsit, hogy a képeimnek a 95%-a magánlakásokban van, szinte soha senki nem fogja látni. Lehet, hogy... vannak köztük, amiket kellene látni. Na most közbejött az ég áldása – ez is a Szentlélek találmánya –, a komputer technika, hogy praktikusán 200 Ft alapanyagért, ingyen, vagy az interneten ingyen, igaz, hogy nekem 2 év munka volt – minden képem megnézhető. Ha ilyen csökevényesített, torzított formában is. Igenis ez állati fontos dolog. Én valami 35-40 évig dolgoztam, ennek a java, én ezt nem magamnak csináltam, valamilyen értelemben persze magamnak, amit ebből használni tudnak, az legyen elérhető.

A másik: ezek a bizonyos följegyzések. Az életnek ezeket a papír dokumentumait, meg valóban a gondolataimat, megtalált, leírt értékeket én gyűjtöttem, elraktam. Beszámoltam és elraktam és aztán egyszer ez kiderült, hogy egy irodalomtörténész váratlanul megnézte, és azt mondta – meg voltam döbbenve – bocsánat, ez nemzeti érték, ennek közgyűjteményben a helye. Én erre, ilyen formában soha nem gondoltam. Nagyon... egy éven belül kiadták könyv formában. Onnét azért adódik, hogy én ezt folytatom. Ugyanezt interneten elkövettem..., ezt a mókát egy barátom ötletére, hogy naplót, meg a gondolataimat naponta fölteszem az internetre, és ezt naponta olvassák 35-40-en.

A világnak egy részét valóban kizárom. Megint csak alkati dolog, de van benne tudatos dolog is. Színház, mozi, televízió, ezek kimaradnak. Egyébként olyanfajta oka is van, hogy én egész nap dolgozom, nekem itt bőven van mit tennem, én ezt szeretem csinálni, jól érzem magam, nekem itt vannak ügyeim. A nagyon kevésben is benne van a minden. Ha az ember – bocsánat – jól megválasztja - ami az input -, egy kis rövid Illyés Gyula verset, hát az azért hetekig muzsikál, és az elég. Elég. Nagyon gazdag az életem.

Rend

523-kor kelek, hatra másodnaponként lemegyek a ferences templomba, elmondjuk a reggeli zsoltómat is, 710-kor vagyok a Lukácsban, úszom 1200m-t. $\frac{1}{4}$ 9 körül szoktunk reggelizni, 10 órakor, annál korábban nem szoktam elkezdni festeni. 1 órakor szól a vekker, hogy le kell menni az ételhordóval a vendéglőbe, illetve a diákotthon kollégiumába, 2 órakor lefekszem, akkor kihúzom a telefondugót, pizsamára vetkőzöm, $\frac{1}{2}$ 5-ig alszom. A legközelebbi időpont az este $\frac{1}{2}$ 10, amikor el kell kezdeni lefeküdni, és 10-kor oltok, bizony. Olvasásra alig marad idő.

Irigylem azt a franciás magatartást, arra képtelen vagyok. - Olyan jót beszélgettünk a barátommal, hogy nem is vettük észre, hogy ránk hajnalodott -. Elképzelhetetlen számomra, mert $\frac{1}{2}$ 10-kor szól a vekker a komputeremben, hogy le kell feküdni, ez azért, mert ha nem fekszem le 10-kor, nem oltok le, akkor hullafáradt vagyok másnap, egy munkanapom kiesik, márpedig arra figyelek.

Német és porosz őseim is voltak. Isten tudja, hogy ez mennyire meghatározó. Én valóban szeretem a rendszert. Egyébként állítom, hogy ez a gyenge, de teljesíteni vágyó emberek életformája. Félek a szabadságtól, félek attól, hogy elúszna az életem, hogy nem tudnék teljesíteni. Ez okból egyszer 9 évig írtam egy napra-pontos

munkanaplót, hogy mennyit dolgoztam és hogyan. Aztán 9 év után megnéztem, láttam, hogy nem vagyok lusta, akkor azt el is téptem, kidobtam, akkor ez kiderült. Szóval ez bizonyos fokig életgyávaság. Nem olyan nagyon látok én vidám jövőt, jelent magam körül, a munkámba kapaszkodom, és ennek meg ez számomra a legjobb módja.

A festésnél ez abszolúte nem működik. A festés az olyan, nekem, mint sűrű ködben célba löni. Én ott a következő percet nem tudom. Egy percre tudok előre gondolkodni egy képnél, ott tényleg az ösztönök, vagy mi a kutyafüle, nem tudom mi... hogy ott meghallja az ember, hogy éppen most evvel érdemes foglalkozni. A teljes keresés és a teljes bizonytalanság minden pillanatban.

Tehetség

Van az az embertípus, leginkább férfi, aki mindig dolgozik. Egész életében. Ezek tulajdonképpen játszanak. Ez állatira igaz.

Érettségi környékén még annyira nem tudtam, hogy mi akarok lenni, hogy el kellett, hogy vigyenek pályaválasztási tanácsadóra. Csavarokat kellett összeraknom, meg mondatokat, és a végén kitalálták, hogy a művészi, vagy a humán érdeklődésem kb. azonos a műszakival. Akkor egy véletlen folytán bezuhant a szoba közepére három nap alatt a festés. Valamit megtaláltam 17 és fél éves koromban. Azt, hogy ez állatira fontos, nekem ehhez közöm van, és ezt nagyon szeretem, szeretném csinálni.

Tavaly halálosan fáradtan fölnéztem egy képemre, már félálomban, ebéd után, és észrevettem, hogy rossz. És ez a tehetségnek egy kristálytisza, esszenciális pillanata volt, hogy oly friss szemmel láttam azt, amin hetek óta nyüglődtem... föltápáskodtam, fölkeltem, a képet eltörtem, és elkezdtem lapozni a képeimet, aztán még 22-öt.

A tehetségnek az is ága, hogy az ember... bocsánat, hogy rendületlenül kitart. Vannak olyan éveim, amikor nincs jó termés. Nem is egy. Akkor se fékezek, vagy akkor se festek kevesebbet.

Nem tudom, hogy milyen lehet tehetségtelenül élni. Így élem meg, hogy nehezebb életet élek. Bőven nehezebbet, mint egy nem tehetséges ember. Nagyon sok mindenre vagyok képtelen. Nagyon sok mindenre vagyok alkalmatlan. Nem vagyok rá büszke.

Én alapvetően két részre osztanám, ameddig én ellátok, a tehetség fajtáját. Azt tudom, hogy én nem tudok egy képet kitalálni. Öt percre előre nem tudom, hogy milyen lesz a képem, szinte soha. Azt kell mondanom, hogy ez az erősségem is, mert olyan helyekre eljutok a véletlenek által, ahova tudatosan biztosan soha. Egy 5 cm-es kis kompozíció kis vázlatot rajzolok 3 perc alatt, és ha annak az arányai elfogadhatóak, azt rögtön fölteszem egy 80 cm-es lemezre, most, így indulok. Tehát ennyi az előgondolkodás.

Véletlen – tudatosság

Szándékolt partok között élek. Ezen belül működik az esetlegesség, a véletlen. A képen belüli véletlen, az még egy lépcső befelé. Engem a szakmában a véletlen éltet, és ez a munkámnak a lényege olyan módon, hogy én megtaláló-fajta festő vagyok. Baromira nem találok ki semmit. Hát itt lehet nevetni a kétszázszor lerajzolt, rosszul lerajzolt asztalomon. Fölteszem kétszázegyedszer, és véletlen a kép jobb alsó sarkában megint csak egy vonal és egy szín úgy találkozik, hogy hirtelen érdekes, hirtelen fontos lesz, és elkezd vezetni. Ha szerencsém van, akkor pont ez... lehet, hogy e köré, mint egy ékszer köré a foglalat, lehet, hogy ez az egész kép erről a pontról fog szólni, és az asztal, a fal, a világmindenség ezt veszi körbe, mert ez a lényeg, amit persze nem tudom, hogy micsoda.

Természetesen egy nagyon szűk és nagyon pontos két határ között csinálja az ember a dolgait. A véletlen nélkül – azt úgy hívják, hogy mérnöki teljesítmény, amit megfelelő szakképzettséggel, diplomával létre tudna hozni bárki. A véletlenszerű pedig egy fa lombkoronájának a gyönyörűsége, ami egy természeti kompozíció, az nem kép. A kép az nem erről beszél. A véletlennek és az akaratnak tényleg egy nagyon-, egy elég szűk határa közötti nagyon pontos aránya az, ami a képzőművészet területe.

A kép

A szakralitás, mint olyan, az van. El ne felejtjük, hogy minden kép, minden jó kép szakrális. Másképp nem létezik. Pilinszky mondja, hogy a „szakrális festmény”, az tautológia, szóismétlés. Minden, minden jó mű egy villanásra megmutatja Isten köpenye szegélyét.

A jó mű, hogy mitől jó, azt még soha senki nem tudta megmondani. Van, aki azt mondja, hogy a hátgerincén érzi. Bernáth Aurél azt mondja, hogy megcsendül a kép. De hogy abban az a piros, és mellette az a zöld – az csoda. Ugyanaz a piros, ugyanaz a zöld egy másik képen fürtelem.

Miért néz az ember képet? Aki egy műtárgyra néz, az fölfele néz, az ég felé, akkor is, ha nem hívó. Alapvetően a festészet, az két irányból indul el, és szerencsés esetben ugyanoda megérkezik. Az egyik a gondolati tartalom, a mások pedig a festék, mint a fogpaszta, meg lehet fogni, színe van, és kenni lehet. Kétségtől, hogy ahol van, ahol a tematika dominál, vagy súlyosabban esik latba, ha ez nincsen festőileg megcsinálva, akkor kutyafüle, úgy hívjuk, hogy minimal art, vagy szocialista realizmus, vagy valami csacsiság, de ha meg van csinálva, az festészet. Mint a Balthusnál is, hogy vannak ezek az elképesztő kobalt világos és okker színei, másrészt pedig a fölhúzott szoknyás kislány. Ez a kettő találkozik és fölemeli, és már nem a combok-, nem felejttem el, arra képtelen vagyok, de a kettő már mégiscsak az egekbe repül. Bizonyos színkonstellációk megrendítenek. Nekem azt hiszem ez a tehetségemnek a magja. Itt rendülök meg, itt könnyezek, itt borzong a hátam időnként.

Ha vízszintest látunk, az horizont, vagy padló falvonal, és ha függőlegeset, az falvonal, vagy egy fának a vonala, vagy a gravitáció. Tehát mi ebből a nagyon kevés elemből is a földi életre következtetünk. Azt hiszem, hogy ilyen szempontból Rothko nagyon érdekes. Tudniillik a legtöbb un. nonfiguratív festő tulajdonképpen absztrakt, vagyis elvonatkoztatott valóság ábrázoló. Az én nonfiguratívnak hitt képeimnél is én tudom, hogy milyen csendéleti háttére van. Egy padlószemét fotóból átvett arány és ritmusrendszer.

Hát, én tudom, hogy miért élek. És azt hiszem, hogy a képek erről beszélnek.

Nem tudom, hogy mi az a tökéletes. Értelemszerűen mindig a legjobbat akarom, és amennyire türelmetlen vagyok az autóvezetésnél, látom, hogy egy 2cm-es formát harmincszor-negyvenszer-ötvenszer átfestek. Mindig a tökéletességre törekszünk. Nincs, nincs, nincs középút. Nem akarok sok képet csinálni, hogy megvegyék, vagy hogy... sok képet akarok csinálni, és sokszor ismétlem magam, hogy hátha az ötvenediknél fölrobban.

Kell kompromisszumot hozni, mert nem tudom minden nap a világ legjobb képét megfesteni, és ahogy öregszem, egyre több hibát látok Paul Klee képeiben, Picassóról nem szólva, a legnagyobbakról beszélve. Nem szégyellnivaló. Ilyen értelemben nem kell tökéletesnek lenni...

A munkáimat regisztrálom, tehát ezek betűjelet is kapnak műfaj szerint. Ez úgy néz ki, hogy „A” a festményeim, ez a képek hátán jó nagy számokkal, betűkkel rajta is van.

„B” a rajzok

„C” a gondolati naplóm, amiből egyszer könyv is lett.

„D” a napi munkanaplóm

A belsőépítész terveimet egy darabig őriztem, azok „F” jelet kaptak

A fotóim „KN”, vagy „NO” – aszerint, hogy mekkora a negatív méret.

Külön lajstromozom a képeim tulajdonosait, és vezetek 71-óta egy szereplésnaplót, hogy a képeim merre jártak, ki a tulajdonosuk, mi történik vele. Ez az „S” sorszámú napló. Ez mostanáig kb. 6000 sor.

Monománia

Semmi közöm a műteremhez, amikor festek. Nem keresek én semmit. Ez szoktam mondani: egy okker mellé egy jó szürke színt akarok megtalálni. Ez a boldogság kék madara, és a kék színt keresem. Azt nagyon keresem, ott minden azon fordul meg, de nem látok én ezen túl. Nem azt tűzöm ki célul, hogy elmondjam, hogy érdemes forradalmat csinálni, mint ahogy vannak Delacroix-nak ilyen képei. Én ilyeneket nem mondok. Valahogy a békéhez, a csendhez és a harmóniához húz a szívem, vagy a vágyam. Valószínűleg a képeim is.

A szocializmus nem változtatta meg a házak formáját, amiket akkor festettem, vagy a fák formáját. Az én szemem előtt lévő tárgyak nem változtak meg, ahogy, amennyit én belőlük látok. Itt nincs szó November 7-ről és az azt követő november 8-ról. Egyébként nem érdekelnek ezek a gyors változások. Egy részét nagyon felületesnek tartom. Egy részét nincs kedvem vagy tehetségem követni. Lehet, hogy nincs kedvem követni semmit. Egyik megfestett képemből következik a következő. A festészet azért mégiscsak az örök tartalmakkal foglalkozik: az étellel, a halállal, a szerelemmel, a fájdalommal, a konfliktusokkal, a kontrasztokkal. Segít élni – szoktuk mondani.

Valamit megtalálok, jó a kép, akkor másnap szeretném ugyanazt még jobban megfesteni. Ha most elérem tené, hogy én fessek meg a magyar búbánatot, vagy a 424-es mozdonyt – elég nagy zavarba jönnék.

Boldogság

Gyerekkoromtól minden teher volt. Sétáltam egy barátommal, és kiszedte belőlem, hogy tulajdonképpen pap akarok lenni. Azt mondja: miért? Tulajdonképpen azért, hogy ne kelljen megházasodni, mert azt még szörnyűbb dolognak nézett ki. Ezt egy mondattal elintézte nekem egy életre: kisöreg, a szenvedést nem lehet megkerülni.

Az életemnek a legkeservesebb és legpanasztelibb periódusai ezek a nagy munkák voltak. Persze, hogy ezek voltak a legboldogabb pillanataim. Ez a kettő így együtt, így együtt van. A komoly munka az nagyon keserves. Szóval az nem örömkavicsokon való ugrálás. Nagyon ritka az örömteli pillanat. Viszont minden pillanat súlyos reménnyel van tele. És ez az élet.

Szeretet

Azt hiszem, erre nekem nagyon kevés-, vagy közepes tehetségem van. Én most, a már fogyó energiámmal baromira dolgozom, és nagyon arra van, szinte csak arra van a figyelmem.

„Én alulírott Váli Dezső, ép elmével, világos tudattal, és szabad elhatározásomból úgy rendelkezem, hogy halálom esetén nem kell csinálni semmit.

Képeim szétszórva, minden munkám megnézhető, tudniillik interneten és CD-n. Minden jó helyen van ott, ahol van.”

NYUGDÍJAS MŰSOR

Petőfi Rádió 03.7.1. 7h 15.

Ungvár Ildikó interjúja

(kicsit meghúztam)

- Kedves Hallgatóink, most a megszokottnál kicsit hosszabb portré következik, mégis rövidnek fogják érezni. Hogy miért? Mert nagyon érdekes. Beszélgetőtársam V.D. festőművész, természetesen felvételről, hiszen V.D. most hol is van...?

- A második fordulómat úszom a Lukács uszoda közepes melegségű vizében. Most van a tizenharmadik évforduló, hogy naponta úszom. Előtte jógáztam. Nagyon jó dolog a úszás, jól kezdődik a nap, illetve jól folytatódik, mert nem evvel kezdem.

- Mivel kezdi a napot?

- Imádkozással, de hát ez nem tartozik ide.

- Meg szabad kérdezni, hogy hány esztendő?

- Hatvanegy leszek.

- Ezek szerint még alig-alig nyugdíjas korú. Ha egyáltalán ebben a foglalkozásban beszélhetünk nyugdíjról...

- Nem, nyugdíjat mi nem kapunk, mi nyugdíjsegélyt fogunk kapni, és jövőre, ha megérem, akkor 33 ezer forint vár rám havonta, megtudakoltam. Megvan a biztos öregségem...

- Ezt tréfának szánta, ugye?

- Ezt igen. Na de ebben a szakmában, amíg a keze, vagy inkább a feje mozogni tud az embernek, addig úgyis dolgozik. Más kérdés, hogy ezt hogy tudom eladni. Most éppen alig.

- Kezdjük az indíttatással, a családi háttérrel. És hogy miért lett festő?

- Édesanyám 85 éves, pedagógus volt. Édesapám a második világháborúban meghalt. Én teljesen véletlenül lettem festő, ezt úgy értem, hogy érettségi körül még fogalmam se volt, mi akarok lenni. És aztán valahogy megtaláltuk egymást evvel a szakmával az első szerelem-viharosságával, és csodálatosan. És mint a legtöbb ember, én is, azt hiszem hogy ebből a első szerelem-émlékből élünk, ami, mint egy megállíthatatlan motor, jár bennünk a halálunkig.

- Melyek a kedvenc témái? Milyen stílusban fest?

- A tanulóéveim után absztrakt voltam, ami annyit jelent, hogy például a szobám padlóján a padlószemeteket gyűjtöttem és óvtam, majd lefényképeztem. A tépett újságpapíroknak nagyon szép és érdekes formarendje volt, ezeket fölhasználva készítettem olajképeimet. Míg nem tizenvalahány év után elkezdtek ezek a képek romlani, unalmassá válni. Akkor - egy szintén villámütésű délután - találtam egy új, figurális témát. Ez a kor szellemében is benne volt, a világ festészete tér vissza a tematikushoz. Régi zsidóstemető fotóimat vettem elő, azokat kezdtem el megfesteni. Pár évig tartott, most pedig - miután a műtermemben élek harminc éve, onnét nem is nagyon mozdulok ki -, most a műtermemet festem, szégyenszemre talán a tizenötödik éve.

- Festő lett. És ebből meg lehetett élni?

- Az hagyján, hogy meg lehetett élni, mert élek, ez a bizonyosság, de olyan csodálatos a helyzetem, mint nagyon keveseknek, hogy se nem tanítok, se illusztrálok, se festek freskót, és így is megélek talán húsz-huszonöt éve a képeimből. És nincsenek német galériásaim, és nem árulok kismacskás képeket áruházban. Úgyhogy nagyszerűen sikerült az életem, mert megélek a képeimből, sőt, vagy egy tizenhét éves VW-m is, azt is el tudom tartani.

- A családi háttér? Jelenleg milyen?

- Az viharosan alakul, mert a lányom hirtelen szült három unokát, még alig ismerem őket. Bár ez nem pontos, mert most épp négykézláb mászkálnak minálunk pár napja, hogy a lányoméék épp költöznek. Ezenkívül van még egy fiam is, akit éppen most vettem föl Isten segítségével s az ő munkájával az Iparművészeti Egyetemre, reklámgrafikára. Ilyen formában van kettő plusz három utód.

- Ez a viharos gyorsaság ez azt jelenti, hogy hármas ikrek?

- Nem, csak még nem szoktam hozzá, hogy nagyapa vagyok. Hány év alatt lehet szülni három gyereket? Körülbelül három év alatt szülte meg őket, egymás után.

- A feleségéről szabad kérdeznem? Mennyiben támogatja a maga pályáját? És esetleg mennyiben rokonszakmában dolgozik?

- Támogatja, persze, támogatja, és ez teljesen rendben van. De ha nem támogatná..., szóval nincs alternatívám, ezt a munkát muszáj csinálni. Ő néprajzkutató a Tudományos Akadémián, és kisgyerek korától fogva az emberek érdeklik. A face to face közvetlen emberi kapcsolat, és ezt a szakmájában nagyszerűen megtalálta. Ahogy falut kutat, és ahogy ott beszélget az emberekkel..., csodálatos, ahogy az alkatának megfelelően... Én magánosabb fajta vagyok, én munkaidőmben, - ami körülbelül reggel hattól este tízet jelent - a műtermemben ülök, és jól megvagyok.

- Megmondom őszintén, számomra azért érdekes, mert feltette magát az internetre. Ami ennek a korosztálynak igazán nem sajátja, hogy megbarátkozott a számítógéppel és használja annak minden előnyét. Mi vezette, amikor elhatározta?

- Ez kétágú történet. Az egyik, hogy rendszerező alkat vagyok, kisgyerekkorom óta. Szégyellem, de nagyon szeretem a rendet, egész egyszerűen. Mikor volt egy tizenegy darabból álló térképgyűjteményem, csináltam hozzá egy katalógust. Így kezdődött. Tulajdonképp ugyanígy vagyok ma is. Az internetet utólag találták föl nekem, mert korábban kezdtem a dokumentálást. Munkáimnak minden adatát őriztem. Amikor eljutottam egy kompjuterig, tíz évvel ezelőtt, akkor a kiadómtól kaptam ajándékba egy hétre egy gépirónót, akinek bediktáltam ezt a - mit tudom én - hétezer soros adattáblázatot, illetve több táblázatot. Javítottam a rendszert, és végül túlfutotta magát, érdemes volt nyilvánosságra hozni. Az Új Mandátum kiadta CD-ROM formájában. Az volt evvel a nyilvánosságra hozatallal a célom, hogy - pimasz hasonlattal - Babits összes verse 300 forintért megkapható. De mi van az én szegény képeimmel, aminek nagy részét soha senki nem fogja látni, múzeumi raktárakban, magángyűjteményekben vannak. Úgy gondoltam, a munkámat ilyen formában adom át - bocsánat - a magyar kultúrának. Akkor egy barátom rám mosolygott, hogy ez klassz, de korszerűtlen, ma már az internet. Megtanultam, és az egészet átdolgozva fölraktam a hálóra. Ez például úgy is működik, hogy egy pasaréti galériás telefonál egy győri műgyűjtőmnek, hogy az A/73/26-os Váli-kép nálam van, érdeklí-e? Az megnézi az interneten, és öt perc múlva visszatelefonál, hogy köszöni, nem.

- Most egészen tapintatlan kérdés következik, és előre elnézést kérek, ha nem akar, akkor nem válaszol. De hát hatvanon túl az ember már tudja, hogy kifele megy az életből. Milyen tervei vannak és hogy áll például a halállal?

- Elég békétlenül, bár fölöslegesen, mert hívő ember vagyok. Nem is a halál, mint az előtte való szenvedéstől félek.

Az ilyen fajta félelem fölösleges, és hiba is, úgyhogy ezen dolgozom. De hát emberek vagyunk. A dolgaimat elrendeztem, és folyamatosan napra készen vagyok a halálra, mert (nevetés) képeim adminisztrálása, helye, biztonsága, az folyamatosan... arról gondoskodás történik. Nemrégén hoztam nyilvánosságra egy végrendeletet, hogy ép elmével, világos tudattal úgy rendelkezem, halálom esetén nem kell csinálni semmit. Merthogy képeim jó helyen, mindegyik meg is nézhető, tudniillik az interneten. Úgyhogy minden jó helyen van ott, ahol van.

- Mit üzen azoknak az embereknek, akikkel szemben ön nyilvánvalóan sokkal jobb helyzetben van, azoknak a nyugdíjasoknak, magányosoknak, azoknak, akiktől a család vagy elvonódott, vagy nem is volt családjuk, és akik most reménytelenül élnek, és félnek a haláltól, és még az élettől is félnek. Szóval valahol a periférián szuszognak?

- Nem nagyon tudok én okos dolgot üzeni, és nem vagyok bölcsebb náluk.

Én azt tapasztalom fiatal korom óta, hogy egy reménytelen percben - mert volt ilyen, sok - két választásom van. Vagy itt maradok az ágy szélén, amíg ezt a helyzetet megoldom gondolatban, és utána fölkelek, vagy pedig fölkelek, befűzöm a cipőfűzőmet és elindulok, hogy majd valami történik. Egyértelmű tapasztalatom, csak az utóbbi megoldás a jó. Vannak nehéz percek, órák, összeszorított foggal tovább kell menni, tudniillik az élet - ha Isten kegyelmétől eltekintünk, aki ebben hisz -, az élet olyan gazdag, hogy nem is hagyja az embert abban a gondolatkörben, életérzésben, amiben van. A világ segít. A sors, a délelőtt, az utca forгатaga, a szomszédok, egy jó könyv, a rádió, egy vasárnapi kirándulás tovább viszi az embert, és aztán megint könnyebb...

Népszabadság, 03. dec. 20., szombat.

A SZÉNA TÉR CSODÁLATOSAN RONDA

Váli Dezső Munkácsy-díjas festő minden hajnalban a Lukácsba tart, nyolc körül jön vissza. Azt mondja, vannak kedves boltjai, s a boltok jóvoltából kedves ismerősei. Többre nem is ér rá, csak a munkára van ideje. Kapcsolatait a honlapján át ápolja.

A Margit körút helyén futó forgalmas utat mindig más néven, a rómaiak ideje óta használják. Sokféle névre hallgatott, Margit körútnak 1894-től a budai körút első szakaszának kiépítése után, Árpád-házi Boldog Margitról nevezték el. 1945-től Mártírok útjának keresztelték, 1992-től ismét Margit körútnak hívjuk. Mióta lakik itt?

Életem második fele, harmincegy éve.

Azóta nagyot változott ez a környék. Merre induljunk? A Széna tér vagy a Margit-híd felé?

Reggelente 5.50-kor indulok a ferences templom, illetve a Lukács uszoda felé, onnét 8.05 körül haza.

Pedig a Széna tér felé a szomszédban van a középkori városfal maradványa, megnézhattük volna. Mit lát hajnalban és mit reggel?

Ez két világ. Hajnalban a szállító munkások, rakodják a kifivel teli ládákat. A hajléktalanok is ilyenkor kezdenek feltünedezni, legtöbbjüket régről ismerem. Köszönünk egymásnak az újságárussal, és a közérttulajdonossal is, az ajtó előtt szokott cigarettázni. Aztán már csak a biztonsági embernek álcázott jegyszedő a Lukács bejáratánál. Kétnaponta egyébként a ferences templomba megyek reggeli zsolozsmára és szentmisére. Ott is törzsközönség, főleg öregasszonyok, jó csapat.

Nagyon szép barokk templom, 1753 és 1767 között építették Nepauer Máté tervei szerint. És milyen visszafelé?

Már étellel teli. Az utolsó, szaladó, elkésős kisiskolások. Örült forgalom. Hihetetlen belegendolni, de amikor ideköltöttünk, a Mechwart téren még nem volt közlekedési lámpa. Gyakran vagyunk napihír, az itteni forgalmi dugók. Közben sorra nyitnak az ismerős boltok. A Margit utca-Török utca sarkán benézek a szerszámboltba azon a ritka napon is, amikor nem vásárlak szerszámot. Egyszer kölcsönadtak egy falcgylut, kiállításaim számon tartják. Aztán az antikvárium, az még zárva ilyenkor, de kulcsommal megkocogtatom a kirakatüveget, és beengednek, ha megláttam valami kincset a kirakatban. Legutóbb az Illyés-naplókat. Intünk egymásnak Koronczi órással, mindig invitálom, jöjjön úszni, tudom róla, hogy fáj a dereka. Azt is tudom, hogy a lánya hívatást váltott, édesapja mestersége után most tanulja az ékszerészséget is. A ferencesek melletti kapualj lépcsőjén fektéből már felült az öreg hajléktalan, nappal is ugyanott időzik, még senki se látta felállni. Lehajtott fejjel, előtte papírpohár, nem szól, nem kér. Majd az élelmiszerbolt, feleségem bíztat, hogy itt vásároljak, pártolni kell a magyar boltokat. Korábban pacsnieért jártam hozzájuk, gyerekkori emlék, aztán negyven évig seholy se láttam...

A Bosnyák téri piacon mindig van.

Az innen messze egy kicsit, Pestre amúgy se járok át. Szóval egy reggel azt mondják nekem, nincs pacsnie, és nem is lesz, tönkrement a sütöde. Az ember, ha ilyet hall, elmereng. Megint egy súlyos változás, ugye, szokni kell. Aztán beleegyezően, mosolyogva bólintani.

Innen a házuk előtt nézelődve nemcsak az ipari minisztérium szerencsétlen épülettömbje tolakodik a szemünkbe harminckét éve rontja itt a látványt, hanem a Mamut is.

A Széna tér csodálatosan ronda, azt hiszem, Európában páratlan. Amikor híre jött a Mamutnak - sőt: Mammutnak -, úgy véltem, jó lesz, mert ezt tovább rontani már nem lehet, építsék, legalább eltűnik a foghíj. De hát... ha egy házban nincs ablak, azt egy másodéves építéshallgató is tudja, hogyan kell ilyenkor a homlokzatot árnyékhatásokkal megbontani, emberivé tenni. Ez itten elmaradt. Van sok fényes márvány, ügyetlen neonreklám, a ház tetején kivilágított fóliasátor, talán paradicsomot termesztenek alatta. Nem haragszom, erre nekem nincsen időm, és ez is Magyarország, ez is mi vagyunk.

Az Európában valaha írók jöttek össze. Van most ilyen a közelben, jár valahová?

Nem tudok róla, hogy van ilyen. De ha lenne is, nem járok sehová. Délben lemegyek a diákkollégiumba, étel-hordóval. Gyerekkoromtól kezdve elsősorban az időmet félttem. Tehetségemet szorgalommal pótolom: kilenc-től este tízig dolgozom, kínlódva és boldogan. Van egy honlapom, azon minden festményem, és naplót is írok rajta. Ezekhez sokan hozzászólnak. A hálón át tartok kapcsolatot ismerősökkel, ismeretlenekkel. Ez így nagyon nekem való.

VARGA LAJOS MÁRTON

(KERETBE:) Váli Dezső 1942-ben született Budapesten. Noha 1959 óta festett, belsőépítészként végzett az Iparművészeti Főiskolán. 1977-1980 között Derkovits-, 1993-ban és 1997-ben Krasner-Pollock-ösztöndíjas volt. Munkásságát 34 önálló kiállításon mutatta be. 1994-ben Győrött a Városi Művészeti Múzeumban kortárs festészeti gyűjteményt hozott létre állandó kiállításra. 1986-ban Munkácsy Mihály-díjat kapott.

Népszabadság 04. 2. 23., Pogonyi Lajos interjúja a Lukácsisták sorozatban.

(A kérdéseket írásban kértem.)

TEPLOS LOSVAGGÁ SZELEDÜLTEM

A reggel úszni járó csapat állandó, mit egy jó család - mondja a csaknem másfél évtizede lukácsista Váli Dezső (62 éves), Munkácsy-díjas festőművész

- A Lukács-időszámítás szerint tizenhárom éves vagyok, úgy is kezelnek. Igaz, a kezdetek nekik is nehezek voltak, az első években még stopperrel, időre úsztam. Ezerkétszáz méter, háromötöde gyors, a többi mell. Akkoriban, ha nyugdíjas barátnőim közül a nagy igyekezetben meg-megrúgtam valakit, csak avval tudtam védekezni, hogy kérem, vegyék figyelembe, igaz, rúgok, viszont soha nem harapok. Vizi szörnynek becéztek sokáig, ez mára Templomos Lovaggá szelídült. Merthogy a ferences templomból érkezem ide reggelenként, hét óra tízkor. Ha három perccel később, csóválják a fejüket. A reggeli csapat állandó. Mint egy jó család. Egymás a háta mögött csak a rosszat... Bocs, ez olcsó poén volt. És nem is igaz. (Bár Magáról azt mesélték nekem, hogy kissé szélesen úszik.) Csakugyan nagy az összetartás. Erzsébet asszony, hetven fölött, pár éve infarktuson esett át, ami egy lukácsostól ízléstelenség. Naponta öten-hatan hívták föl közülünk, hogy érzi magát, van-e szüksége valamire. Igen hamar visszatért közénk. Napi másfél órát úszik, ha kevesebbet, pironkodik.

Az öltözői percek, s aztán a zuhany alatt, egy külön világ. Egyszer elkiáltottam magam, hogy három hétre nyaralni kell mennem a Balatonra, mit csináljak én ott; ki tudna egy note-bookot kölcsönadni, az enyém hibás. A strandon a lángossütő konnektorába be tudnék kéredzkedni. Ketten is jelentkeztek. A kilencvenes évek elején Rumcájsz barátunk (csak az itteni nevét ismerem) az öltözőben: Megyek le Fehérvárra, ott kiváló a pacal, kinek hozzak? Én ugyan nem tudom, mi az, de többen nagyon megörültek. Zuhanyozás közben Berszán Gábor barátommal - élelmiszer-ipari gépészmérnök és Babits-szakértő - évek óta főleg verseket emlegetünk a zuhany alatt. Mindent tud a nyugatos generációról. Ha megjelenik valami Babitsról, tollat fog és igen udvarias szavak kíséretében mellékel a műről egy hibajegyzéket. (Illetve már nem tollat fog. Soká csúfoltam, hogy a tintát is maga főzi. Sikerült rábeszélnem, és 66 évesen áttért a kompjuterre.) Egy időben mindketten Illyés Gyula naplóit olvastunk, aztán a Márai naplókat. Sokat beszélgettünk erről (is), egyeztettük az olvasottakat, hogyan értékelte e két nagy elme íróársait, kire haragudott. Gábor mára ebből könyvet szerkesztett össze. (Most vittem el egy kiadóba, elfogadták.) Amikor ez a téma lefutott, a mellettem vetkőző főorvos szekrényét kinyitattam, és betettem a nyolc kötet Illyés-napló példányomat; én nem-, ő szereti, ha sok jó könyv veszi körül. Máig meg vagyok sértve: másnap nem úszott, s így nem tudta rögtön megköszönni. Igaz, egyszer magával vitt egy bakonyi vadászatra, mert ilyet még nem láttam. Állat ugyan nem volt, de üldögélhettem éjszakai lesen kölcsönkapott kezelábasban minusz ötven fokban, másnap pedig vérnyomokat kerestünk a hóban. Örökké hálás vagyok neki. Amúgy tőle is kapok kötelező olvasmányokat. Mástól meg saját fordítású Heinrich Böll-novellákat, amik soha nem jelentek meg magyarul. Naponta internetre kerülő naplómban (deske.hu) sokat foglalkozom a Lukácssal, másnap aztán hallgathatom az igen szigorú dorgálásokat. Tavaly föltettem egy félkész képeket is, jött a vélemény, hogy túl piros. Átfestettem. (Még pirosabbra, úgy lett jó.) De jött már e-mailen püspöki pásztorlevél is, hogy ugye szép, milyen fennkölt fogalmazású szöveg?! A hölgykoszú pedig időnként megszán, ha kritikusan alacsony a vércsokoládé-szintem, és ellát édességgel. A bizalom olyan nagy, hogy még azt is eltűrjük, ha e készítményeket néha megbírálok. Viszont többéves munkával sikerült a hölgyeknél kiirtanom a fekete fürdőruhát: Kérem, ezt inkább csak temetésekre vegye fel! Nézze csak meg a Sacin azt a gyönyörű kékvirágos dresszt!

Utóbbi Ernst-múzeumi kiállításomat a Klubból több mint húszan megnézték, a vendégekönvből tudom. Igaz, számukra külön plakátot szoktam csinálni, vizes, tehát beazonosítható fotóval. Elnézést, hogy mindig magamról beszélek, de úszni is azért csak fél órát úszom, mert annyit bírok ki hengegés nélkül. A medencében ugyanis nincs dumcsi. Illetve ritkán. Ha B. asszony több napig elmarad, csak a vízben tudom tőle megkérdezni,

mi van, megint kilovagolt a kávéültetvényeire?! Csak nincs valami nyugtalanság szerecsen rabszolgái körében?!

Amúgy ő az egyetlen, hetven fölött, aki hajlik rá, hogy megtanítsam a bukófordulóra. Pedig milyen szép lenne, ha mindnyájan...

Hogy milyen ez a Lukács-közösség? Anyácskám kicsiket tanított világlátásban. Negyven éve egyszer bevitte kedvenc mesekönyvünket, ami aztán ottveszett. Fájó emlék. Szerettem volna valahogy megszerezni a 83. születésnapjára, de az antikváriumokban még csak nem is ismerték. Mesélem én ezt egy reggel Poprády Gézá-nak, a Széchenyi Könyvtárból. Egy hét múlva egy keménybe kötött példányt hozott, lemásolta az egészet, még a borító grafikáját is. Csak dadogni tudtam.

Két dolgról nem illik beszélni az öltözőben. Legalábbis reggel hét és nyolc óra között. Ha valaki netán mégis megteszi, szemérmesen, zavartan elhallgatunk. A politikáról és a fociról. A nőkről tán lehetne, de hát könyörgöm..., nyugdíjas korosztály vagyunk. Valaki egyszer megjegyezte, te, hogy van ez, amikor fiatalok voltunk, ez a Lukács tele volt jó csajokkal, emlékszel?! Hol vannak?!- Nézz körül barátom! Itt vannak! Egyébként a női öltöző belvilágáról is tudok valamit, néhányszor sikerült feleségemet lecsábítani. Elámulva mesélte otthon, már a reggelinél: Te, tudod, ezek miről beszélgettek?! Hogy Buda melyik szobrát ki miért szereti! És le akartam vágni a lábkörmömet, de halkán rám szóltak, hogy ezt itt nem illik.

Igen. Aki télen-hóban, évek óta minden nap ide jár... ezek kiváló öregasszonyok! (A szó nem bántó, számukra sem, ismerem őket.) Egyébként csak meg kell nézni ezeket az arcokat, látni a karaktert. Ezek nem nyafogással kezdik a napot. Sokszor nagy családok fő lelki támaszai, háttérből segítők. Micsoda terheket cipelnek, mosolyogva! Az öregurak pedig... Több évig kerülgettem egy négyfős csoportot, körbeguggolva traccsoltak reggelente, csak a fejük volt kint a vízből. Haragudtam rájuk, aztán megismertem, és nagyon megszerettem őket. Egy bankvezető, egy pilóta, egy sebészprof., és az Autóklub nyugdíjas elnöke. Most, nyolcvan fölött, még ketten járnak le.Postabank-botrányok körül kérdezgettem a bankos I. bácsit. Pár világos szóval elmagyarázta az egészet. Olyat is elmondott a témából, amit az újságok soha nem fognak leírni.

Micsoda csapat! Mellettem öltözött egy görög katolikus lelkész, úszónadrágban letérdeltem elé, hogy megyek Ámerikába, kérek tőle úti áldást. Persze volt ebben egy kis provokáció is. Egy ezredes többször viccet faragott jelenlétünkben a csuhásokra. Másik barátom még csak alezredes, mikor segítségével sikerült a Hadtörténeti Könyvtárnak ajándékoznom két festményemet, így az olvasótermükben most egy Mednyánszky, két Nagy István és két Váli lóg. Múltkoriban megdicsértem a lábát, talán ezért aznap meghívott egy kakaóra az automatába. Ami forró vizet lövellt ki hetven forintért. Egy arra haladó sporttárs megjegyezte, kevés sót bele, és lehet gargalizálni... A dicséret különben annak szólt, hogy gerincfájdalmai után a lábát már jobban tudja mozgatni.

Egyszer egy tatarozás után a medence falában felejtett csempeszilánk megsúrta a talpamat. Végigúsztam a hosszomat, de kifelé menet már minden csurom vér volt, később egy ujjam le is bénult. Az akkoriban mellettem vetkőző ügyvédnek fölcsillant a szeme, te ebből csinálunk egy pert! Ettől nem tudsz rendesen járni, hamar elfárad a lábad, kevesebbet tudsz festeni, tehát el fogsz szegényedni! Sántíts egy kicsit a bíróságon! Ebből életjáradék lesz! A hecc kedvéért belementem, becsületesen el is vesztettük a pert, viszonylag kevés kártérítést kellett fizetnem, hogy az uszodát ilyesmikkel zargattam. Jót neveltünk a végén, bár ő nem hagyta volna: fellebezünk! Mondom neki, kösz, ez eddig tízezer, szép volt, elég volt...

Mit meséljek még? Múltkor feleségem Litvániában járt. Ennek kapcsán leemeltem egy könyvet az antikváriumban a polcról: Levitan, azt hittem erről az országról szól. Kiderült, hogy Isaak Levitan egy fantasztikus életműví, litvániai orosz zsidó festő (1860-1900), helyenként Monet színvonalán. Napokig csak erről tudtam mesélni. És kiderült, mindenki, érti, rajtam kívül mindenki ismerte az uszodában! (Az egyik művészettörténész kivételével.)

MESTEREK ÉS TANÍTVÁNYOK

Madocsi Bea interjúja VD.-vel. Katolikus Rádió, 2004.12.8. / időtartam: 25 perc

az élőnyelv botlásait kissé javítottam, VD.

Szeretettel köszöntöm a Katolikus Rádió hallgatóit, Madocsi Bea vagyok. Már kikapcsoltam a magnót, amikor Váli Dezső elmesélte nekem, hogy minden kora reggel szentmisére megy, és minden nap úszni jár. Ez talán érdekes lehet a fiatalok számára - tette hozzá. Nagyon sokan felnéznek rá, és próbálnak megismerkedni gondolataival, ha más módon nem, hát az internet segítségével.

Váli Dezső festőművészt a műtermében kerestem fel, ahol sok befejezésre váró képet láttam, és egy számítógépet.

MB: Volt-e más elképzelése is az életben, minthogy festő legyen?

VD.: Mindenféle akartam én lenni, illetve semmi nem akartam lenni. Melyik az őszinte... Gyerekkoromban geológusnak készültem, elsősorban a kristályok miatt, a színes kristályok érdekeltek, ma már tudom, hogy miért... Aztán nagyon sokáig semmi nem akartam lenni, és leginkább az a mélabús gyerek voltam, aki akkor virult ki először, amikor elvitte a mamája az MTK egyesületbe, hogy ott evezzen. Második gimnazista koromtól legalább tudtam, hogy egy valamihez van kedvem, az evezés. A festést érettségi körül találtam meg, igaz, hogy akkor villámszerűen...

MB: Akkor már nyilvánvaló volt, hogy ebben az irányban tanul is tovább?

VD.: Nem, nem tudtam. Az még egy másfél év volt, míg kiderült, hogy ezt szabad nekem csinálni, és nemcsak lehet. Két év után kerültem be a főiskolára, azt hiszem protekcióval, nagyon gyengén rajzoltam.

MB: Ezek szerint ahhoz, hogy valaki festőművész legyen, nem feltétlenül kell jó technikával rendelkeznie az elején?

VD.: Nagyon sok mindennel nem rendelkezik az ember az elején, szinte semmivel. Bocsánat... csak tehetséggel. De az viszont egy pocskék rajzból is ki tud derülni..., ma látom a fiatalokon. És az ellenkezőjét is látom, gyönyörű rajzokat főiskolásoknál, és látom, hogy nem lesz belőle semmi, soha.

MB: A szülei mit szóltak hozzá, ez perspektíva volt, úgy ítélték, hogy ebből meg lehet élni, jó úton jár a fiúk?

VD.: Édesapám a II. Világháborúban ottmaradt, anyámmal nagyon jóban voltam, furcsa módon teljesen - hogy mondják - csont nélkül mentődtem át a kamaszkor viharain is, úgyhogy ez számunkra nem volt kérdés, hogy én esetleg mást akarok, mint ő.

MB: Mielőtt elkezdtek volna ezt a beszélgetést nagyon sok területet sorolt fel, ahol sok mestere volt. Érdekes módon pont a festészet területét nem látom ezen a listán.

VD.: Persze voltak..., élők és főleg halottak. Ez egy szűkebb szakmát érdekelne csak. Minek arról beszélni, hogy Paul Klee-t az apámnak tekintetem, és amikor a berni Klee Múzeumban bekopogtam a titkárságra, hogy itt kevés a kép, tudom, hogy itt több van, és látni akarom a többit is, én is Paul Klee fia vagyok. A titkárnő nem értette a tréfát, és ijedten berohant az igazgatóhoz: "Herr Klee ist hier", és azonnal bevezettek az igazgatóhoz, úgyhogy ezzel szerencsém volt. Aztán három napig ültem a Klee zárt raktárban és néztem a munkákat.

MB: Viszont az életstratégiájának a kidolgozása kérdésében több mestert is meg tud nevezni.

VD.: Nézze, tényleg úgy történt, hogy a gimnáziumban én egy tanárt becsültem igazán, Vasbányai tanárurat, aki az érettségi évében - Isten tudja miért, nyilván ő tudta - Seneca erkölcsi leveleit kezembe adta, az első és második kötetet. Ez aztán teljesen kiforgatott az énemből. Szóval... egy fél év alatt, már akkor elég nagy könyvtáramat eladtam, elajándékoztam az ásványgyűjteményemet, lecsupasztottam a szobámat, a csillárt, a karnist, a függönyt..., a könyvszekrényt elajándékoztam, és tulajdonképpen elkezdtem készülni a halálra.

MB: Nem riasztotta ez meg a környezetét?

VD.: Ez speciel anyámat igen, de hát ő a csillárt féltette, illetve csodálkozott erőteljesen, ez teljesen jogos. Ez volt az egyetlen, azt hiszem, azon túl, hogy nagyon hangosan hallgattam a tánczenét, ami keserves volt neki velem kapcsolatban. Seneca és a sztoicizmus megdöbbenően erős gondolat volt számomra, még évtizedekkel később is a sztoát számon tartottam, és igyekeztem valami módon a kereszténységgel összehozni, mert az azért bennem rezzenetlenül tovább működött. Volt még egy másik szál. 56-60 között jelentek meg Sartre, Camus művei, ahol az egzisztencializmus belém taposott, és teljesen megzavart, rettenetesen megzavart, hála Istennek, mert aztán ez szinte egy évtizedes probléma, feladat volt, amíg ebből kilábaltam, közben kénytelen voltam gondolkodni.

MB: Kiket talált még, akiktől sokat tanult?

VD.: Például egy barátnőnk...82 tavaszán kaptam én egy norvég, egy hónapos ösztöndíjat, és azt mondja, hogy abban a hideg világban legyen egy kis meleg számodra. Nem is csengetett be, a küszöbömre letette a Szent Ferenc Fioretti könyvet, amit aztán magammal is vittem. Ez a könyv megint csak, de igencsak pofonvágott. Ahogy Szent Ferenc számom kéri este, hogy mi történt, és beszámolnak róla, hogy a rablók itt jártak, de sikerült őket elzavarni. Mire ő a gvárdiánt a rablók után zavarja, hogy a rablótestvéreket azonnal visszahívni, és legalább egy vacsorával megkínálni. Na most az én szakmám, az valami eszméletlen módon önzésre nevel. Ezt tulajdonképpen tudomásul lehet és szabad is venni egy bizonyos fokig. Képzeld el, hogy egy képet nekem úgy kell csinálni, mint ahogy egy anyuka, egy aggódó anyuka egy beteg kisfiútól kérdezi: egy kis madártejet kérnél, vagy egy kis kompótot, vagy mit hozzak? Szóval ilyen fokon ki kell szolgálni önmagam legkisebb gondolati- és érzelmi rezdüléseit, ugyanis kép csak ebből születik. Tehát, én ehhez vagyok szokva, halálosan, csodálkozva és ijedten figyelem magamat, és ebbe sokszor nem férnek bele a többiek. Na most ehhez a Szent Ferenc, aki a rablótestvérek után zavarja a gvárdiánt, hogy térdeljen le előttük... szóval ez, ez valamit mondott, amit nem tudom, hogy meddig és hogyan fogok elérni és milyen arányban, de ez kihívás volt, szóval ez életprogram, ez hiteles ez megrendítő és gyönyörű. (Zene)

MB: Egyébként a keresztény hitet otthonról hozta, és ez csak valamilyen szempontot adott hozzá, vagy egészen új felfedezés volt?

VD.: Én gyerekkoromban kaptam a hitet... tizenegy éves koromban elkeveredtem egy bencés illegális cserkész-csapatba, ott katolikus alapképzést kaptam, és ezt el is kezdtem, illetve folytattam ezt a hívó életet.

MB: Az élő hit, az imádságos élet egyik nagyon fontos tényezője a hálaadás. A hálaadó ima, a hálaadó lelkület.

VD.: Igen, ez lassan, lassan..., legalábbis a magyar kereszténység egy rétege kezdi megtanulni, hogy a hitéletnek nem a bűn-problematika a középpontja, hanem bocsánat, a perifériája, vagyis hogy a hit elsősorban öröm és hálaadás, egy örömteli kapcsolat. A hálaadás alapvető az imában. Érdekes módon ezt is gyerekkoromban tanultam meg... kirándultunk a Börzsönyben, és meséli a vezetőnk: Múltkor egy bencés pappal kirándultunk, aki útközben elvesztette a távcsövét. És egész hazáig boldogan hajtogatta, hogy milyen jó, hogy a távcsövet vesztette el, mert ha a szemüvegét, akkor most nem látna. Én ezt tizenkét évesen megértettem és talán meg is tanultam. A hálaadás teszi a hétköznapiakat 9-től ¼ 10-ig, és ¼ 11-ig rendbe, sőt szinte csak ez tudja rendbe tenni, legalábbis számomra, időnként. Nem mintha én valami szenvedős életet élnék, szenvedek annyit, mint más, becsületesen, de másnap reggelre újra imádkozok mindent, mindent rendbe kell tenni, helyére kell tenni, ne múljon el nap haraggal... A hálaadás, a mindenben átgázoló, a mindennek fölébe keveredő hálaadás, szinte

az egyetlen számomra, ami igazán, valóban rendbe tud tenni, és rendben tud tartani egy életet, egy keresztény életet.

MB: Mi volna az az esemény, mi volna az a veszteség, ami után a legnehezebb volna hálát adnia? Például, ha egy vandál bejön, és az összes képét megrongálná?

VD.: Én erre felkészültem, ugyanis az összes képemet 1987-ben szétajándékoztam, s azóta is vigyázok rá, nehogy sok legyen itthon. Nem tudnának ilyen értelemben bennem kárt tenni, sőt ezt a dolgot több éves munkával úgy intéztem, hogy minden képem megnézhető legyen az interneten: "deske.hu", ennyi az egész. Egy festő munkásságának 95%-a tökéletesen elvész a nagyközönség számára, mert múzeumokban van, setét raktárakban elrejtve és magánlakásokban. Legalább neten az enyém megvan, mind a 750, azt a négyet kivéve, amit nem tudtam lefényképezni. Tehát bennem ilyen értelemben kárt nem lehet tenni. Kárt biztosan lehet okozni, nem örülnék, ha levágnák a lábamat, vagy leszúrnák a fiamat.

MB: Nagyon fiatalos, de azért már bizony ősz a halántéka. Az öregedés mennyire ijeszti?

VD.: Hogy éppen 62 éves voltam, és mulatságos ebben a szakmában, de igazi nyugdíjat kapok, mint minden más becsületes nyugdíjas, szoktam is arra hivatkozni, hülyéskedve, hogy már nyugdíjas vagyok. Erre huszonegynéhány éves koromban megtanított a Strindberg, Az egyedül című regényében. Vagy egy újabb, Déry Tibor a Kedves Bópeer...! remekművében, ami egy öreg, sőt vénkori szerelmet ír le. A főszereplő egy öreg író, ahol minden meghal és elpusztul, és az utolsó megrendítő mondatok, hogy ...odavettem magam mellé a kockás füzetet és elkezdtem írni, ahogy mindig az elmúlt életemben. Egy gyönyörű belső győzelmet rajzol le. Láttam öreg embereket és beszélgettem velük. Nem mindegyik győz. Tudja, kétféle öregember van, főleg asszonyoknál karakteres. Az egyik behúzza a nyakát dühösen, és átszalad a piroson, csak azért, mert már gyűlöli az életet, és gyűlöl mindenkit. A másik pedig a Hanságban egy öregasszony volt, aki olyan szegény volt... a lakásába mindenképpen be akartam volna keveredni, megnézni egy pohár víz ürügyén, de nem engedett be, viszont elvitt a kocsmába, ahol nyilvánvalóan hitelre vett nekem egy coca-colát. Alkalmi fotós voltam abban a faluban, és indultam volna kocsival tovább, még utánam integetett és kiabált, hogy várjak, mert még egyet hoz, mert az úton én biztosan meg fogok szomjazni, mert nagyon meleg van. Tíz perce ismertük egymást. Ez a két alternatíva van.

MB: Attól az öregkortől sem tart, amikor esetleg képtelen lesz festeni?

VD.: Ebbe nem gondoltam bele. De egy pár éve írok egy napi naplót a honlapomon, és tényleg megdöbbenve látom, hogy nagyon gazdag az életem, nagyon gazdag a szellemi életem, rengeteg mindent kapok, verseket, embereket, mondatokat, látványokat. Én nem nagyon szeretek egyébként festeni, de azt gondolom, hogy amíg szellemileg ép maradok..., ha meg nem, akkor már úgymint mindegy, de ha szellemileg ép maradok, alkalmas maradok arra, hogy ezt a gazdagságot be tudjam fogadni, és úgy tűnik, hogy ez ki is fog tölteni. (Zene)

MB: Meglepett az a mondata, hogy nem szeret festeni.

VD.: Nézze, ez nem tartozik a nagy nyilvánosságra. Ez egy baromi nehéz munka. Nekem egy nagyon nehéz munka, és nem is kell ezen nagyon csodálkozni. Amit az ember nagyon komolyan csinál, és mit is mondjak erre... semmit nem tudok mondani. Ez egy nagyon nehéz, nekem nagyon nehéz munka. Rembrandtnak biztos könnyebb volt.

MB: Az elején mondta, hogy a festő mestereiről nem nagyon érdemes beszélgetni, mert az inkább szakmai körökre tartozik, de a szakmai etika kérdése talán sokkal többeket érdekelhet.

VD.: Nézze etika... valószínűleg ez minden szakmára ugyanúgy áll, illetve egy kicsit más a ruha. De hogy az ember mennyire szűkíti le a figyelmét, tehát hogy arányban-e a tehetségével és a lehetőségeivel, és hogy a lehetőségiben mennyire koncentrált vagy dekoncentrált, mennyire kereső kedvű, vagy alkalmasint fegyelemből a keresésről lemond, erre nagyon kemény példákat látok. Itt van Paál László, aki nem tudott egy figurát rende-

sen megfesteni, azt neki mindig Munkácsy rajzolta bele a képeibe... ő fakérget tudott festeni és lombokat. Azt viszont úgy, hogy a XIX század legfontosabb magyar képei között vannak a legjobb képei. Döbbenetesek, és annál nincsen magasabb rendű festészet. Vagy van a Giorgio Morandi, talán kevesebben ismerik, 1964-ben halt meg, öreg, olasz volt. Ötven évig néhány boros palackot és csészét festett. Majdnem össze lehet keverni 50 év munkásságát, még stílusban is alig fejlődött. Ezeket rakosgatta kicsit jobbra, kicsit balra. A II. Világháborúban fölmenekültek a hegyekbe, akkor elfelejtette ezeket az üvegcséit magával vinni, nem is tudott festeni. Úgyhogy tájképeket festett, egyébként azok gyengék. Viszont ez a pár köcsög, amit rakosgatott egy életen át... megint csak nincsenek szavak, hogy a legjobb képeiben milyen magasságokba jutott. Olyan magasságokba, ahova a legjobbak... Rembrandt, vagy Paul Klee, vagy mit mondjak... Mark Rothko a XX. századból. Ebben biztosan van fegyelem is, lehet hogy szellemi lustaság is, de úgy gondolom, hogy ő megtalálta azt a mértéket, ami neki való és tisztességgel és valószínű nagyon komoly fegyelemmel is, megmaradt ebben.

MB: És vajon megélt belőle? Egy festő, és ön meg tud élni az eladott képekből, csak a festészetből?

VD.: Ez tök mindegy. Én speciel meg tudok élni, talán 25 éve, de hát itt egy mellékmondat, hogy eladja... mert speciel abból él. De ez teljesen mindegy. Tornyai erre azt mondja, hogy a "festőnek muszáj festeni, úgy, mint az egérnek rágni, mert folyton nő a foga." meg azt, hogy "kenyni" muszáj. Ez ilyen egyszerű.

MB: Amikor fiatal volt, mennyire volt szerelmes típus?

VD.: Nagyon nehéz ezt kitalálnom és megmondanom, mert lehet, hogy nem is voltam szerelmes, mindig csak a szerelemben, vagyis magamba. Tehát, hogy azt a remek és hátborzongató játékot játszottam, hogy én szerelmes vagyok, és akkor most ezt csinálom. Rengeteg dolgot csináltam, ötletes ajándékokat, éjszakai utazás, séták, kutyafüle, és nagyon sokat jelentettek nekem a lányok..., ha ez tényleg az volt. De én nem tudom, hogy nemcsak a magam megtalálásának volt ez egy újabb, és egyre újabb lépcsője.

MB: Van-e olyan valaki, akit meg tud nevezni, mint mesterét a szerelem területén?

VD.: Thomas Mann: József és testvéreiből, Jákobot, ahogy ő szeretett, amilyen elfogultan, bután, gyönyörűen. Persze ezt nem húszéves koromban olvastam - hála Istennek - mert akkor semmit sem értettem volna belőle.

MB: Azt hiszem, hogy az élet minden területén fel tud egy csomó embert sorolni, akitől tanult, akit mesterének tart, de bizonyára Önt is nagyon sokat mesterüknek tartják. Ez jólesik, vagy kellemetlen érzés, ha valaki megfogalmazza akár festészetben, akár emberileg sokat tanult Öntől.

VD.: Boldog vagyok, hogyha megköszönnek valami ilyesmit, nagyon szeretem egyáltalán, ha velem foglalkoznak, és sokat beszélnek rólam. Legutóbb tegnapelőtt este köszönte meg valaki a honlapomat - hogy mennyit tanult belőle - egy emilben. El voltam olvadva.

MB: Mennyire vesz részt egyébként a fiatal festők képzésében?

VD.: Semennyire. Azt szoktam mondani, hogy amikor még együtt volt ez a két minisztérium, a Kulturális és az Oktatási, hogy az Oktatási Minisztérium egy emelettel följebb van. Nem tudom erővel, munkabírással ezt a két feladatot ellátni. Azt megcsinálom, ha valaki mappával jön hozzám, vagy föltelefonál, azt kiszolgálom, tisztességesen. (Zene)

MB: Szeret máshol is festeni, mint a műtermében?

VD.: Nekem teljesen mindegy, hogy hol festek, vidéken, vagy bárhol, én pontosan ugyanazt csinálom, úgy alakul ezekben az években a szakmám. Egyébként Pesten festek a legkevésbé, illetve ott folytatom a megkezdett képeket, mert az az életrendem alakult ki, hogy márciusban és aztán júliusban valahol vidéken kezdek el egy egész évre való képet, és aztán itthon kapirgálom őket, és igyekszem befejezni.

MB: Mennyire tervező ember, mennyire szeret előre gondolkodni, tehát még mondjuk hátra van az életből harminc éve, vannak-e tervei?

VD.: Nincsenek, nem látok a jövőbe és... legfeljebb gyenge óráimban kicsit aggódom, hogyha az egészségem romlani fog... A honlapomon az első fejezet a végrendelet, amiben azt mondom, hogy: "Felelősségem tudatában kijelentem, hogy halálom esetén nem kell csinálni semmit. A képeim szétszórva, a honlapomon meg is nézhetőek, minden jó helyen van ott, ahol van."

MB: Találkozott a karizmatikus megújulással. Ez mit jelentett az Ön életében? Változtatott valamit a festészetén is?

VD.: Én azokban az években kezdtem el zsidótemetőket festeni, ami egy nagyon szívmeleg és érzelmi... talán ez a párhuzamosság. 84-ben találkoztam egy zseniális ferences pap révén a karizmatikus mozgalommal. Az megint csak egy velőtrázó élmény volt, akkor elolvastam hirtelenjében negyven könyvet erről, és egy órát kezdtem imádkozni, hajnalonta. Hajnalban kezdtem kelni, és ezt azóta tartom is. Szóval átalakította az életemet, ma már egyre kevésbé vagyok karizmatikus, maradok mezei katolikus.

MB: A beszélgetésünk során számomra az derült ki, hogy állandó belső életet él, állandóan gondolkodik, állandóan valamivel foglalkozik.

VD.: Az ember tanulja, nemcsak a világot, hanem azt is, hogyan kell a világot megtanulni. A nagypapám, akivel elég ritkán találkoztam, érdekes módon fontos emlék maradt számomra; tizenegy éves voltam, mikor meghalt. Ellátogatott hozzánk, és a konyhában, az erkélyen beszélgettünk. Valahogy szóba került, hogy az erkély leszakadhat - mondtam én, gondolom - "akkor én hanyatt dobnám magam, és ilyen formában megmenekülnék." Nagypapám azt mondja, hogy nem. Mondom, hát dehogynem, én ezt csinálnám. Azt mondja nagypapám, ezt nem tudnád megcsinálni. A dialógus befejeződött, ez aztán megmaradt bennem tizenegy éves koromtól, hogy egy felnőtt ember, nem figyelembe véve egy gyerek butaságát, átlép azon, megmarad az igazság mellett, anélkül, hogy magyarázna, fenyítene, okoskodna. Ez a kis dialógus megint csak egy koordinátpont maradt az életemben. Például furcsa módon ösztönösen agresszív típus vagyok, de nagyon nehezemre esik bizonyos esetekben ellent mondani valakinek. Meghívott most egy öreg alezredes az uszodából, hogy menjünk el egy kiállítást megnézni. Én ezt a kiállítást nem akartam megnézni, de elsőre nem mertem neki megmondani - mégis invitál és kedves -, hogy nem, csak később szedtem össze a bátorságomat, hogy én ezt a festőt ismerem, nagyon jó festő, ismerem az anyagát, nekem most erre nem lesz csütörtökön, se pénteken két órám. Ezt így állati nehéz kimondani, és hogy aztán mégis másodjára meg mertem tenni, én azt hiszem, hogy ez a nagyapa élmény is benne volt.

MB: A fiataloknak mit üzenne, ha volna rá lehetősége, hogy az összes fiatalhoz egyszerre szóljon?

VD.: Nagy László azt mondta, "csókoltatom őket", én egyetlen alapigazságot, (most hülyéskedek, hogy egyetlen) hámoztam ki az életben. Az viszont rettenetesen szigorú, és nagyon komoly szabály; hogyha az embernek begurul a radírja az ágy alá, azonnal be kell mászni érte. Ha az ember az élet lehetőleg minden területén használja ezt a szemléletet, sokkal könnyebb lesz neki és a környezetének is.

MB: Két hét múlva ismét várom önöket...

KOSSUTH RÁDIÓ: ARANYEMBEREK

Bihari Ágnes kérdezi Váli Dezsőt

BÁ: A munkanapjai meglehetősen magányban telnek. Ahol most vagyunk, az Kecskemét, egy műteremház, ahova ön, hosszú évek óta minden évben eljön néhány hónapra, elkezdni munkákat, amelyeket az otthoni munkahelyén, - amely szintén egy műterem, de az már a lakásához kapcsolódik - szóval, amiket ott fog befejezni.

VD: Így van, az életem így alakult. Annyira nehéz nekem egy képet elkezdni, hogy ahhoz egy cellába el kell vonulni, és ez nekem így március elseje 0 órától tart, április elseje 0 óráig, itt Kecskeméten, most már több mint negyed százada. Itt kötelező nekem minden nap egy képet elkezdni, aztán délben, amikor ebédhez kolompolnak, amilyen állapotban van, a falhoz támasztom, és másnap kezdem a következőt. Aztán ezeknek a képeknek az a sorsa, hogy összecsomagolom, hazaviszem őket, és akkor hónapokig, évekig kapirgálom őket, aztán úgy szelektálnak is, mert a felét, azt egy kis szovjet körfűrészszel földarabolom darabkákra, amit végleg nem tudok megoldani.

BÁ: Hány munka készül el egy évben, és hány kerül el a körfűrészre?

VD: Erre könnyű válaszolnom, mert a számokhoz és az ilyenfajta rendhez gyerekesen ragaszkodom, tehát a honlapomon, a deske.hu főoldalon, alul, hogyha legörgeti az ember, ott van napra készen, hogy éppen hány festményem van, és hányat fűrészelt fel az évek folyamán. Most éppen a felénél tartok, tehát azt hiszem egygyel több létező képem van, mint felfűrészelt, 860 körül tartok, és a másik 859, vagy 61, amit eddig kidobtam.

Zene.

BÁ: Említette a honlapját. Nem sok képzőművésznek van olyan professzionális honlapja, mint az öné.

VD: Képzelmű milyen borzasztó, egy festő munkáinak a 96%-a lakásokban van, múzeumokban, múzeumraktárakban, és soha senki nem láthatja. Babits Mihály ilyen szempontból sokkal szerencsésebb, mert 500 - Ft-ért megveszem az összes munkáit, érti? A legjobb munkáit, a legrosszabb versét is, én azt gyakorlatilag ingyen ott tarthatom a sublótomon, és ott is van. Egy festő életművének a nagy része ilyen értelemben titkos és elvész. Ezen akartam én evvel a csodával, amikor kitalálódott a komputervilág, segíteni, és megcsináltam, hogy szerencsés módon az összes képeimet kezdettől mindig fotóztam, és ezt egyszerűen feltettem az internetre. Tehát ez egy adatbázisnak indult, hogy én és netán mások is meg tudják nézni, hogy ezek kicsodák. Kezdetől fogva írom, hogy ezekkel a képekkel mi történik, tehát minden képemről pontosan tudom, hogy éppen ma délután hol van, s milyen telefonnal lehet visszahívni, ha véletlen szükségem lenne rá egy kiállításához. Gyűjtőknél vannak, múzeumokban persze elég sok, külföldön is van néhány... Húsz éve kb. minden képem hátára rá van írva magyarul és angolul, hogy külföldre ne menjen ki a kép. Én ennyiben vagyok hazafi, hogy a maga és az én unokáimnak festek, és nem a müncheni fogorvosoknak.

BÁ: Úgy hallottam, hogy nem is ad el sokszor, vagy pontosabban nem tesz sok mindent azért, hogy eladja a munkáit.

VD: Ez nagy különbség. Nagyon keveset adtam el, és ennek egyetlen súlyos oka volt, hogy nem nagyon vették. Mindent boldogan eladok, én nem csinállok semmi mást, nem tanítok, nem illusztrálok, harminc éve nem csinállok mozaikot, falfreskót; én csak festek a műtermemben. Ráadásul a galériákból is ki vagyok zárva, evvel a feltételemmel... azt nem nagyon szeretik a galériások, ha egy vevő bejön, és meg kell kérdezni, hogy nem viszi-e ki véletlenül külföldre...

BÁ: Nem túl nagy luxus ez?

VD: Úgy gondolom, elkerül Amerikába egy képem, mint ahogy elkerült, az már nem fog hazajönni ötven év múlva egy emlékkiállításra. Nézze, egy kultúrkörben egy képanyag, ha beszívódik, az segíti egymást. Tehát elmegyek Rio de Janeiro-ba - sose voltam persze -, egy kiállításra, és ott látok egy gyönyörű Barcsay képet, talán kibetűzőm azt a szót, hogy B a r c s a y, azt mondom, hogy szép, és másnapra elfelejtem. De Magyarországon az emberek - az a kör, akit ez érdekel - mégiscsak emlékezetből fel tud idézni 20 Barcsay képet és tíz rajzot, és így egészen más a helyzet.

BÁ: Magyarországon mikor találták meg önt azok az emberek, akik szeretik a képeit?

VD: Az első valamire való képemet kb. 40 éves koromban csináltam. Mindig csak kiállításokra dolgoztam, tehát galériákban, erre-arra nem nagyon lehetett képeimet látni. Nagyon szűk az a kör, aki Magyarországon, egyáltalán a világon igazán érdeklődik ezek iránt, és még kevesebb, aki ezekhez ért, és ez így rendben is van. Most már ugye elmúltam 60; 64 leszek, most már van egy pár ember, aki ezeket szereti, és ez is így jól van, és rendben van.

BÁ: Beszéljünk arról, hogy mi az, amiket ők szeretnek. Milyen egy Váli Dezső kép?

VD: Tizenkilencedik éve festek egy témát, minden képem címében benne is van ez a szó, hogy „műterem”. Elvben az én műtermem, gyakorlatilag ez egy szobabelső, aminek a variációit festem végtelen mennyiségben, úgy értve, hogy évente 30-40 képet, amiben van egy ágy, egy műteremállvány, esetleg az ablaknak egy sarka. Az én képeim evvel a szűk témával halálosan érdektelenek és unalmasak, színek nélkül. Amit én csinállok, annak a színek kapcsolatában van az értelme. Hogy az a sámlí éppen fehér, vagy zöld, vagy ahogy általában: barna, és unalmas szürkék veszik körül. Minden evvel történik nálam. És erre is vagyok - hogy is mondjam -, fölérzékenyedve. Ha körülmegyek a világ múzeumaiban, ajakbiggyesztve látom, hogy a legtöbb festőnek fogalma sincs, hogy mire való a szín. Tényleg a legtöbbnek arra való a szín, hogy színes legyen, mert tubussal festenek, és a piros mellé zöldet kell tenni, vagy mit is mondjak. A szín az valami nem elmondható, és nem kifejezhető, de nagyon fontos érzéseket, tanításokat, nagyon sokat elmond, és azt hiszem, hogy én ezt tudom.

BÁ: Mégis volt olyan időszak, amikor a palettáját leszűkítette szürkékre, feketékre, barnákra. Azokra a képekre gondolkodok, amik 20 évvel ezelőtt születtek, amikor volt egy másik nagy témája, amit szintén hosszú ideig nem eresztett el.

VD: A zsidó temetőkre gondol? Azt három évig csináltam. Véletlen olyan helyzetbe kerültem, hogy hívó katólikusként ebbe boldogan beledolgoztam magam. Valóban évekig akkor ezt a témát festettem. Egyébként az első képek - ma döbbenve nézem - vörösek, narancs színűek, és élénk zöldek voltak. Hogy hogy jutott ez eszembe temetőnél, ezt a mai napig nem tudom. Ezek aztán valóban elsűrűköltek. A szürke egyébként a leggazdagabb szín.

BÁ: Említette, hogy mit érez akkor, amikor múzeumban, kollégáknak látja dolgait. Olyan kollégák festményeit, akik képeskönyvszerűen festenek, ha fogalmazhatok így. Nyilván nagyon sok olyan kollégája van, akit becsül, akit tisztel, akit valódi, vagy virtuális mesterének tekinthet. Kik ezek?

VD: Iszonyatosan és csodálatosan nagy élmény egy-egy jó kép. Braquetól, Bonnardtól, Giottótól, Messinától, Piero della Francescától... sajnálnám is azokat, akik ezekből kimaradnak.

BÁ: Próbál segíteni azoknak, akik nem jutnak el nagy múzeumokba megnézni ezeknek a festőknek az eredeti munkáit. Hiszen azon a honlapon, amit az előbb említettünk, van egy alfejezet.

VD: Életem hajnalán, mikor először kijutottam nyugatra, 110 múzeumot és kiállítást néztem meg, másfél hónap alatt, és hoztam magammal reprodukciókat. Ezeket a magam örömeire is föltettem, sőt a komputer pihenő-programjára is föltettem, tehát, amikor nem aktív a gépem, akkor a világ legszebb 100 képeit mutatja, három perces áttűnő váltásban.

Zene

VD: Hogyha nagyon nem találok az életem folytatásának a lehetőségét, vagy egyszerűen nagyon lemerül az akkumulátor, akkor segítség, hogy ami óhatatlanul ráakódik az emberre, attól megszabadulok. Nekem beválik, nekem beválik. Folyamatosan, néhány évenként átnézem a dolgaimat, a könyveimet, a ruháimat, fényképezőgépeimet, amire nem feltétlenül van szükség, azokat továbbajándékozom.

BÁ: Az első ilyen tett járt fájdalommal?

VD: Most is jár fájdalommal, ettől értékes a tett. Nagyon szeretem a kütyüket, a tárgyakat, nagyon szeretem a könyveket. Lehet mondani, hogy ettől van ereje a tettnek.

BÁ: És a pozitív hatása?

VD: Az annyi, hogy lemegyek a nullára, hogy onnét mintha kicsit könnyebb lenne tovább építkezni. Nem akarok gazdagon meghalni. Ez, hogy nekem négy fényképezőgépem van, holott három elég lenne, ebben valami nem stimmel. Hát így.

Zene.

BÁ: Az életének minden területére kiterjed a fegyelem, a komoly átgondolás, és az elvekhez való ragaszkodás. Az egészsznek nyilván van egy közös alapja.

VD: A súlypontban, az alapoknál, ott van a hitem, ott a szakmám, ott a szeretetem; az önszeretetem is ott van. Nem indultam egy jókedvű gyereknek, és abszolúte nem tudtam, mit fogok csinálni, és mire való ez az egész. S amíg véletlenül, tizenhét éves korom körül meg nem találtam a festést, addig fogalmam sem volt-, semmi nem akartam lenni.

BÁ: Ez a legfontosabb? Az alkotás?

VD: Az alkotás is lehet zsákutca, vagy vihet tragédia felé, vagy adhat olyan fokú terheket, amit esetleg nem tud az ember elviselni. Azt hiszem, hogy a hitem ettől mélyebb és erősebb. Úgy képzelem, hogy Isten azért teremtett meg, mert feltétlen szüksége volt az én személyemre.

BÁ: Istennek szüksége van arra, hogy ön ilyen képeket fessen?

VD: Rettenetesen. Hát azért csinált meg engem, és nagyon örül, hogyha véletlenül valami képem sikerül.

BÁ: Gyakori és intenzív kapcsolatban vannak, már úgy értem, hogy az Istennel?

VD: Jó lenne, ha erről lehetne olyan egyszerűen beszélni, mint ahogy az ember a zöldséget válogatja a piacon. A napomnak az első órája imádkozás, de ennél sokkal jobban szeretem azokat az imákat, amiket mondjuk úszás közben, amikor megköszönöm, hogy öt tempó nagyon szépen ment, vagy megköszönöm, hogy a honlapomon kitaláltam, hogy az egyik foldert át lehet rendezni, vagy megköszönöm, hogy egy anyacsavart megtalálok az ágy alatt.

BÁ: Az, hogy ennek a hitnek az ön esetében a kereszténység a kerete, az adottság volt, vagy talált?

VD: Én ezt kaptam - hála Istennek - sőt ráadásul avval a hittel, hogy ez az igazi vallás. Sose voltam olyan bátor, mint a nővérem, aki elhagyta a hitét 20 éves korában, aztán persze két év múlva visszatért, és speciál apáca lett. Ilyen kerülőutakra nekem nem volt talán kedvem sem, de bátorságom se, semmiképpen.

Zene

BÁ: Akik ismerik önt, azok azt mondják, hogy úgy él, mint egy aszkéta.

VD: Este ½ 10-kor mindenkitől elbúcsúzom, avval, hogy 10 órakor le tudjam oltani a villanyt. Tudniillik tudom, hogy a másnapi munkanapom gallyra megy, mert nem bírom fizikailag. Nekem elég fontos, hogy teljesíteni tudjak.

BÁ: Miért jó ez a fegyelem, a fegyelmezetlenséget elég sokszor kötik éppen a művészethez.

VD: Írigylem a fegyelmezetlen embereket, esküszöm. Szóval, vannak nők, akik notóriusan elkésnek. Ezeket nem tartottam sokáig embernek, bevallom. Rájöttem, hogy nekik van igazuk, mert az idő is csak egy eszköz. Szóval, az a szabadságnak egy olyan foka, amit én nem ismerek, amihez gyáva vagyok. Azt hiszem, életgyáva vagyok, és azért vagyok ennyire rendes, és ennyire szűk, és ennyire ortodox, avval, hogy 523 -kor szól a vekker vagy 20 éve. Nekem eddig terjed az élettehetségem. Magamat tényleg így élem meg, hogy egy gyenge embernek az optimális szerkezete.

BÁ: Nem lehet könnyű a maga élettársának, feleségének lenni. Volt olyan szerencsés, hogy talált olyat, aki elfogadja azt, hogy maga a saját kötött sínjén mozog?

VD: Nem én találtam meg, hanem egymást találtuk meg, és egymást akartuk. El kellett hinnem az évtizedek során, hogy elég nehéz ember vagyok, együtt élünk harminc-valahány éve. Nehéz és sokszor keserves volt a házasságunk és a hitünkön túl alkalmanként az tette rendbe, hogy mind a ketten jó szándékúak vagyunk, és jót akarunk. Nem dicsekedhetek el magunkkal, de tisztességesen és igyekezettel csináltuk.

BÁ: Elég a végtelen nagy és jó szándék ahhoz, hogy valaki jó dolgot hozzon létre?

VD: A dolog nem ilyen egyszerű, és azt hiszem, hogy erre kérdez rá. Füst Milántól elloptam egy gondolatot, hogy egy életműhöz körülbelül hétféle tehetség kell. A legtöbb eltörött életmű, meg nem kezdett életmű, az mind annak a következménye, hogy hat, öt tehetsége van, de egy, vagy kettő hiányzik. Ebből pl. egyik a marha szorgalom, anélkül sajnos semmi nem jön létre, soha. Nekem ez természetes, szerencsére, ilyen fajta vagyok.

BÁ: Lehet, hogy az is segített ebben, hogy mindig is sportolt?

VD: A sport iszonyú fontos, és nagyon jó dolog. Gimnazista koromban evezősversenyző voltam, utána már eszköznek használtam, vagyis arra, hogy karbantartsam magam. Futottam pár évig, aztán jógáztam 14 évig, aztán megtaláltam a Lukács uszodát, ezt a csodás helyét Budapestnek, és most 16 éve, reggel 710 -kor megyek a női medencébe. Azért női, mert az a melegebbik. Miért ne menjek minden nap, semmi okom nincs rá. A vekkert vasárnap lehetne fél órával későbbre állítani, de olyan problematikus, hogy egyszerűbb, hogy az is 523 -kor szól, vasárnap is.

BÁ: Azt akarja mondani, hogy a hét minden napján ½ 6 előtt kel fel?

VD: Igen. Valami időpont mindenképpen szükséges, hogy legyen.

BÁ: Középkori szerzetesi életmód, de az internettel a szobában. Mióta van ez így?

VD: Az internethez semmi közöm, nem használom az internetet. Bocsánat, azon túl, hogy én sugárzok napon-ta 24 órában, mert van egy honlapon. Az internetet csak erre használom, hogy azt a naplót, amit gyerekkorom óta - kezdetben írógéppel, aztán komputerrel, sugárzom. Ez a honlap, ez a bizonyos napló, úgy indult, amit most már naponta, néha többször is írok, hogy egy barátom annak idején Franciaországba disszidált, akinek jószerevével én maradtam az egyetlen magyar szellemi kapcsolata. Rászoktam, 10-12 évig havonta írtam neki egy-egy nagyobb levelet a budapesti kiállításokról, a gondolataimról, az ismerősökről, viccekről, a politikáról nem, mert az egyikünket sem érdekelt, az életről. Aztán úgy gondoltam, hiszen a naplóimból már egyszer 15 éve egy könyvet is csináltak, hogy ennek egy része közérdekű és egész egyszerűen rátettem az internetre. Ezek a havi levelek napi levelekké váltak, egy bújtatott napló, aminek ma már kitalálták a nevét is meg a struktúráját is, ablog. Ez nekem hatodik éve megy a deske.hu honlapon.

BÁ: Akkor ez is betagozódott ebbe a kicsit katonás, szigorú és ismétlődő napirendbe? Tehát minden napnak része az, hogy ír? Nem jár ez azzal, hogy sokszor apróságok kerülnek fel, hiszen nem minden nap történik az emberrel nagy és fontos dolog.

VD: Visszaolvasva a VÁLINEWS-t, ahogy magam is belenézek, megdöbbenve vettem észre, hogy 55 évig hazudtam magamnak. Illetve nem ismertem fel az igazságot. Részben szentimentális, de inkább depresszióra hajló, vagy rosszkedvűségre hajló embernek éltem meg az 55 évemet. Visszaolvasva a VÁLINEWS-t, kiderült, hogy nagyon sokszor boldog-, és nagyon sok, nagyon szép élménnyel folyamatosan bombázott, bombázódott ember vagyok. Rájöttem, hogy az életem nagyon szép, nagyon gazdag, nagyon jó, és ezt úgy vettem észre, hogy visszaolvastam, amit napról-napra leírok. Már ezért megérte.

BÁ: A műtermében az ablakokon nem lehet átlátni. Azért nem túlzás ez?

VD: A műteremben nem éreztem jól magam, és aztán lecsiszoltam az ablakokat, hogy ne lássak ki, és attól a perctől kezdve jól érzem magam. Ez volt a megoldás. Nem tudom, mitől ilyen világosan erre van szükségem, ugyanis ezt mielőtt festő lettem, már kitaláltam huszonegynéhány éves koromban. Még belsőépítész főiskolás voltam, másodéves, mikor ezt kitaláltam. Hogy erre miért volt szükségem, nyilván az alkatom legmélyéből adódik; hogy keveset tudok, és keveset akarok befogadni, és azt a keveset forgatom annyira, hogy számomra egész legyen. Nem vagyok nagyon erős az ember-ember kontaktusban, viszont ezt módját a tanításnak, a szeretetnek tudom művelni, hogy a legjobb gondolataimat átadom. Amit írok a VÁLINEWS-ra naponta, abban nagyon sok bújtatott, és nem bújtatott tanítás van, öt sorban. Aki ezt élvezetből, érdeklődésből, játékból olvassa - bocsánat - nagyon sokat kap tőlem. Ezt a területet megtaláltam, hogy saját magamat figyelem, és azokat a területeket, amik nagyon fontosak, de mégse szoktunk róla beszélni; azokat sikerül gondolattá formálni, és leírni.

BÁ: Ennél direkter módját, tehát a VÁLINEWS-nál direkter módját nem űzi a tanításnak?

VD: Nagyon szerettem az Iparművészeti Főiskolát, ahova jártam, és szerettem volna oda visszakerülni, és ez meg is történt.

BÁ: Már hogy tanárként.

VD: Tanárként, és nagyon jó is volt, és azonnal spricceltem, egy év után, hogy az energiámból nem telik.

BÁ: Amikor viszont elkerülhetetlen a tanítás és az ember-ember közti kontaktus, az az, amikor az embernek gyereke van. Ott milyen tanár volt?

VD: A fene tudja, biztos, hogy nagyon jó, és rossz is bizonyos mezőkön. Édesapám meghalt a világháborúban, nem volt apamintám, tehát ezt úgy kellett alkalomról alkalomra kitalálni. Bölcsőde helyett a kisfiam négykézláb szaladgált a műteremben egy-két évig, én fölöttem festettem, és abból, hogy mit csinált aznap délelőtt, azt délben úgy tudtam kisilabizálni, hogy megnéztem, hogy a tárgyaim, a feszületeim, a kalapács hova kerültek, ha nem a helyükön vannak. Olyan fokig önálló volt ő és önálló voltam én. A feleségem innét eredezteteti, hogy szerinte a fiam túl csöndes, nem tanítottam meg a dialógusra. Lehet, hogy ez történt, és akkor ez egy nagyon súlyos teher, vagy hiány, vagy hátrány. Mindenki rengeteg előnnyel és rengeteg hátránnyal indul, semmi baj, hogyha pont ezt a hátrányt kapta tőlem.

Zene.

BÁ: Az, hogyha valaki művész, hogyha valaki alkot, az mégis egy kivételezett helyzet.

VD: Tiltakozom. Nem, nem álszerénységből, amit csinálok, az jó, sőt fontos, de életem egyik legtehetségesebb embere, akivel valaha találkoztam, egy öreg prostituált volt, aki idős napjaira mosónő, illetve presszóban felszolgáló. Annál kerekesebb, maga szintjén bölcsőbb, adakozóbb, és az életét szépen karbantartó embert nem láttam. Nagyon szerettem is vele beszélgetni, amíg meg nem halt.

„AZ ÉLETEM A CSENDÉLETEM”

„A társadalom a mindenkori megbízható középserre szeret építkezni, s ebből a művész mindig kilóg” – mondja Váli Dezső (64 éves), az egyik legkeresettebb kortárs festőművész, akinek a képei gyakran milliókért cserélnek gazdát a műtárgypiacon. A Kossuth-díjra már többször jelölt művész most nagyszabású gyűjteményes kiállítására készül.

Váli Dezső festőművész

„Ép elmével, világos tudattal és szabad elhatározásomból úgy rendelkezem, hogy halálom esetén nem kell csinálni semmit. Képeim szétszórva. Neten minden munkám megnézhető. Minden jó helyen van ott, ahol van” – írja internetes honlapján közzétett végrendeletében az 1967-ben a Magyar Iparművészeti Főiskolán belsőépítész diplomát szerzett festő. Pályája a Lakóterv Finta József vezette műhelyében indult, két év után vált szabadfoglalkozású festővé. 47 önálló kiállítása volt, köztük a Műcsarnokban, legutóbb 2002-ben az Ernst Múzeumban. A korábban a Képzőművészeti és az Iparművészeti Főiskolákon is tanító 41 szakmai díjjal – köztük a Munkácsy-díjjal – kitüntetett alkotó a festés mellett ír is: 1992-ben C. Napló címmel jelent meg 1958-tól vezetett naplója. 2000-ben – az elsők között indított – internetes blogot. Honlapján, amely az Országos Széchényi Könyvtár tulajdona, a festő teljes digitalizált életműve – festmények, fotók, írások – megtalálhatók.

HVG: Festők ritkán szoktak írásban is megnyilatkozni, mondván, ők „föstenek”, a képeik beszélnek helyettük. Ön viszont publikál: hét éve, az elsők között indított internetes blogot Magyarországon. Honnan ez a kétcsatornás közléskényszer?

V. D.: Előjáróban: öregszem – könyörgök, ne várjon tőlem új gondolatokat. Tehát a naplóm: apám hadifogságban meghalt. Kamasz koromban találtam helyette Győrben egy nagyformátumú bencés paptanárt, akihez lejártam autóstoppal eligazítást kérni. Amit mondott, feljegyeztem. Így kezdődött. Aztán megszoktam fogalmazva értelmezni a világot. Ötven éve írom. Később kitalálták nekem az internetet. Honlapot csináltam, ami elsősorban munkáim adattára, de rákerültek mindennapos rácsodálkozásaim, tünődéseim.

HVG: És nem látja az írásnak kárát a festészete, például azáltal, hogy amit elmond szóban, nem objektíválódik képen?

V. D.: Annak a mondandója, amit festek, illetve leírok, nem keveredik. Egy képet húszkötetes lexikon tudna elmagyarázni. Vagy két szó.

HVG: Festményein kevés elemmel dolgozik. Képei abba a kategóriába tartoznak, amire a laikusok azt szokták mondani: „ilyet én is tudnék”. Sérti?

V. D.: Biztos tudna más is ilyet csinálni. Egy újságíró barátomat másfél óra alatt megtanítottam festeni. Kocsis Zoltán írta, ha valaki például azt gondolná, hogy Bartókot játszani olyan, mint autót vezetni, azaz egyszer megtanulom, aztán gyakorlom, és már tudom is, az alaposan téved. Bartók muzsikájának több rétege van. Titkos, kódolt elemek vannak a zenéjében. Egy élet kevés ahhoz, hogy...

HVG: Ön milyen kritériumok alapján értékeli kollégáit?

V. D.: Képeket osztályozni nem látom sok értelmét. Használni kell őket, mint egy mosógépet. És a minőség? Egy giccsből harminc igaz információt hámozok ki, Vermeerből 2500-at. Amúgy is személyre szabott titok, ki mit kap, és mikor. Mint a papi anekdota Pista bácsi megtéréséről, merthogy őt annyira megindította az a prédikáció. És mégis melyik mondata? – kérdi a pap. Hát amikor a tiszteletes úr azt mondta, hogy erről ennyit, és most áttérünk a másik témára, – akkor azt gondoltam, új életet kezdek.

HVG: Munkássága három nagy korszakában mindig ugyanazt festette: eleinte „lírai absztraktokat”, majd éveken át csak zsidó temetőket, 1987 óta pedig a műterem téma...

V. D.: Az életem a csendéletem. Mindig ugyanazt festem. Volt gyűjtő, aki így tréfálkozott, most meg zsidó műtermek... Aki megáll a témánál, nem sokat kap egy műből. Mi az ördögnek lefesteni egy csokor virágot, venni kell a piacon, annak még illata is van... – nem?!

HVG: Hogyan dolgozik, mi lebeg ilyenkor a lelki szemei előtt?

V. D.: Van festő, akit szétfeszít a téma, úgy kezd munkához, nekem nincs vízióm egy készülő műről. És nem lelkesedem a művészi ars poeticáért sem. Fellengzőek, és önmaguknak is hazudnak. Úgy vagyok ezzel, ahogy Tornyai János mondta: festek, ahogy az egér rág. Muszáj neki, mert folyton nő a foga. Hogy hogyan fest az ember, életkorral változik. Fiatalon mindenféle speciális világítások éjszakai munkához. Ma már nem festek este, 40 életév fölött az ihlet napszakhoz és keretmérethez igazodik. A 365-ből nálam négy-öt az ihletett nap, a többi tisztességes robotmunka. Lázár Ervin mondta, hogy naponta leül írni, mert legalább a kudarcig el kell jutni. Számomra is a mechanikus rendszerek az igaziak; 5.23-kor szól a vekker, húsz éve már.

HVG: Ön volt az első kortárs festő, akinek egy festménye aukción átvitte az 1 millió forintos álomhatárt, 2000-ben pedig már 2 millióért ütötték le az egyik képét. Mennyire befolyásolja a piac, a feltételezett vásárlói igény?

V. D.: Ez így félrevezető. Szerényen, de megélünk a képeimből. És ez csodálatos. Néha értesülök róla, hogy képeim gazdát cserélnek, de az úgynevezett piacról, a galériákból kizártam magam. Ugyanis képeimet nem engedem végleg külföldre, avval, hogy gyerekeinknek, unokáinknak festek, s nem a müncheni fogorvosoknak. Ennyiben vagyok hazafi.

HVG: Képei 90 százaléka gyűjteményekben van, a többség számára láthatatlan, halott. Nem zavarja?

V. D.: Dehogynem. Szabó Lőrinc szerencsésebb: teljes életműve elérhető mindenki számára, így nálam is az éjjeliszekrényen. Vannak rangos kollégák, akiket vidéki kiállításon soha nem látni. Ahová hívnak, megyek; az a dolgom. Ott is emberek élnek. A dolgozó népet szolgálom; meg a nyugdíjasokat és a gyerekeket. Munkáim – ha zanzásítva is – már a neten is megnézhetők, adataikkal együtt: www.deske.hu. Ugyanis – ez már játék is – nyilvántartást vezetek róluk. Ez a ma másfél gigabájtos honlap a Széchényi Könyvtár állományába került, halálom után is megmarad. Korábban a Tudományos Akadémia Levéltárának adtam golyóstollal vezetett opuszjegyzéket; írásaim másolatát. Elfogadták, őrzik. Kár, hogy ettől nem leszek egy centivel se jobb művész.

HVG: Önről a blogjából azt is tudni lehet, hogy hívő ember, sokan ezért is kérik számon a szakrális képeit...

V. D.: A szakrális művészet tautológia, szóismétlés. Az nem tud más lenni – mondta Pilinszky. Egy jó mű egy villanásnyi időre megmutatja Isten köpenye szegélyét. A hitem, gondolom, minden mozdulatomban benne van. Vallásosan biciklizek, és vallásosan mosok fogat. Épp képeimben ne lenne jelen? Engem épp az zavar például a lebegő mosolyú Mária-ábrázolásokban, hogy hiányzik annak megjelenítése, hányszor is kell egy csecsemőt naponta megszoportatni, kimosni a kakiból

HVG: Egyik naplóbejegyzésében írta: a művészet nem fejlődik. Ma is így gondolja?

V. D.: Kétféle zseni van, aki újat hoz, és aki semmi újat. Csak jobban megcsinálja azt, amit mások körülötte. Az altamírai falkarcoló irigylendő kollega. A művészsakma, mint a háborúban az előörs: úgy hasznos, ha messze jár. Ha szerencsésen hazaér a felderítésből, dupla porció. Ha aknára lép, az ő baja, de a főtörzs legalább megtudja, arra ne menjen.

HVG: Menyire támogató a mai társadalmi közeg az alkotómunka számára?

V. D.: A társadalom nem kér és nem vár új műveket. Leginkább csak eltűri, később netán elfogadja. És ezt tulajdonképpen meg lehet érteni. A társadalom a mindenkori megbízható közepszerre szeret építkezni, és ebből a művész kilóg. Ezt nem a sértődöttség mondatja velem. Húszévesen eldöntöttem, nekem nincs időm megsértődni ebben a szakmában. Hét éven át mindig meghívtak, majd kizsúriztek az egyik rangos kiállításról, ennek ellenére minden évben újra küldtem. Avval, hogy az én munkám a beadás, az övéké a zsűrizés. A nyolcadik évben aztán szerepeltettek, sőt, azt a képet a Nemzeti Galéria megvette. Pár év múlva visszakértem, mikor rájöttem, mégsem elég jó az a kép, avval, hogy bármit és bármennyit választhatnak helyette. Bonyolult hadművelet volt.

HVG: Hogy látja az utánpótlást? Ön például ma milyen eséllyel felvételizne az Iparművészetre?

V. D.: Az élet nem ilyenfajta sikereken dől el. Gondolom, nem vennének fel, nem tudok egy orrot rendesen megrajzolni. A kilencvenes évek elején egyszer egy hétig felvételiztettem leendő iparművésztiseket. Tízszeres túljelentkezés, első fordulóban egy félnapos fejrajz alapján ezt négyszeres létszámra kellett lefaragni. Egy gyerekkel 60–100 másodpercet foglalkozhattunk; igaz, ez elég is volt a döntéshez. De nagyon kellett figyelni: egy ember sorsáról volt szó. 12-en szavaztunk, hat igennel az illető továbbjutott. Fegyelemmel át kellett lépni a mellékkörülményeken: koszos rajzlap, olvashatatlan aláírás, kulturálatlanság, tapasztalatlanság. Utolsó nap bemutattam a zsűrinek egy rajzot, mondván, én elfogult vagyok, ez itt egy barátom fiának a rajza, kíváncsi lennék a véleményükre, bekerülne-e a második fordulóba. Ítéletüknek nincs tétje, a fiú nem akar ide jelentkezni – tettem hozzá. 11-ből két igen szavazatot kapott. A rajz fotónagyítás volt, előző éjjel csináltam matt papírra, 33 évvel korábban evvel vettek föl a Főiskolára. – Nevettek.

Somogyi Hírlap 2010.7.24., szombat

FÓNAI IMRE:

ISTEN KÖPENYE, VAGY SZOVJET KÖRFÚRÉSZ VÁLI DEZSŐ EGYEDÜLI LAKÓJA A TÖREKI MŰVÉSZTELEPNEK; BERAGASZTOTT ABLAKNÁL FEST ÉS BLOGOT ÍR

Idén Váli Dezső az egyedüli
vendége a tulajdonosnak,
Barna Sándornak a
siófok-töreki alkotótelepen.
A művész már huszonkét
éve egyetlen témát jár körül:
műterembelsőt fest.

– Páratlan ez a töreki táj, háttérben a Balaton, a túlsó part sziluettje. Élmény lehet itt festeni...
– Csak magának mutatom a gyönyörűséges kilátást. Fóliával beragasztottam az ablakot, a budapesti műtermemből sem látom a távoli Rózsadombot, lesmirgliztem az ablakot.

– Pedig úgy képzeltem: késő délután, ha enged a hőség, kiül a kertbe alkotni...
– Szobában festek.

– De ehhez minek a töreki művésztelep?
– Évtizedek óta minden júliust és márciust alkotóházban, művésztelepen töltök; nem kényelemből, bár fontos, hogy ellátnak, bőségesen és tapintatosan. Ez alatt “megparancsolom” magamnak: naponta el kell kezdenem egy képet; a vasárnapokat leszámítva ez 24-26 tábla. Egy kép elkezdése számomra keserves, ezt a másállapotot így győzöm szusszal. Buta szisztéma, de nekem bevált. A képek egy gondolatot járnak körül, egyik építi a másikat. Ahogy valaha Vilt Tibor mondta, mai szobrom a holnapi szerszáma. Az otthoni tíz hónapban vagy tíz évben fejezem be aztán őket. De honlapomon (deske.hu) gyakran éppen csak elkezdve, azonnal megmutatom. És kapom a visszajelzéseket, tetszik, vagy sem. Amelyik végképp nem sikerül, arra ott a kis szovjet asztali körfűrészem. Sok a selejt, kilencszáz esetben használtam. Ezer olajképem él, számozom őket.

.– És a legfontosabb: jó ideje már ugyanazt a témát festi...

– Huszonkét éve. Műterembelsőt. Örület. Persze ezek nem műtermek; ezek képi egyensúlyok. Ha a Keleti pályaudvaron ülnék, ott is ugyanezt festeném. Meg itt Törekiben is. Az előző témám hívó keresztény létemre régi zsidó temetők voltak. Korábban fotóztam ezt a témát hobbiból, sokáig álltak dobozban a képek, mire témává hasznosultak. Úgy éreztem, három év után gyengülni kezdett a sorozat, ezért abbahagytam. Akkor elővettem egy régi fényképet a szobámról, megfestettem. Puritán szerzetesi szoba, börtön – ezt mondták rá. Világnézet, világkép is van bennük, bizonyára. Pedig én csak arra figyelek: az okkersárga mellé milyen szürke kerüljön. Barátom így mondja: a jó mű segít élni, és segít meghalni. Én meg így: egy remekmű villanásnyi időre megmutatja Isten köpenye szegélyét.

– Akkor meg is érkeztünk volna Törekibe...

– Méltatni ugye azt a páratlan lehetőséget, hogy itt valóban lehet dolgozni. És a kultúramecenás Barna Sándor idén már mást nem is fogad, csak engem. Pedig amikor létrejött ez a művésztelep, s a kurátorok hívtak, hogy két képet itt hagyva bárki jöhet, nemet mondtam. Azt felelték: no jó, aukciós áraidat ismerve tőled elég lesz egy is...

– Divatba jött?

– Mint a zöld retikül. A zsidótemetős képeimből kevés van (nekem húsz éve nincs), ma három- és hétmillió között cserélnek gazdát a gyűjtők között.

– Igaz, hogy feltette a képeit az internetre és lemondott a szerzői jogdíjakról?

– Korlátozás nélkül levehető minden a honlapomról. Azt kötöttem csak ki, hogy nem lehet pénzt csinálni belőle. De láttam már a munkáimból könyvborítót; nem ellenőrzöm. Mondjam azt, hogy a publicitás többet ér?! Minden munkám fellelhető, s az első hazai bloggerek között voltam. Éppen tíz éve kezdtem. Ha visszaolvasom ezt a Válinewst, kiderül: ötven évig hibás képzettem éltem. Valójában szép és gazdag az életem.

Egy hajcsat, XIV. Lajos és Orbán (Deske-blog idézetek, Töreki, 2010) Havi gyónás, Arany, húségriadó, gyónásra készülődés

„TÖREKI VENDÉGLÁTÓM egyik éjszaka bejárta velem és megmutatta Siófokon lévő éttermeit is. Nem gondoltam volna, hullámozó tömeg, a hosszú sétányon tízméterenként kerti vendéglő, mindegyikből más zene dől. Egy fa alatt paravánon tucátjával női topánkák, éjfélkor! Mellette hajcsatbolt. Illetve bódé. Évek után ott találtam megint hajpántot, habár strasszal borított. Délutáni álmomhoz.”

„KATA SZOKÁSOS szokásos esti-, óras úszása (megvan a legpontosabb szitokszó) a dekonstruktív Balatonban, én itt a parton őrzöm a ruháit, köröttem nyüzsgő fürdőruhások ögyelegnek, a lányok a melltartójukat igazgatják, egy padon Friedl kultúrtörténetét böngészem, XIV. Lajos tehetsége és tehetségtelenségei. Meg közben három fotó. Illetve tíz, de nem bírtam közülük egyet kiválasztani. Hiába, kánikula. Közben tűnődtem, ki írhatta azt a gyönyörű sort, hogy létem, ha végleg lemerült.”

„SZÜTS ÍRJA BLOGÁBAN, hogy tévedek, ne tréfálkozzanak a szocik a parlamentben Orbán születésnapjával, mert nem tehetünk mást, mint hogy az utolsó lélegzetünkig úgy viselkedünk, mint aki egy demokratikus jogállamban él. Nem értek vele egyet. A londoni parlamentben a felsőházi tagok egy nem tetsző felszólalásra fennhangon bégetnek. A humor belefér a demokráciába. Az, tudjuk, a fölélátás képessége. Kincs. Szerencsés esetben egy demokratikus házastársi konfliktust is az old meg. És imában is: valamelyik szent Teréznek mondta az Úr, aki barátom, megpróbálom. Mire a válasza: azért van olyan kevés barátod...”

„HAVI GYÓNÁSRA KÉSZÜLÉS. Nehéz lesz erre idegen környezetben, nyilván miséző-körútja közepén, szertartás előtt vagy után elkapni az idegen papot. De hát ez a dolga...”

„A MAI KÉP 09:25-RE LETT MEG. Nem kerestem új témát. Délután uszoda, hétszáz méter. A sávomban egy legény erősen tanított úszni egy kissé dundi kiasszonykát. Láthatóan egyiküket se zavarta, hogy a kisasszony egyébként jól úszott.”

„MA HŰSEBB LESZ? Ma másodfokú húségriadó? A mai képért szíves elnézést kérek. De hát ez a kánikula. Tegnap éjfélig most készült interjúmat reszelgettem. A Somogyi Hírlapban fog megjelenni.”

VÁLI DEZSŐ

1942-BEN SZÜLETETT Budapesten. 1967-ben végzett az Iparművészeti Főiskolán, belsőépítészként. 1959 óta fest. 1986-ban Munkácsy-díjat kapott. 1994-től rajzot tanít az iparművészetin.

KORSZAKAI: Korszakai: 1968: első műtermes képek; 1970-71 és 1988-90: keresztutak, 1969-83: absztrakt képek, 1980: kollázsok, 1984-87: zsidótemető képek; 1987-től: műtermes képek.

[Ez teljesen hibás, itt kijavítva, VD.:] a tanulóévek után 1969-1984 absztrakt képek, 1984-87 régi zsidótemető-sorozat, 1987-től "műtermes képek". Közben grafikák: 1971, 1980 kollázs-sorozatok, 1984-ben zsidó temetők, 1988-90 keresztutak.

KEZDETI NONFIGURATÍV próbálkozásai mellett fő érdeklődési területe az absztrakt ábrázolás. Amikor 1984-ben zsidó temető sorozatával áttér a figurális ábrázolásra, nem változik meg líraisága. Ez a több mint két évtizede tartó sorozat önéletrajzi vallomásnak tekinthető: a sivár-csupasz létéről, a szent ferenci kifosztottság trecentói tisztaságot idéző színvilággal tart egyensúlyt. Hagyományos olajtechnikát használ. Képeit hosszan, gyakran évekig érleli, rendszeresen szelektálja.

BÁR A közös bemutatkozásoktól nem zárkózik el, magányos alkotó (Kortárs Magyar Művészet).

**EGYETEMISTÁK VIDEOINTERJÚJA A PPKE- STÚDIÓJA SZÁMÁRA
VÁLI DEZSŐ KAMARKIÁLLÍTÁSÁN, A MEGNYITÓ UTÁN.
A PPKE BTK PILISCSABAI CAMPUSA, A STEPHANEUM AULÁJÁBAN
2012. FEBRUÁR 22., HAMVAZÓSZERDA**

kiállítva:

Hittanlecke a keresztútról - B/03/08, 14 számítógépes nyomtat

Műterem reggel - A/12/01, olajkép

Jelenits atya:

- Február 22-én V.D. kiállítása nyílt meg a Stephaneumban. A kiállítást egy héten keresztül tekinthették meg. Amennyiben lemaradtatok volna róla, itt egy kis összeállítás.

Arról kérdeztük Jelenits István tanár urat, hogy mit szól ahhoz, hogy a stációsorozat ide került az Egyetemre.

- Nagyon örülök neki, egy stációsorozat van is már itt a szemközti épületben, az is stáció, csak kevésbé látható, hogy az is keresztút. Ezeknek a keresztút-sorozatoknak mind az az alap gondolata, hogy tulajdonképpen nem a maga történelmi környezetében érdemes fölidézni Jézus keresztútjának eseményeit, hanem úgy, hogy azok a mi életünk valóságos környezetére emlékeztessenek bennünket. Hiszen i is járjuk a magunk keresztútját, és Jézus azért járta a magáét, hogy a miénket is vele együtt járjuk. Ezek valamiképpen ezt a kapcsolatot teszik megfoghatóvá, vagy megdöbbenővé, a maguk meglepetésszerű rendszerével.

- A diákok hogy fogadták, hogy kaptak egy ilyen remekmű-sorozatot?

- Hát ezt még nem tudom, mert ez az ő számukra is most jelent itt meg, és nyilván lassanként válik ez szerves részévé az Egyetem életének, vagy hát a gazdagságának.

Váli Dezső:

- [kérdés]

- Nézze, ez egy fontos munkám. Ez egy keresztény egyetem. Ide tanult emberek járnak, akik ráadásul fiatalok. Optimális hely. Nagyon örülök, hogy ide kerül, és nem bánom, hogyha kicsit félreeső helyre kerül is, mert beivódik. Nem feltétlenül kell ezt minden nap látni, vagy megnézni. De egyszer beivódik a hallgatók fejébe, az Egyetembe beivódik.

- Miért döntött úgy, hogy ezeket a keresztút-stációkat fotókkal örökíti meg? [látvány: az I. stáció]

- Nekem van más megoldásom is, van ahol ezt végigrajzoltam, jelekkel, nem figurákkal. Ez kicsit olcsóbb, vagy olcsóbbnak tűnik, de pofán vágja az embert, hogy jólöltözött, valószínűleg ügyvédjelöltek, akikre én azt mondom, hogy ezek ítélték el. Mert rá kell nézni arra a gögre, arra magabiztosságra, amiben - hogy is mondjam - semmi bizonytalanság nincsen. Egy kis bizonytalanság nélkül nem ember az ember. A keresztre feszítés pedig egy vak koldus. Ami nekem döbbenetes.

VIDEO PORTRÉ - LEÍRVA / PLUSTVNEWS

Bemutatkozás

Váli Dezső festőművész vagyok.

Tanulmányok, munkahelyek

42-ben születtem Budán, itt is éltem mindig. Általános iskola után a József Attila gimnázium, aztán két év segédmunka, Iparművészeti Főiskola belsőépítész szakon, egy Kelet-Ázsia múzeum tervével diplomáztam. Onnét a Finta József hívására azonnal bekerültem a műtermébe, egy fényes építészkarrier előtt álltam. Két év után sikerült otthagynom, és azóta szabadfoglalkozású festő vagyok. Egyszer megpróbáltam tanítani a 90-es évek elején egy évig, hiúságból, az Iparművészeti Főiskolán, de azonnal kiderült, hogy két lóra nem tudok egyszerre ülni, úgyhogy maradt a festés, úgyhogy szabadfoglalkozású festő vagyok a mai napig.

Tevékenységi kör

Az iskola befejezése után két évig építészként dolgoztam, terveztem a nagykorútra egy édességboltot, a Ferenciek terére egy kis antikváriumot, ami még ma is él, azóta persze átalakítva, meg egy hanglemezboltot az Írók Boltja mellé. Két év után elhagytam az utolsó munkahelyemet és azóta szabadúszó vagyok, festő.

Ez úgy néz ki, hogy én $\frac{1}{2}$ 11-kor el tudjak kezdeni festeni, hogy 523-kor szól a vekker, 540 – 640-ig imádkozom, akkor futás, 705 perckor minden nap az uszodában vagyok negyed évszázada, – ez az életrendem azóta tart – ott úszom 1200 m-t. Utána hazafelé bevásárlás, amit a feleségem egy listán felírt, utána a dolgaim, a honlapom ügyei, és kb. $\frac{1}{2}$ 11-re jut idő a festésre. Nem lehet egész nap festeni, és bele is fáradok. Ebéd után rendeltetésszerűen 2 és $\frac{1}{2}$ óra alvás, és 10 órakor oltok. Ez a festés dolog.

Referenciák

A szakmámról. Végtelenül szerencsés embernek érzem magam, hogy 35 éve megélek a képeimből. Nagyon kevesen mondhatják el magukról. Csak festek. Nem illusztrálok, nem tanítok, nem csináltam murális munkát, mert erre nem nagyon volt lehetőségem, viszont nyugodtan dolgoztam az elmúlt évtizedekben. Néha nagyon szerényen, de minden működött.

Az első kiállításom rögtön, 1970-ben, néhány évvel a diplomám után, az első fontosabb 74-ben volt a Fényes Adolf teremben, egy önálló kiállítás. Azt még a híres Németh Lajos professzor nyitotta meg. Ott volt a bernát-hegyi kutyám is a sarokban; sokan voltak.

Ami fontosabb kiállítás volt: 81-ben a Múcsarnokban egy önálló kiállítás. Ott három teremben, ott egy 5m-es pannót is kiállítottam a végfalon, szemben a bejáratnál. Kint volt 15 fotóm is, azoknak nagy részét azóta eltéptem. A képeim –, azok már mind szerteszét múzeumokban. A 90-es évektől talán 4 évenként az Ernst Múzeumban állítottam ki önálló kiállításokat. Talán ott négy volt. Most eljutottam kb. a 60. kiállításomig. Most ezzel azért nem érdemes dicsekedni, mióta egy giccsfestő nő elmesélte, hogy neki 100 önálló kiállítása volt már, úgyhogy ez önmagában nem érdem.

Eredmények: eredmények az, hogy van egy kisebb része a képeimnek, ami igazán jó, 150 db. van magyar múzeumokban. Fotó is van 200, a Fotográfiai Múzeumban, és részben a győri Városi Művészeti Múzeumban.

Ilyen hosszú pályával óhatatlanul együtt járnak a kitüntetések és a díjak. Van 30-35. Munkácsy díjat kaptam, elég korán. New Yorkból kaptam kétszer Pollock-Krasner ösztöndíjat. Az nagyon jól jött, nagyon jól jött anyagiilag. A legutóbbi pedig a Prima Primissima volt pár éve, a Prima kategóriában, hogy pontosak legyünk.

Mivel lehet még dicsekedni? Egy képem egy néhány éve – kiszámítottam – annyi pénzért ment egyik gyűjtőtől a másikig, ami nekem 9 és ½ év nyugdíjam.

Fontosnak tartom még elmondani, hogy van egy honlapom a munkásságom szolgálatában, a deske.hu – nem nagyon van ilyen: a teljes műtárgyjegyzékem, az opuszjegyzékem naprakészen rajta van, tehát tudom, hogy a létező 1000 képem most hol van, hogy kérhető be kiállításra. Ez egy élő honlap, de már a Széchényi Könyvtár tulajdonában van, mert hát ők is olyan fontosnak tartják.

Ami az önkritika, amit az önmérésnek egy adata, hogy eddig 1004 képemet fűrészeltem fel, tehát az életművemnek majdnem, pontosan a felét, amiket környezetszennyezésnek tekintettem.

Még egy adatot tudok elmondani, hogy életem folyamán a képeimet nem engedtem külföldre állandóra, múzeumok kivételével, mert úgy gondolom – én ennyiben vagyok hazafi –, hogy a maga és az én unokáimnak festek, és nem a müncheni fogorvosoknak.

Család bemutatása

A festés mellett volt kilenc könyv is. Persze ez főleg a munkáimról. Itt összemosódik a hobbi és a szakma, mert fotóimról, grafikáimról, egy-egy periódusról egy-egy könyv született, meg az írásaimról. Ennek az a háttere, hogy van borzalmas méretű, 12.400 gépoldalas naplóm, ami már a Széchényi Könyvtár Kéziratraktárában van, abból is készült egy könyv, ugyanis 20 éve írok egy napi naplót is a honlapomra, Le Meux-be, egy francia kis faluba, egy ismerősömnök – eredendően egy havi beszámolót a magyar történetekről, hogy ő eltávozott tőlünk. Aztán a honlapon ez egy napi naplóvá vált.

Munkamánia, és ezt eltűri a családom, eltűrik. Van egy néprajzos főmunkatárs feleségem, van két gyermekem, három, sőt most már úgy néz ki, hogy négy unokám. Egy fiam, aki most már lassan designer főmunkatárs a szakma területén.

Amit még végül szívesen elmondanék, hogy én kitaláltam egy meghatározást a képzőművészet lényegéről, hogy - egy jó mű, egy igazán jó mű egy villámfény pillanatig megmutatja Isten köpenye szegélyét – és ez akkor is érvényes, ha azon a festményen egy lenge öltözetű nő van.

Bárdudvarnok Kulturális Hét - blogban a cikk dupluma, evvel a fejléccel

http://bkh2015.blog.hu/2015/01/30/vali_dezso-kiallitas_a_mucsarnokban

VÁLI DEZSŐ-KIÁLLÍTÁS A MŰCSARNOKBAN

Műcsarnok: http://www.mucsarnok.hu/new_site/index.php?lang=hu&t=809&curmenu=201&kovetkezo_collapse=0

Váli Dezső Deske.hu – Váli Dezső puritán művészetét kezdettől erős szakralitás jellemzi. A korai absztrakt munkák jellegzetes „keresztútjai” után fedezte fel maga számára a „zsidó temetők” festői témáját, amelyet a saját szakrális térként értelmezhető „műteremképek” immáron jó két évtizede tartó sorozata követ. Képeinek jellegzetesen intim, introvertált világát ellenpontoszza az a különös, művészi extrovertáltság, amely során Váli rendkívüli precizitással dokumentálja életét és életművét, és teszi a külvilág számára hozzáférhetővé az interneten keresztül. A tárlat a művészi magatartásnak ezt a sajátos kettősségét szeretné megragadni festmények, fotográfiák, film- és hangdokumentumok, valamint installációk segítségével.

Kurátor: Rockenbauer Zoltán

A SZÍNEKEN KÍVÜL NEM FOGLALKOZOM SEMMIVEL

Vasárnap zár Váli Dezső kiállítása a Múcsarnokban,
úgyhogy meglátogattuk a műtermében.

Pándi Balázs

2015.01.30. 18:16

Vasárnapig látható a Képpraxisok című kiállítás a Múcsarnokban, amelyen három művész állít ki, az egyikük Váli Dezső, a kortárs magyar képzőművészet egyik legegységibb alkotója, A Deske.hu oldalon a teljes életműve és filozófiája elérhető.

Váli Dezső

Váli Dezső 1942-ben született Budapesten. 1959-ben kezdett el festeni. Korai mesterei közé Magyarász Imrét, Paul Klee-t, Máté Gyulát és Sugár Gyulát sorolja. 1967-ben az Iparművészeti Főiskola építész tanszakán szerez diplomát. 1969 óta szabadfoglalkozású festő, első kiállítására 1970-ben kerül sor. 1972-ben költözik be Margit körúti műteremlakásába, ahol a mai napig él és alkot. 1986-ban Munkácsy-díjjal tüntetik ki. 2004-ben az Országos Széchenyi Könyvtár tulajdonába kerül a teljes munkásságát tartalmazó deske.hu honlap. Művei többek között megtalálhatóak a Kiscelli Kastély Múzeum, a Magyar Nemzeti Galéria, és a Kortárs Művészeti Múzeum gyűjteményében.

A Képpraxisok egy csoportos kiállítás lett a Múcsarnokban, pedig amikor pár hónapja beszélgettünk róla, akkor még úgy volt, hogy önálló Váli Dezső-kiállítás lesz.

Önálló kiállítás ez három embernek, egy fedél alatt, nincsen evvel semmi baj. Mikor 2011-ben meghívtak rá, akkor 12 teremről volt szó, de közben igazgatóváltás volt a Múcsarnokban, és evvel együtt új koncepció. Akkora a Múcsarnok tartozása a magyar művészek felé, hogy ezt csak hármassával lehet győzni. Ráadásul áldom a sorsot, hogy így történt, mert koncentráltabb lett a kiállítás. 120 munkám van kiállítva, még talán sok is.

Két hónap elég rövid idő arra, hogy egy komplett életmű bemutatását kitalálják, és megszervezzék. Hogyan lehet ilyen rövid idő alatt felkészülni?

Német-osztrák őseim révén derékszögű ember vagyok. Ez a kiállítás nálam egy titkosított fájlban már két éve készen volt. Ebben egy kattintással minden kiállíthatót meg lehetett nézni. A rendező Rockenbauer Zoltánnak két hónap munkája volt evvel éjjel-nappal. Én ezúttal eldöntöttem, hogy semmibe sem szólok bele, és rá hagyatkozom. Hozzáteszem, szerencsére. A képek összeszedésével pedig külön stáb foglalkozott, csak át kellett küldenem nekik cím-, és telefon listámat. Még Németországból is érkezett kép.

Nem foglalkoztattam, hogy mi kerül a kiállított alkotások közé, ami számomra abszolút összeillik azzal a kompromisszummentes remeteélettel, amit szinte teljes izoláltságban él a műtermében.

A remeteélet csak annyiban igaz, hogy nemigen járok ki a városba. De email-levelezésben gazdag kapcsolatokkal rendelkezem, a naplóbejegyzéseimre is sokan rábólintanak, vagy ellenkezőleg.

Jól értem, hogy a legtöbb időt otthon, a lakásában lévő műtermében tölti, ahol évtizedek óta él?

Évtizedekig nagyon vigyáztam rá, hogy ne kapjak római ösztöndíjat, mert az két-három hónap távollét.
Ezek szerint nem viseli jól a környezetváltozást?

Nincs rá szükségem. Évente kétszer harminc nap alkotóház. Ugyanoda és ugyanakkor, és azok programja is kötött, ott naponta elkezdek egy képet.

Ez korán kialakult az életében, hogy percre pontosan megtervezi a napjait?

Nincsen megtervezeve. Ez nem olyan, mint amikor az ezredes úr leadja a parancsot a hadnagynak. Kialakult, csiszolódott, mára gördülékeny. Az ember megtalálja a teásdobozt reggel, mert ott van, ahol lenni szokott. Persze ez is változik. Negyed százada 05:23-kor szól a vekker, de pár éve minden két perccel eltolódott, hogy az uszoda előtt megihassam a teám.

Váli Dezső napirendje
Apró változtatásokkal 1985 óta

05:23 vekker, fél liter Lipton tea három háztartási keksszel

05:40 - 06:40 ima ill. másnaponként 07:30 mise, kocogás uszodaig, 1200 méter, közben rózsafüzér a keresztgyerekekért 1985 óta

07:05 Lukács uszoda, 1990. óta, 1200 m, hazafelé: Kata-cédulás kosztvásárlás

08:40 reggelizünk: én müzli lekvárral, sok éve, (Kata gondolom, váltogatja), Népszabadság, e-mailek, 2000. óta
VÁLINEWS

10.30: kb. festés

13.25: ételhordóval diákmenzára 40 éve

14.00: Telefon le, pizsama fel, alvás, 40 éve

16.30: csipketea, honlap és egyebek / tévé vagy 20 éve nem, ezt az újat bekapcsolni sem tudom

18:40: (vekker) közös Mária-ima 2001 óta, vacsora útközben a hűtőszekrénytől a műteremig

21.40: szájuhany, ágyban egy-két Illyés-, Zelk vers

22.00 villanyoltás (bizony gyakran 22.15.)

Mennyire érzi kontrasztosnak, hogy a társadalomtól fizikai elszigeteltségben alkot, miközben percre pontosan dokumentálja és publikálja az életét?

Nem érzek különbséget. Műtárgyjegyzékemet füzetekben vezettem, golyóstollal, egyetlen példány. Féltettem, de mivel ez közérdekű, ezért csináltam meg a deske.hu honlapot. A naplóm is fölkerült mellé, bár azt elsősorban magamnak írom, gondolataimat rendezni. Ide már fotókat is bele lehet tenni. A naplónak mindig fontos szerepe volt életemben. Apa nélkül élve - ő meghalt a világháborúban -, kerestem okos embereket, akiktől fontosabb dolgaimban tanácsot kérhetek. Ilyenkor jegyzeteltem. Ebből született.

Hogy élte meg hogy elbontották a műtermével szemközt lévő minisztériumi épületet?

Ebből csakugyan mindenféle érdekességek adódtak. 40 évig állt szemben velünk a tízemeletes irodaház. Hogy bontani kezdték, láthatóvá lett először a Rózsadomb, majd a János-hegy, végül a Svábhegy. Csoda. Vettem is rögtön egy távcsövet, a szomszédos hálósobából nézdegéltem esténként.

A műterem-képeire nem hat ez a változás?

A tejüveg jellegű műteremablakok továbbra is lesmirglizve, zavarva a kilátás. Széket rajzolni megtanultam évtizedek alatt, az fejből megy. Tájékozás pedig nem gondolkodom.

Fő hatásaként Paul Klee-t említi, az ő festészetére nagy hatással volt a színház. Van esetleg olyan egyéb művészeti ág, amely közvetlenül hat önre? Semmi az égvilágon. Plasztikai érzékem sincsen, bár Avignonban láttam egy csodálatos prehisztorikus harcos fejet. Ami a színházat illeti, volt egy érdekes kalandom. A '81-es műcsar-

noki kiállításomat (ugyanezekben a termekben, mint most) meglátta Ádám Ottó a Vígszínházból, és megkért, hogy csináljak neki díszleteket. Elsőre nem vállaltam, de végül elkezdtem járni egy Illyés-darab próbáira. De hamar láttam, túl kemény dió ez nekem, az egy másik szakma.

Szigeti István egyik lemezének borítójára viszont az egyik legfontosabb fényképe került. Ennek mi a története?

Egyszer Szüts Miklós barátomnak kezébe adtam egy halom fotómat, hogy én nem őröm tovább, csináljon velem, amit akar. Ő akkoriban hanglemez-borítókat is tervezett, hát egyikre rátette ezt a miséről hazatérő magányos öregurat. Életem egyik legkedvesebb fotója.

August Strindberg egy kötetét is illusztrálta, itt a könyvhöz szorosan kötődik az illusztráció.

Húszévesen olvastam az Egyedül könyvét. Beszél a magányról, a sétálás tudományáról – fontos lett számomra. Egyetlen szépirodalmi mű, amit megtartottam, mikor kidobtam a könyvtáramat. Sőt, 16 évig jártam vele kiadókhoz, próbáltam megjelentetni. Végül az Új Mandátum Könyvkiadó, aki az én könyveimet is gondozta, bevállalta, a Svéd követségről szereztünk támogatást rá. Váratlanul megkértek rá, illusztrálnám is. Tiltakoztam, olyat én nem tudok. Bízattak, hogy rajzoljam, amit szoktam volt. Utcákat, szobabelsőket. Egész jól sikerült.

A fényképei milyen kapcsolatban vannak a művészetével?

A fotózás édes játék. Eredményesebb és kedvesebb műfaj, mint a festészet, amiben sok a kínlódás. Temető és műtermes képeim is felvételeimből indultak. Később aztán már fejből ment a dolog.

Londonban lett volna egy zsidó temető kiállítása a holokauszt-évfordulóra, ám végül az azt inspiráló fényképeiből lett kiállítás. Miért alakult így?

Az ok egyszerű, azok a festményeim négy és hét millió forint között vándorolnak gyűjtők között, nehéz lett volna összegyűjteni. Gondolom, a biztosítási összeget sem szerették volna kifizetni. De jeleztem, hogy vannak erről fotóim is. Voltak olyan elegánsak, hogy meghívtak a megnyitóra.

Volt korábban, hogy adott festményt pártoknak és olvastam egy korábbi nyilatkozatát, amiben azt mondja, hogy akkor még más volt a pártpolitika.

Az éppen megalakult SZDSZ egy zöldséges boltban székelt a Ráday utcában, fölajánlottam nekik egy képet örömben. Előző nap egy néni egy tepsi rétest vitt nekik. Az MDF esete más történet. Az provokáció volt. Bevittem a székházukba egy másfél méteres zsidótemető képet, amikor a Csurka volt az alelnök. Voltak ott antiszemita vagy annak vélt hangok, és azt mondtam, hogy ha ezt kiteszik a nagy tárgyalóba, akkor egyszer s mindenkorra ez a probléma el lesz intézve.

De végül nem tették ki.

Nem. Vittem is volna haza, mikor váratlanul az egyik alelnök elkérte, és falra is akasztotta apró irodájában. Egyébként aztán ő hamar ki is szállt a politikából, és szociális ügyekkel kezdett foglalkozni.

A vallás milyen szerepet játszik a mindennapjaiban? A képeinek általánosságban van egy erős szakrális kisu-gárgázása, amit úgy ér el, hogy direkt utalások, vallási jelképek elvéve találhatóak rajtuk.

Hívó ember vagyok, ez meghatározza a mindennapjaimat és ez valami módon benne lehet a képeimben is. Azt szoktam mondani, hogy hívó módon mosok fogat és hívó módon biciklizek. De festés közben a színeken kívül nem foglalkozom semmivel.

Digitális formában elérhető minden munkája; mennyire érzi, hogy egy képzőművészeti alkotás megfelelően tud érvényesülni egy számítógép képernyőjén?

Négy képem van, ami nincs fent a neten, az összes többi online elérhető, nyomdai minőségben. Mondja, hány Braque-képet látott eredetiben? Mert én tán hetet, bár szinte minden fontos múzeumot végigjártam. A mi kultúránk reprodukciókultúra. Tudomásul kell venni. Egy barátom pár éve kivitt Berlinbe, mert amire gyerekkorom óta vágytam, a legfontosabb Klee képet, a Sindbadot ott lehetőség nyílt egy kiállításon megnézni. De csak a tény volt megrendítő. Reprodukcióról szerettem a képet és így működik a szívemben a mai napig. Hát ilyen ez a világ.

Váli Dezső kiállítása elérhetővé vált időközben a honlapján is, így aki nem jut el vasárnapig a Múcsarnokba, a kiállítást itt bejárhatja virtuálisan.

ISTEN KÖPENYÉNEK SZEGÉLYE

Egy példa nem feltétlenül fölöttünk van, hanem mellettünk: egy alternatíva a sok közül - véli Váli Dezső

Nem titkolózik, hiszen a deske.hu honlapján naplót vezet, mégis legendák és mítoszok tapadnak Váli Dezső, az egyik legjelentősebb kortárs magyar festőművész alakjához. Remeteséget, cellamagányt emlegetnek a neve kapcsán, hiszen közel harminc éve kizárólag a műtermét festi. Közben szigorú adminisztrátorként honlapján több mint harmincezer fájlba rendezte életművét. Most decemberben nyílt két másik festővel közös kiállítása a Múcsarnokban, ennek kapcsán beszélgettünk többek között a katolicizmus és liberalizmus kapcsolatáról, a képek megsemmisítéséről és a Magyar Művészeti Akadémiáról.

Szathmáry István Pál

Sokat gondolkodtam az első kérdésen, de most, hogy az íróasztalán heverő könyvre nézek, kénytelen leszek rögtönözni: mit keres a legnagyobb magyar ponyvaszerző Váli Dezső műhelyében?

Rejtő Jenő nagyszerű figura. Még tanít is: „Tiszteld embertársad elmebaját.” Hatemeletes házunk egyik lépcsőfordulója rituális hely. Ide mindenki leteszi azt, amire már nincs szüksége. A múlt héten a távcsövem hagytam ott, pár hónapja vettem. A szemközti minisztérium bontása izgalmas volt, de hogy ez megtörtént, halálomig, gondoltam, már nemigen lesz szükségem rá. Ahogy ma reggel, mint minden nap, hat ötvenkor indultam uszodába, ott volt ez a kötet; ezt nem ismerem.

A február elsejéig látható Képpraxisok című kiállításon két másik alkotóval együtt szerepelnek a művei. Nem járt volna önálló kiállítás Váli Dezsőnek a Múcsarnokban?

Három önálló kiállítás egymás mellett, nincsen avval semmi baj. Hogy miért nem egyedül állítok ki, mostantól ez így lesz, ugyanis annyi a tartozás. 2011-ben csakugyan a tizenkét teremre hívtak meg, de áldom a sorsot, hogy okosabb nálam. Bőven elég ez a kitett 120 kép, dehogy kell belőlem több.

A Heti Válasznak megadott interjújában előkerült, hogy önt szokás a balliberális oldalra sorolni, erre lám, a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) által igazgatott Múcsarnokban állít ki. Ha valóban eltér az álláspontja az említett intézmény hivatalos irányvonalától, nem tartott-e attól, hogy ezzel mégis legitimizálja azt?

Egy. Az MMA nem irányítja a Múcsarnokot. Kettő. A Heti Válasz-interjúmban azt mondtam, hogy engem mindkét oldal egyformán utál. Ez egy jócskán buta mondat volt. Először is nem utálnak. Nem vagyok én olyan fontos ember. Másrészt tagja vagyok a MMA-nak köztestületi tagként. Olyan intézmény nem létezik a világon, amivel mindenki egyet értene. Az MMA indulása körülményei furcsák. De a jelenben kulturális minisztériumként működik. És ez nagyon jó. Végre van figyelem, hozzá apparátus, van egy akarat és sok pénz. Ugyanakkor van a szenzációéhes sajtókontroll, úgyhogy nyilván nagyon vigyáznak arra, amit csinálnak. És mindez idővel tisztulni fog. Nincs értelme szembeállítani a balliberális oldalt az Akadémia létével.

És van értelme szembeállítani, hogy valaki egyszerre liberális és katolikus, ahogy az ön esetében szokás ezen tűnődni?

Bizonyára nehéz feladat egy újságot minden nap tartalommal megtölteni, és evvel megélhetést adni pár embernek, akik, mondjuk, nem tudnak festeni.

Shokás beszélni, például Pilinszky János kapcsán, katolikus költészetről. Létezik katolikus festészet?

Katolikus költészet sem létezik. Vannak jó művek és kevésbé jók. Pilinszky szerint a szakrális művészet egyszerűen szóismétlés. Minden jó mű fölfelé mutat. Petri néhány gyönyörű, káromkodásgyanús verse is.

A kiállításon szerepelt az a fűrészes is, amivel megsemmisíti a nem sikerült műveket. Mekkora önfegyelem kell ehhez?

Mindenki kontrollálja magát, bár különbségek vannak. Bálint Endre jókedvében egy mappát adott a kezembe, választhatok belőle három képet. Vagy negyven monotípiát. És a súlyos remekművek között igen gyenge munkák. Nem tudott vagy nem akart dönteni, szelektálni. Én ezt feladatomban tudom; nem vagyok olyan nagy festő, hogy a szemeteimet is hátrahagyjam. Derkovits egy rosszul sikerült műve is nagyon fontos lehet az életmű megértéséhez.

Arról nincs szó esetleg, hogy nem szeretné másokra bízni az életműve értékelését, és ennek megy elébe?

Értékelnek engem, de előbb hadd végezzem el a magam munkáját. Mondom, semmi szükség gyengébb műveimre. Persze hibázok, sőt ennek mértékét is tudom. Egyszer 105 képe megsemmisítése után fél évvel megnéztem azok véletlenül megmaradt diapozitívjait, két képet sajnáltam. Megfelelő arány; kettő a százöthöz.

Huszonhét éve ugyanazt a témát festi. Nem fél, hogy rutinná, „vázlismussá” válik ez a munkamódszer?

Igyekszem ettől nem félni. A téma nekem majdnem közömbös. Nagy ötlet a kiállításom rendezésénél, hogy összefésülték a zsidó temető képeimet a műtermiakkal. Így kiderül: nem a témával, hanem a színekkel mondanak valamit. Nem holokausztot festek, hanem képeket. Évente ötven kép, ebből néhány igazán jó, és úgy harminc, ami működik. Ez az arány nem változott az utóbbi években, vagyis nem romlik a minőségem; vagy ha igen, az öregedés, és nem veszem észre.

Ha már szóba hozta a Holokausztot, akkor azért nehezen hihető, hogy minden mögöttes tartalom nélkül fest valaki éppen zsidó temetőket.

Kényes kérdés, nem is biztos jó, hogy erre válaszolok. A hetvenes években szoció-fotók melléktermékként, a magam örömeire készítettem 2400 felvételt zsidó temetőkben, csak mert szépek. Azok a gyönyörű mikro-entériőrök. Ornamentikák, plasztikák. A betűk. Némely kő a sumér formavilágra emlékeztetett. A zsidó temetői kultúra nagyon gazdag. Ez a halom fotó egy albumba került, beszámozva; több könyv is készült belőle, de előtte évekig hevert a polcon. Aztán hogy '83-ban hogy örökbe fogadtuk kislányunkat, szobát kellett építeni, akkor fél évig nem tudtam festeni. Utána pánik, hogyan folytassam. Hirtelen felindulásból egy délután négy nagyméretű képet csináltam, keresztút, tájkép, s az egyik egy temető lett, egyik fotómból kiindulva. És rátaláltam egy témára.

Műtermes képeimnek pedig nincs mögöttes tartalmuk. Két-három bútor billeg egy szobában, nem információ; érdektelen. Hacsak a mítosz nem, ami velem kapcsolatban ráakódott, hogy szerzetesi szoba, vagy önkéntes börtöncella.

A zsidó temetők tele vannak szépséges ornamentikákkal, ezeknek azonban nyoma sincs a képeimben.

Mert nem témában gondolkodom, hanem formákban és főleg színekben. Tán illúzióromboló, de ahogy festek, ott nincs gondolati háttér, sőt vágyak sincsenek. Irányok sincsenek., Semmi nincs, nem látom előre a képet. A lemezre egy ceruzarajz, amit elkezdek kifesteni, ahogy a gyerekek a kifestőkönyvet. Ahogy megvan, hátralépek. Amit látok, általában borzalom. Ekkor keresek a felületen egy reményes pontot, ahonnan indulva tovább lehet lépni.

Viszont az élet szinte minden területén intellektuális, akkor miért tűnik úgy, hogy – bocsánat a kifejezésért –, de mintha tudatosan együgyű akarna lenni a festészet terén?

Nem akarok..., az vagyok. Negyven éve írta le boldogult Frank János – aztán sajnos ezt a szerkesztő kihúzta –, hogy „Váli Dezső intellektuális művész, mondom, sőt hangsúlyozom, mivel ennek műveiben nyoma sincs.”

Durván közelítve két út van. Az egyikre példa Derkovits Kivégzése, ahol rettenetesen súlyos a gondolati háttér. A másikra jó példa Mark Rothko, és bocsánat, én is, akik azt mondjuk, hogy csak két színt kell jól összeilleszteni. És ha ez sikerül, a végeredmény velőtrázó lehet, bár én sem értem, hogy miért, és más sem. Aki erre érzékeny, megborzong, mintha egy csodás zenekart hallgatna.

Leírható tudományosan az, hogy mitől jó egy kép?

Azt még soha senki nem tudta megmondani. Hogy mitől rossz egy kép, azt a szakember tudja. Ami a képen történik, az csoda, az nem a szavak tartománya. Azt szoktam mondani, hogy egy remekmű villámvillanásnyi időre megmutatja Isten köpenye szegélyét.

Szokás emlegetni azt is, hogy nem hajszojja a képeladást.

Akár hajszojnám is, szerencsére nincs hova és nincs kinek. Ebből élek vagy negyven éve, hol nagyon szerényen, hol kicsit jobban. Nagyjából három másik festőről tudok, aki az elmúlt évtizedekben meg tudott élni a képeiből. De gondolom, azért kérdezi ezt, mert evvel kapcsolatban is rám rakódott valami mítosz, ami egy félreértésből táplálkozik. Képeim hátán rajta volt magyarul és angolul, hogy nem vihető ki külföldre. Evvel kizártam magam mindenfajta galériai forgalmazásból. Képet tőlem műtermemből vásárolnak, némelyek számára ez tán körülményesebb. Előfordul, hogy valaki félve felhív, bemutatná egy barátját, ha megengedném, hogy eljöjjön hozzám. Hogyne ne engedném, ebből élek.

Nagyon fegyelmezett, aszketikus életet él, amit viszont a honlapon naplóján keresztül másokkal is megoszt. Ez példaadási szándék is?

Igen, példának is szánom. Is. Vigyázat! Egy példa nem feltétlenül fölöttünk van, hanem mellettünk, csupán egy alternatíva a sok közül. Egy hibás nyilatkozata után Dobszay Lászlónak üzentem, világítótorony vagy, de tudjad, a hajóknak nem feladata odamenni, sőt abból baj lenne; az csak egy tájékozási pont. Példa vagyok, ez nem azt jelenti, hogy másoknál feljebb, hanem azt, hogy így is lehet csinálni, átgondolandó. Különös ez az élet sokak számára, nekem ez a jó; plusz-minusz nulla, normális. Volt, aki kiiratkozott a barátságunkból, mert levelet váltottam az MMA-val.

Ez a nyilvánosság nem zavar bele az alkotó munka magányába?

Nem másokért írom a netes naplót, hanem magamnak, a világ – világom megértésének eszköze. De elég értékes ahhoz, hogy hozzáférhetővé tegyem. Festés már csak napi két óra; komputer előtt, széken, sok időt töltök. Munkáim archiválása, az új adatok bevezetése; a harmincezer fájl karbantartása. És a bloggal lett egy virtuális baráti társaságom; mások presszóasztalnál cserélnek eszmét, én így.

Ha nem jut el a kiállításra, üsse be az internetes böngészőjébe, hogy :
deske.hu/2014-mucsarnok – és szívesen látott vendég.

HÍR TV - Galéria-műsorban Kántor Viola beszélget (Berecz Andrással és) Váli Dezsővel

ALKOTÁSRÓL, ÜNNEPRŐL, HÚSVÉTRŐL

itt csak az én szövegrészem

adás: 2015.04.06, 21:30h; 23 perc

KV.:

Köszöntöm kedves nézőinket a Galériában. Húsvét van, mai műsorunk rendhagyó lesz. Alkotásról, ünnep-ről fogunk beszélgetni vendégeimmel, valamint arról, hogy a hit hogyan működteti őket a mindennapokban, merthogy hívő emberek. Ez közös bennük, egyébként pedig első blikkre minden másban különböznek. Egyi-kük a műterem magányában dolgozó képzőművész, aki 5:23 perckor kezdődő pontos napirend szerint éli az életet, másikójuk egy nagyon intenzív előadóművész, aki mindig úton van, gyűjt, ír és százak előtt lép fel. A maguk területén pedig mindketten a legismertebbek közül valók. Váli Dezső és Berecz András a két mai ven-dégem. Köszöntöm önöket tisztelettel itt a stúdióban.

Minket, laikusokat nagyon érdekel az, hogy hogyan működik egy művész, hogy jön létre a művésztől is füg-getlen mű. Azt hiszem, hogy egy kicsit misztikusabban gondoljuk ezt mi laikusok, mint ahogy ez a valóságban zajlik. Szóval hogyan jön létre az alkotás? Váli Dezső?

VD.:

Fontos, hogy az ember először megigyon egy Lipton teát három keksszel, és megnézze az órát, hogy kb. mun-kakezdési idő van-e, és hogy munkanap van-e, és akkor elkezd. Ez hivatali munka.

KV.:

Hivatali munka?

VD.:

Elkezdek egy képet, és... ez hat misztikusan, hogy a következő perctől kezdve nem én irányítom a munkát, hanem az elkezdett kép. Akkor keresem... fölteszek egy képet, elkezdem, hátralépek és megnézem; rettentő rossz, akkor keresem a kimenekítő utat. Lépésről lépesre keresem, hogy hol lehet, melyik részét lehetne meg-javítani, melyik az az egyetlen pont, amiből érdemes továbbmenni. Ezt nem szeretik hallani: én nem tudom előre a képet.

KV.:

Küzdelem a képpel. Valami ilyesmiről van szó?

VD.:

Küzdelem a képpel. Keresés, egész egyszerűen keresés, ha az ember sokat csinálja, akkor... nem tudom. Két szint egymás mellé tesz az ember, ennek van hat módja. Ha ihletem van, ami van, ami létezik egy évben három-szor körülbelül, akkor nem hat módot tudok, hanem harmincat. Ennyi a különbség.

KV.:

Létrehozna valamit, ami független Váli Dezsőtől, független Berecz Andrástól a végén, de mégiscsak rá tudnak nézni kívülről a teremtésnek a mechanizmusára. Rá szoktak erre még csodálkozni? Valaha is rácsodálkoztak erre?

VD.:

Egy munka alatt kétezer döntést hozok. Tehát én folyamatosan őt vagy magamat nézem. Hogyha a legvégén fölfűrészelem, mert nem sikerült, akkor az a kétezer egyedik döntés.

KV.:

Mert hogy fel szokta fűrészelni azokat a műveket...

VD.:

A felét általában. Tehát természetesen nemcsak hogy nézнем kell, hanem ítélnem is kell, folyamatosan. Mondjuk minden ezredik munkanapon létrehozok egy remekművet. És ugyanazt csinálom a másik kilencszázkilencven napban is.

KV.:

Mi a különbség a között az egy nap között és a másik kilencszázkilencvenkilenc nap között?

VD.:

Nem tudom. Hogy sikerült. Nem rajtam múlik. Én ugyanazt az igyekezetet hajtom végre a munkaterületemen. Van csoda, vagy bármi..., kegyelem. Bárminek mondhatjuk, nem tehetek róla. Nagyon igyekszem. Alkalmasint kilencszázszor komoly eredmény nélkül.

KV.:

Saját magukra alkotásként szoktak-e tekinteni, hogyha már a Teremtőről volt szó.

VD.:

Néha elcsodálkozom magamon. Illetve dehogyis. Feleségem szerint narcisztikus vagyok, tehát én magamra figyelek. Az embert én magamban csodálom meg és egyébként a blogon, a honlapomon magamat próbálom értelmezni, illetve azt, ami ér, de abból az az érdekes, amit én hallok meg. Másnak más dolog az érdekes. Látok egy grimaszt, egy öregasszonyt láttam múltkor a 6-os villamos megállójában ahogy vártam hazafelé, és egy furcsa grimasza volt egy nyomorult öregasszonynak, amiben a reménytelenség és mégis a remény... megrendítő volt, egy rendkívüli pillanat. Ez a világtörténelemben egyszer, itt, ez. Én ezt láttam, és azt se tudom, hogy mit kaptam, de valamit nagyon kaptam. Így működik a világ, így teremődik.

KV.:

A műteremben hogy zajlik, amikor ezer nap közül egy az, amikor olyan mű születik meg, hogy ön is azt mondja, hogy: ez egy jó mű. Akkor ott mi történik? Minthogyha ott felrobbanna valami az ön kezében.

VD.:

Hát az ezredik nap, igen. A munkaeszközöm a véletlen, tehát az, ami kívül van rajtam. A XX-XXI. században nem vázlat alapján..., nem vázlatot fest meg a festő, hanem ott alakul ki. Pillanatról-pillanatra minden megváltozik, vagy megváltozhat. Egy kis véletlen belecsúszik, ami aztán vezet tovább.

KV.:

Csodáról beszélünk itt már percek óta, és tudom mindkettejükről, hogy mindketten hívő emberek. Nagyon nehéz a személyes hitről beszélni, egyrészt az ember nem akar patetikus lenni, másrészt néha a hit tényleg olyan már-már, mintha vegetatív lenne, nem is tudunk róla, csak úgy működik magától, és áthatja a gondolkodásunkat, áthatja a működésünket, nem tudunk mindig arról, hogy éppen ver a szívünk. De azért mégis engem nagyon érdekelne, hogy hogyan szervezi a mindennapjaikat belül is, meg kívül is. Lényegben is, meg életformában is.

VD.:

Technikailag: 05:40-től 06:40-ig imádkozom reggel. Minden nap. Hogyha ez a kérdés. Egyébként pedig valóságosan biciklizek, és vallásosan mosok fogat. Hogy ettől másképpen? Igen. Valószínűleg igen. Kötelességem jó indulatúnak lennem magammal és másokkal szemben és a lehető legjobban csinálni mindent. Tehát hogy Nagyöjtben többet imádkoztatok – mondja az Egyház -, legyetek buzgóbbak. Nem vagyok buzgóbb, mert – lehet, hogy hazudok önmagamnak -, de én úgy élem meg, hogy mindig maximálisat teljesítek, ami belőlem, és a fáradságomból, az önzéseimből és a képességeimből telik.

KV.:

Az ünnep mit jelent Váli Dezsőnek?

VD.:

Munkafázis. Az ki van szabva, rendje van, az utasítás. Nekem akkor az a feladatom, hogy ünnepeljek és próbáljak. Én nem vagyok érzelmes ebben a tekintetben, ez akarati tett. Nekem most az a feladatom, hogy ünnepeljek, és ez nem is több mint egy tisztességesen teljesített feladat a részemről.

KV.:

Ez azt jelenti, hogy Húsvétkor a liturgikus rendet végigcsinálja, végigimádkozza, amit ilyenkor végigimádkozunk és ennyi a feladat teljesítése?

VD.:

Igen, ami ebbe beletartozik. Ez az Alfa változat. A Béta változat, hogyha az ember olyan kegyelmet kap, egy olyan ajándékot, hogy ezt szívből átéli, öröm, boldogság távlatot érez, egy földöntúli távlatot egy pillanatban; ezt vagy megkapja az ember, vagy nem. Nem ez a lényege.

KV.:

Ha azt kérném önöktől, hogy valahogy írják körül azt a titkot, amit megértettek Húsvét által, akkor mit mondanának?

VD.:

Hetvenkét éves vagyok. Most, talán két éve döbbsentem meg ezen igazán, hogy ez az egész egy örület. Ez egy abszurdum, aminek nyilvánvalóan a töredékét értjük meg, és már evvel tele vagyok, hogy eljutottam addig, hogy ez abszurdum. Eljött az Isten, ember lett azért, hogy minket megmenten, és akkor speciel mi kivégeztük, és ez nekünk végül jó. Különben nem lenne értelme az életünknek, ha nincs örökélet, nincs túlvilág, akkor ennek az életnek sincs értelme, hiszen vége van. Szóval az egész örület.

KV.:

A történet vége a feltámadás.

VD.:

Így van, hogyha a feltámadás nem történik meg a szerencsénkre, akkor a mi életünk befejeződik a halállal. Tényleg, hogy egy hitetlen ember hogy viseli ezt el ezt, hogy minden befejeződik... nem tudom..., ez nagyon nehéz lehet.

Működik a kegyelem. Nincsen utcákra beosztva.

KV.:

Működik a kegyelem. Legyen ez a zárógondolatunk. Köszönöm szépen, hogy itt voltak és beszélgethettünk.

VERSNAPLÓ KÖTET KÖNYVBEMUTATÓ, KIESELBACH GALÉRIA, 2015. DEC. 17. 19H

Juhász Anna és Margócsy István beszélget Váli Dezsővel
szerkesztett változat / ami nekem fontos, azt félkövérrel

J.

Váli Dezső Versnapló című kötetének a bemutatója, itt van velünk Margócsy István tanár úr is. Dezső, az az első kérdésem, hogy miért pont a galériát választottad ennek a könyvnek a bemutatásához? Mi most itt csináltunk egy mini kiállítást, öt képet kértünk tőled, hogy hadd hozzuk ide. Az első kérdés, hogy miért a Galériába? Mit jelent neked a Kieselbach Galéria?

VD.:

Azért vagyok itt, mert az Írók Boltjába mentem, és ott kirúgtak. (nevetés). December 15-e után ők az eladásra koncentrálnak, ilyen csacsiságokra nincsen idejük.

J.

...Hogy képek között ülünk, akár a saját képeid között, ez egy megnyugvás?, ez egy jó érzés?

VD.:

Öreg ember vagyok, ez munkafázis. Örülök, hogy ez létrejött, és örülök, nagyon szép lett a könyv, és rendben van. Azóta egyetlen igazi kérdés, rendjén van-e, hogy nekem egy verses kötetemet kiadják? Az a kérdés, hogyha valaki Petőfinél vagy Latornál rosszabb verset ír, akkor azt érdemes-e kiadni. Ha Petőfi tíz egy skálán, akkor én, mondjuk, kettes vagyok. Az az egyetlen kérdés, akkor ennek mi a helye a világban? Mindenféle barátaim mindenféle módon megnyugtattak, mert nekik talán az a dolguk, de én odáig jutottam el, hogy: és mi az értelme egy Down- kóros gyermeknek? Hitler nagyon okos ember volt, ő azt mondta, hogy a Down-kóros gyerekeknek nincsen értelme. A cigányoknak sincs értelme. Ez az okosság válasza és az okosság szintjén ez igaz is, sajnos. Csak eggyel magasabban vagyunk.

J

Margócsy tanár úr, van-e értelme? ...Ezek gyönyörű szövegek és nem tudtam eleget bejelölni, merthogy kerestem a kedvencet..., hogy Petőfi..., az összehasonlítás, azt gondolom, nem feltétlenül szükséges.

M

Az ilyen összehasonlításoknak őszintén szólva sok értelme nincsen, mert egy abszolút érvényű tízes skála egész egyszerűen nem létezik. Vannak, akik szerint Petőfi elég jó költő volt, de nem biztos, hogy ebben a csoportban is mindenki Petőfinek adná a tízest. Nagyon sokféle költészet él egymás mellett. Olyan költészet, ami mindenkire egyformán hat, olyan egyszerűen nincs. Kis csoportokban működik a művészet, kis csoportokban működik a festészet is. Dezső, a te magánmúzeumod, amit te megteremtettél az interneten, az egy nagyszerű válogatás, de nem biztos, hogy mindenki egyetért azzal. Mindenféle művészeti alkotásnak, van valami értelme, hogyha akár egy egészen kis csoporton belül valamilyen visszhangot ver. Ez rendkívül fontos...

VD.:

Bocsáss meg, ezzel azt mondod, hogy van, akinek a gyengébb minőségre van szüksége, mert azt tudja fogyasztani.

M

Nem erről van szó. Nem mindenkinek ugyanaz a csúcs, ami neked. Továbbá. A művészet, a költészet nagyon sok szinten működik. Gondoljunk csak arra, hogyha én mondom, rögtönzők egy kis ritmikus versikét az unokámnak, és ő elmosolyodik rá, az tulajdonképpen egy költészeti aktus, és örömmel veszem, hogy a befogadó elfogadta az én művészi gesztusomat.

VD.:

De nem adod ki könyvben. (kis kuncogás)

M

Nem adom ki könyvben, de hogyha többeknek valamilyen módon örömet szerez és kiadom, akkor teljesen mindegy nekem, hogy van olyan szemlélet, miszerint Petőfi jobb. Tehát amit te mondasz, hogy Petőfi jobb, mint én vagyok – lehet, hogy te így érzed...

VD.:

Petőfi is így érzi. (nevetés)

M

Nem biztos, hogy egyetérték, amit Petőfi mondott. A naplódát olvasva te is úgy vagy ezzel, hogy amikor olvasol költőket, egy nagyon szűk válogatással élsz. Akiket közel érzel magadhoz, pl. nagyon meglepődtem verseidet olvasván, hogy Petőfit mértéknek tekinted, jöllehet a naplódban én nem találkoztam Petőfi nevével, hogy éjjeliszekrényemen...

VD.:

Most tanulom Petőfit.

M

Nagyon helyes, kitűnő költő volt. Ajánlom figyelmedbe. (nevetés)

VD.:

István, sajnós egyetérték veled. (nevetés) Egy tanult barátom azt mondta nekem, hogy „Öreg, te a József és testvéreit olvasod negyven éve, pedig egy skálán, ahol Shakespeare száz, ott Thomas Mann tizenhat. És mégis neked erre van szükséged.” Mind a két mondat hiteles számomra. Tehát belátom, és elfogadom, hogy nekem egy gyengébb minőség... bár a Thomas Mann is elég ügyes (kis kuncogás), hogy erre van szükségem. Shakespeare-re sajnós nincs szükségem. Elolvastam három drámáját harminc éve, láttam a struktúráját, meg a szisztémáját a világának, és az így megvolt. Nem foglalkoztam vele többet. De evvel együtt belőled a szakember udvariassága beszél. Holott nyilvánvalóan vannak egyetemes értékek és vannak helyi értékek, és te evvel oldod fel ezt a dilemmát, hogy egy gyengébb minőség, maradjunk ennél a fogalomnál, annak is megvan a helye, és ezt én is el is fogadom, csak nem ebből az udvariassági szintből, hanem avval, amit nekem mondtak. Te szakember vagy, te bajban vagy, persze. (kis kuncogás)

M

Én nem bajban vagyok és nem udvariaskodom veled, én másról beszélek. Ha lenne egy ilyen egyetemes érték-mérő, akkor ha tetszik, egy normális, egészséges ember nem merne tollhoz nyúlni, vagy nem merne ecsethez nyúlni, a te esetedben. Hiszen mindannyian tudjuk, hogy kétezer ötszáz éve Európában olyan tömegű elképesztő remekmű született, ami úgy illenék, hogy bénítóan hasson?, de hála Istennek nem hat bénítóan.

Gondold meg, hogy Petőfi kijelentette azt a kedvesen kamaszos nagyszájú véleményt, miszerint Shakespeare egyenlő a teremtés felével. Aztán mégis írt drámákat. Én úgy vélem, hogy Petőfi drámái jóval gyengébbek, mint a Shakespeare drámák, de nem kárhoztatom, hogy megpróbálta. Nincs egy abszolút értékű mérce, mert miért lenne? A te naplódából tudom, néhány, abszolút elismert nagy festőről rendkívül durván bírsz nyilatkozni, vagy egyszerűen nem veszed figyelembe, mint ahogy például mely botrányos kijelentés ez: elolvastam három Shakespeare drámát, és kész, harminc éve otthagytam. De ez egy tiszteletreméltó álláspont, nyilvánvalóan nem egy művészettörténeti vagy irodalomtörténeti értékelés, de benne van a művészet fogyasztásának elemi gesztusa, hogy én azt olvasom, amire nekem van szükségem, nem pedig azt, amit az európai kultúra nagyságai pecséttel hitelesítettek. Tehát nem az a kérdés, hogy Petőfi vagy Lator László jobban csinálta?, mert Petőfi és Lator László mást csinált. Úgyhogy egyáltalán nem udvariaskodom veled, erről szó nincsen.

J

Hadd szóljak közbe egy pillanatra, mert több gondolat eszembe jutott. Pár nappal ezelőtt voltam fönt Váli De-

zső műtermében, és most volt szó, hogy József és testvéreit hányszor olvasta, ahogy itt utalt tanár úr arra, hogy hány könyv. Én most azon gondolkoztam, hogy az alkotók bénítóan hatnak-e? Van egy ágy a műteremben és előtte asztal, és azon tízen valahány könyv.

VD.:
Huszonkettő.

J
Huszonkettő könyv. Elmondod, hogy mik ezek a könyvek? Én volt, aminek nagyon megörültem, nagyon sok közös kedvenc van. A magam naivitásában feltettem neked a kérdést, hogy olvastad-e Bartis Attila új könyvét, vagy hogy szerintem tetszene neked Kemény István, akár prózában, akár versben...

VD.:
És én néztem, hogy ki az?

J
Igen. És akkor ki az, akihez te hűségesen visszatérsz? Mindig új minőséget tud adni egy vers, vagy pedig nem ad újat, hanem neked fontos újra elolvasni ugyanazokat a szerzőket.

VD.:
Azt hiszem, hogy két ok van, amiért az ember olvas, csak az egyiket használom. Én nem szórakozásból olvasok, hanem megismerésért és megerősítésért. A vers – Hankiss Elemér mondta – a kultúra továbbításának a legtöményebb módja. Ha versen kívül hozzám csapódik egy-egy könyv, és valami okból el kell olvasni, akkor elolvasom és aztán kidobom, vagyis továbbajándékozom. De szinte csak verset olvasok, másra nem nagyon kapacitásom abban a lefekvés előtti tíz percben. Egyébként is úgy vagyok beprogramozva, merthogy munka-időben nem szabad olvasni. A munkaidőm pedig úgy néz ki, hogy este fél tízkor szól az egyik vekkerem, hogy abba kéne hagyni a munkát. Úgyhogy ágyban olvasok, hát kiket?

Oraveczet nagyon szeretem. Egy értő barátunk azt mondta, hogy nincs az első háromszázhatvanöt magyar költő között. Nekem egyik kedvencem. Rakovszky Zsuzsát is fölfedeztem magamnak és ájult hódolattal... az az öt verse az időről, az lehangoló, az olyan, mint Budapest együtt egy szatyorban. Petri Gyurka, őt még ismerem. Rá tudtam tukmálni egy nagy képemet. És hát főleg Zelk, sok-sok éve már. Illyés, Szabó Lőrinc, Pilinszky. Pilinszkyt meguntam sajnos, már tudom, amit mond, és nem kell. Petőfivel tíz évenként van egy kísérletem. Most végre találtam egy válogatott kötetet, nincs időm ezeket a csacsi verseit végigolvasni, amíg találok egy jót. Arany Jánost udvariasságból meghagytam. És egy hasonlóan kényes pont, József Attila. Aki a mi korosztályunknak a jóistene volt, az egyszerűen több volt mint Kádár János és Ferenc József együttvéve. Úgy elhagytam József Attilát, mint a történelem tanáromat érettségi után, csak Attilát sokkal később. Baromi jó és nem kell, mert erre a rezignációra, ezekre a szomorúságokra nincs szükségem, azt én is elő tudom állítani magamnak. Nekem vigasztalásra van szükségem, amit az Illyés Gyula ír egy tarlóról, fölötte repülő varjúval, vagy egy hófoltról, az nekem erőt ad. Nekem ezek kellene. A fölismerésnek egy őszinte, nagyon szomorú pillanata volt; mikor kisfiamat pályáztam, ketten voltunk, Kékkúton voltunk ketten. Bepólyáltam, meséltem neki, imádkoztunk, lefektettem, elaludt. Utána elővettem az Iskola a határon-t, és megkönnyebbültem, ami szörnyű, hogy most vagyok otthon. Hogy ezt olvasom, most vagyok otthon igazán. Szóval a versek, a művészet nagyon erős tud lenni.

J.
Beszéljünk magáról a könyvről, vagy az írásról. Amikor felmentem a műterembe, mindenre kíváncsi voltam, feltettem egy kérdést, hogy zajlik egy napod?, és akkor beavattál a reggeli szertartásba, aztán a délelőtt, az ebéd, a délután alvás... Ha nézzük az írást, a festést, ezek hogy jöttek? Mikor kezdtél verset írni?

VD.:
Jó. Füst Milánnak van az a nagyszerű kötete, a Hábi Szádi; avval a mondattal kezdődik, hogy „semmi nincsen egészen úgy”. Tehát semmi sincsen egészen úgy, vagyis én életemben nem írtam verset, természetesen. Nem

is ez a dolgom, meg a szakmám. Fiatal korom óta naplót írok, kezdetben azért, mert nem volt édesapám, ő kint hadifogságban meghalt; és amikor okos emberre volt szükségem, lementem Győrbe autóstoppal egy pap barátomhoz beszélgetni fiatalkori bűneimmel kapcsolatban. Ott kivettem az asztalra papírt és ceruzát jegyzetelni. Merthogy izgatott vagyok és a felét hazáig elfelejtem. A naplónak ez az indítéka. Itthon pedig, amikor egy probléma elé kerültem, szintén adódott, hogy leírom. Aztán ezt addig formáltam, míg lassan megértettem a lényegét, és el lehetett kezdeni megoldani. A formálás tömörítéssel jár. S ilyenkor olykor egy új minőség jön létre, amit már versnek is lehetett nevezni.

Kéne erre egy igazán jó hasonlat, de még nincs meg. Az egyik, hogy egy eszközzel egy edénybe borsót tesznek folyamatosan, egy-kettő-három-négy-öt, és egy idő után azt lehet rá mondani, hogy ez egy ebéd. A másik hasonlatom, amit 1945-ben egy főnököm látott, egy filmhíradó a szovjet frontról. Öt méter mély tankárok, a túlsoldalon a német géppuskások és a szovjet csapatokat behajtották, támadásra. Az emberek folyamatosan bele a gödörbe, ami megtelt egy idő után halottakkal, s akkor átmentek rajtuk a tankok, s folytatni a támadást. Tehát egy egyre növekvő mennyiség hirtelen valami mássá vált. A harmadik hasonlat kicsit hosszú. Elkeveredtem a Kim Ir Szen vadászkastélyához ami egy völgyben volt, gyönyörűséges hatalmas hegyek között. Megmondták, hogy most adnak erre két és fél órát, ha felmegyünk a csúcsra, itt, a patak mentén, fönt csodálatos kilátás. Talán gleccserárok lehetett, hatalmas kövek és közte patak csorgott. Megy, megy az ember, kapaszkodik, és egyszerre valami csodálatos kilátás. Én speciel ezt nem éltem meg, mert láttam, hogy elkésnék, 100 méterre a csúcstól visszafordultam. Vagy van ez, hogy a cigarettafüst szép egyenletesen száll fölfelé, és egy idő után váratlanul és a káoszelmélet számára alapproblémaként elkezd gomolyogni.

J

Az előbbi gondolatot folytatva, én arra a történetre kérdenék rá, hogy a tanár úr úgy ismerkedett meg a szövegekkel, hogy tőled külön kulcsot kapott, Deske nem is volt otthon, és maga fölment olvasni? Volt ilyen?

M

Úgy kezdődött, hogy György Péter révén találkoztunk Deskével, és ott mesélt erről a naplóról, és hogy nézzem meg. Aztán valóban több alkalommal visszamentem és néztem azt a tenger sok naplójegyzet. Nagyon nagy hatást tett rám ez a különös szöveghalmaz, ez a műfajelméletileg tökéletesen zavarba ejtő valami. Nem hagyományos értelemben vett napló, mert van abból alig, hogy mi történt aznap. Hanem, Deske, hogy azok az események, vagy tárgyak amik fölhívták a figyelmedet, milyen gondolatokat indítottak el benned. Az egész összeállt számomra egy roppant érdekes vallomássorozattá. Az egész világról való vallomás sorozatává. Az, hogy vettem egy túrók táskát, ez egy esemény, de hogy te kiemelsz egy csekély jelentőségű dolgot, és a túrók táskáról, vagy az uszodavíz hőmérsékletéről, vagy az éppen hallott prédikációról valami eszedbe jut, ami viszont messze túlmutat az egész eseményszerűsége. Az egész naplódnak az ormótlan nagysága éppen ezért borzasztó izgalmas és nagyszabású, mert tökéletesen megmagyarázhatatlan módon cikázik a túrók táská és az angyalok köntösének szegélye között. Olyan leírás ebben a tengerhosszú naplófeljegyzésben, vagy újabban levélsorozatban nincsen, hogy hogyan megyek végig a Margit körúton a lakásomtól a templomig, vagy a templomtól az uszodáig... Külső szemmel nézve véletlenszerű események, töredékek vannak kiemelve, mindig kapcsolatba vannak hozva egy-egy, egy egészen nagyszabású – angyali szemlélettel – és ez egy borzalmasan izgalmas valami. Mindez rólad szól, hogy én, Váli Dezső hogy látom a világot, az utcakövektől kezdve a templomi szertartásig. s ezért nem is látok nagy különbséget a naplóbejegyzéseid és a versszövegek között, mert mindvégig ott érződik benne, hogy én önmagam akarom a magam érdekes, nagyon ellentmondásos, időnként szélsőségesen feszített ellentmondások között hanyódo személyiséget megmutatni. Ezért mondom, hogy a verseskötetetedet illetően az abszolút tízes skálát már fölvetni is bizonyos mértékig frivolság?, blaszfémia?, vagy hogy mondjam? – egy túlfeszített alázatnak szerepe, hiszen ezek a versek ugyanúgy egy vallomássorozatnak töredékei, amelyek egyszerűen kezelebb formát nyertek. Ez szerintem egy borzasztó fontos dolog, és itt nem jön számításba mondjuk Lator Lászlónak a tekintélye.

Nagyon érdekes, amit írtál a meghívódon, ami tulajdonképpen provokatív, hogy „rímeket tőlem senki ne várjon”. Hát egyrészt, már miért ne?! De ha nem csinálsz rímeket, attól még ezek még lírai alkotások, hiszen ugyanúgy variálsz a nyelvvel, mint ahogy variálsz az ecseteddel. Ebben is vannak nyelvi játékok. Eleve az, hogy sorokba tördeled, az a versszerkesztés gesztusa, hiszen a vers nem abból áll, hogy meg van rímelve, az idő-

mértékes verselés sem rímel, hanem abból, hogy bizonyos szövegszakaszokat, nevezzük el őket verssoroknak, önálló szubsztanciaként szembeállítunk egy másik szövegdarabbal, ami szintén egy versornak van tekintve, és megpróbálom őket egymás mellé tenni, hogy ezek mozaikjából kijön-e valami.

Mindez, hogy nyilvános lett, hála Istennek benne van az én szerepem is, mert én biztattalak arra, hogy ezt a naplót tedd nyilvánossá. Abban a pillanatban, ahogy ez egész terjedelmében le lett téve könyvtárba, aztán, hogy ebből egy nagy válogatás megjelent nyomtatásban, aztán még egy kötet – hála Istennek – gyarapodván, ez mind azt jelenti, hogy mindaz amit te önreflexióként, önterápiaként, öntanulásként megfogalmazandónak véltél a magad számára, azt mások számára is érdekesnek tételezed. És íme ez, amint látod, működik, hiszen a naplódnak egész rendes fogadtatása és nap mint napi olvasottsága van, és éppen ezért, hogyha ebből a hatalmas szöveghalmazból kiemelkedik egy még speciálisabban megfogalmazott réteg, ahol a kimondásnak a megformáltságára is külön hangsúlyt fordítasz, ez szerintem egy nagyon tiszteletreméltó és egyáltalán nem lesajnálható tény...

VD.:

Nem az én ötletem volt a könyv, egy nevét titkolni kívánó jó ismerősömé, és ő is csinálta meg. Én aztán kicsit beletoldottam. A honlapon a napló az áttekinthetőség kedvéért erősen struktúrált, csináltam bele egy verseim fejezetet is. A válogatás onnét történt.

M

Te elmondtad az előbb, hogy kiket szeretsz olvasni munkaidőn kívül. De hogyha te megcsinálod a magad magánmúzeumát, akkor miért nem gondolod azt, hogy amit te csinálsz, az ugyanúgy magánmúzeumokba fog bekerülni? Magánmúzeumok fogják őrizni festményeidet, festményeidnek emlékét, naplódban mondásaidat, amivel vagy egyetértenek, vagy nem, de mindenesetre érdeklődéssel olvassák. Magánmúzeumba fogják tenni még a verseidet is, és azt mondják, hogy íme ezekre a versekre valami miatt szükségem van, függetlenül attól, hogy én egyébként szeretem Petőfi Sándort vagy Juhász Ferencet is.

VD.:

Kérdezzük meg erről az Annát.

J

Én most azt gondolom, hogy eljött az ideje, hogy felolvassál, merthogy annyira sokat beszélünk a versekről. Énnekem annyi van bejelölve, hogy én mit olvasnék, de rád bízom.

VD.:

Mit olvassak? Egy szépet?

Kertben szerettem volna ülni,

így álmodtam én öszömet,

nagy csend fényében elmerülni,

míg lassún hulló levelek

vállig, homlokig borítnának,

szépen halni megtanítnának –

az elmerengő képzelet

esztendeim kemény szálából

ily lágynak szőtte őszömet.

Szerettem volna ülni lócán

alkonyidőn, a ház előtt

hallgatni utak csobogását,

köszönteni az elmenőt.

így lettem volna gazda s vendég,

így mondtam volna szép jóestét

mindenkinek, mikor az ég

a sárguló napot leejti,

mint őszi ág a levelét.

Nem kertben, nem ház előtt lócán,

ülök a világ küszöbén,

s ha kérdik egyszer, mi járatban,

mit végeztem e földtekén,

ki oly ritkán s dűnnyögve szóltam? –

de a szegénynek szava voltam,

ezért voltam, lehettem én

egyszerre alkony s pirkadó nap,

egyszerre bánat és remény.

[Ha kérdik egyszer]

J
Mit hallottunk?

VD.:
Zelk Zoltánt (halk kuncogás)

J
De azért én nem adom föl. (nevetés)

1969 van ideírva hozzá:

„munkám eddigi célja volt a megjelenítés által

bizonyosságot tenni magam számára

nyugtalan életünkben szinte felismerhetetlenül megbúvó,

örökre vágyott,

időtlen,

mozdulatlan harmónia mellett.”

Amikor a munkáról beszélsz, akkor a festésről beszélsz? Ha az írásra gondolsz, az nem munka?

VD.:

Az írás az nem munka, az öröm, az más kategória.

J

A festés az nem öröm?

VD.:

Persze hogy nem, az munka. Néha öröm, az öröm reménye. Ez ebben a XX-XXI. századi festészetben nem úgy működik, mint a Vermer idejében, aki tudta, hogy két hét múlva mi lesz a képén. Nálunk öt másodpercre bekövetkezhet a csoda, sőt, a leggyakrabban így.

J

Ott tartottunk, hogy az írás az öröm, akkor most felolvasok csak pár sort, 1982, verset írni.

„én csak akkor tudok verset írni

amikor nagyon szomorú vagyok

de nem vagyok mindig szomorú

nagyon

most verset írok neked”

...nem folytatom.

VD.:

Mi a kérdés?

J

Az írás az öröm, akkor tudok verset írni, ha nagyon szomorú vagyok...

VD.:

Hát ez affektálás. Persze. (nevetés) Van ebben valami igazság, amit az elején mondtam, hogy az egyik formája a problémák megoldásának, hogy az ember elkezd írni. Erről sokkal okosabbat nem tudok mondani.

J

Azt mondtad, az írás öröm... De könnyen jön? sokat írsz?

VD.:

Az életem annyira tele van élményekkel, hogy noha a reggeli uszoda után már nem mozdulok ki otthonról, ennyit is alig tudok befogadni. Talán ajándék, ettől vagyok, ezáltal is vagyok kiválasztott? Lehet. Szóval a világ iszonyúan, befogadhatatlanul gazdag. Harminc éve, amikor a karizmatikus mozgalomba belekerültem, be-robbant az életembe, kaptam egy tanítást, ami aztán az életem lett, hogy mindent, a jót és a rosszat is meg kell köszönni, hiszen Isten vigyáz rám, tehát az én életem rendben van. Ha valami nagy rossz történik is, ha én ezt jól kezelem, rendben van. Mindenért hálát tudok adni. Ha az ember így fogadja a világot, akkor az elképesztően gazdag. Tele élményekkel. Ezt nem lehet még szavasítani sem. Például egy fotót csináltam multkoriban, egy talán picit flúgos húsz éves fiú állt a illamos megállóban, jöttem haza az uszodából, és vártunk a hatost. Az nézése egy picit merev volt, sovány, magas, télelő volt, korlátnak dőlve, a kabátot összefogta magán, amiből egy kislány feje látszott ki, nyilván a hűgát melengette. Nem lehet mit mondani, hogy miért volt ez a látvány szentséges, vagy földöntúli, vagy csak nekem. Megkérdeztem, hogy „ne haragudjanak, annyira szépek, lefényképezhetem?” Ilyen pillanatok között él az ember...

Egyszer egy cigányasszony kért tőlem pénzt, és amíg kotorásztam, gajdolta a rituális szövegét, de az arcjátékán láttam, hogy egyáltalán nem figyel oda, hanem valamire gondol. A következő kuncsaftot keresi már, vagy valami... és ez is nagyon érdekes volt, egy ütő pillanat.

J

Most arról, hogy fenséges, eszembe jutott egy fotó a szobádban az ágyad fölött a hűgodról, aki zenét hallgat, és eszembe jutott egy vers, amiben egy illatról írsz, és a mennyországot írod mellé, és ez egy nagyon különleges kettős.

VD.:

Bernáth Aurél castrumoknak [várak] nevezte első kötetében, hogy fiatal korától egy-egy élményének egy-egy pillanata megmarad kimerevített állóképként, és egy koordinátpont az életében. Rejtett, nagyon fontos kincse. Mindnyájan így élünk, szerintem.

J

Beszéltünk a műteremről, de megjelenik a könyvben még egy élethelyszín, Kékkút.

VD.:

Hát igen - mert nyaralni kötelező volt -, amíg gyerekek kicsik. Ott volt nekem egy üres padlásterem, ahol egyedül; azt munkatérnek berendeztem, nagyon szerettem. S voltam párszor egyedül is, vagy egyik kisgyerekekkel kettesben pár napig. Valószínűleg az egyéb életmezők levágása miatt lettek ezek elgondolkodósabb napok, mert sok minden nem volt ott, amivel egyébként tele van az ember élete.

J

Hadd olvassak fel még valamit:

1983, bukaresti kiállításunkra tervezett megnyitóbeszédem

„az embernek talán négy-öt feladata van az életben.

ahhoz, hogy ezeket jól tudja csinálni,

elsősorban rendet kell teremtenie önmagában, belül.

úgy gondolom, a többi már könnyebben megy.

ehhez segítség a művészet is.”

Ez a rend, amiről beszéltünk, ahogy te gondolkodsz, ez a rend megvan a te műteremben is, megvan a számítógépeden, a weboldalon. Olyan precíz, én még életemben ilyen precizitással nem találkoztam, de hogy önmagadban ez a rend, ami a verseskötetben többször visszatér, ezt érzed magadban? Rendben vagy te? Rend van?

VD.:

Igen. Igen, ma már igen. A külső rendet elég fiatalon megtanultam, az jó munkaeszköz. És biztosíték is, hogy általában bármi szembejövőt tudok kezelni, ami eszközfüggő. Van egy nagy színes ceruzakészletem, de az unokáimnak nem adtam oda játszani, pedig tizenöt éve nem használom, de tudom, hogy így bármikor rendelkezésre áll. De a külső rend csak egy plusz-mínusz nulla. Illetve nem, annál sokkal több, avval a háttérrel védve van, az eszköztáram. Há'istennek csendes életet élünk. Remélem, ha netán majd nagyobb dolgok ütnek meg, azt is tudom kezelni evvel a háttérrel.

J

A kötetben vannak képek. Van benne rendszer, hogy hova tetted be a képeket?

VD.:

Volt rendszer, amit aztán István fölborított, hogy annyira kellemetlenül rendes a kötet (nem ezekkel a szavakkal), hogy legalább ennyi rendetlenség legyen benne. És megértettem. Az oldalak tetején opuszcím és dátum, ez gusztustalan egy verseskötetnél... Vagy tíz éve bevezettem, festményeim címébe is betettem az opuszcímet, ezt is sokan nem szeretik. De ha valami beszámozva, rémesen egyszerű kezelni. A honlapon a negyvenhatezer fájlban mindent meg lehet találni.

J

Befejezésül, köszönöm szépen Váli Dezsőnek és Margócsy Istvánnak. A könyveket tekintsék meg, ott vannak hátul az asztalon. Nekem nagy élmény volt a beszélgetés, és maga a könyv is, tényleg nagyon sokat bejelöltem, háromszor elolvastam már, számítógépen is.

VD.:

Köszönöm, hogy eljöttetek. Megtisztelő.

taps

Új Ember melléklete: Mértékadó, 2016., január 24.
Körösvölgyi Zoltán

AKI TEHETSÉGET KAP, AZ MEG VAN JELÖLVE INTERJÚ VÁLI DEZSŐ FESTŐMŰVÉSSZEL

Ha egyetlen szót kellene találni Váli Dezső festőművészre, az minden bizonnyal a rend lenne. Napjait szigorú rend szerint éli, élete és életműve képzőművészekről szokatlanul rendszerezetten követhető a deske.hu honlapján is elérhető naplóján keresztül. Most mégsem festészetéről kérdeztük, hanem verseskötete megjelenése alkalmából.

Aki a honlapján találkozott naplójával, követte azon keresztül az életét, annak nyilvánvaló, hogy életében fontos az írás, a megfogalmazás is. Ugyanakkor egy festményt lehetetlen szavakká formálni. Hogy fér meg ez a kettőség Önben?

– Ma már jól. A festésről: gimnazistaként nem tudtam, hogy mi legyek, így anyácskám érettségi előtt elvitt a pályaválasztási tanácsadóba. Fogaskerekeket kellett összeraknom és beszélgettem is erről egy szimpatikus öregúr, aki végül azt mondta: érdekes módon magánál egyenlő arányú a humán és a műszaki képesség. Erre egy szakmát tudunk ajánlani: legyen építész! Úgyhogy oda is jelentkeztem, de hál'istennek nem vettek föl. Akkortájt már festőnek készültem, de mesterem tanácsára a Képzőművészeti Főiskolát megkerülve belsőépítész lettem. Ezért ma is hálás vagyok az égnek, így a gótikának nemcsak az áhítatát tudom, hanem a statikáját is. Az írás egészen más ügy: jó okkal kezdtem el naplót írni. Az első kamaszkori bűneimmel keresnem kellett egy értelmes férfiembert, megbeszélni, hogy most mi a teendő. Ugyanis nem volt apám, meghalt a fronton. Autóstoppal lementem Győrbe egy bencés paphoz, kivettem az asztalra egy papírt, és jegyzeteltem, mert tudtam, izgalmamban nyilván elfelejtem a hallottak felét. A naplómnak ez a gyökere. Mivel apám továbbra sem volt, hozzászóltam, hogy a problémáimat leírom, éspedig addig írom, amíg megértem a gyökerüket. A megértés után aztán jöhet a megoldás.

Hogy lett a naplószerű, inkább elbeszélő jellegű szövegekből költészet?

– Amikből versek lettek, hogy hogyan történik; azokra még nincs jó hasonlatom, csak a káoszelméletből ismerek egyet, de az sem pontos: a cigarettafüst, ami nyugodt-egyenesen száll fölfelé, majd egy idő után elkezd gomolyogni. Váratlanul egy új minőség. Soha nem akartam verset írni, és most sem írok. Csak a szövegeimet addig csiszolom, ameddig lehet; egyébként ez egy nagyszerű művészi játék is. Tehát egy idő után némelyik átlépi a sűrítésnek azt a fokát, ami versek neveztetik. Vagyis ezek a versek szintén a naplóm szövegei, ezért is a VERSNAPLÓ kötet cím.

Magyarán a szerkesztettség viszi át a szöveget magasabb szintre?

– Igen, olykor eléri a tömörítésnek és az esztétikumnak azt a szintjét, amit már versek lehet nevezni. Vagyis nem a rímtől, mert azt nem használok. Gondolatrítmusnak mondanám.

A szövegeivel is olyan kíméletlen, mint a képeivel? A képeit akár többször is átfesti, és évente többször rovaszol, amikor megsemmisíti, felaprítja a nem jónak tartottakat.

– A képszelektálás nem megtervezett történet, ugyanis ahhoz, bármilyen furcsa, ihlet kell. Váratlan ajándék, hogy észreveszem: ez a kép bizony pocskék. Vagy a még veszélyesebb helyzet: hogy ez a kép rendben van, bár nem igazán jó. Ha ezt észreveszem, az egy ihletett pillanat.

A szövegeknél ez hogy működik? Ugyanilyen szigorú? Vagy megengedőbb?

– Ezt sosem kérdeztem még meg magamtól. No nézzük. Harminc éve egyszer rákérdeztem, miért is tartom magam olyan fontos embernek, hogy őrzöm a naplóimat. Akkor úgy kétezeröttszáz gépelt oldalnál tartottam, azt eltéptem. Fél év múlva beláttam, tévedés volt. S akkor eszembe jutott, hogy hiszen mindezt barátom őrzi, mikrofilmen. (Valaha e célból megtanultam azt a technikát.) Rettenetes sok munkával visszanagyítottam az egészet. Azóta nem szelektálok. Tudom, hogy a blognak, amit naponta írok, csak töredéke olyan érték, ami húsz év múlva is hasznos. De ki az, aki ezt kiválasztja? Én nem. Ugyanis a szövegeknél van valami, ami a festményeknél nincs: váratlanul teljesen új nézőpontok merülhetnek fel, amik halálosan fontossá tehetnek korábban érdektelen adatokat. Netán egyszer nagyon érdekes lehet valakinek, mit írtam akkoriban mondjuk Budapest közlekedéstechnikájáról, egy színházi előadásról, vagy a Lukács uszodáról, ahol én 25 éve reggelente ezerkétszáz métert...

Saját szövegeket olvas újra?

– Rendszeresen nem. Most éppen egy-két hónapja többször — épp a versek kapcsán — olvastam régi szövegi-met, köztük kiállításkritikákat, interjúkat.

A verseskötet ötlete is a visszaolvasásból jött?

– A kötet nem az én ötletem. Kaptam tavasszal egy emailt evvel az ötlettel, s küldője ki is válogatta a honlapom-ról a VERSEIM-fejezetből a kötet tartalmát. Megörültem neki, megcsináltuk.

Milyen érzés a saját szövegeit más szerkesztő kezébe adni? Olyasmi, mint amikor a képeit odaadja egy kurá-tornak?

– Csakugyan új történetté válik azáltal, hogy más csinálja. Első könyvem – ami a C. naplóból készült, és vagy negyven évet átfog – szerkesztését egy értő barátom vállalta. Gondoltam, inkább én szerkesztem meg. Elkezd-tem lapozni a szöveget, végül szégyenkezve odaadtam, nekem reménytelen feladat értékelni a többezer oldalt, alkalmatlan vagyok rá. Most eleve megszerkesztették nekem ezt a verseskötetet, bár a nevét sajnálatosan titkoló szerkesztő szomorúságára még beletettem hét verset, egyet meg kivettem.

Nemcsak a szövegíráshoz fűzi személyes viszony, hanem az olvasáshoz is. Az ágya mellett található kéttucat könyvről azt mondta, ez az Ön teljes könyvtára. Miért pont ezeket és csak ezeket olvassa?

– Ezek mind versek. Próza csak Thomas Mann-tól a József és testvérei, azt olvasom évtizedek óta, mindig újat mond. Költészetből az utóbbi években jobbra csak Zelk Zoltán és Illyés Gyula. Néha elém kerül más is, meg-ajándékoznak egy-egy könyvvel, de nem vagyok érdeklődő természetű, nagyon gazdag az életem enélkül is. Ha ötödször is olvasom a Ditirambus a nőkhöz című Illyés-verset, mindig új, mindig megerősít. Nem szórakozás-ból olvasok, hanem ezért.

Volt már kép, amit kimondottan egy-egy szerzőnek dedikált, Zelknek, Petrinek. Egyes szövegek, versek össze-kapcsolódnak a festményeivel, amikor fest?

– Nem, ez két világ. Lehet, hogy kiábrándító, de nekem a képekkel sosincs előre tervem — azok munka közben keresik és találják meg magukat. Olyan ez számomra, mint az asszonyoknál, ha váratlan vendég jön: ami épp a hűtőben van, abból kell kiválogatni és elkészíteni valamit. Csak nálam bizonytalanabb az eredmény: ötven százalék a selejtem a mai napig.

A híres fűrésze ki volt állítva a legutóbbi műcsarnoki kiállításán.

– Igen, most az ezerkilencedik felfűrészelt képemnél tartok.

A könyvbemutatón Juhász Anna fogja kérdezni, a közelmúltban elhunyt Juhász Ferenc költő lánya. Egyeztettek előre, hogy miről fognak beszélni a közönség előtt?

– Nem. Déry Tibor mondta magáról, hogy öregembernek már nem gondolatai vannak, hanem mondatai. Tőlem általában olyanokat kérdeznek, amiket már ötvenszer átgondoltam, és tudom a választ.

Azt mondta, képkészítés közben nincsenek tervei. Szöveggészítésnél vannak-e szándékai, amikor nemcsak a megörökítés, a lejegyzés fontossága miatt ír, hanem azért ül le a géphez, mert szövegnek születnie kell?

– Nem, az azoknak a dolga, akik ezért pénzt kapnak. Akkor írok, ha valami izgat, valami érdekes jut eszembe. Ennek ma nagyon egyszerű csatornája a blogom, a „VÁLINEWS”, ráadásul azt bármikor írhatom, akár a festést félbeszakítva, és azonnal olvashatják, és olvassák is Új-Zélandon. És tíz perc múlva emaliben kapom rá a kritikát. Amit újabb tíz percben megköszönök.

A blogját több mint háromszázan olvassák naponta — sok költő boldog lenne, ha ennyien forgatnák a verseit. Mit gondol, az, hogy nyomtatásban is megjelenik a versnaplója, hoz új olvasókat vagy új olvasási minőséget a bloghoz képest?

– Nem foglalkozom ezzel, egyébként sem tudhatom, hogy kik veszik meg a kötetet. Esetleg majd kapok visszajelzéseket.

Gondolt-e arra, hogy valaha a képeit és szövegeit kombináló könyvet adjon ki?

– Volt már ilyen, többször is. A Váli kötetemben a festészeti periódusaimat írtam le, negyven képpel – meg az életemet, szövegekkel. A deske.hu könyvben – amely a blogomra épült – sok kis kép van, illusztrációnak. Nem ambícióm összeötvözni képet és szöveget, ahogy most Szüts Miklós és Esterházy csinálta. Nagyon nehéz ezt nem sánta-bicegősre faragni. Tudniillik teljesen más a befogadási módja egy képnek, az annyira szavasíthatatlan. Minden szóval csak csonkolják a képet, sérül a gazdagsága. Egyre mélyebb titok előttem, hogy tulajdonképpen mi történik, amikor egy kép valami fontosat közöl valakinek – csöndben. Hogy ezt hogyan teszi. Ez nem a szavak tartománya. Van aki azt a hasonlatot használja:, amikor a kép megcsendül.

Nemrég mondta Pilinszkyt idézve, hogy a “szakrális művészet” kifejezés tautológia, szóismétlés, mert egy jó műalkotás egy villámvillanásnyi időre megmutatja Isten köpenye szegélyét. A saját szövegeinél érez-e ilyet? Tekinti-e őket műalkotásoknak?

– Tekintem. Most ismerkedem velük újra, hogy olvasom őket. A villámütés elmarad, hiszen ez nem ismeretlen anyag. A villámvillanás egyszeri találkozás egy művel. Bár néha újra bekövetkezhet. Októberben láttam New Yorkban Mark Rothkotól a No.10-et újra, és bizony megint fejbevágott. Szintén ott legalább tízszer megnéztem Balthusnak az A kandalló előtt című képét: azon a kék kancsó és a tükörkeret okkerjének a kapcsolata földöntúli. Ott elakad a szó...

A saját verseskötetéből van hasonló kedvence, amit időről-időre elővesz?

– A kötet új, ha ez feladat lenne, tudnék választani, de nem foglalkozom velük ilyen szempontból.

És ha nem saját szöveg? Zelkből, Illyésből olyan, amire azt mondja, az maga a tökéletesség?

– Egyet nem tudnék választani, az hibás megközelítés is lenne. Inkább egynéhány verset, amivel mindent megkap az ember. Például Zelk, aki ki merte mondani, hogy “ismertem egy öregurat, aki / bejárta szinte az egész világot, / látta, mit a földön ember csak láthat, / pontosabban, mit látni érdemes – (...)”, vagyis a Teleki teret és Angyalföldet. Ezt kimondani megrendítő. Zelk belépett a kommunista pártba, röplapot szórt, csak azért, mert vágyott arra, hogy szeresse a többi inasgyerek, hogy közössége legyen; fogalma sem volt a marxizmusról. Azonban a tanulatlansága ellenére akkora tehetség volt, hogy a világ legfontosabb dolgait sokkal jobban értette, mint az emberek általában.

Most mi foglalkoztatja éppen?

– Arra a titokzatos minőségi változásra, amikor egy szöveg verssé válik... a cigarettafüst felfele száll... nos, napok óta erre keresek egy jobb hasonlatot.

Élő interjú, Klubrádió 24 perc, 2007. dec. 16. 21.30h.

kérdez: Pikó András

SZABAD A PÁLYA

PA.

...és a vendég, akinek ma szabad a pálya, Váli Dezső Munkácsy díjas festőművész. Köszönöm szépen, hogy eljött ide.

VD.

Köszönöm, hogy meghívtak.

PA.

Majdnem nem jött el... Ha másból nem, a tegnapelőtti naplóbejegyzéséből, ami a www.deske.hu -n azt olvastam, hogy elfelejtették meghívni ide, a Klubrádióba. Pénteken ennek szenvedő alanya is voltam, nagyon kellemtelen volt számomra ez a beszélgetés.

VD.

Nem egészen igaz, mert már hallottam róla, csak az időpontot nem tudtam, a napot... és aztán el is felejtettem.

PA.

Attól félttem - tudja - hogy meg fog sértődni.

VD.

Arra nekem nincs időm. Ez egy kicsit komolyabb mondat: Hét évig meghívtak egy zártkörű kiállításra a 70-es években. Hét évig minden képemet mindig kidobták. Akkor gondoltam végig, már eléggé az elején, hogy az én dolgom, hogy elküldjek, az ő dolguk az hogy kidobják, ha nem tetszik. Hét évig küldtem be három nagy képet, egyébként a hódmezővásárhelyi őszi tárlatra, hét évig kidobták.

PA.

Ez azért mégiscsak egy más helyzet, mert - és nem akarok ennél a témánál leragadni, csak szándékom van vele - mert ha az ember hisz a saját teljesítményében, akkor az az álláspont, amit most Ön itt elmondott, az - hogy mondjam - nagyon tiszteletreméltó, etikus és normális, ugyanakkor meg, ha valakit elfelejtenek meghívni oda, miközben ő tesz szívességet, az mégis, valamilyen módon, mondjuk így: hiba. Én ezekben az ügyekben eléggé sértődős vagyok. Azt gondolom, hogy az ember a sértődéssel jelez, hogy valamifajta normaszegést nem tolerál. Azt gondoltam Önről olvasva, hogy Ön pláne ilyen, hiszen annyira intakt a belső világa, és hívő katolikusként azt gondoltam: na ezen most biztos, hogy jól meg fog sértődni.

VD.

Nem, nem, nem, nem vagyok ilyen alkat, és ezek a mezők, bevallom, hogy nem is olyan fontosak.

PA.

Akkor jó, mert ez nagy szabadságot ad nekem, mert akkor bármit kérdezhetek, úgyse fog megsértődni.

VD.

Nem, csakugyan... hát nem tudom..., a feleségemmel való veszekedések után elemeztem ezt a helyzetet. Ő azt mondja, hogy „x”. Ha igaza van, akkor ezt ki kell javítanom, ha nincs igaza, akkor pedig el kell felejtennem. Ezt utána föl kell mérni.

PA.

Elnézést, minden egyes olyan ügynél, vagy kérdésnél, amikor úgy érzem, hogy esetleg sértődhetne, akkor ezt

oda fogom tenni... elnézést, hogy a bulvár oldaláról, látszólag onnan közelíték, de Önről azt lehet olvasni mindenütt, és ha máshonnan nem, innen ismerhetik a hallgatók is, hogy az egyik legkeresettebb magyar festő, a képei jó drágán kelnek el. Hogy viseli ezt? Mi a viszonya ehhez a pénzben, forintban mért sikerhez?

VD.
Délelőtt kirándultunk a barátommal, és mondtam, hogy ez lesz az egyetlen kérdés, amire nem tudom zsebből a választ.

PA.
Számított rá?

VD.
Nem vagyok rá... ez a helyzet viszonylag váratlanul ér valóban, ez egy pár hónapja van így, egy fél éve, nem sokkal régebben. Keresem a fogást, sehogy nem állok hozzá, ez most: van. Nem érint különösebben érzelmileg, a képeim ettől nem lettek még csak rosszabbak sem.

PA.
Igen, de arra gondoltam csak, lehet egy olyan hozzáállás, egy olyan attitűd ehhez, mint amit én most kihallani vélek, hogy az ember látszólag nem kezd vele semmit, de inkább elutasítja, vagy pedig azt mondja, hogy a sors keze ugyanúgy, mint ahogy eddig a siker nem érintett meg, most valamitől, nem tudom megmagyarázni, hiszen a képeim ugyanolyanok, ugyanolyan jók, ugyanolyanok, mint amilyenek eddig voltak. Most valamitől beütött ez.

VD.
Ez így történt, én nem tudok ez ügyben deklarációt tenni, most így van, ennél sokkal fontosabb dolgaim vannak. Nem akarok se nyegléskedni, se úgy csinálni, „mintha”, egyébként nekem nincsenek olyan vágyaim, amit pénzzel ki kellene elégíteni, amit eddig nem tudtam kielégíteni pénzzel, és most ki tudnám elégíteni. Tulajdonképpen nem érint lényegében, elég szolidan, de harminc éve megélek a képeimből, anélkül, hogy prostituáltam volna magam, anélkül, hogy tanítottam volna, anélkül hogy illusztráltam volna, pannó megbízást kaptam volna, pártmegbízást kaptam volna, és nem festettem kiscicákat. Úgyhogy ez eddig sikerült, harminc évig...

PA.
Mondok akkor egy másik kérdést. Nyilván ezt már többször megkaptam, de nem ennyire egyszerűen, mint amennyire én fogom majd. Fölmondom a leckét: azt írják Önről, hogy három korszaka volt, volt egy korai nonfiguratív, utána volt egy, amikor zsidó temetőket festett, fényképezett, és a mostani, hosszú ideje tartó korszakának a témája a saját műterme. Én megnéztem ezeket a képeket, majd elmondom, hogy mi, hogy hogyan érintett meg. De nem unja?

VD.
Unom, de nem attól, hogy egyforma.

PA.
Hanem?

VD.
Ez sem pontos szó. Ezt megint olyan nehéz elmondani, de nem nagyon szeretek festeni, bocsánat. Én sokkal inkább..., egész más dolgokat szeretnék, szeretek csinálni. Egyébként fiatalkoromban úgy képzeltem, hogy a legjobb szakma a fotóriporterség.

PA.
Miért?

VD.

A fene tudja. Először is a fényképezőgépet és a környékét mindig nagyon szerettem, és azt gondoltam, hogy mindig nagyon érdekeset lát.

PA.

Ühüm.

VD.

Tulajdonképpen 1975-ben jöttem rá, hogy ez nem áll, mikor egy profi fotóriporterrel összekerültem, együtt dolgoztunk valamin egy pár órán át, és láttam, hogy halálosan unja, ami nekem rettenetesen érdekes... de hát ez kitérő...

PA.

(nevet) Aha. Szóval az unalom...

VD.

Nem jó szó, nem jó szó... szóval ez a festés... mit lehet erről mondani?

PA.

Akkor hagy segítsek, Öntől idézek, valahol azt írja, most tényleg rengeteg idézet van Öntől a fejemben, „van az év 365 napjából 5 ihletett nap, a többi pedig...”

VD.

Igen, ez kb. nálam annyi, igen, igen.

PA.

Az mitől ihletett az a nap, akkor mi történik, vagy azt honnan tudja Ön, hogy ...

VD.

Lopom a gondolatot és valószínűleg igaz, ezt tanították nekem az Iparművészeti Főiskolán, az építész tanárom. Azt mondja, a zseni az nem más, mint aki időben van előbb, tehát a 25 éves Petőfi tudja azt, amit egy normális ember 70 éves korában, egy parasztember is tud. Az ihlet az én fogalmaim szerint abszolút létező kategória, érdekes, hogy zeneszerzőkkel beszéltem, akik azt mondták, hogy nem ismerik, ezt a fogalmat. Abszolút létező kategória, ez annyit jelent, hogy sokszorosán gyorsabb a gondolkodásom, az intuícióm, sokkal nagyobb mezőt aránytalanul rövidebb idő alatt átlát. Volt olyan a 70-es években, emlékszem egy ilyen napra, hogy öt reménytelen képet egy délelőtt befejeztem, hiszen rátaláltam valamire, ami valami frekvenciára, kézmozdulatra... vagy valami ősképre, ami hirtelen...

PA.

Azt gondoltam, hogyha valaki ennyire ismeri a saját tárgyát, nyilvánvalóan, hiszen ott él, napjának jelentős részét ott tölti, az sokkal tudatosabban fest. Mert az, amit Ön most elmondott, az az jelenti, hogy egyszer csak jön valami, és az ember nem is tudja, hogy mi történik igazából vele, csak ott van a képen az, amire eddig várt, mondjuk két éven keresztül, mondjuk egy képet be tud fejezni.

VD.

Hát ezt nem nagyon szeretik megint az emberek hallani, de nekem - nem is mondom el, csak halkan - szóval, nekem a képről 5 percre előre nincs semmi vízióm. Tehát szó sincs arról, hogy nekem egy kép van a fejemben, amit meg akarok festeni. Nekem rettentő irigylem a..., most már meghalt szegény, a Kovács Laci mondta, hogy „tudod én olyan lusta ember vagyok, mindent szívesen... mikor már a téma szétfeszít, akkor már... és akkor megcsinálom.” Azt mondom, hogy ez az igazi festő, vagy talán én, hogy nekem semmi ideám nincsen, én elkezdem mint egy puzzle, vagy mit is mondjak, mint egy kirakós játékot, reggel, és attól kezdve a kép vezet és én csak kijavítom. Tehát... ezt nem szeretik hallani, mert valahogy evvel a művészideával ellenkezik... én 3 perccel előre nem látom a képet.

PA.

Az igaz, hogy a műterme olyan, hogy a fényt átengedi, de kifele nem lát?

VD.

Igen, igen, ezt megcsináltam. Megkaptam Buda egyik legjobb műtermét, elcseréltük 30 éves koromban, és iszonyúan szégyelltem magam, és nem mertem bevallani, hogy nem szeretem ezt a műtermet. És rájöttem pár év után, ez volt a végső megoldás, hogy befogtam egy fűrógépbe egy csiszoló smirgli-fejet és az egész marha nagy ablakot, 12m², lecsiszoltam.

PA.

Ki van zárva a külvilág?

VD.

Igen, igen. Tehát nagyon keveset tudok befogadni, iszonyú keveset olvasok, 20 könyvem van összesen. A „József és testvérei”, mint prózairodalom évtizedek óta szinte kielégít, periférikusan ezt meg azt elolvasok, és el is felejttem tisztességesen.

PA.

Aha. Azt, mielőtt, talán annyit elárulhatunk a hallgatóknak, hogy persze előtte beszélgettünk, röviden, és én kérdeztem, hogy miről kérdezhetem... és azt mondta, hogy bármiről, és mikor rákérdeztem, hogy ugye az én szakterületem a politika, meg a közélet, hogy akkor arról is... és akkor mondta, hogy igen, de azért óva int tőle. Azt gondoltam, hogy aki ennyire ki tudja magát tenni, hiszen a neten gyakorlatilag ott van az életműve, minden nap ír, naplóját olvashatjuk, minden katalogizálva van, az legalább ilyen erősen fogadja be a külvilágot is, és ugyanennyi véleménye van. De Önt akkor gondolom a politika, meg az, ami körülöttünk folyik, az sem nagyon érinti meg.

VD.

Nem hát, meg... én ezt részben meg is engedhetem magamnak, mert hála Istennek, meg tudjuk venni minden nap a kenyeret, tehát én elég könnyen beszélek arról, hogy engem nem érdekel a politika. Egyébként pedig még rengeteg minden nem érdekel, sőt a legtöbb dolog nem érdekel, úgyhogy ezzel nincs egyedül a politika...

PA.

Mondok egy nagyon vicceset, ami után én sokat nevettem magamban, hogy annyi talán van, hogy ugye minden reggel lemegy a Margit körúti ferencesekhez, és ott elmond egy imát a miniszterelnökért.

VD.

Igen.

PA.

Azon gondolkodtam, bocsánat, most ezt meg kell kérdeznem, hogy...

VD.

...hülyéskedés?

PA.

Nem, nem, nem... Hogy ez most kormánykritika, vagy igazi, igazi együttérzés...

VD.

Egyik se.

PA.

(nevet)

VD.

Egyik se. Minden másnap megyek le, és nem a templomban mondom, hanem útközben, egy Miatyánkot. Ez egész egyszerűen utasítás, szent Pál azt mondta, hogy „imádkozzatok a királyokért” és bármennyire tetszik ez nekem, vagy ellenszenves, a király ebben az esetben a Gyurcsány Ferenc. És egyébként a feltételezésem szerint nagyon rászorul az imára, mert kevesen imádkoznak érte, és az én hitem szerint ennek hatalma van. Én azért imádkozom, hogy bölcsen döntsön, és szeretettel.

PA.

Most egy régi emlékemet idézem ide, olvasom a naplóbejegyzéseit, és tele van olyan nyelvi humorral, amit én nagyon-nagyon szeretek. Például amikor ír erről, hogy a siker megérintette, akkor azt írja: „divatba jövök, mint a zöld ridikül.” Aztán van egy eszmefuttatás arról, hogy mennyit javíthatna az úszóteljesítményén, ha előre letudná a levegővételt, mert kiszámolta, hogy 1200 m-en, 2,5 perc?, amit megspórol az ember, ha nem kell levegőt venni.

VD.

Ezt a Szüts barátom írta rólam a karikatúrában, de írhattam volna szinte én is. Igen, igen, ilyen fajta vagyok. Igaz.

PA.

Nekem Szegedről, az Alsóvárosi templomban; ott élnek ferencesek, hogyha jól tudom, ...azok lejártak a templom előtti térre focizni. És hihetetlen jókedvű fiatal fiúk voltak ők, és azt érzem Önben is, hogyha szerzetes lenne, akkor ilyen lenne. Meghatározott rend szerint, nagyon szigorú rend szerint él, mint ahogy most is, azt gondolom, de azért ez a humor, ez a nyitottság úgy előjön, vagy mint mondjuk a Lukács uszoda, ahova minden reggel elmegy, nem?

VD.

Elmegyek, de most mit kell erre válaszolnom?

PA.

Hogy a szerzetes elfogadható, mint egy...

VD.

Én egy pontos rend szerint élek valóban, és nem tudom, nyolcszor szól a vekker naponta a szobámban. Ezt sem hiszik el, hogy ez az életfélelemnek az oka. Én így tudom rendben tartani az életemet, hogyha ilyen koordináta pontok között vagyok. Éppen elég az a bizonytalanság, ami a festésnél ér, vagy ami a komputer előtt ülve... nekem ilyen rendben a legegyszerűbb élni. Ez nem aszkézis, hanem ezt akár kényelemnek is lehet nevezni, mert nekem így a jó.

PA.

Az, hogy mindent dokumentál, az kötelesség, vagy élvezés. Én például most küzdök azzal, hogy a filmjeimet katalogizáljam, és már két hete rám égett az egész, és nem tudok továbbjutni, mert egyszerűen nincsen hozzá kedvem. Azt látom, azt olvasom Önnél, hogy amit lehet mindent rendszerbe szed és katalogizál.

VD.

Nézze, ez részben egy hajlam, iszonyúan szeretem ezt játszani, de ez két részre oszlik. Hogy is mondjam... úgy látszik, így visszamenően 40 évre, hogy nekem annyi önbizalmam volt már a pályaindulásnál, ami nem egészen általános, hogy én minden képemet pontosan dokumentáltam, sőt le is fotóztam. Ezért van, erre nem nagyon van példa, hogy valakinek minden képe megnézhető a honlapján... és elkezdtem párhuzamosan vele egy kockás füzetbe egy naplót írni, hogy ezekkel a képekkel mi történt, és szerintem ez 95%-ban pontos. Ez ma egy 6000 soros táblázat, hogy a képek hol vannak, hol szerepeltek, hol kaptak díjat, hol publikálták, hol jelent meg sajtóban, hol restaurálták... ez egy játék, amit úgy gondoltam, hogy a szakmámhoz hozzátartozik, evvel nem vétek senkinek..., egy művészettörténésznek, aki rólam majd egy monográfiát fog írni 50 év múlva, annyira könnyű dolga lesz, hogy nem is fog engem választani, mert nem lesz érdekes, mert minden megvan. A másik

része játék, én valóban diák...-, fiatal korom óta eltettem... írtam leveleket, pici cikket, ezt meg azt, naplót, gondolatokat... hogy ezt eltettem!? Miért ne tettem volna el? Ez is gépelve, 9700 oldalnál tartok. Ezt ésszerű volt rendezni, mert különben ki lehet dobni, hiszen úgy, ahogy van, használhatatlan. Tehát ha ez nem lenne most egy adatbázisból kiemelhető, hogy mondjuk a Pilinszky és Váli nevet egymás mellé tesszük, akkor itt 7 hely kijön... hát ennyi.

PA.

Sikerült már megoldani azt a problémát, hogy hogyan kerül a Váli Dezső az élre, ha a Google-be beírják a VD-t?

VD.

Ez nem volt soha ambícióm, ez is..., összekeveri, Szüts írt egy karikatúrát a honlapomról, és ez volt a kiállítás megnyitómnak a nagyon jó, nagyon aranyos szövege. Egy hátránya volt, hogy aki nem olvassa ezt a Válinews-t a honlapomon, az nem nagyon érthette a poénokat.

PA.

Nem tudom, hogy majd a művészettörténésznek, aki Önről ír monográfiát, annak könnyű dolga lesz. Foglalkoztatja az utóélete?

VD.

A fene egye meg, igen. Tehát úgy gondolom, hogy amit a magyar kultúrában csináltam, annak megvan a helye, tehát valamit csináltam, ami a magyar festészetnek egy x cm-es, vagy m-es része, és úgy gondolom - a kollegák egy részével ellentétben - hogy nekem ez feladatomban, nem az a jó szó, hogy csomagolni..., vagy betenni a frizsiderbe... hogy ne romoljon el... vagy milyen hasonlatot használjak... hogy ez hozzáférhető legyen, megkereshető legyen és egyébként, hogy használják. Ezért csinálom azt, hogy... én nem szégyelltem, van aki szégyelli, meg titkolja is, hogy múzeumoknak én ajándékoztam bőven képet. Tehát a legjobb képeimet igyekeztem múzeumnak adni. Az is volt, hogy vettek, de én bizony fölajánlottam... sőt még ma is. Mi is volt most? Ez az Aulich-kiállítás, a pécsi múzeumban kevés képem van és kérdeztem, ha valami kell, akkor nézzenek...

PA.

De számon tartja, hogy hol, merre fele vannak a képei?

VD.

Ne vicceljen! Napra kész, percre kész a komputerben... a honlapomon, effektív egy-két óra késéssel minden rajta van.

PA.

Lehet, hogy buta kérdés, de az ember valahogy úgy lehet a képeivel, mint a saját gyerekeivel, hogy szeretné úgy látogatni, látni őket. Az nem zavarja, hogy az egyik képe, amit régen nem látott, az most tulajdonképpen csak két ember által...

VD.

Sőt, sőt, ...a múzeumokban, ott sötét raktárakban van évtizedekig, értelemszerűen. A pécsi múzeumban nincs kint 8 éve egy nagyon jó képem. Ennek az az ellentételezése, hogy a múzeum a nemzet trezorja, egész egyszerűen. Tehát ott jó helyen van. És ezt az áldozatot, vagy mi a túró, ezt vállalni kell. Egyébként a honlapomon megnézhetem a képet, mert ott van mindegyik. Képzeld el, eddig festettem 1800 képet, abból 840-et felfűrészeltem, mert nem elég jó...

PA.

Erre akartam rákérdezni, azt rendesen, tényleg így...

VD.

Egy szovjet kis körfűrészem van erre..., és a maradék 800 valahányból viszont összesen 4-ről nincs fotóm. Tehát

a 4 kivételével én effektív meg tudom...

PA.

De gondolom, már dolgozik azon, hogy azokról is legyen, nem?

VD.

Nem, ezek utolérhetetlenek. Ami utolérhető volt, azt utolértem már. Nem ma csináltam ezt a rendet.

PA.

A végére akkor hadd mondjam el, hogy mit éreztem, amikor néztem a képeit. Nem értek hozzá, nagyon nem. Két dolgot: Az egyik, hogy iszonyatosan megnyugtatóak, tehát nekem ilyen jó érzésem van tőle. A másik pedig, hogy voltak címek, amelyeken, annak ellenére, hogy tökéletesen értem, hogy mennyire komoly dolog, mégis elmosolyogtam meg nevettem rajta. Két kedvencem van, az egyik a „Múterem, hóésés” a másik a „Csángó műterem”. Ez egyszerre komoly, és szerintem Ön is tudja, hogy ez vicc is.

VD.

Igen.

PA.

A „Csángó műterem”. Tudom, hogy Arany János óta erre mindig azt szokták mondani, hogy „gondolta a fene”, de azért engem érdekel, hogy amikor a „Csángó műterem” összejön a fejében, akkor ez hogyan...

VD.

Természetesen nem jön össze a fejemben. Festek egy képet, és utána címet kell neki adni. Ebben van racionalitás, ugyanis a színek..., - a színét nem látni a fekete reprón -, a keleti román és csángó színhasználatra emlékeztetnek. Ebben van ilyenfajta racionalitás. A mondat másik fele engem jobban foglalkoztat, hogy a képeim olyan megnyugtatóak. A Vermeer jut eszembe, de más festőt is mondhatnék, aki festette ezeket a nagyon nyugodt képeket a városról, meg fiatal asszonyokról, akik kancsót tartanak, meg egy függönyt húznak el, az 1600-as években, és azt hiszem, hogy a legtitkosabb vágyait mondta el benne. Azt hiszem, hogy ő ezt a nyugalmat vágyhatta egész életében, azért ilyen nyugodtak ezek a képek.

PA.

De akkor nem sértettem meg azzal, hogy azt mondtam, hogy a képei olyan nyugalmat... legalábbis nekem nyugalmat sugároznak. Mert akkor ha jól értem, akkor valahol benne van...

VD.

Valószínűleg összeugrik ez azzal a mondattal, hogy miért smirgliztem le az ablakomat 20 évvel ezelőtt. Persze. Kevés információt tudok befogadni, nem szeretem a változatosságot, mindig ugyanoda kirándulunk, és bizony, bizony... szeretem a nyugalmat, szeretném. Persze soha nem fogom elérni, mert iszonyúan nyugtalan alkat vagyok.(nevetnek)

PA.

Aki ilyen rend szerint él, mint Ön, nem is értem hogy lehet nyugtalan alkat. Valószínűleg épp ezért kell ez a rend.

VD.

Biztos, persze, persze.

PA.

Mennyire lát előre, vagy mennyire tervez előre, mert azt mondja, hogy 5 percre előre nem látja, nem tud... de a saját életében vannak olyan tervek, most itt van, de azon kívül, hogy írja az ember, vagy ez egy rendes rutin, mint egy szerzetes leül minden nap, megfesti, amit meg kell, megírja, amit meg kell.

VD.
Igen, megírom... Nem, nincsenek terveim... valahogy meg kéne szervezni, hogy az év végén a feleségemmel egy-két napra valahova elmenjünk pihenni. Ezt valahogy meg kéne... ez van december végére...

PA.
Mi lenne Önnek a pihenés?

VD.
Nekem semmi, neki igen. Nekem az lenne..., nekem nincs...,ezt nem tudok, pihenni.

PA.
Igen, ezen gondolkodtam, ez hogy lehet.

VD.
Én reggel 9-től este fél 10-ig. Fél 10-kor szól a karórámon a vekker, hogy abba kell hagyni.

PA.
10 óra van, úgyhogy fél órával tovább vagyunk, mint ahogy szokta?

VD.
Igen, így van.

PA.
Remélem, hogy nem bánta.

VD.
(Deskés nevetés)

PA.
Én nagyon, nagyon örülök, és megtisztelve érzem magam, hogy itt volt. Köszönöm szépen, hogy eljött.

VD.
Én is köszönöm.

A Szív - jezsuita kulturális és lelkeségi magazin
tematikus számok, a nyári szám témája: tudatos életmód.

REND, AKARAT, TUDATOSSÁG

Interjú Váli Dezső festőművésszel

A művészekkel kapcsolatban máig él az a 19. századi klisé, hogy bohémek, rendszertelenek és szétszórtak. Valószínű azonban, persze ez is csak feltételezés, hogy a művészek között hasonló arányban fordulnak elő szétszórt és pedáns egyének, mint általában az emberek között. Él egy olyan kép is, hogy minden jó művészetben van a művész részéről tudatos lemondás és önkorlátozás. Váli Dezső minden reggel úszni jár, a weboldalán blogot vezet, a hozzászólóknak azonnal válaszol, precíz rendben katalogizálja a műveit. A képeit szigorúan szelektálja. Amikor a műtermében egy nyári délelőtt beszélgettünk, a rendezettségéről, a tudatosságról, ezek szerepéről kérdeztem.

Mit jelent Önnek a tudatos életvezetés?

Mindenekelőtt tisztázunk valamit. Egy festő Isten alkotótársa, kollegája, akár tudja ezt, akár nem. A semmiből gyárt valamit, ami az égbe mutat. Egy jó mű a villámfény-villanás idejére megmutatja Isten köpenye szegélyét. A többi részletkérdés. Igen, csakugyan gondosan, kicsit poroszosan szervezem az életet, a napokat, így sokkal egyszerűbb élni. Minden munkaeszköz kész az azonnali használatra. Nem kell váratlanul boltba szaladgálni. Húsz éve nem használom a színesceruza-készletemet, de az unokáimnak nem adtam oda kicsit firkálni, készen kell állnia a munkához.

Mióta vezet naplót? Miért van szüksége a naplókra?

Tizenhat évesen lementem autóstoppal tanácsért egy bencés szerzeteshez, akkori mesteremhez Győrbe, és felírtam, amit mondott, hogy az izgalomtól el ne felejtsem a felét hazáig. Ilyesmikből indult a napló. A korai jegyzeteimet kidobtam, de '58-tól megvannak, ma 16 ezer oldal, rémes; ott van a deske.hu honlapomon. Nem naplónak szántam én mindezt, hanem emlékeztetőnek. Mindnyájunkat, így engem is rengeteg élmény bombáz percről percre, amit aztán a következő történés kimos. Ötven évig raftingnak definiáltam az életemet; bekötnek egy kajakba, és elindítanak lefelé a hegyi patakon. Egyetlen feladatomban, hogy elkerüljem a felém rohanó sziklát. Úgy gondoltam, ennyi az élet, az életem. A naplóból kiderült, önsajnáló és főleg hamis képlet volt ez, hiszen meg van örökítve benne a búbánat mellett nagyon sok izgalmasan szép történet.

Lehet, hogy nagyobb tudatosság kell ahhoz, hogy megfigyeljük, mi az, ami meglegedettséggel és örömmel tölt el, mint ahhoz, hogy megjegyezzük a problémáinkat?

Amikor történik az emberrel valami, azon mód ritkán értelmezzük a helyén. Nem látjuk az arányokat. Ma reggel boldog remény éledt bennem úszás után, öltözködés közben; latolgattam, vegyek-e egy sajtos rudat, netán mellé egy kávét is a szemközti boltocskában. Nem minden nap veszek, egyébként is hiábavalóság, mondaná a Prédikátor, mert amint eszem-iszom, már egyáltalán nem figyelek oda; már a délelőttömet tervezem. Tulajdonképpen elég lenne az egészet fejben végigjátszani.

Elképzelhetőnek tartja a vallásos ember életét tudatos visszatekintés és előrettekintés nélkül?

Igen. Én elég szűklátókörű vagyok, egyszerre kevés dologra tudok figyelni. És nemigen nézek előre-hátra. M. barátom fiatalon eltervezte, hogy lesz majd neki két szép gyereke, családja, nagy lakás, polgári környezet. Nekem soha ilyen vízióm nem volt. Meglátogattam most Oravecz Imrét, olvasom a verseit. 15 éve szűköl szegény

leendő halála ügyében. Gyönyörű egyébként, amiket ír, nagy értékű és fájdalmas. Én is imádkoztam már nyugodt haláltusáért, de nincs közelebbi jövőképem. Nem vágyom a nyári nyaralásra, sőt, ellenkezőleg. Vagyis, kérdésére példának egy élet, hogy valaki nem foglalkozik a múltjával és a jövőjével, a mai napját akarja rendezni, akár rendben befejezni.

Váli Dezső művészete igazán radikális döntéseken nyugszik. Nem csak ugyanazt a témavilágot dolgozza fel évtizedek óta, de azt mondhatjuk, hogy a képeit a négy fal között tartja, amikor újra és újra a műtermét festi. Tulajdonképpen ezzel korlátozza a jelentésüket. Mert minden egyes képpel azt a kérdést veti fel, hogy vajon mondhat-e újat újra és újra ugyanaz a téma? Ez is egyfajta naplóírás?

Nem sorozat, és nem napló. Minden kép magáért felel, mindegyik másról beszél, ráadásul mindenkinek mást mond. Azt, hogy nekem nincs célom vagy elképzelésem egy készülő képről, nehezen hiszik el. Egy alkalmas szürke színt keresek az okkersárga mellé, nincsenek magasabb rendű gondolataim. Hogy a képeket magyar szavakká kell lefordítani, elkerülhetetlen, de ez a megoldhatatlan feladat a kritikusokra marad. Ennyit lehet: a körhöz érintőket húzni. Amikor a zsidó temetőket festettem, ez többeknek is feszes probléma volt; még a zsidó múltamat is keresték. Evvel segítettem: ezek nem zsidó temetők, hanem képek. Nálam jobban Giorgio Morandi csinálta. Borosüvegeket és cukortartó üvegcséket rakosgatott ide-oda a csendéletein. Volt egy ládája, benne hús üveg fehérre mázolva, azokat variálta ötven évig. Lehet mondani, hogy önisméltó volt, de ennek a szónak itt semmi jelentősége. Vannak nagyon jó képei és kevésbé jók. Ezt csinálom én is négy-öt motívummal. Nem kutakodom a motívumok lélektani megfejtéseinek setét barlangjában, hogy a műteremtéma mi mindent jelent; sem festés közben, sem festés után.

A szoba, a belső szoba kulturálisan mégis jócskán túlterhelt, óhatatlanul szimbolikus jelentése van...

Ha citromos-fácános csendéletet festenék, annak is lenne kulturális többlete. Ha portrét festenék, amit nem tudok, annak is. Kereshettem volna valami eredeti témát, de nem vagyok érdeklődő típus. Annak idején egyik mesterem tanácsolta, hogy csináljak csendéleteket, de azon legyen kilincs vagy olajos vatta. Semmi esetre se alma, amit Cézanne már megfestett. Nem ezen múlik, legalábbis számomra nem. Az akaraterő itt nem működik, hiába is foglalkoztatna, hogy eggyel jobb képet készítek. Déry Tibor írta, hogy „Leülök a kockás füzetemmel a térdemen, és a világ legjobb novelláját akarom megírni. De ahogy öregszem, már csak Európa legjobbját.” Egy kép festése élet és halál kérdése. Nem a szófordulat kedvéért, valóban időn kívüli pillanatok, ahogy az ember megtalálja, vagy nem találja meg a megoldást, sőt, azt sem tudja, hogy mit keres. Rendet a képen. A szakma egész csodája ebben rejlik, hogy nem tudom, hová megyek, mi lesz belőle, és nem tudom, mit mondok, pedig fontos, amit mások majd kiolvasnak belőle. Sőt, én vagyok az egyetlen, aki biztosan soha nem fogom tudni, hogy mit mondok. Tudniillik annyi háttér-információval terhelt a téma, hogy ezekbe csak belegabalyodhatnék. Egy képnek rengeteg kulturális és szellemtörténeti hozadéka is van, de a lényeg, hogy beleszól az ember életébe, egyszemélyes dialógus, akár élethossziglan. Olykor tükör, amiben a néző önmagát látja. Megszépülve. Én csak azt nézem, romlanak-e a képeim, és nincs-e üres önisméltás. Vannak gyengébbek és jobbak, sőt, nagyon jók, tehetségemhez mérten.

Több kiállításán és nyilatkozatából kiderül, hogy nagyon szigorúan szelektálja a műveit, azt is mondhatjuk, hogy képprombolást végez, mert sok művét megsemmisíti. Ezzel lemondásra neveli önmagát?

Az élet minden pillanata önnevelés. A szelektálás nem esik nehezemre. Sőt. A Múcsarnokbéli kiállításomba 2014-ben nem akaratom ellenére került bele az erre használt kis szovjet körfűrészem. Már az 1979-es Fiatal Művészek Stúdiója kiállításon sok száz felszeletelt képkockámból állíthattak össze új „műveket” a látogatók. Volt kritikus, aki el is játszott evvel, cikkezett is róla. A megsemmisítés. Erre azt szoktam válaszolni: „Maga mit csinál, ha elégette a palacsintát?” Egy riporter erre azt mondta: „A kutyámnak adom” vagyis nem válaszolt, de talán megérintette a probléma. Sokat dolgozom, nagyon sok a selejtem. Kidobom a ruháimat, ahogy a zseblámpáimat is, ha nincs rájuk szükség. Volt, hogy este lámpaoltás előtt, pizsamában ránéztem egy munkámra, észrevettem, hogy semmilyen. Hoppá, ihlet van, tiszta a szemem. Fölvettem valami ruhát, és elkezdtem átnézni a képeimet. 21-et dobtam ki akkor.

Ebben a szakmában a közepszerre nincs szükség. És ez sem teljesen igaz. Barátaim figyelmeztettek, hogy a világot figyelmen kívül hagyva nem etikus túlszelektálni. Szükség van a másodvonalra, mert körbeveszi - magyarázza a legjobbakat.

Őriznek emlékeket ezek a képek? Bálint Endréét? Másokét, egyfajta hatástörténetet? Személyes viszonyulást mások képalkotásához?

Bálint Endre benne van korai képeimben. Paul Klee más, ő volt az apám. (Így is mutatkoztam be a berni Klee-múzeum titkárnőjének. Rohant az igazgatóhoz.) Cserkészvezetőm gyerekkoromban megmutatott egy albumot tőle, azonnal fontos lett. Klee-t talán nem utánoztam, de Bálint Endrét igen, és Rothkót is, a 70-es években. '72-ben láttam egy kiállítását Velencében hallatlan nagy művész. Hogy ma, munka közben ki jut eszembe, leginkább: Vojnich Erzsébet, aki félek, nálam jobb festő :)). Olykor az ő fejével próbálok a képeimen egy-egy zúrt megoldani. Néha sikerrel. Ő aztán nem locsog a képein. Alexander Hollan is lenyűgöző. Ahogy zúg a fülem, úgy vannak bennem képek, képeik, tartósan. De már csökken a vágy, hogy például még egyszer elmenjek a Louvre-ba vagy a Metropolitan Múzeumba. És nem csak a fáradtság miatt, hanem lassan kevésbé érdekelnek a képek. Úgy értem, máséi. Elég nekem, amit ma meg kell csinálnom.

A tudatosság csak keret volna, és alkotás közben ezt el tudja engedni?

Hogy mi és miért születik meg a vásznon, ez a festészet lényege, ez körülbelül megfejthetetlen. A kép természetfölötti is. Ha dolgozom, semmi biztosítékom arra, hogy valóban lesz belőle valami. Azt sem tudom, hogy mi lesz, és arról sem tudok számot adni, hogy mi miért történt. Ez a szellemi lét csodája. Nem emberi léptékű dolog. Ferenczy a Józsefet eladják testvérei remekműve festése közben divatos kuplékat füttyült; a fia ezt jegyezte föl. Mindegy. Amikor az uszodában a kavicsos medencében gyalogolok, mondom a Rózsafüzért, de közben arra gondolok, akiért mondom, sőt arra is gondolok, akiért a következőt mondani fogom. És esetleg mindeközben egy festményemmel kapcsolatban eszembe jut valami megoldás. Vagy azon tűnődöm, kapok-e ma sütit az ebédhez.

Nagyon érdekes, ahogyan a művészetről beszél, ahogyan a létrejöttét a transzcendenciához köti, de másrészt rombolja a művészlegendát.

Az ál-legendákat meg lehet hagyni, mert a társadalomnak ilyen kerek csomagokra van szüksége. Szükséges, hogy Sztálin, és a Forma 1 világbajnoka isteni legyen, és szükséges, hogy egy festő rendetlen legyen, ez így van rendjén. Aztán nyugtázzák, hogy ők rendezettebbek, mint egy festő.

Én speciel nem rendet csinállok, hanem rendet tartok, nálam ez életgyávaság is. Így sok minden egyszerűbb, kézhez simuló.

DESKE / VÁLI MIKLÓS FILMJE, MONOLÓGOM SZÖVEGLEÍRÁSA

Végrendelet, Budapest 2000. november 3.

Én, alulírott Váli Dezső, ép elmével, világos tudattal és szabad elhatározásomból úgy rendelkezem, hogy halálom esetén nem kell csinálni semmit.

Képeim szétszórva.

Neten és CD-n minden munkám megnézhető.

Minden jó helyen van ott, ahol van.

A szakmába beletalálásom váratlan történet volt, édesanyámtól karácsonyra kaptam egy fekete fotóalbumot, én akkor már fotóztam, avval, hogy majd a fotóimat beleragasztom.

Én ezt nem erre használtam, hanem fölírtam fehér ceruzával az első lapra, hogy Mégis szép az élet?! – kérdőjel, felkiáltójel; és elkezdtem kedves emlékeimet – amik az élethez kötöttek – beleragasztani. Például annak a pezsgősüvegnek a címkéjét, amit az Országos Bajnokság második helyezettjeként 16 vagy 17 éves koromban kaptam. Meg fotókat, evezős fotókat. Sajnos ezeket ma már valóban sajnálom, nincsenek meg.

De hogy ezek az oldalak kicsit érdekesebbek legyenek, színes papírból kis girlandokat, díszeket ragasztottam a fekete papírra a fotók mellé. Egy napon elmaradt a fotó, alul egy fűrészfogas fehér csík volt, fölülről egy vörös, meg egy sötét kék lefelé mutató nyíl, és azt írtam alá fehér ceruzával, hogy Légítámadás. Evvel megtaláltam a szakmát.

Másnap a Mórnicz Zsigmond körteret ugyanígy leábrázoltam papírból és színes ceruzával, a kislányom falán ma is ott van ez a Körter éjjel című kollázsom. Nagyon hamar temperát vettem és avval folytattam. Anyám a tudtomon kívül elvitte egy festőművészhez, aki megbízta; aztán így elkezdődött ez az élet, és életemben először tudtam, hogy mi akarok lenni, persze hogy ez lesz a szakmám, azt nem tudtam és nem reméltem, az túl magas, túl szép volt.

A gyerekkoromra nem szoktam visszaemlékezni, nem foglalkozom vele. Sok emberrel tapasztalom, hogy gyakran oda nyúl vissza, ha gondolkodik. Egy fontos pillanatra emlékszem: kilenc éves voltam, amikor az iskolakezdésre, nyaralásból hazaérve íróasztalom várt a külön szobámban. Kinyitottam a középső fiókját, és benne egy bőr aktatáska volt. Akkoriban még háttáskát hordtam. Ez valami módon a felnőtté válás érzetét kelthette bennem, mert ma is így emlékszem vissza rá.

A Barcsay Anatómiája volt a párnám, arra emlékszem. Érettségi alkalmából anyám két dolgot akart átadni. Édesapám pecsétgyűrűjét, családi pecsétgyűrűjét – akkor már apám 15 éve halott –, és egy levelet, amit apám 45-ben hadifogságból írt; feltételezhetően tudta, hogy meg fog halni, a fiának. Én a pecsétgyűrűre azt mondtam, hogy köszönöm szépen, én nem hordok gyűrűt, és visszaadtam. A levelet pedig nem vettem át, nyilvánvalóan az volt mögötte, engem ne utasítson visszautasíthatatlanul egy halott, hogy mit csináljak.

'56-ban 14 éves voltam. A győzedelmes napokban lementünk húgossal, ő 13 éves volt, és a nagy fogókkal a 14 kg-os bazaltkockákat, amikből a Bartók Béla úton barikád volt keresztben, azokat szedtük szét, mert ugye akkor már győztünk; mások is ezt csinálták. Egy elhaladó járókelő ránk szólt, hogy ez még korai lesz. Láttam piros és kék lábos fedőket végigszórva a Bartók Béla úton, keresztben, mert arról az orosz tankok azt hitték, hogy aknák. A gimnáziumot nem szerettem, semmit nem szerettem, én nem akartam semmi lenni, nem tudtam, hogy mi akarok lenni, semmi jövőképem nem volt.

Életemben három szép befejezésre emlékszem. Az egyik 1976-ban, amikor az Assy kutyámat, aki egy bernát-hegyi volt, fölneveltem, elajándékoztam, elméleti megfontolásokból. A második, amikor ezelőtt 5–6 évvel egy gyűjtöm kivitt az Alpokba – életemben először arra –, síelni. És fekete pályán egyszer-kétszer szépen le tudtam még menni, és evvel elbúcsúztam a síeléstől. A harmadik elbúcsúzás volt talán a legszebb. A fiam megszervezte, hogy a 70. születésnapomra elmehettem evezni, a Hajógyári Öbölbe. Az edző megkérdezte, hogy milyen csónakot kérek, mondtam, hogy skiffet, ami egy nehéz hajó, mármint ahhoz kell tudni evezni, ott nincs segítség. Még megkérdezte, hány éve eveztem utoljára, mondtam, hogy 46. És kimentem, az megrendítő volt.

A Magyar Iparművészeti Főiskola nagyon jó iskola volt. Lehet mondani személyes barátságok születtek a tanárokkal, akik az életüket is átadták. A folyosón Proustról beszélgettünk, elhaladt mellettünk a statikus tanárunk, és beleszólt, hogy „nem, az nem úgy volt.” Aztán volt úgy, hogy egy búcsúzó szerelmeslevelemet ebédidőben a közeli étteremben a tanáromnak adtam oda korrigálni, mielőtt a lánynak elküldtem volna. Hogy a főiskolára kerültem, nagyon beleszerettem az építészetbe, az a mai napig egy elhagyott szerető; a belsőépítészet, vagy az építészet. A japán és francia folyóiratokat – Kenchiku Bunka és Architecture d’Aujourd’hui – rendszeresen néztük az Építőművész Szövetség könyvtárában.

Gyönyörű szakma, és én akkor elhagytam a festést avval, hogy mégiscsak belsőépítész leszek. Holott leírt mondatom volt, a mai napig megvan; első év elején leírtam a naplómba, hogy most a festészetet le kell adni a ruhatárba, és egy feladatom van öt éven keresztül, hogy a ruhatári jegyet el ne veszítsem.

1956 után egy nem nagyon közismert nyitás történt az irodalom területén, a nyugati kortárs irodalmat beengedték, egy szűk entellektüel körnek. Dürrenmatt, Max Frisch, Camus, ezeket mind végigolvastam. Steinbeck Érik a gyümölcs kötetét is, azt hiszem tőle az volt az első, és mai napig azt hiszem, hogy a legjobb könyve, később mindent elolvastam tőle. Nála a szegénység leírása, megrajzolása..., az pofán csapott.

Mai napig zavarban vagyok, ha egy koldust látok. Szégyenkezem. Megtanultam és ez megmaradt, hogy iszonyatosan gazdag vagyok, a tartalék pénzzel, a nagy fekete autómmal, a ruhával, a meleggel a lakásban. Hogyha nem tudsz miért hálát adni, adjál hálát azért, hogy folyik a csapból a víz.

Festőéletem első nagy emberélménye nem a mesterem volt, akit ugyan nagyon kedveltem, hanem egy kortárs festő, akivel egyidősek voltunk és én nagyon nagyra értékeltem, Kecskeméti Kálmán barátom. Ő tanított meg sétálni az éjszakai Budapesten, és ő adta kezembe Strindberg Egyedül című kötetét, amiből megtanultam egyedül sétálni, meg fölkészített az öregségre. Elmondja mindennapjait, az egyedüllétet, egy akkor 58 éves ember.

A főiskolára egy középkorú modell a portréjával vettek fel – véletlenül megmaradt. Később, amikor én benne voltam ugyanott, mint főiskolai tanár a felvételi bizottságban, mentünk a rajzokat nézni körbe-körbe, ezt a képet megmutattam nekik, kinagyítva, eredeti méretben, hogy egy kedves barátom fiának a munkája, nem ide akar felvételizni, úgyhogy felelősség nélkül, független szemmel nézzék meg. Kisöpörték, hogy sajnos nem alkalmas.

'67-ben diplomáztam, '68-ban kerültünk össze Katával viharos gyorsasággal és a nyáron meg is esküdtünk. Édesapja szerzett egy lakást a Gellérthegy tetején. Oda költöztünk, aranyos kis lakás volt, kilátással a budai várra, a Rózsadombra és a Magas Tátrára. Diploma után még két évig belsőépítész voltam.

Öt évig nyaranta a zebegényi Szőnyi István Nyári Szabadiskolában tanítottam. Első évben a mozaik szakon, amit a következő évben átalakítottam kollázs-montázs szakká. Egyszer ott a tanárokkal együtt ebédeltünk és én leejtettem egy süteményt. Utólag mesélte Szüts Miklós, aki aztán barátom lett, hogy nézte, hogy nem hajolok le érte. Azt gondolta magában, hogy ez egy vagy nagyon fegyelmezett ember, vagy nagyon fegyelmezetlen.

A következő évben már együtt tanítottunk, összevontuk az osztályunkat; olyan fokon belső barátom lett, hogy mindent tudott rólam; múltamat, jövőmet, szerelmeimet, mindent. Iszonyú sokat tanultam tőle, mert harmonikus és nagyon okos ember, nagyon sok szeretettel.

Erről a zebegényi nyári iskoláról valamit: például a második évben fölhoztak a diákok egy kétméteres uszadékfát, gyönyörű volt. Kítettük az osztály közepére, egy szobor volt. Azt mondtam, hogy én most nem mondok semmit. Amit akarnak, ebből dolgozzanak, ez a mai feladat. Délutánra, azt hiszem, 22 ember volt, 22 féle módon fogalmazták meg, amit ebből ki lehetett hozni. A legkedvesebb nekem az volt, aki egy mesét írt róla, a benne lakó manókról. Volt, aki rengeteg gombostűt kalapált bele, az erővonalait megrajzolni. Este összeültünk és ez a 22 diák megtanulta a másik 21 szempontot, hogy hogyan lehet egy ilyen tárgyat egyáltalán nézni. Persze volt, aki festette, lerajzolta...

14 éves voltam, amikor Dobszay László megmutatta Klee Seafahrer, vagyis Szindbád című képét, ami akkor nagy erejű volt számomra, és azóta is az maradt, egész korai életemben Klee volt az apám. Úgy is mutatkoztam be a svájci Klee-múzeumban a titkárnőnek. Rohant az igazgatóhoz.

Koraiak közül a trecento, amit a Csomay szeretett meg velem, az olasz trecento hatott rám.

Természetesen útjaimon is sok képet néztem, ez egy önálló egyetem volt. Egry földöntúli lebegése, Csontváry világon túli, lebegő világa, fanyar és ugyanakkor boldog. A Derkovitsnak ámultam a kompozíciós ötleteit. A magyar festők közül – mert kevés magyar festő tudja a színeket – ő aztán fantasztikusan tudta. Aztán van a Morandi, aki hitelesítette az életemet avval, hogy nem erkölcsstelenség 25 évig ugyanazt a témát festeni. Ez nagyon jól jött nekem..., nagyon szeretem a munkásságát.

Elsősorban a képekért mentem ki New Yorkba, a Metropolitan Múzeumba, ott legalább 10–15-ször voltam, minden nap reggeltől estig. A kocsmái és éttermei a városnak, azok, amik nagyon nem érdekeltek.

A látvány, a terek, az utcák dinamikája. Persze csak múzeumból jövet és múzeumból menet. Nagyon szerettem azt a várost.

Rothkót nagyon hamar megismertem, megrázó az életműve. Mai napig, ha elvesztem a bizalmamat a nonfiguratívban, vagy az absztraktban, akkor hozzá folyamodom, mert tökéletesen hitelesíti ezt a területet. Az egy sziget, egy csoda. Mindenki csoda, persze, és mindenki sziget; Schiele, aki végighorgol egy cseréptetőt, úgy, hogy százsámra végigrajzolja a cserepeket, ugyanakkor olyan borzalmasan intenzív és halálos vonalai is vannak..., egy emberen belül elképesztő kettősség.

Véletlenül egy barátomat, konkrétan Szütsöt, kísértem el egy vasárnap egy esti misére, ahol az atya azt mondta, hogy Térjetek meg! Dicsőítsétek az Urat napi 20 percet, és üdvözültök! Én szeretem a számokat. 20 perc. Ezt tudom. Másnap fölkerestem az atyát, hogy ezt, hogy értette pontosan, és kitettem egy magnetofont az asztalra, hogy el ne felejtsem, amit mond. Ezen magában jót röhögött, mert az államvédelem folytonosan lehallgatta. De Isten tényleg megráfált, hogyha én a számokat szeretem, hát tessék, itt vannak a számok. Valóban: egy órát imádkozom reggelente, inkább 58 percet.

Az imaközösségben napi feladatként két imaszándékot kértem mindenkitől. Imádkozunk a Budai Ferences Rendért, és imádkozunk a mindenkori kormányfőért. Ez hol Gyurcsány, hol Orbán; Isten kegyelmébe ajánljuk a napi munkájukat, és Isten szeretetébe.

Vence-ben van az a világhírű Matisse-kápolna. Egy nagyon kedves öreg apáca bevitt. A keresztutat nagyon megnéztem, aztán hazaérve hosszú munkával elvégeztem magamban, hogy ez nem tetszik. És valahogy beugrott, hogy megpróbálom én logókká formálva megcsinálni a stációkat. Nagyon egyszerű grafikai jellé redukálva elkezdtem őket megrajzolni, akkor éjjel-nappal, a 6-os villamoson is ezt próbálgattam. Sok változata született, míg végül megcsináltam. Később ugyanezt egy ötlettel újságpapír háttérre tettem; aztán húsz évvel később visszatért a téma, akkor egy Ausztráliában élő pap barátom kért egy keresztutat postán, azt is megcsináltam. A rendszerváltás évében jutott eszembe – előtte hónapokig a fejemben járt –, megcsináltam ezt 1930-körűli budapesti koldusfotókból. Meglátta ezt a munkát a Mozgó Világ főszerkesztője, és azonnal elkérte publikálni.

Mondtam, ez 14 stáció, ezt hogy képzeled elrendezni? Hát oldalanként egy kép, ez nekem döbbenetes volt. Azonnal rájöttem, hogy négyzetes formájúak a fotók, viszont az újság téglalap, és akkor becsattant egy ötlet. Én pár évvel korábban egy lelki gyakorlatot vezettem, és ahhoz csináltam a pácienseimnek egy listát, hogy ki mindenkinek kell az életben megbocsájtani. Amit randomban, a 14. stáció fölé tettem, és aminek semmi köze a stációhoz, de mégis végzetesen köze van. És hogy ez ne legyen fölülről jövő kiokítás legyen, ezt a hatéves kisfiammal írtattam meg. Időnként eltévesztette a betűket és rémülten rám nézett. Mondtam: nem baj, húzd át és folytasd! „Békét akarsz? Magadnak is? Egyszer és mindenkorra meg akarsz-e bocsájtani mindenkinek? Azoknak, akik büdösek; a boltban becsaptak; gumibotot hordanak; rosszul javították meg a vízcsapot; félrekezeltek édesanyádat; akiket a mamád utál; ellenségei minden hitnek; gyűlölik a magyarokat; tehetségesebbek nálad; nem figyelnek rád eléggé; lehányják a lépcsőházat; bömböltetik a magnót éjjel; nem adták neked kölcsön a...; nem hitték el neked, hogy...; mással randevúztak helyetted; szebbek nálad; egyszerűen csak jól elkéstek; megverték, vagy szüleidet, akár csak sportban; gazdagabbak; fecsegősek; megették a tízóraidat; tehétségtelennek tartanak; megmosolyognak; eltörték a kedvenc bögrédet; vezetnek téged, pedig alkalmatlanok rá; pornót készítenek; öregek, és csak a macskájukat szeretik; túl nagy fülbevalót viselnek; meg akarsz-e bocsájtani Hitlernek; minden diktátornak; minden nációnak; meg tudsz-e bocsájtani az Atyának, hogy jobb sorsot szánt neked, és ezért most keresztbe tett neked? És magadnak, hogy a múltkor olyan csacsi voltál? És hálát akarsz-e adni mindezekért?!”

Van egy barátom, aki ötévenként rákérdez, hogy lehet, hogy műtermet festek 20 éve, és egy kereszt soha nincsen a falon. Az a válaszom, hogy nem attól szakrális egy kép, hogy – bocsánat – Jézuska van rajta. Pilinszky azt mondta, a szakrális művészet az tautológia, vagyis szóismétlés. Az én fogalmaim szerint minden kép fölfelé mutat, ami valamit ér. Úgy mondom, hogy egy villanás időre megmutatja Isten köpenye szegélyét. Minden jó mű fölfelé néz, ki hogyan fogalmazza, mi a világnézete, a jobb felé, a vágyott jobb felé. Erre buzdít, erre való az egész, ezért okoz vágyat, ezért okoz örömet.

Elkezdtem a festést már teljes erővel, hogy két évvel a diplomám után szabadúszó lettem; tájképeket festettem, alkotóházakba jártam, akkor az egyik tájkép sarkát kitakartam, az úgy jó volt, és megfestettem. Nem volt már olvasható rajta, hogy fatörzs és hegyoldal; az lett a címe, hogy Angyali üdvözet. Fölfedeztem a nonfiguratívot a magam számára, aztán tíz évig boldogan ebben lubickoltam, míg aztán valami módon megrettentem ettől a szabadságtól, mint elég sokan mások is.

Én akkor már nagyon sok zsidó temetőt lefotóztam egy véletlenből adódóan. Ijedtemben lefestettem az egyik fotót, nem szakrális okokból, hanem technikai, formai és vizuális okokból, és kiderült, hogy ez nekem nagyon fekszik, itt nagyon pontosan meg tudom azokat a ritmusokat, formákat és színeket csinálni, amit szeretnék.

Tartott ez 3 évig, 160 temetőképet festettem, amikor láttam, hogy egyre gyengébbek, és akkor ezt egy kemény ütéssel abbahagytam. Amikor ugyancsak egy fotóm került a kezembe, a műtermemről. Én ezt nagyon sokat fotóztam, mert az összes kiállításplakátomon ez volt, valahogy ezt kedveltem. Egy ilyen elővettem, és rezzenetlenül, bizarr módon megtaláltam, amit előzőleg a zsidó temetőkből, hogy azok a formák, arányok, ritmusok és színek, amiket én szeretek, itt átmentődtek; egyszerűen folytatódott ez a világom.

Érettségi körül adta kezembe a történelemtanárom Seneca leveleit; rögtön elajándékoztam többszáz kötetes könyvtáramat, és minden egyebet is, amit lehetett, ami nem volt fontos. Ez mai napig megmaradt bennem, talán modorosság is valamennyire, de tiszta szívből ezek engem mindig segítenek, lelki nehezebb órában, ez tovább visz, ha a fölöslegeimet kidobom. Hogy nekem csak úgy etikus élni, ha ilyen értelemben szegény maradok. Ez a gondolkodás átmentődött a munkám világába is, és a mai napig megkönnyebbülés, ha vizuális környezetszennyező gyengébb képeimtől megszabadulok. Ez időnként egy áldásos munkafolyamat, és nagyon hálás vagyok, amikor ez a tehetségem létrejön, nagyon ritkán, hogy észreveszem egy képről, vagy képcsoportról, hogy ezek rosszak. Kapnak esetleg még egy-két hónapot, de amennyiben nem, akkor jön a kis szovjet körfűrész. Ez nem hisztéria, sokkal inkább egy megnyugvás, hogy nem csináltam bajt a világban.

A Fial Művészek Stúdiójával viszonylag fiatalon kivittek minket Párizsba egy közös kiállításra. Három vagy négy képet vitték ki, ott árazás, és ijedten jöttem rá, hogy baj van. Az ékszerkereskedő vasárnapja című képet én akkor nagyon fontosnak tartottam, úgyhogy beírtam a

jegyzőkönyvbe, hogy ezt nem adom el. Rájöttem, nem a nyugatnémet fogorvosoknak akarok festeni, hanem akármilyen patetikusan hangzik, az én és a te unokáidnak, ennek az országnak. Itthon is maradt az ún. életművem. Hogy már itthon van, ami kell, ezt föloldottam. Egy kisebb része a magyar kultúrát építi annak, amit csinálok. Ezért is ajándékoztam a jobb munkáimat múzeumoknak.

Az írás váratlanul fontos dolog lett számomra. Hogy napi napló lett, megdöbbenve vettem észre visszamenőleg is 30 évre, hogy én nem az életet végig eltűrő ember vagyok, hanem végig élvező ember. Tele boldog pillanatokkal, örömeikkel, amiket nem vettem észre, hogy én ebben élek. Saját írásom csapott pofán, megmutatta.

Felnőttként reggelente futottam meg jógáztam 14 évig. A jógát azért hagytam abba, mert megtaláltam a Lukács uszodát 1990-ben. Azóta ott naponta 1200 m-t úszom.

Amikor föltalálták az internetet, elég hamar elkezdtem, pontosan azért, hogy opuszjegyzékem ne egyetlen golyóstollal írt példány legyen. Ez nem hiúsági kérdés volt, hanem hogy amit csináltam, ha kell valakinek, akkor elérhető, megtalálható legyen. Digitalizáltuk a teljes opuszjegyzékemet, minden képeket, fotókat, grafikákat, kutyafülét, beszámozva, adatolva. Később ez a honlapra; az is ezért készült.

A negyedik napon Szüts Miklós barátom azt mondja, hogy – Öreg, ez nagyon klassz!

Akkor még nem nagyon volt ilyen – a mai napig nem nagyon van –életműkatalógus interneten. – Ez nagyon klassz, megnézik, megnézik mit festettél, aztán megnézik majd fél év múlva. Kellene valami aktuális is. Azonnal becsattant, hogy ezeket a havonta Le Meux-be írt leveleket, amik tartalmát cédulákon gyűjtöm, ezeket föl kellene tenni internetre, és azonnal kiderült az is, akkor nem havonta, hanem naponta lehet írni. Kiegészítve fotóimmal, festményeimmel. Azóta naponta írom, plusz képek, fotók, most már 14. éve, ha jól számolom. Most napi 130 körüli olvasóm van, és ez egy új baráti kör, mert vissza is jeleznek. Fölteszek egy félig kész képet, akkor kapok egy ismeretlentől egy mailt, azonnal, hogy túl piros. Előfordult, hogy valamit átfestettem egy ilyen korrektúra kapcsán. Vagy Kanadából kapok egy levelet, hogy itt vagyok két gyerekkel, a férjem elhagyott, a nyelvet alig tudom, tökéletesen magányos vagyok, haza nem mehetek, mert itt a két gyerek. Ezért egy pár levelet váltottunk, hogy valami magyar szót, gondolatot halljon. Nagyon szeretek írni, bűnösen szeretek, nagyon jó. Nem írni –lényegében: gondolkozni.

A politikának valószínűen mindig van kapcsolata a művészettel és fordítva is. Én erről nem nagyon tudok. Ezt azokra hagyom, akiket ez inkább érdekel, én szűkösebben csak a saját területemre nézek.

Hogy egy kép gondolatból indul, ez azt hiszem Altamirában elkezdődött. És a szentképeknél erőteljesen folytatódott például, meg a portréknál. Vagy ott vannak a nyilvánvalóan megrendelésre készült 19. század végi Grand Canyon-t ábrázoló négy méteres képek. Vannak köztük ámulatosan gyönyörűek, azok is előre ki voltak találva. De a másik véglet is létezik, és éppen úgy létezik. Én egy képet – sokáig szégyelltem magam előtt is bevallani – három percre nem látok előre. Tehát nemhogy tervem nincsen, hogy hova akarok eljutni, de még utam sincsen. Valamit történik, amit aztán sebesen igyekszem kijavítani, és ha eljutottam egy nyugvópontra, akkor keresem a következő lépés irányát, ami nem annyira ingoványos.

A műnek mindig az a célja, hogy fölemeljen téged, a legfontosabb dolgokra irányítsa a figyelmedet. Önvizsgálatra int, szerelemről, halálról, életről, szenvedésről, örömeiről szól. Hogy a művésznek ebben mi a szerepe, az kérdéses dolog, ez titok. A művész egy nagy kondérba beletesz szárított denevérháját, gilisztát, macskabélet, szarvasbogarát, darazsakat, ezt az elegyet keveri nagy fakanállal hetekig, hónapokig, egy-két évig, akkor az elegy füstlobot vet, és ott csillog a mélyben a színarany. Ez alkímia. Nem tudni, hogy miből mi lesz, mikor; lesz-e valami belőle. Ez a szakma.

A Katát hét év kezelés után meddővé nyilvánították, és akkor örökbe fogadtunk egy kislányt. Belementem, de rettenetesen féltém a helyzettől, féltettem a munkámat, a szakmámat, de ilyet egy nőtől nem lehet megtagadni. Nem volt választás, egy kislányt mutattak a ház fűtőjének protekciójával, mert egyébként éveket kellett volna várni. Isten csodája volt, hogy amikor megláttam, minden félelmem elmúlt, minden félelmem elmúlt. (Itt el-

sírtam magam, orrtörölgetés). Nagyon megszerettem. Varrtam neki egy dakszlikutyát. Elöl az orrát varrtam, ő már hátul simogatta.

Azokban az években nem tudtam elképzelni, hogy egy fiúgyerek mire való. De Zsófi az anyja hasára ráfeküdve beleimádkozott egy gyereket, és minden orvosi elképzelés ellenére megszülte Mikit, akivel volt aztán talán két nagyon boldog évem, amikor bölcsőde helyett velem volt a műteremben. Szerintem azalatt a két év alatt művészt formáltam belőle. Hát ezek most már nagy emberek.

Azt a részét nem szeretem, hogy engem ott magasztalnak, ezt mindig megkerültem. Nem szakembereket kértem meg kiállításmegnyitásra, hanem barátaimat, akik lehetőleg hülyéskednek.

[Filmbejátszás, megnyitómon én is beszélek:] Hölgyeim és Uraim! A Lukács medence hossza 28m 49cm. Lemértem. Minden reggel fejessel kezdem, és megpróbálom ezt a hosszt teljességében végigúszni. Úgy értem, a víz alatt. Ez eddig kb. 6500 próbálkozás volt, ismétlem, napi egy. Nyolc alkalommal sikerült. Köszönöm, hogy itt vannak! [Bejátszás vége]

Kiállítás-megnyitóim sorában a Szüts mondta a legtöbbet, az utolsó beszéde számomra a legkedvesebb, el is döntöttem, hogy ezentúl mindig azt kell fölolvasni; ez már többször meg is történt. Életem utolsó fél óráját, pontosabban a halálomat meséli el: [Szüts hangja:]

A vattakabátos.

Már jócskán alkonyodott. A völgyet pára borította, elmosván az éles körvonalakat: estére minden tárgy egymásba simult. A hegy felső harmadán a nap még élesre rajzolta a kupacokban összekapaszkodó fákat, kiemelve a lejtő nappal sohasem érzékelhető finom domborulatait.

Egy ember baktatott felfelé a hegyre. Kockás flanel inge a hatvanas évek rock and roll divatját idézte, alul rövidnadrág, amit – kívülről nézvést legalábbis – teljesen fölösleges kékcsíkos hőzentráger tartott. Lábán láthatóan tartós használatra vett, kicsit ormóttan félcipő, szürkés-zöld pamut zokni. Vállán suszter-szegecsekkel megerősített meglehetősen viseltes barna oldaltáska, formája, mérete feltűnően pontosan feladatához igazítva. A férfi nyakában, becsúsztatva a flaneling kivágásába madzagon lógó fémcsipesz, beléfogva egy spirálos jegyzetfüzet. Rövid, őszes haj, ugyancsak ősz, rövidre vágott ritkás kecskeszakáll.

Komótosan, egyenletes tempóban baktatott felfelé a hegyre. Néha megállt, és fémkeretes szemüvege mögül rövid távolságokhoz szokott szemét kicsit összehúzva nézett le maga alá a völgybe. Bólintott, és indult tovább felfelé.

Fenn, nem messze a hegygerinctől egy másik férfi ült egy lapos kövön, vattakabátos hátát egy sziklának támasztva. Bicskájával egy faágat farigcsált. Néha feltekintett. Messziről észrevette a völgyből felfelé ballagó embert.

A rövidnadrágos férfi lassan közeledett. Nem nézett föl a szikla mellett ülő emberre, tudta, hogy várják. A gerinchez közeledve sem változott mozgása, nem tűnt sem fáradtabbnak, sem nyugtalannak.

A sziklához érve, ahol a farigcsáló ember várta, megállt. Komótosan lerakta válltáskáját, kinyitotta, és egy sárga, félliteres citromlész műanyag flakon vizet húzott elő. Lecsavarva a kupakot meghúzta a flakont, majd kérdően a másik férfinak nyújtotta. Az elvette, ő is ivott és visszaadta a rövidnadrágosnak. Az gondosan visszatekerte a kupakot és a flakont egy kőre állította.

– Ennyi? – kérdezte a vattakabátos.

– Ennyi. – válaszolta a jövevény.

– Család, gyerek?

- Asszony, két gyerek, unokák. Ja, meg volt egy bernáthegyi.
- Rágyújt? – kérdezte a vattakabátos, és egy gyűrött cigarettáscsomagot nyújtott felé.
- Vakarózni szoktam.

A vattakabátos bólintott. Kihúzott a csomagból egy szál elgörbült cigarettát, szájába illesztette, és a zsebéből gyufát kotort elő. Rágyújtott. – Aztán még? – kérdezte maga elé fújva a füstöt.

- Aztán? – a szakállas ingébe nyúlt, előhúzta a jegyzetfüzetét és fellapozta: – Hát képek.
- Sok? – kérdezte, újabbat szippantva cigarettájából a vattakabátos.
- Elég.
- És jók?
- Ami tellett.
- Szerelem, vad szenvedélyek?
- Képek.
- Szeretet, áldozat?
- Igen: képek.
- Rend van?
- Rend.

Elhallgattak. Békésen, csöndben üldögéltek.

– Na, menjünk lassan, mondta a vattakabátos. Kidörgölte a parazsat egy kövön a cigarettájából. A csikket ki- egyengette és a bicskával együtt zsebre dugta. Felállt és elindult lefelé a gerinc túloldalán.

A másik visszarakta a műanyag flakont a helyére, becsukta és vállára vette bőrtáskáját, és füzetét ingébe vissza- dugva utána indult.